

A
MANUAL OF MAHOMEDAN CIVIL LAW.
CONTAINING
PRINCIPLES OF THE LAW, AND SEVERAL LEGAL
OPINIONS RELATING THERETO.

TOGETHER WITH
Abstracts of a few selected decisions on the same subject.

TRANSLATED FROM ENGLISH,

BY

DEWAN BAHADUR MANIBHAI JASABHAI,

AND

CHHOTALAL SEVAKRAM.

THIRD EDITION

REVISED AND ENLARGED

WITH

A copious digest of cases decided by the Indian High
Courts and the Privy Council.

Published by Lallubhai Surchand.

AHMEDABAD.

Printed at the "UNION PRINTING PRESS."

1891.

4083

Copy-right and right of translation reserved.

૪૯૨૬

ગુસલમાની દિવાની કાયદો.

અમ્રં તે કાયદાનાં મૂળતત્વ, તે સંબંધી કેટલાએક

કાયદાના અભિપ્રાય, તથા

તેને લગતા હિયોગી, ફેસલાના સાર સહિત.

૫ ઈંગ્રેજી ઉપરથી

દીવાન બહાદુર મણીભાઈ જસભાઈ,

સ્તથા

છોટાલાલ સેવકભાઈ

કરેલું ભાષાન્તર.

આવૃત્તિ ત્રીજી.

સુધારા વધારા રાખે.

હિંદુસ્તાનની હાઈકોર્ટો તથા પ્રિન્સિપાલિસિટી કરેલા

ફેસલાના મહોટા ડાઈક્ટરી સહિત.

પ્રેસિડેન્ટ કરનાર લલુભાઈ સુરચંદ.

અમદાવાદ.

“ ધી મુનિયન પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ ” માં છાપેલો.

સન ૧૮૯૧.

4083
RAO SAHEB

WASUDEVA JAGANNATH KIRTIKAR,

INSTRUCTOR OF LAW IN THE GUJERAT
PROVINCIAL COLLEGE, AHMEDABAD

AND

VAKEEL OF THE HIGH COURT OF BOMBAY
AND OF THE COURTS IN GUJERAT, THE
DECCAN, AND THE COLOKAN.

This Manual is respectfully dedicated as a slight, but
sincere token of gratitude for the instruction received at
his hands.

By his obliged and obedient Pupils,
THE TRANSLATORS.

રાવસોહ્ય વાસુદેવ જગન્નાથ.

કીર્તિકર.

અમદાવાદની ગુજરાત પ્રાવિન્શિયલ કૉલેજમાં

કાયદાના શિક્ષક ગુરુ.

અને

મુંબાઈની હાઈકોર્ટના તથા ગુજરાત, દક્ષિણ અને

કોંકણની કોર્ટોમાં વકીલ.

એમને

આ લઘુ ગ્રંથ,

એમના હાથ નિચે મળેલી કેળવણીના આશીર્વાદપ્રણાલી

અદ્ય પ્રણાલી અંતરની જાણના દાખલ,

એમના આભારી અને આજ્ઞાકિત શિષ્યો, ભાષાન્તરકર્તા,

એમ્મી

માનપૂર્વક અર્પણ કર્યો છે.

PREFACE.

Notwithstanding the partial recognition by our Courts of the Mahommedan Civil Law, there are no works on the subject in the Gujerati language; and it is with a view to supply, in some measure, this long felt want, that the present Manual is prepared and presented to the public.

We have endeavoured to make the subject treated of in this Manual as intelligible as possible should, however, any faults appear, the reader will, we trust, treat them with indulgence in consideration of this being our first attempt at translating a Law work.

Our thanks are due to Mr. Aparao Bhola-
nath for the assistance he has given us in revising
a part of this work.

Ahmedabad 15th October 1866. }

M. J.
C. S.

ADVERTISEMENT

This Manual is divided into three parts. The first treats of Inheritance, Gift, Legacy, Sale, Marriage, Divorce, Debt and Security, &c., and is the translation of a "Manual of Mahommedan Civil Law" by V. Sada Gopal Charloo Esquire, Pleader in the late Sudper Court at Madras.

The second part comprises a few of the legal opinions given in the Courts of the Bengal Presidency on the subjects of Inheritance, Gift &c. This is taken from Sir William Mc. Naughten's "Principles and Precedents of Mahommedan Law." The subject of the Mahommedan Law of Inheritance being very intricate, the translators have thought it proper to give a greater number of cases in illustration of it, than any other subject.

The third part contains abstracts of a few selected decisions on points connected with the Mahommedan Law, passed by the Sadder and High Courts of Bombay, by the High Court

Calcutta and Madras, and by Her Majesty's Privy Council. This information is extracted from the published Reports of Cases decided by those Courts.

The above is interspersed with the translator's own notes on several points which appeared to them to require explanation, and with a few necessary additions from the aforesaid work of Sir William Mc. Naughten and from the Hindu and Mahommedan Law by Professor Arther Houston of the Dublin University.

A glossary of difficult words occurring in this translation is given at the end of the Manual.

PREFACE TO THE THIRD EDITION.

The first edition of this manual of Mahomedan Law was published in A. D. 1866 and the second in A. D. 1871. Since then the original manual of Mr. V. Sada Gopah Charloo has passed through several editions. In the absence of any good works on Mahomedan Law in Gujarati, there has been a great demand for this manual. This fact has induced the translators to bring out the present edition. With a view to make it as useful as possible to practitioners and to students, the work has been carefully revised and enlarged. At the end has been appended a digest of cases decided by the Indian High Courts and the Privy Council, which, we hope, will help the practitioners, who are unable to consult English works upon the subject.

We take this opportunity of tendering our hearty thanks to Messrs. Damubhai Dayabhai Mchta M. A. B. Sc. L. L. B. and Sarabhai Vahlabhai Majmudar B. A. L. L. B. for the trouble they have taken in revising the book and preparing the digest appended to this edition.

BARODA,
1st September
1891.

MANIRHAI JASBHAI.

CHHOTALAL SEVAKP.

પ્રસ્તાવના.

આપણી કોઠોમાં મુસલમાની કાયદાના નિયમ પ્રમાણે કાંઈક વહિવટ ચાલતા છતાં એ વિષે ગુજરાતી ભાષામાં જોઈએ તેવું કોઈ પુસ્તક નથી, માટે એ જાગી છેટલેક દરજે મટાડવાના હેતુથી આ લઘુગ્રંથ તૈયાર કરી પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યો છે.

આ લઘુગ્રંથનો વિષય જેમ બને તેમ સંમજ પડે એવો ક-
મીને અમે જમતો યત્ન કર્યો છે, દોપણ જો કાંઈ ભૂલચૂક જ-
ણાય તો વાંચનાર, કાયદાના પુસ્તકનું ભાષાન્તર કરવામાં આ અમારો
પ્રથમ પ્રયત્ન છે, એ વાત ધ્યાનમાં રાખી ક્ષમા કરશે, એવી અ-
મારી આશા છે.

આ ગ્રંથનો કેટલોક ભાગ સુધારવામાં રાજેશ્રી આપારાવ મો-
ળાનાથે અમને મદદ કરી તે માટે અમે તેમના આભારી છીએ.

અમદાવાદ તા. ૧૫ અક્ટોબર
સન્ ૧૮૬૬.

મ. જી.

છા. સે.

ત્રીજી આવૃત્તિની પ્રસ્તાવના.

મુસલમાની દિવાની કાયદાના આ લઘુ ગ્રંથની પ્રથમ આવૃત્તિ સન ૧૮૬૬ માં અને ત્રીજી આવૃત્તિ સન ૧૮૭૧ માં પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવી હતી. સાર બાદ મી. સદા ગોપા ચાર્લ્સના મૂળ ગ્રંથની કેટલીક આવૃત્તિઓ થઈ છે. ગુજરાતી ભાષામાં મુસલમાની કાયદા સંબંધી સાર પુસ્તક હોવાથી આ ગ્રંથને સાર ઘણી માગણી થાવ છે. ને તેથી કરીને હાલની આવૃત્તિ તૈયાર કરવાનો ભાષાંતર કરતાંઓનો વિચાર થયો છે. વળી એને અને વિદ્યાર્થીઓને આ લઘુ ગ્રંથ બને તેટલો ઉપયોગી થઈ જાય એવા હેતુથી તેમાં સંભાળથી સુધારા તથા વધારા કરવામાં આવેલા છે. પુસ્તકને છેડે હિંદુસ્તાનની હાઈકોર્ટ તથા પ્રિન્સિપાલિસલે કરેલા ફેસલાઓનો ડાઇજેસ્ટ એટલે કે ડ્રાપ્ ઇમેરવામાં આવ્યો છે. અને અમે આશી રાખીએ છીએ કે એ વિષયપર અંગ્રેજી ગ્રંથો જોવાનું જોતાથી ન બની અથવા તો વકીલોને તે ઘણા મદદકર્તા થઈ પડશે.

મી. દામુભાઈ ડાહ્યાભાઈ મહેતા એમ. એ. બી. એસસી. એલ. એલ. બી. અને મી. સારાભાઈ વહાલભાઈ મજમુદાર બી.એ. એલ. એલ. બી. એઓએ આ ગ્રંથ સુધારવામાં તથા છેડે આપેલો ડાઇજેસ્ટ તૈયાર કરવામાં જે મહેનત લીધી છે તે બદલ આ જગ્યાએ અમે તેઓનો અંતઃકરણથી આભાર માનીએ છીએ.

વડોદરા

તા. ૧ લી સપ્ટેમ્બર સન ૧૮૯૧.

મણીભાઈ જસભાઈ.
છાટાલાલ સેવકરામ.

સૂચના.

આ ગ્રંથનું ત્રણ ભાગ કરવામાં આવ્યા છે. પહેલા ભાગમાં વીરસેઈ, બક્ષિસ, વસિયતનામું, વેચાણ, લક્ષ, તલાક, દેવું અને જામીની વગેરે બાબતના નિયતો છે, અને એ મદ્રાસની સદર કોર્ટના કદીલ સદર ગોપી ચાર્લ્સ ઇસ્કવાયર એમણે બનાવેલા મુસલમાની કદીલના પુસ્તકનું ભાષાંતર છે.

બીજા ભાગમાં બંગાળા હુલાકાની દિવાની કોર્ટમાં મુસલમાની કાયદા વિષે અભિપ્રાય આપવામાં આવેલા તમાના કદીલાએક અભિપ્રાય પ્રશ્નોત્તરમાં છે. આ બાબત “મુસલમાની કાયદાનાં મૂળતત્ત્વો અને પૂર્વદષ્ટાંત” એ નામના સર વિલિયમ મેકનાટને બનાવેલા ગ્રંથમાંથી લીધેલાં છે. મુસલમાની કાયદામાં વારસાની બાબત અંગ્રેજી ભરેલી છે, તેથી તે વિષેનાં કાયદા જાહેર લેવામાં આવ્યા છે. ત્રીજા ભાગમાં મુંબઈ સદર અદાલત અને લાઈકોર્ટમાં કલકત્તા અને મદ્રાસની લાઈકોર્ટમાં તથા સર્ણીસાહેબની પ્રિવિ કાઉન્સિલમાં મુસલમાની કાયદા સંબંધી થયેલા ફેસલામાંનાં થોડાં એક મુંદી કદીલા ફેસલાનો સાર છે. આ બાબત એ કોર્ટના પ્રસિદ્ધ થયેલા રીપોર્ટમાંથી લીધેલી છે.

આ શિવાય જ્યાં જ્યાં ઈલાં બાબતર કડાએ પોતાની તરફથી ટીકા આપેલી છે. અને ડબ્લિનની યુનિવર્સિટીના પ્રોફેસર આર્થર હુસ્ટન એમણે બનાવેલા હિંદુ અને મુસલમાની કાયદામાંથી તથા સર વિલિયમ મેકનાટનેની સદર પુસ્તકમાંથી થોડાં ઉપયોગી વધારો પણ કરેલો છે.

આ ભાષાંતર કરવામાં કદીલાએક અપ્રસિદ્ધ અને કઠણ શબ્દો અર્પણ કરવાની જરૂર પડી છે, તેના અર્થ સમજાવવાને માંચનારો સુગમ પડે માટે આ પુસ્તકને છેડે એક કોષ આપવામાં આવ્યો છે.

અનુક્રમણિકા.

ભાગ. ૧ ત્રી.

“મુસલમાની દિવાની કાયદાનાં” મૂળતત્વ.

પ્રતિભાગ. ૧

વારસા બાબત.

પ્રકરણ. ૧—સામાન્ય વિચાર. ...	...
પ્રકરણ. ૨—સુનીના મત પ્રમાણે ઉત્તરાધિકાર વિષે...	... ૧૦
અંક. ૧. ઉત્તરાધિકારનો અનુચિત. ...	... ૧૦
અંક. ૨. કાયદાસર હિરસેદાર. ...	... ૧૩
અંક. ૩. શેષાધિકારી. ...	... ૨૪
અંક. ૪. દૂરનાં સગાં. ...	... ૨૬
અંક. ૫. પરચુરણ નિયમો. ...	... ૨૮
પ્રકરણ. ૩—શિયાશાળા સંપ્રદાય. ...	... ૩૫

પ્રતિભાગ. ૨

બધી જાતની બક્ષિસ વિષે.

પ્રકરણ. ૧—મૃતદાન....	... ૩૮
પ્રકરણ. ૨—કોઈ માણસે પોતાની જહ્યાતીમાં આપેલી બક્ષિસ વિષે. ૪૩	...
પ્રકરણ. ૩—ધર્મીદાય... ૪૬	...

પ્રતિભાગ. ૩

કરાર વિષે.

પ્રકરણ. ૧—વેચાણ.

પ્રકરણ. ૨—દેવું અને જમીની.

૪૯

૫૩

પ્રતિભાગ. ૪

સંસારનાં સગાં વાહાણાં.

પ્રકરણ. ૧—જ્ઞાન અને માયાપ.

પ્રકરણ. ૨—વાલીપણા વિષે.

૫૭

૬૬

પ્રથમ ભાગમાં વધારો.

વારસાની વેહેચણીના નિયમ.

અનિયમ.

વધારો....

પ્રત્યાગામી.

૬૯

૭૦

૭૩

૭૬

ભાગ. ૨

બંગાળા ઇલાકાની ક્વિવાની કોર્ટોમાં મુસલમાની કાયદા

સંબંધી અભિપ્રાય આપવામાં આવેલા તેમાંના

થોડા એક અભિપ્રાય.

પ્રકરણ. ૧—ફોરસા બાબતના અભિપ્રાય.

૭૮

પ્રકરણ. ૨—અક્ષિસ આયતના અભિપ્રાય. ...	૧૦૧
પ્રકરણ. ૩—વેચાણ આયતના અભિપ્રાય. ...	૧૦૩
પ્રકરણ. ૪—લઘુ, મેહુર, તલાક ઇલાદિ આયતના અભિપ્રાય. ...	૧૦૫

ભાગ. ૩

મુસલમાની કાયદાને લગતા કેટલોના થોડાએક ઉપયોગી ફેસલાનો સાર.

મુબાહની સદર દિવાની અદાલતના ફેસલા. ...	૧૧૧
મુબાહની હાઇકોર્ટના ફેસલા. ...	૧૧૩
મુદ્રાસ હાઇકોર્ટના ફેસલા. ...	૧૧૪
કલકત્તા હાઇકોર્ટના ફેસલા. ...	૧૧૬
રાણીસાહેબની બિવિકાઉન્સિલના ફેસલા. ...	૧૨૧

હાઇકોર્ટના તથા બિવિકાઉન્સિલના ફેસલાનો ડાઇજેસ્ટ (કેસ)

અગ્રકયાધિકાર (સુદા) ...	૧૨૩
અવિભક્ત કુટુંબ. ...	૧૨૬
કબજા ઇમાને હવાલો. ...	૧૪૦
ઠાર. ...	૧૪૧
ખોરાકી પોંશાકી. ...	૧૪૨
ગુમ થયલો માર્ણસ. ...	૧૪૩
તલાક ઇલાદિ હાઇકોર્ટના. ...	૧૪૬
દીકરી, માની ફીલ્લા. ...	૧૪૮

જેવું.	... ૧૫૦
ધર્માદાય.	... ૧૫૨
દેશી ધણીયાણી.	... ૧૬૧
પક્ષકાર—ધર્માદાય.	... ૧૬૩
પ્રોબેટ અને એડમીનીસ્ટ્રેશન આક્ટ.	... ૧૬૩
બક્ષિસ.	... ૧૬૪
મસીહ.	... ૧૭૭
માંડવીળ.	... ૧૭૮
મુક્ત થયેલો ગુલામ.	... ૧૭૮
મેહેર.	... ૧૭૭
રક્ષા.	... ૧૮૭
લગ્ન.	... ૧૮૮
જટલી જવું. (મુસલમાન ધર્મમાં) ...	... ૧૮૨
વારસો.	... ૧૮૩
વાલી અને સગીર.	... ૧૮૯
વિધિ ઈમાને વસિયતનામું.	... ૨૦૬
વેહેચણ.	... ૨૦૬
વ્યાજ.	... ૨૦૬
સગીરની મીલકતનું વેચાણ.	... ૨૦૭
હિંદુ રિવાજ.	... ૨૦૮
હુમનાપું.	... ૨૦૯

: ભાગ ૧ :

... મુસલમાની દિવાની કાયદાનો લઘુ ગ્રંથ.

પ્રતિભાગ ૧.

વારસો.

પ્રકરણ ૧.

સામાન્ય વિચાર.

૧. મુસલમાન લોકોનો દિવાની કાયદો હિંદુના દિવાની કાયદાની પેઠે બેશક ધર્મને લગતો છે. અને એવું મોનવામાં આવ્યું છે કે એ કાયદો સીક્ષાત ધર્મને જણાવેલો છે.

કાયદાનું
સ્વરૂપ.

૨. મુસલમાની કાયદાનાં ઉત્પત્તિસ્થાન ચાર છે. (૧) કુરાન; (૨) સનાહ અથવા હદીસ એટલે હંતકમાનાં સાધન વડે ખરપરાથી જાણતાં અશ્વેલાં મહમદનાં વચન, કલ્પ, અને કાહાલુઓ; (૩) ઇજમાયા એટલે સમ્મતિ, જેમાં પેગંબરના સોળસીઓ તથા તેમનાં શિષ્યોએ કરેલા ફતવા છે. (૪) કયાસ, આ મુંથમાં સનાહ અને ઇજમાયાનો કુરાન સાથે મુકાબલો કરીને મળતાં સિદ્ધાંત કાઢેલાં છે. કેટલાકે પંથના મુસલમાનો કયાસનું પ્રમાણ બીલકુલ મંજૂર ગણતા નથી.

કાયદાના
ઉત્પત્તિસ્થાન.

૩. અ અબુહનીફા અને તેના બે શિષ્યો અબુ અબુહનીફા

અને તેના યુસુફ અને ઈમામ મહમદનાં લખાણુ બંગલાં અને શિખો. હિંદુસ્તાનમાં સર્વથી વધારે મોટા આધારવાળું જણાય છે. જ્યારે બન્ને શિખોનો મત તેમના ભરથી વૃદ્ધિ હોય ત્યારે ન્યાયાધિષ્ઠ તે બેમાંથી ગમે તે મત સ્વીકારે. જ્યાં શિખોમાં મત ભેદ હોય ત્યાં જે મત અબુહુનીફના મત સાથે મળે તે આવે તે પસંદ કરવો. ન્યાય સખધી બાંબતોમાં ઈમામ મહમદ કરતાં અબુયુસુફનો મત વધારે પસંદ કરવામાં આવે છે.

કાયદાના
શાખા સંપ્રદાય.

૩. કાયદાના બે મોટા શાખા સંપ્રદાય છે. એક સુની અથવા સુમાર્ગી અને બીજો શિયા અથવા કુમાર્ગી. અહીં ગાદીપર બેઠો તેને લીધે જે રાજદારી તકરારો થઈ તેથી આ બે પંથ નીકળ્યા. જેઓએ અબુબેકર, આમર અને આથમાનના ગાદીએ બેસવાને મદદ કીધી તેઓ સુની કહેવાયા. જેઓ અલીના પક્ષને ધિક્કારી રહ્યા તેઓ શિયા કહેવાયા. સુનીના મત હિંદુસ્તાનના ઘણા ભાગમાં ચાલે છે. શિયા જેને વળી ઈમામિયાનો પંથ કહે છે, તેનું સ્થાન લખનૌરમાં છે, પરંતુ ત્યાં પણ એ પક્ષના મત ધરણે દરજ્જે ચાલતા નથી.

બોધકર્તા
અને પ્રમાણ
પુસ્તક.

૪. મુખ્ય બોધ કર્તા અને પ્રમાણ પુસ્તક આ છે. (૧) હિદાય, જેનું બાપાન્તર હેમિલ્ટનને કરેલું છે; (૨) સીરાજયા, નામે વારસા વિશેનું પુસ્તક, જેનું બાપાન્તર સર વિલિયમ જેન્સે કરેલું છે; (૩) શરીફિયા, એ સીરાજયા ઉપર ટીકા છે, અને જેનું બાપાન્તર સં-

૧. આ પુસ્તક ફક્ત સુનીના પંથને લાગુ છે.

દેખમાં સર બિલિયમ જોન્સે કર્યું છે; (૪) 'મુસલમાની કાયદાના મૂળતત્ત્વ' અને પૂર્વ દર્શાંત, એ નામનો સર ડબ્લ્યુ. એચ. મેકબોટનનો રચેલો મુળ ગ્રંથ મુદ્રેલ. બાષામાં; (૫) વારસાના કાયદા બાબત એલીક્ટ લક્ષ્ય ગ્રંથ; (૬) એજ ગ્રંથકારનો રચેલો વેચાણ સબંધી મુસલમાની કાયદો; (૭) શ્રુતવા આલમગીરી, એમી કા. જ્યોએ મુસલમાની કાયદા વિશે મત આપેલા તે અ. વરંગજેખ પાદશાહના હુકમથી એકઠા કરેલા છે. અને એના થોડા ભાગનું ખેલીએ ભાષાન્તર કરેલું છે; (૮) વારસા, બક્ષીસ, વગેરે બાબતનો એલ્યરુલિંગ કૃત લક્ષ્ય ગ્રંથ.

૫. મુની અને શિયા એ બેહના મત પ્રમાણે વારસા સબંધી મુસલમાની કાયદાનું મંડાણ કરાવના નિયે લખેલા વાક્ય ઉપર છે.

વારસાના
કાયદાનો પા
થો.

“તમારાં છોકરાં સબંધી પરમેશ્વરે જમને આ રીતે આપ્યા કરેલી છે. એ દીકરીઓને જેટલો ભાગ મળે તેટલો ભાગ એક દીકરને મળવો જોઈએ. પણ જે ફક્ત દીકરીઓ હોય અને એ કરતાં વધારે હોય તો મરનાર જે મિલકત મુકી જાય, તેના $\frac{2}{3}$ ભાગ તેઓને મળવો જોઈએ, અને જે એકજ દીકરી હોય તો તેને અડધો ભાગ મળવો જોઈએ; અને મરનારને જે ફરજ હોય તો તે જે મિલકત મુકે તેના છઠ્ઠો ભાગ તેની માને, અને છઠ્ઠો ભાગ તેના બાપને મળવો જોઈએ; પણ જે તેને ફર-

૧. ભાષાન્તરકર્તાની ટીપ—કલમ ૩૬ નિચેના કોઈ ઉપરથી જણાશે કે એ દીકરીએ હોય સારે પણ તેઓ જાયે મિલકતના $\frac{2}{3}$ મળે છે.

જેદ નહિાય તો અને તેનાં તા આપ તેનાં વારસે છેલ્લે
તેની માને ત્રીજો ભાગ મળશે. બેઠએ; અને જાતેને
બાંકું હોય તો તેણે જે મૃતદાન કરાવ્યું હોય તે આપ્યા
પછી અને તેમું દેવું ચૂકવ્યા પછી જે બાકી રહે તેનો
છદો ભાગ તેની માને મળશે. તમે જાણતા નથી કે ત-
મારાં મા આપ કે તમારાં છોકરાં તમને વધારે ઉપયો-
ગી થવાનું વળી જો તમારી આપ્તિઓને ફરજદ નાં
હોય તો, તેઓ જે મિલકત મુકા જાય તેનો અડધ ભાગ
નો તમે જાવો કરી શકા; પણ જો તેમને ફરજદ હોય
તો તેમણે જે મૃતદાન કરાવ્યું હોય, તે આપ્યા પછી
અને તેમું દેવું ચૂકવ્યા પછી જે બાકી રહે તેનો
ચોથો ભાગ તમને મળશે. જો તમારે ફરજદ લા હોય,
તો તમે જે મિલકત મુકા તેનો ચોથો ભાગ તેઓને
મળશે. પણ જો તમારે ફરજદ હોય તો તમે જે મૃત-
દાન કરાવ્યું હોય તે આપ્યા પછી, અને તમારું દેવું વા-
જ્યા પછી જે બાકી રહે તેનો આઠસો ભાગ તેમને મ-
ળશે. અને જો કોઈ બાયડાની અથવા બાબડીની મિલકત
નો વારસો કોઈ દૂરના સગાને મળે, અને જો બાયડાને
કે બાબડીને બાઈ અથવા બેહેન હોય તો તે બેમાંના
પ્રત્યેકને એ મિલકતનો છદો ભાગ મળશે; પણ જો બેથી
વધારે હોય તો મરનારે જે મૃતદાન કરાવ્યું હોય તે તથા
તેમું દેવું આપ્યા પછી જે બાકી રહે તેના ત્રીજા ભાગમાં
તેઓ સરખાં હિસ્સેદાર થશે. પણ આથી વારસોને કાંઈ
નુકશાન થવું ન જોઈએ.

કેટલીક આપતોમાં તેઓ તારો અભિપ્રાય પૂછશે તો તેમને તારે કહેવું કે આધેનાં સગા સખંધી પરમેશ્વર આ નિર્ણય જણાવ્યા છે. જે કાંઈ બાપએ ફરજદ વગર ગુજરી જાય, અને તેને બેહેન હોય તો, તેને તે બે મિલકત મુકી જાય. તેણે અડધ મળશે, અને બે બેહેનને ફરજદ ના હોય તો, તેનો વારસ બાધ થશે; પણ બે બેહેનો બે હોય તો તે (બાધ) બે મિલકત મુકી જાય તેને ૩ ભાગ. તેઓ બંને ભાગે મળશે; પણ બે ભાઈઓ અને બેહેનો ઘણાં હોય તો બે બેહેનોને જેટલો ભાગ મળે, તેટલો ભાગ એક બાધને મળશે.”

૬. વારસા સખંધી નિચેના સમાધાન નિયમે મુસલમાની કાયદાને ન્યારા છે.

સામાન્ય નિયમ.

૭. વારસાની આપતમાં સ્થાવર અને જંગમ અથવા અપિદાદાની અને આપ કમાઈની મિલકતમાં કાંઈ ભેદ નથી.

બધીજાતની મિલકતસરખી રીતે વારસામાં અપાઈ શકે છે.

૮. જોઈતવના કારણથી કાંઈ શ્રેષ્ઠ હક મળતો નથી. શિયાશાખા સંપ્રદાયમાં જોઈતવ વિશે કદમ ૭૮ જુઓ.

જોઈતવ વિશે.

૯. મિલકતનો વારસો લેવામાંથી આપડીઓને આતલ કરવામાં આવી નથી, તેમ મિલકત પરસ્પરમાં કરવાનો તેમને સંપૂર્ણ અપમાર છે. સ્ત્રીને ગમે તે રીતે મિલકત મળી હોય તોપણ તે તેના પોતાના વારસોને મળે છે.

આપડીઓને આતલ કરી નથી.

૧૦. અ. મુસલમાની કાયદામાં દત્તવિધાન મળેલું નથી;

દત્તવિધાન.

વારસાને
હવે પ્રાપ્ત
દેવો

તેથી વૃત્તવિધાન થવાથી વારસાનો હક્ક મળી શકતો હતો. ૧૦ કોઈ માણસની મિલકત તેના મુખ પછી તેના હયાત વારસાને મળે છે, ને તેઓને તે દરતજ વહેવાનો હક્ક છે. પણ પ્રતિનિધિત્વનો હક્ક, એટલે મરણ પામેલા સ્ત્રી અગર પુરુષનો જે વારસ તેની હયાતીમાં ગુજરી ગયો હોય તેના પ્રતિનિધિ તરીકેનો હક્ક ચાલતો નથી. કેમકે નજદીકનાં સગાં હોય તો દૂરની સગાં વારસામાંથી ખાતલ થાય છે.

આરીજ દ
રહે.

૧૦. આપ પોતાની મિલકતની પોતાની હયાતીમાં વેહેંચાણું કરે ત્યારે કોઈ પણ વારસને વારસાના હક્કમાંથી ખાતલ રવાને મુખતાર છે. પણ આપે ફક્ત વારસને ઈનકાર કર્યો હોય / થી કરીને આપના મરણ પછી વારસાના હક્કને કાયદા પ્રમાણે કંઈ બાધ આવતો નથી.

દૃષ્ટાંત—જે **અ** ત્રણ દિકરાઓને પોતાની હયાતીમાં ગુજરી ગયેલા ચોથા દીકરાનો દીકરો મુકી મરી જાય તો, એ દીકરાના દીકરાનો હક્ક નહીં પોહાયતાં **અ** ના હયાત દીકરાનો હક્ક પોહાયે છે, કારણ કે **અ** ની મિલકત તેની હયાતીમાં તેના ગુજરી ગયેલા દીકરાને મળી શકત નહીં. પરંતુ જે વારસાની વાસ્તવિક વેહેંચણુ થતા પેહેલાં, પણ વારસાનો હક્ક થયા પછી, એમાંનો કોઈ દીકરો ગુજરી જાય તેની હયાતીમાં વેહેંચણુ થઈ હેત તો, તેને જે હિસ્સો મળત, તે હિસ્સો ઉપર પ્રતિનિધિત્વના હક્કથી તેના બંધજનો દાવો પેહોચે છે.

જાગ મૂ-
કી દેવો.

૧૧. વારસામાંનો કોઈ પણ કંઈ બુધ્ધ મરે પો-

તોના ભાગીના વારસા ઉપરથી હાય કિઠાવી શકે છે; તો પણ વેહેચણી કરતી વખતે તેને વારસમાં ગણવો જોઈએ; જાથી કે નહિ તો બીજા ભાગીદારને હિસ્સામાં ફર પડે.

૧૨. અનારસ સંત્રણિને તેમની મા અને મા બે અનારસ સંત્રણિ.

૧. લાપાન્તરકર્તાની ટીપ—દ્રષ્ટાંત કાઢી ગુજરી ગયેલી સ્ત્રીની મિલકતના વારસ તો ધણી, મા અને એક કાકા છે. આગળ બતાવવામાં આવશે તે પ્રમાણે ધણી અને મા કાયદાસર વારસ છતાં તેમના હિસ્સા $\frac{1}{2}$ અને $\frac{1}{2}$ છે, અને તેમને મળતાં બાકી રહે તે કાકાને શેષાધિકારી તરીકે મળે. મરનારની મિલકત છ લાખ રૂપૈયાની છે એવું ધારતાં ઉપરના નિયમ પ્રમાણે ધણીને ત્રણ લાખ, માને બે લાખ, અને કાકાને બાકીનો એક લાખ મળવા જોઈએ. પરંતુ ધણી એ મિલકતમાંથી જાત્રે બે લાખ રૂપૈયા લેઈ પોતાનો હિસ્સો છોડી દે છે. હવે બે ધણીને વારસમાં ન ગણતાં તેના બે લાખ આદરી મરનારની મિલકત ચાર લાખની ગણીએ તો, માને ચાર લાખનો $\frac{1}{2}$ મળે, પણ કાયદા પ્રમાણે છ લાખનો $\frac{1}{2}$ લેવાનો તેનો હક્ક છે. બાકે એમ ઠરાવ્યું છે કે બે ધણી બાજે મુકી દે તોપણ તેને વારસામાં ગણવો જોઈએ, એટલે મરનારની મિલકત છ લાખની ગણી તેનો $\frac{1}{2}$ એટલે બે લાખ રૂપૈયા, માને આપવા. અને બાકીના ચાર લાખમાંથી બે લાખ રૂપૈયા, જે લેઈ ધણી પોતાનો હિસ્સો મુકી દેવા કબુલ કરે છે, તે ધણીને આપવા; અને બીજા બે લાખ કાકાને શેષાધિકારી તરીકે મળશે. મેકનોટનકેટ મુસલમાની કાયદાના મૂલતવ અને પૂર્વ દ્રષ્ટાંત, એ પુસ્તકની કલમ ૮૬ જુઓ.

લીના સગા તરફથી જ વારસો મળી શકે છે, પણ આપ તરફથી મળી શકતો નથી.

માણના મુ
ચાપછી આ
વતરેલી પ્ર
જા.

૧૩. વારસો જન્મ થયેલા જ નોંધાયે એવી કંઈ અગત્ય નથી, જે સખસનો વારસો લેવાનો તે દાવે કરે છે તેના મરતા પેહેલાં જો તે જર્મમાં હોય, અને પછી જીવતો જન્મ્યો હોય, તો કાયદા સમ્બંધી કાર્યને માટે બસ છે.

સરખી પા
યરીના પુર
ષો અને સ્ત્રી
ઓના હિ-
સા.

૧૪. સમાન પાયરીના સ્ત્રી અને પુરૂષને બ્યારે સંધાતે વારસો મળે છે ત્યારે સ્ત્રીના બાગ પુરૂષના બાગ કર્તાં અડધો છે. આ નિયમ મા અને આપની બાબત માં તથા આંગળીઆટ બાઇઓ અને બેહેનોની (એટલે જેમની મા એક આપ જુદા જુદા) બાબતમાં લાગુ પડતો નથી. આકી બીજી સર્વ બાબતમાં લાગુ પડે છે.

પુરૂષ રક્ત
ના અને સ્ત્રી
ધ રક્તના
વારસ.

૧૫. સમાન પાયરીના વારસોમાં અર્ધ રક્તના વારસ કરતાં પુરૂષ રક્તના વારસનો હક અધિક ગણાય છે. આંગળીઆટ બાઇઓ અને બેહેનોની (એટલે જેમની મા એક અને આપ જુદા) બાબત આ નિયમમાં અપવાદ છે.

વારસો કે
પર હક ન
પોહોયવા-
નાં ચાર કા
રણ.

૧૬. વારસામાંથી બાતલ થવાનાં ચાર કારણો છે. (૧) ગુલામગીરી; (૨) મનુષ્યવધ; (૩) ધર્મભેદ; (૪) પ્રજા ધર્મભેદ.

૧. ભાષાન્તરકર્તાની ટીપ—જે માણસથી સગાઈ ગણવી હોય તેનાથી પેઢીમાં જેઓ સરખે અંતરે હોય તેઓ સમાન પાયરીનાં સગાં છે. જેમકે બિઠરો, જમને બેહેનો, ફાઈ અને કાકા, માસી, અને ભાભો ઇત્યાદી.

૧૭. મનુષ્યવંધવી વારસો મળવામાં એટલોજ પ્રતિ- મનુષ્યવંધ.
બંધ થાય છે કે જે સખસ મરણો તેની મિલકતનો
વારસો મારનારને મળતો નથી. સુનીના મત પ્રમાણે જી-
ણી જોઈને અથવા અજાણતાં ગમે તેમ મનુષ્યવંધ થવા-
થી વારસો મળવામાં અડકાવ થાય છે. પશુશિયાના મ-
ત પ્રમાણે તો મનુષ્યવંધ જાણી જોઈને થયો હોય ત્યા-
રેજ વારસા ઉપરથી હક ઉઠે છે, ખુન કર્યાનો ફકત શક
આગ્યાથી કાઢતો, વારસાનો હક જતો નથી. ગુન્હો પૂ-
ર્વે રીતે સાબીત થાય તોજ હક જાય છે.

૧૮. બાકીની ત્રણ હરકતે દૂર થઈ છે. ગુલામગ્રી- બાકીનાં ત્રણ
રી સન ૧૮૪૩ ના આક્ટ પ માથી; ધર્મભેદ સન ૧૮૫૦ હુ કારણો.
ના આક્ટ ૨૧ માથી; અને પ્રજાધર્મભેદ મુસલમાની
રાજ્યનો નાશ થવાથી ૧૮૫૦ નો ૨૧ મો એક્ટ બ્યા-
રથી અમલમાં આવ્યો ત્યાર પહેલાંની બાબતોને તે લાગુ
નથી. એ એક્ટ અમલમાં આવ્યા પછી થયેલા ધર્મભેદ-
નેજ તે લાગુ છે.

૧૯. કોઈ ગુજરેલા સખસની મિલકતનો વારસો એ- અનેક વે-
કજ વખતે એક કરતાં વધારે વારસોને પોત પોતાના નિ- રસો.
યમી આપેલા ભાગ પ્રમાણે મળી શકે છે; અને એકજ
વખતે થોડોક ચઢતી પેઢીમાં જાય, અને થોડોક ઉતરતી
પેઢીમાં જાય.

૨૦. પ્રેતક્રિયા સખધી ખરચ અને કરજ એ વ- વારસા-
શિયતના માથી આપેલું દાન પેહેલાં આપવું. અને વારસા- પર જીમ્મે-
યતના માથી આપેલું દાન બાકીની મિલકતના ત્રીજા ભાગ દારો.

જેટલું દારસને વારસો વેહેચી આપ્યા પહેલાં આપતું
જોઈએ.

વેહેચણ
યજ્ઞપહેલાં
મિલકતમાં
વધારા.

૨૧. કાયદા પ્રમાણે વેહેચણુ થઈ નથી, ત્યાં જગીર
મિલકત મરનારની ગણાય છે; તેથી તે મરી ગયા પછી
તેમાં કાંઈ વધારા થાય તે એ મિલકતનો ભાગ ગણાય છે.

પ્રકરણ ૨.

સુનીના મત પ્રમાણે ઉત્તરાધિકાર વિશે

ખંડ ૧.

ઉત્તરાધિકારનો અનુક્રમ.

વારસના
સાત વર્ગ.

૨૨. કોઈ જુજીનાર ગએલા સખસની મિલકતનો
વારસો લેવાને હકદાર. વારસના સાત વર્ગ છે, તેમની વિગત.

(૧) કાયદાસર હિસ્સેદાર.

(૨) શેખાધિકારી.

(૩) દૂરનાં સગાં.

(૪) કરાચી કરાવેલો ઉત્તરાધિકારી.

(૫) માની લીધેલો સગો.

(૬) સર્વસ્વમૃતદાનગ્રાહી.

(૭) સરકાર.

૧. વારસ એ શબ્દ કોઈ જુજીનાર સખસની મિલકતના ઉત્તરા-
ધિકારીને માટે વાપરેલો છે.

૨. સુસજમાની કાયદામાં જેને શેખાધિકારી કહે છે, તે હિંદુધર્મશા-
સ્ત્રના કાયદાસર વારસને કાંઈક મળતા આવે છે; અને જેને કાયદા-
સર હિસ્સેદાર કહે છે તે હિંદુધર્મશાસ્ત્રમાં જેને ઉપજીવિકાના હકદારી
કહે છે તેને કાંઈક મળતા આવે છે.

૨૩. કાયદાસર હિસ્સેદાર એ ગુજરી ગયેલાના કાયદાસર અમુક સગા છે, જેઓને વાસ્તે કાયદામાં કેટલાક મુકરર હિસ્સેદાર. ધાગી ઠરાવેલા છે. એ ભાગ વારસા ઉપરની ગુરુમહેદારી પતાવ્યા પછી પ્રથમ આપવા જોઈએ. પરંતુ કાયદાસર હિસ્સેદાર અને શેષાધિકારીની સંખ્યા અને વર્ગ પ્રમાણે આ ભાગ સમુજગા નથી અપાતા, અથવા તેમાં વધારો ઘટારો થાય છે.

૨૪. કાયદાસર હિસ્સેદારના હક્ક પતાવ્યા પછી બાકી રહેલી મિલકત લેવાને મરનારનાં જે બીજા સગાનો હક્ક પોહાયે છે તેમને શેષાધિકારી કહે છે. કાયદાસર હિસ્સેદારની સંખ્યા અને વર્ગ પ્રમાણે શેષધન ઓછું વધતું થાય છે.

૨૫. લાપાન્તરફતીની ટીપ—જે મિલકતની વેહેવણ કરવાની છે તેમાં જેઓને અમુક નક્કી કરેલા હિસ્સા મળે છે તેમને હિસ્સેદાર કહે છે. જેમકે, કોઈ માણસ એક અથવા વધારે વિધવા મુકીને મરી જાય, અને તેને કાંઈ છોકરાં ન હોય તો તે વિધવાઓ વચ્ચે મરનારની મિલકતનો હિસ્સો મળે છે, માટે તેમને કાયદાસર હિસ્સેદાર કહેવાય છે.

કાયદાસર હિસ્સા જ્યાં પછી બાકીની મિલકતના જે હક્કદારી છે તેમને શેષાધિકારી એટલે શેષધન લેનાર કહે છે. દરિયાં, કોઈ માણસ વિધવાઓ અને દીકરા મુકી મરી જાય તો, વિધવાઓએ તેમના કાયદાસર હિસ્સા બદલ મરનારની મિલકતનો હિસ્સો લીધા પછી બાકીનું દીકરાને મળશે, માટે દીકરા શેષાધિકારી છે. વળી કેટલાંક સગાં એવા છે કે કોઈ પ્રસંગે કાયદાસર હિસ્સેદાર ગણાય, અને કોઈ પ્રસંગે શેષાધિકારી ગણાય. દાખલો—જો કોઈ માણસ દીકરા મુકીને મરી જાય,

દુરનો સગા. ૨૫. જેઓ કાયદાસર વારસ નથી અને, શેષાધિકારી પણ નથી એવા ગુજરનારના સર્વ સગાને દુરનાં સગાં કહેછે.

કરારથી ઠરાવેલા ઉત્તરાધિકારી. ૨૬. આ ત્રણ વર્ગનાં સગાં ન હોય તો કરારથી ઠરાવેલા ઉત્તરાધિકારીને, એટલે, એક પરાયો આદમી, જેને મિલકતના મુલકે વારસ ઠરાવ્યો, હોય અને જેણે એ ઠરાવની વાત કમુલ રાખી હોય એવાને મળે છે.

માનીલીધેલો સગો. ૨૭. એના પછી માની લીધેલો સગો એટલે કોઈ પરાયો જ્ઞાણુસ જે પોતાના સગા જેવો છે એવું ગુજરનારે માન્યું હોય, અને એ રીતે તેનું માન્યું પાછળથી કદી ફરિયું ને હોય, એવો સખસ ઉત્તરાધિકારી થાય છે.

સર્વસ્વમુતદાન ગ્રાહી. ૨૮. આના પછી ઉત્તરાધિકારી સર્વસ્વ મુતદાન ગ્રાહી, એટલે જેને ગુજરનારે પોતાની બધી મિલકતનું

મૂલ્ય દીકરીઓ મુકીને મરી જાય, ચારે દીકરીઓ કાયદાસર હિસ્સેદાર છે અને તેમને મરનારની મિલકતનો હિસ્સો મળશે. પરંતુ જે મિ માણુસ દીકરા અને દીકરીઓ બંને મુકીને મરી ગયો હોય તો, હરેક દીકરાને જે હિસ્સો મળે તેના કરતાં હરેક દીકરીને અડધો હિસ્સો મળવાનો હક છે. અને દીકરા શેષાધિકારી છે તેથી આવે પ્રસંગે દીકરીઓ પણ શેષાધિકારીમાં ગણાય છે.

તોપણ કેટલાંક સગાં એવાં છે કે તેઓ સર્વ પ્રસંગે કાયદાસર હિસ્સેદાર રહે છે. જેમકે, વર અથવા વહુ તેમ કેટલાંક સગાં એવી છે કે હમેશાં શેષાધિકારીજ ગણાય છે, જેમકે, દીકરા, કાકા, ધાલાદિ. હુન્દનકૃત હિંદુ અને મુસલમાની કાયદાનું મુદ્દ ૧૦૮ ગુવો.

* સર્વસ્વ એ જ્ઞાણુદ મરનારની તમામ મિલકત મુતદાનમાં આપી એવું અંતિમવાને વાપરેલો છે.

વશિષ્ઠનામાર્થી દાન આપ્યું હોય તે છે. પરંતુ અહીં
જણાવ્યું નેધએ કે, જે મરનારના સર્ગામાંનું કોઈ પણ
જીવતું હોય તે, મરનાર આવું દાન કરી શકશે નથી.
૨૯. ઉપર લખેલા સમ્પ્રસાદોમાંના કોઈ પણ ન હોય
તો, મિલકત સરકાર દાખલ થાય છે.

સરકારના
ખલ થવું.

ખંડ ૨.

કાયદાસર હિસ્સેદાર.

૩૦. હિસ્સા આ પ્રમાણે હોય છે. ૧, ૨, ૩, ૪, ૫ હિસ્સા.
અને ૬.

૩૧. હિસ્સેદાર ૨ બાર છે, તેમાં ચાર પુરુષ અને હિસ્સેદાર.
આઠ સ્ત્રીઓ છે, તેમની વિગત.

પુરુષ.

સ્ત્રી.

૧. બાપ.

૧. દીકરી.

૨. ખરો દાદો.

૨. દીકરાની દીકરી.

૩. આંગણીઆટ બાઈ.

૩. ગમે તેટલી બુ.

૧. આ હિસ્સેદાર મરનારનાં સર્ગાં સમજવાં.

૨. ખરો દાદો તેને કેહેવો કે ગુજરનારની સાથે જેના સગપણની
અંદર કોઈ ચોરત આવી જતી નથી. જેમકે બાપનો બાપ, તેનો
બાપ, ઈત્યાદિ.

ખોટા દાદો તેને કેહેવો કે જેના પેઢીમાં (એટલે ગુજરનારની સાથે)

(એટલે મા એક

અને આપ જુદા.)

૪ વર.

૧ તરતી પેઢીએ.

૩. સગી. બેહેન.

૪. હારમાન બેહેન (એ-

ટલે આપ એક તે

મા જુદી)

જેના સગપણની ઐહર) ઝોરત આવી જાય છે. જેમકે માનો આ-
પ, અને આપની માનો આપ.

ખરી દાદી તેને કેહેલી કે (ગુજરનારની સ્ત્રીએ) જેના સગપણમાં
ખોટા દાદો આવી જતો નથી; માની મા, અને આપની મા ખરી
દાદીઓ છે.

ખોટી દાદી તે છે કે જેની અને ગુજરનારની વચ્ચે ખોટા દાદો
આવી જાય છે; જેમકે માના આપની મા.

૩. દૃષ્ટાંત, દીકરાની દીકરી અથવા દીકરાના દીકરાની દીકરી ગમે
તેટલી ઉતરતી પેઢીએ.

ભાષાન્તરકર્તાની ટીપ—અહિં દાદો એ શબ્દ માત્ર માના અ-
થવા આપના આપને લગાવ્યો છે એમ નથી. પરંતુ તેમની કરનાં પણ અ-
ર્થતી પેઢીના વડીલોને લાગુ કરવામાં આવ્યો છે. ખરો દાદો, અને
ખોટા દાદો, એ બે સગાંમાં ફેર એટલો છે કે સગા દાદાની અને જે
પુરૂષથી સગપણ ગણાવાનું છે તે પુરૂષની વચ્ચેમાં ઝોરત આવતી
નથી, અને ખોટા દાદાની અને જે પુરૂષની વચ્ચેમાં ઝોરત આપે છે.
જેમકે, કોઈ સખસના આપનો આપ, આપના આપનો આપ, અને
આપના આપના આપનો આપ, એ વડીલોની વચ્ચે કોઈ ઝોરત આ-
વતી નથી, તેથી તેઓ તેના ખરા દાદા છે. પણ તે સખસની માનો
આપ, માની માનો આપ, આપની માનો આપ, એ વડીલો વચ્ચે ઝોર

૫. આંગળીઆટ બેહેન.

૬. મા.

૭. ખરી દાદી.

૮. વહુ.

૩૨. આ હિસ્સેદારોના ચાર વર્ગ પાળી શકાય, તે ચાર વર્ગ નીચે પ્રમાણે:—

પેહુલોવર્ગ—આપ, મા, દીકરી, વર અને વહુ.

બીજોવર્ગ—ખરો દાદો, ખરી દાદી, અને દીકરાની દીકરી ગમે તેટલી ઉતરતી પેદીએ.

ત્રીજોવર્ગ—સગીબહેન અને આંગળીઆટ ભાઈ, અને બહેન.

ચોથોવર્ગ—ચોરમાન બેહેન.

૩૩. પેહુલા વર્ગના હિસ્સેદારો એટલે આપ, મા, જે હિસ્સે વર, વહુ અને દીકરીને હમેશાં કંઈને કંઈ ભાગ મળવાનો હોય છે. દાદાને હમેશાં વારસો મળે છે.

ત આવી જાય છે, તેથી તેઓ તેના ખોટા દાદા છે. ખરી ભૂદી અને ખોટી દાદી વચ્ચેનો તફાવત ઉપર લખેલો ભેદ ધ્યાનમાં રાખ્યાથી સહેજ નજરમાં આવશે, પરંતુ એક વાત લક્ષ્યમાં રાખવાની છે કે માનો આપ ખોટો દાદો છતાં માની મા ખરી દાદી ગણાય છે.

ખરા દાદા અથવા ખરી દાદી હોય, ત્યાં લગી ખોટા દાદા અને ખોટી દાદીને વારસો મળતો નથી, કેમકે ખોટા દાદા અને ખોટી દાદી દૂરનાં સહ્યાં ગણાય છે. (કલમ ૪૭ જુઓ.)

કેટલાકદિ
સ્પેસેદાર આ
તલ થવાને
પાત્ર છે.

૭૪. જાકીના ત્રણ વર્ગો પોતાના કરતાં ગુન્નરનારના
વધારે પાસેના સગાની હયાતીમાં વારસામાંથી પાતલ
થવાને પાત્ર છે. ૧ પણ આ નિયમ આંગળીઆટ પ્રાપ્ત
આને બેહેનોની આબતમાં લાગુ પડતો નથી, એટલે તે
મની માની હયાતીના કારણથી તેઓ વારસામાંથી પા-
તલ થતાં નથી. કાયદેસર હિસ્સેદારો તદ્દન પાતલ કેવે
પ્રસંગે થાય છે તે સંધારણ રીતે નાચેનો કોઠો અબ-
તાવે છે.

શેષાધિકારી
નીની આબ
તમાં એક
નિયમ લાગુ
પડે છે.

૩૫. પાતલ થવા વિષેનો આ નિયમ શેષાધિકારી-
ઓની આબતમાં પણ લાગુ પડે છે.

હિસ્સેદાર
નો કોઠો.

૩૬. જુદી જુદી હકીકત હતાં કાયદાસર હિસ્સેદાર-
રનો જે હિસ્સો ઉપર હક્ક પોહાયે છે તેનો વિસ્તાર નીચે
લખેલા કોઠો બ ઉપરથી એકદમ જણાઈ આવે છે.

---

૧ લાપાન્ટરકર્તાની દીપ—દૃષ્ટાંત, મા હયાત હોય ત્યાં લગી મા-
ની માને વારસો મળતો નથી. આ વિશે કલમ ૩૬ નીચેનો કોઠો જો-
વાથી ખુબી દાખલા મળી આવશે.

કાયદેસર હિસ્સેદારોમાં તદ્દન ખાતલ થવા વિશે કોટો..

મહેસો વર્ગ.	આપ.	મા.	દીકરી.	વર.	વધુ.
મીઠો વર્ગ.	ખરો દાદો.	ખરી દાદી.	દીકરાની દીકરી અમે તેટલી ઉ તરતી પેટીએ.	.....	.....
ત્રીજો વર્ગ.	.....	.....	સગી ખેહેન. આંગળી આટમા કી તથા ખેહેન.	.....	.....
ચોથો વર્ગ.			ઓર આન ખેહેન.	.....	.....

(૬૬)

તાજા કલમ—આ હિસ્સેદારો એકજ ખાતામાં પોતાના હપ્તે આવેલા સખ્સ (ની હયાતી) થી વારસામાંથી ખાતલ થાય છે. આપની હયાતીને લીધે ખરો દાદો ખાતલ થાય છે, એટલુંજ નહીં પણ આપ તરફથી ખરી દાદી પણ ખાતલ થાય છે. આપ અથવા ખરો દાદો હયાત હોવાથી ઉપરનો ત્રીજો અને ચોથો વર્ગ પણ ખાતલ થાય છે.

આર દાગદાસર હિસ્સેદારોને જે હિસ્સાનો વારસો મળી શકે છે તેનો કોઠો.

હિસ્સેદારોનાં નામ.		સુદર કરેલા હિસ્સાનાં લિખાર.	વિવેચન.
૧. પૂર.	જે ઓકરાં અથવા દીકરાઓનાં ઓકરાં ગમે તેટલી ઉતરતી પેઢીનાં હોય તો ... જે ખીલકુલ ન હોય તો.	જામનાં	(૭૮)
૨. વહુ.	જે ઓકરાં અથવા દીકરાનાં ઓકરાં ગમે તેટલી ઉતરતી પેઢીનાં હોય તો. .... જે ખીલકુલ ન હોય તો.	જામનાં	જે એક કરતાં વધારે વહુ હોય તો તેમણે સર્વે દુરાવેયો હિસ્સો સરખેલા. જે વેહેલી દેવો ને ઈએ.
૩. દીકરીઓ.	દીકરા ન હોય તો એક દીકરીને. .... જે અથવા વધારે દીકરીઓ વચ્ચે.	જામનાં	દીકરા હોય તો તેઓ ગેવાધિદારી થાયજે. સાવ.

૪. દીકરીઓ અને દીકરાના દીકરા ન હોય તો
રાનીદી દીકરાની દીકરીએને દીકરીઓ માફક વાર
કરિયો. સો મળે છે, એટલે એક દીકરીને ... ..

બે અથવા વધારે દીકરીઓ વચ્ચે ... ..

જો દીકરા અથવા દીકરાના દીકરા ન હોય,
પરંતુ માત્ર એક દીકરી હોય તો, દીકરાની
દીકરીને $\frac{2}{3}$ ભાગ, જે બે અથવા વધારે દી-
કરીઓ સેત તેમાંથી $\frac{1}{3}$ ભાગ જે એ એક
દીકરી ગેશે, તે બાદ કરતાં જે રહે તેટલો
હિસ્સો મળશે, એટલે ... ..

૫. બાપ અને દીકરા અથવા દીકરાના દીકરા ગમે તેટલી

કો છોકરી, એટલે કોઈ
સ્ત્રીના ધણીની બીજી બે
રીયો થયલી છોકરીને તે
ના વારસામાં ભાગ મળી
શકતો નથી.

દીકરાના દીકરા સીધે નો-
ઓ શેપાલિકારી પાય છે.

જો એક કરતાં વધારે
દીકરીઓ હોય તો દીકરા
ની દીકરીને મળતું નથી.

બાપ હિસ્સેદાર અને શે

(૨૬)

ઉતરતી પેઢીના હોય તો ....

૬. ખરો બાપ ને હોય અને જે હકિગત છતાં આપને
દાદો વારસો મળે છે તેવીજ હકિગત હોય ત્યારે
પૂરા દાદાને આપનો હિસ્સો મળે છે, એટલે.

પાધિકારી એ હોય છે.
બ્યારે દીકરા અથવા દી-
કરાના દીકરા ગમે તેટલી
ઉતરતી પેઢીના હોય ત્યારે
તે ફક્ત હિસ્સેદાર થાય છે.
બ્યારે છોકરાં અથવા દી-
કસનાં છોકરાં ગમે તેટલી
ઉતરતી પેઢીના ના હોય
ત્યારે તે ફક્ત શેષાધિકારી
થાય છે, પણ બ્યારે ફક્ત
દીકરીઓ અથવા દીકરાની
દીકરીઓ હોય પણ દી-
કરા અથવા દીકરાના દી-
કરા ન હોય ત્યારે જો હિ-
સ્સેદાર અને શેષાધિકારી
એ ઉ થાય છે.

જા.મા. જો છોકરું હોય અથવા દીકરાનું છોકરું ગમે
તેટલી ઉતરતી પેઢીનું હોય અથવા એ કે વ-
ધારે ભાઈઓ અને એહેતો હોય, પછી તેઓ
પુર્ણ રકતનાં હોય અથવા અર્ધ રકતનાં
હોય, તો ... ..

બીજી બધી બાબતોમાં... ..

૮.ખરી મા ન હોય તો ... ..

દાદી.

૯.સગી છોકરાં અથવા દીકરાનાં છોકરાં ગમે તેટલી ઉ-

પણ બંધારે ધણી અ-
થવા ઓરત અને મા
આપ મુકીને કોઈ ગુજરી
ગયું હોય ત્યારે ઓરત
અથવા ધણીના હિરસા
આપેલા પછી જે બાકી
રહે તેનો ૧ માને મળે છે.

હોરમાન મા કાયદામાં
મા ગણાતી નથી.

માની હયાતીના કાર-
ણથી આપની મા અને
માની માને વારસો મળતો
નથી, પણ આપની હયાતી-
ના કારણથી તો માત્ર આ-
પની મા વારસામાંથી આ-
તણ થાય છે.

બાપનો સાથે સગી એ-

બેહેનો

તરતી પેટાની અને આપ અથવા ખરો દાદો
અને સગા અમ્મ એઓ ન હોય, ત્યારે સગી
બેહેનોને દીકરીઓની પેઠે મળે છે, એટલે એક
બેહેન હોય તો, તેને ... ..

એ અથવા વધારે બેહેનો હોય તો તેઓ વચે

હેનો શેષધિકારી થાય છે.
જો દીકરીઓ હોય અથવા
દીકરાની દીકરીઓ અને તે
ઠલો ઉતરતી પ્રેવીતી હોય
અને દીકરા, દીકરાના દી-
કરા, આપ, ખરો દાદો,
પણ બાઈઓ અંમાંનું કામ
ના હોય તો દીકરીઓ અથ-
વા દીકરાની દીકરીઓએ
પોતાનો હિસ્સો લીધા પછી
જો આકી રહે તે બેહેનો
શેષધિકારી લેખે લે છે.
આ શેષધન એક અથવા
એકથી વધારે દીકરીઓ
અથવા દીકરાની દીકરીઓ
હોય તે પ્રમાણે ૧ અથવા
૨ હોય છે. પણ સગી બે
હેનોના હિસ્સાથી મળ્યા, કે
ઓરત, અને મા કે ખરી
દાદીના હિસ્સામાં કાંઈ ન

૧૦. હો સગી એહેનો ન હોય અને જે હકિગત છતાં
રમાન સગી એહેનોને વાસ્તો મળે છે તેવી હકિગત
એહેનો. હોય ત્યારે તેમને સગી એહેનોનો હિસ્સો મે-
ળે છે, એટલે એક હોરમાન એહેન હોય તો
તેને... ..

મે અથવા વધારે હોરમાન એહેનો હોય તો
તેઓ વચે... ..

પરંતુ જો એક એહેન હોય તો $\frac{2}{3}$ માંથી $\frac{1}{3}$
બાદ કરતાં જે બાકી રહે તેટલો હિસ્સો તે
મને મળે છે, એટલે... ..

૧૧. આ છોકરાં ન હોય અથવા છોકરાનાં છોકરાં ગામે
ગળિયા સેટલી ઉતરતી પેઢીનાં ન હોય, અને આપ
૮ બાઈ અને ખરો દાદો ન હોય, ત્યારે જો એક
થોઅને હોય તો... ..
એહેનો.

મે અથવા વધારે હોય તો... ..

ધ વટ થઈ શકતો નથી.

તેઓના જેટલીજ પા-
વરીઆ ઓરમાન બાઈઓ
હોય ત્યારે તેઓ શેષાધિ-
કારી થાય છે.

આ વર્ગના હિસ્સેદારો
માં સ્ત્રી પુરુષને બેદ રા-
ખી વગર પુરુષને સ્ત્રીના
જેટલુંજ મળે છે.

સમવાનતરકસીની ટીપ—આ કોઈ વિષે વધારે ખુલાસા સારૂ વારસા બાબતના
દાખલા અને તે નિયેતી ટીપ જોવી.

ખંડ ૩.

શેષાધિકારી.

શેષાધિકારી
નીના બે પ્ર-
કાર.
સગાઈથી
શેષાધિકારી-
ની.

૩૭. શેષાધિકારી બે પ્રકારના છે, એક સગાઈથી
અને એક વિશેષ કારણથી.

૩૮. સગાઈથી થએલા શેષાધિકારીના ત્રણ વર્ગ થ
ઈ શકે. (૧) પ્રેતાનાજ હક્કથી થએલા; (૨) જેએ
ખીજ કાઢની સાથે શેષાધિકારી થાય છે તે; અને (૩)
ખીજ કાઢના હક્કથી થએલા.

પેહેલોવર્ગ.

૩૯. પેહેલા વર્ગમાં ગુજરનારની સાથેના જેના સ
ગપણની ઓળમાં કાઢ આવડી આવી જતી નથી, એ
વે હરેક પુરુષ આવે છે. તેમના પણ વળી ત્રણ વિભા-
ગ થઈ શકે.

૧. ઉતરતી પેઢીના.

૨. ત્રાટી પેઢીના.

૩. શાખા સખંધી.

ઉતરતી પે-
ઢીના.

૪૦. શેષાધિકારીના ખીજ બધા વર્ગોમાં ઉતરતી
પેઢીના શેષાધિકારીને શેષ ધન લેવાનો હક્ક પેહેલો છે
તેઓ ગરનારના પીઠાવંશની નરખતિની પ્રજા છે
એટલે દીકરો, દીકરીનો દીકરો, દીકરાના દીકરાનો દીકરો
પ્રત્યાદિ ગમે તેટલી ઉતરતી પેઢીના. જ્યાં લગી પાસેની
પેઢીમાં કાઢ હોય ત્યાં લગી દૂરની પેઢીવાળાનો હક્ક
પોંદોમતો નથી.

૪૧. ચટ્ટી પેઢીના શેષાધિકારી, જેઓએ બધા ચટ્ટી પે-
 ઉતરતી પેઢીના શેષાધિકારી ન હોય ત્યાં શેષધન લેવા-
 નો હક્ક છે, તેઓ મરનારના બાપ બણીના સીધા પુ-
 વર્ણને છે; એટલે બાપ, દાદા (બાપનો બાપ), દાદાનો
 બાપ, ઇત્યાદિ. જ્યાં લગી પાસેની પેઢીવાળો હોય ત્યાં
 લગી દુરની પેઢીવાળાનો હક્ક પોંદોચતો નથી.

૪૨. ચટ્ટી પેઢીના શેષાધિકારી ન હોય તો શાખા સાખા સ-
 સબધીઓ શેષધનના વારસ થાય છે. શાખા સબધી-
 માં પ્રથમ બાપની પ્રજા આવે છે; એટલે, મરનારના બા-
 પનો, અને તેમના દીકરા ગમે તેટલી ઉતરતી પેઢીના,
 પછી દાદાની (બાપના બાપની), સંતતિ આવે છે.
 એટલે મરનારના કાકા, અને તેમના દીકરા આધામાં
 આધી પેઢીના, ત્યાર પછી દાદાના બાપની સંતતિ અને
 તેમના દીકરા ગમે તેટલી ઉતરતી પેઢીના આવે છે. અને
 એ રીતે તેથી આધેના પુર્વજો વિશે સમજવું. છેક પા-
 સેની પાયરીવાળાનો હક્ક તેથી દુરની પાયરીવાળા કરતાં
 પેહેલો પોંદોચે છે. અને એકજ પાયરીવાળામાં અર્ધ
 રક્તના સગા કરતાં પુરું રક્તના સગાનો હક્ક અધિક
 પોંદોચે છે.

૪૩. સગાઈના કારણથી થયેલ બીજા વર્ગના શેષા- બીજો વર્ગ.
 ધિકારી એઓ અમુક સ્ત્રિયો છે કે જેમને પોતાના સ-
 રખી પાયરીના પુરષો ન હોય, ત્યારે કાંઈદાસર હિ-
 સ્સો લેવાનો હક્ક છે, તોપણ જેઓ જેવા પુરષો હોય ત્યારે
 તેમની સાથે શેષાધિકારી થાય છે. દિકરિયો, દીકરાની

દીકરિયો, સગી બેહેના, અને હોરમાન બેહેનો, એ આ પ્રકારનાં શેષાધિકારી છે.

ત્રીજો વર્ગ.

૪૪. ગુજરનારની એક અથવા વધારે દીકરિયોની દુ-યાતીમાં તેની બેહેનો ત્રીજા વર્ગના શેષાધિકારીમાં આવે છે. (હિસ્સેદારોના કોઠામાં સગી બેહેનો વિશેનું વિવેચન જુઓ.)

વિશેષ કા-
રણથી શે-
ષાધિકારી.

૪૫. કોઈ છોડાવેલો ગુલામ મરી જાય અને તેની પાછળ નરજાતનો કોઈ શેષાધિકારી હોય નહિ, તો તે ગુ-લામનો મુક્ત કરનાર અથવા મુક્ત કરનારી વિશેષ કારણથી શેષાધિકારી થાય છે. શાથી કે મરનારના કબજામાં હિસ્સેદારને, તેમજ નારી જાતને આવી વ્યાપ્તમાં વાર-સોં મળતો નથી. પરંતુ આ રાજ્યની કાયદા બાંધનારી સભાએ ગુલામગીરી કાઢી નાંખી છે, તેથી સદરહુ નિયમ રદ થયા જોવો છે.

ખંડ ૪.

દુરનાં સગાં.

દુરનાં સગાં.

૪૬. કાયદાસર હિસ્સેદાર અને શેષાધિકારીમાંનું કોઈ પણ ન હોય તો વારસોં દુરના સમાને મળે છે.

વાર વર્ગ
થઈ શકે.

૪૭. દુરના સગાંના નીચે પ્રમાણે વર્ગ બાંધી શકાય.

પહેલો વર્ગ.

૧. દીકરિયામાં અને દીકરાની દીકરિયાનાં છોકરાં ગમે તેટલી દુરતી પેઢીનાં, પછી તેઓ પુરુષ હો કે સ્ત્રી હો.

૨. ખોટા દાદા અને ખોટી દાદી ગુમે તેટલી ચ...નીએ વર્ગ
...તી પેદીએ

૩. સગી અને આરમાન બેહેનનાં, છોકરાં, અને ...નીએ વર્ગ
...સગાં અને આરમાન અને આંગળીઆટ ભાઈ-
ની દીકરીએ ગમે તેટલી ઉતરતી પેદીએ
અને આંગળીઆટ ભાઈના દીકરા.

૪. બાપનાં બેહેનો, આંગળીઆટ કાકા (એટલે ...ચોથો વર્ગ
બાપના આંગળીઆટ ભાઈ અને મામા તથા
માશીઓ તથા તેમનાં છોકરાં.

૪૮. આ વર્ગોમાંના દરેક વર્ગવાળા પોતાનાથી ઉત- આ વર્ગો
રતા વર્ગવાળાને વારસામાંથી બાકલ કરે છે. આમાંના પ્ર- માં ઉત્તરા-
ત્યેક વર્ગમાં ઉત્તરાધિકારના નિયમ અતિશય કઠણ અને ધિકારના
ધુચવણ ભરેલા છે. તેમ છતાં નીચે લખેલા નિયમો નિયમ.
જેમાં દરેક વર્ગમાંના સખસોમાંથી વારસો લેવાનો વધા-
રે હક કોઢો છે તે સંબંધી મુખ્ય અને સાધારણ મૂ-
ળતરો સમાયલાં છે, તે સેહેલથી યાદ રાખો શકાય. જ્યારે
ધુચવણ ભરેલા સવાલ ઉઠે ત્યારે તેના બિરાકરણ સાર
મોલવીને પૂછવું, એ સારામાં સારો અર્ગ છે.

૧. પાસેની પાયરીનાં સગાં, હાય ત્યાં લગી દુર-
મી પાયરીનાં સગાંનું પેહિયમું નથી. જેમકે
દીકરાની દીક્ષીઓનાં છોકરાં કરતાં, દીકરીનાં
છોકરાંનો હક પેહેલો છે, અને ખોટા પ્રપિતા-
મહુ કરતાં ખોટા દાદાનો હક પેહેલો છે.

૨. જ્યારે હકદારો સરખી પાયરીનાં હોય, ત્યાં

૨. જે હક્કદાર વારસા નથી એના કાંઈ સમ્પત્તિ હક્કથી દાવો રાખતો હોય, તેના કરતાં જે વારસા હોય તેના તરફથી દાવો રાખતો હોય તેનો હક્ક અધિક ગણાય છે.

૩. પૂર્ણરક્તવાળાં સગાં હોય તો, અર્ધ રક્તવાળાં સગાં વારસામાંથી આતંત્ર થાય છે. જેમકે પૂર્ણ રક્તની કાકીનો હક્ક અર્ધ રક્તની કાકી કરતાં પેટુલો છે.

૪. જે હક્કદારો બીજી બધી બાબતમાં સરખી સ્થિતિમાં હોય, પ્રભુ જે વડીલની તરફથી તેઓ હક્ક ધરાવતા હોય, તે વડીલની જાતિમાં તુલ્યતા હોય તો પ્રકૃતની તરફથી વારસાનો હક્ક રાખનારને સ્ત્રીની તરફથી હક્ક રાખનાર કરતાં બમણું મળે છે. જેમકે દીકરીના દીકરાની દીકરીને, દીકરીની દીકરીની દીકરી કરતાં બમણું મળશે.

૫. માની બણીથી વારસાનો દાવો રાખનાર કરતાં આપની બણીથી વારસાનો દાવો રાખનારને બમણું મળે છે. જેમકે કાકીને માશી કરતાં બમણું મળે છે.

૬. વારસાનો દાવો રાખનારમાં નર નારીના બે દને લીધે તેમના વારસો લેવાના હક્કમાં કે તેમના હિરસાના વિચારમાં કાંઈ ન્યૂનાધિક થતું નથી.

---

૧. “ વારસ ” એ શબ્દનો અર્થ આ જગ્યાએ કાયદેસર હિરસે દાર અથવા શેષાધિકારી થાય છે.

ખંડ પં.

પરચુરણ નિયમો.

૪૯. જ્યારે વારસોના જુદા જુદા તકા હોય, અને વેહેંચણીમાં જેમનો હક્ક છે એવા દરેક તકામાં ઘણા મનુષ્ય હોય, ત્યારે વેહેંચણ કરવામાં ગીચેનો નિયમ પાળવો જોઈએ.

વેહેંચણ નોંધારો.

૫૦. નિયમ—અમુક વારસો અથવા વારસોના તકા જે હિસ્સાના હક્કદાર હોય, તે હિસ્સાના અપૂર્ણાંક એક ઓળમાં લખે. દરેક હક્કદારનો હિસ્સો જુદો જુદો કાદવા માટે આ અપૂર્ણાંકને પ્રત્યેક તકામાંના મનુષ્યની સંખ્યાએ ભાગે. સદાની મિલકતનક કંટાળા ભાગ કરવા જોઈએ તે, આ અપૂર્ણાંકના છેદના દહભાજક ઉપરથી માલમ પડશે.

૧ “તકા” એ શબ્દમાં જેઓ પોતાનો નિમેલો હિસ્સો માહો માહી સરખે ભાગે વેહેંચી લે છે, એવા તમામ સખસોનો સમાવેશ થાય છે.

૨. ભાષાન્તરકર્તાની ટીપ—આ નિયમ સંપૂર્ણ નથી, અને સુસંલભાવી કાયદા પ્રમાણે વારસાની વેહેંચણ કરતા માટે વેહેંચણીના નિયમ અવશ્ય જાણવા જોઈએ. માટે ભાષાન્તર કર્તાએ એ નિયમ એક ખીજા ઇંગ્રેજ પુસ્તકમાંથી પ્રથમ ભાગને છેડે દાખલ કર્યા છે.

૩. કોઈ સંખ્યાનો દહભાજક કાઢવાની રીત—દહભાજક કાઢવો, એટલે ઓછામાં ઓછી એવી એક સંખ્યા જોણી કાઢવી કે જેને આપેલી સંખ્યાઓ વડે ભાગતાં કંઈ શેષ વધે નહીં.

દાંખણો ૧ લો—એવું પ્રાર્થકે બાપ, સ્ત્રી, અને દસ દીકરીઓ
વારસ છે. હવે,

બાપનો હિસ્સો.....૩૬

સ્ત્રીનો હિસ્સો.....૬

દસ દીકરીઓનો.....૩

અહિયાં માત્ર છેલ્લા ત્રણમાં ફાળાં મનુષ્ય છે. માટે કુલે તે દશે
ભાગનાં ૩૬, ૬, અને ૩ એ રીતે જે હિસ્સા દરેક તરફના દરેક મનુષ્યને
માગવાનો હક્ક છે, તે આ રકમો બતાવે છે.

આ અપૂર્ણાંકના છેલ્લો દશભાગક કાઢો, તે।

૩) ૨૪, ૮, ૧૫

૮) ૮, ૮, ૫

૧૬ ૧, ૫

$૨ \times ૫ \times ૮ = ૧૨૦$ એ દશભાગક આખે.

જે સંખ્યાઓનો દશભાગક કાઢવાનો હોય તે સંખ્યાઓને એક
ઓળમાં લખો, અને દરેક સંખ્યાને કોઈ ચિન્હથી (જેમ મીસલાથી)
જુદી પાડો. જે સંખ્યાઓને કોઈ ભાગકાંકથી ભાગ વતો હોય
તે સંખ્યાઓને તે ભાગકાંકે ભાગો, અને જે ભાગાકાર આવે તે.
અને બીજી (ભાગ્યા વગરની) રકમો નીચે એક ઓળમાં લખો, તે
તેમને ઉપર કહ્યા પ્રમાણે કોઈ ચિન્હથી જુદી પાડો. અને આખાં-
ની એ અથવા વધારે રકમોનો સામાન્ય ભાગકાંકે ભાગ જાય ત્યાં
સુધી, ઉપર પ્રમાણે કરે જાઓ. પછી જે છેવટ ભાગાકાર આવે
તેનો અને ભાગકાંકની તમામ રકમોનો ગુણકાર કર્યાથી જે સં-
ખ્યા આવે તે દશભાગક સમજવો.

મિલકતના એકસો વીસ ભાગ કરી તેના વેહંચણ નીચે લખ્યું.
પ્રમાણ કરવી જોઈએ.

$\frac{૨૫}{૧૧૦}$ અથવા ૨૫ હિસ્સા આપેને.

$\frac{૧૫}{૧૧૦}$ અથવા ૧૫ હિસ્સા સ્ત્રીને.

$\frac{૮૦}{૧૧૦}$ અથવા ૮૦ હિસ્સા દશ દીકરીઓને મળશે.

કુલ. ૧૨૦

• દાખલો ૨ જો—પાસે કે બે વહુઓ, છ. ખરી દાદીઓ, દસ દીકરીઓ અને ૭ કાકા છે. અહિં દરેકનો ભાગ આ પ્રમાણે છે.

વહુઓ.

ખરીદાદીઓ.

દીકરીઓ.

કાકા.

$\frac{૧}{૮}$

$\frac{૧}{૮}$

$\frac{૧}{૮}$

$\frac{૧}{૮}$

આ અપુણ્યકને દરેક તકમાંના મનુષ્યની સંખ્યાએ ભાગતાં આ પ્રમાણે નિકળે છે.

વહુ.

ખરીદાદી.

દીકરી.

કાકા.

$\frac{૧}{૮}$

$\frac{૧}{૮}$

$\frac{૧}{૮}$

$\frac{૧}{૮}$

આ અપુણ્યકના છેલ્લો દરબાજક કાઢો જેમકે,

૪) ૧૬, ૩૬, ૧૫, ૧૬૮

૩) ૪, ૯, ૧૫, ૪૨

૨) ૪, ૩, ૫, ૧૪

૨,

૩,

૫,

૭

$૪ \times ૩ \times ૨ \times ૨ \times ૩ \times ૫ \times ૭$ અથવા ૫૦૪૦ એ દરબાજક થયા.

મટિ એ મિલકતના ૫૦૪૦ હિસ્સા કરતાં દરેક તકમાંના પ્રત્યેક

જાણનાં હિસ્સો આ પ્રમાણે નાવશે.

વહુ.	ખરીદાદી.	દીકરી.	કાકા.
૩૧૫	૧૪૦	૩૩૬	૩૦
	૬૩૦	બે વહુઓને મળેછે,	
	૮૪૦	છ ખરીદાદીઓને.	
	૩૩૬૦	દસ દીકરીઓને.	
	૨૧૦	સાત કાકાને	

કુલ. ૫૦૪૦

મિલકતનું
આધારપત્ર.

૫૧. વારસો જે હિસ્સાના હક્કદાર છે, તે હિસ્સાનો સર્વાંગ સર્વજ્ઞી મિલકત કરતાં વધી જતો હોય નો દરેક હિસ્સામાંથી ભાગે પડતો વટારો થવો જોઈયે, અથવા ખીજી રીતે ખોલીએ તો હિસ્સાની સંખ્યા વધારવી જોઈયે.

વધારો.

૫૨. આ વધારો માત્ર ત્રણ આબતમાં એટલો જ્યારે મિલકતના ૬, ૧૨, અથવા ૨૪ હિસ્સા કરવા પડે છે સારે આવે છે.

૫૩. પેહુલી આબતમાં ૬ હિસ્સાના વધારીને ૭, ૮, ૯, અથવા ૧૦ હિસ્સા કરવા. ખીજી આબતમાં ૧૨ ના વધારી ૧૩, ૧૫, અથવા ૧૭, અને ત્રીજી આબતમાં ૨૪ ના વધારી ૨૭ હિસ્સા કરવા.

૧ લાંબાન્તરકર્તીની ટીપ્પ—કલમ ૫૩, ૫૪, અને ૫૫ વિશે વાઢસા સંબંધી દાખલામાંના નંબર ૩૧, ૩૨ અને ૩૩ ના દાખલા જુઓ.

દૃષ્ટાન્ત—ધારો કે વિધવા, મા. અને બેહેન મૂકીને એક સપ્ત ગુજરી જાય છે. અહીંયાં મિલકતના ૧૨ ભાગ કરવા જોઈએ, જેમાંથી વિધવાને ૩, અને માને ૪ ભાગ મળતાં બેહેનને માટે ૬ ભાગ રહેવાને બદલે ફક્ત ૫ ભાગ રહે છે. આ ઠેકાણે ૧૨ હિસ્સાના વધારી ને ૧૩ કરવા જોઈએ. જેમાંના વિધવાને ૩, માને ૪ અને બેહેનને ૬ મળે છે.

૫૪. પાછળ એવું બેહેવામાં આવે ગયું છે કે કાયદાસર હિસ્સેદારોમાં મિલકત વેહેચી આપ્યા પછી જે કાંઈ વધે તે શેષાધિકારીઓને મળે છે. જે કાયદાસર વારસ ન હોય તો સધળી મિલકત શેષાધિકારીઓને મળે છે. પરંતુ જે કાંઈ શેષાધિકારી ન હોય તો, વધારે અથવા શેષધન, જે કાયદાસર હિસ્સેદારો ગુજરનારના એક લોહીનાં સગાં હોય તેમને પાછું જાય છે. આને પ્રત્યાગામી કહે છે.

પ્રત્યાગામી.

૫૫. જ્યાં સુધી એક લોહીના વારસ હોય તે હોય, ત્યાં સુધી વર અને વહુને પ્રત્યાગામીમાં ભાગ મળતો નથી. તથાપિ એવા વારસ ન હોય ત્યારે વર અથવા વિધવા બધી મિલકત લે છે. આ ખાતલ કરનાર એક લોહીનો વારસ કોઈ દૂરનો સગો અથવા સગીર પણ હોય.

પ્રત્યાગામી નાઉતરાધિ કર.

૫૬. જે હિસ્સેદારનો માત્ર એક સદ્દા અથવા વર્ગ હોય તો, પ્રત્યાગામી તેમની વચ્ચે સરખે ભાગે વેહેચવામાં આવશે. જે જુદા જુદા વર્ગના હિસ્સેદારો હોય તો, પ્રત્યે વર્ગને તેમનો કાયદાસર હિસ્સો જેટલો હો-

ય તેના પ્રમાણમાં પ્રત્યાગામીનો ભાગ મળશે.
 જેની ભાગ લાગતી નથી એવા માણસની મિ-
 લકત તેના જન્મથી ૯૦ વર્ષ લગી અનામત રહેવા જે-
 વી જોઈએ. એ મુદતમાં તેની પોતાની મિલકતની આ-
 વતમાં તે હમ્મત છે એવું ગણાય છે, પણ ખીજાઓ-
 ની મિલકતની આવતમાં ગત થએલો ગણાય છે.

૫૮. જેની ભાગ લાગતી નથી એવો કોઈ સખસ
 જો સહઉત્તરાધિકારી હોય તો, ખીજા સહઉત્તરાધિકારી
 વચે મિલકતની વેહેંચણ કરવી જોઈએ. પરંતુ જેની ભાગ
 લાગતી નથી એવા સખસની હયાતીના કારણથી એ
 સહઉત્તરાધિકારીએ વરસામાંથી આવત ન થતા હોય તો.

૧. ભાયાન્તરકર્તાની ટીપ—આનું કારણ એ છે કે ૯૦ વર્ષની
 ઉંમર થઈ એટલે તે ગુજરી ગયો હશે, એવું કાયદામાં અનુમાન કરવા-
 માં આવે છે. (ત્રીજા ભાગમાં મુખ્યની સદરદિવાની અદાલતનો સંન
 ૧૮૨૦ ની શરૂઆત ફેસલો જુઓ.)

૨. ભાયાન્તરકર્તાની ટીપ—દૃષ્ટાંત કોઈ માણસને એક દીકરા
 સિવાય ખીજું ફરજન નથી, ને તે દીકરો ક્યાં ગયો છે તેની ભાગ
 લાગતી નથી. હવે એ માણસ ગુજરી ગયેથી તેની વિધવાને જો કોઈ
 ફરજ ન હોય તો મિલકતનો ફે, અમે હોય તો ફે મળવાનો હક છે.
 માટે સદરહુ નિયમ પ્રમાણે વિધવાને તરત ફે મળશે. અને બાકીનો
 ફે એ દીકરો પાછો આવતાં લગી અથવા તે મરી ગયો એવું ખ-
 રેખાં નક્કી થતાં લગી અથવા તે દીકરાના જન્મથી ૯૦ વર્ષ પુરાં
 થતાં લગી અનામત રાખવામાં આવશે. (હુસ્ટનકેટ હિંદુ અને
 મુસલમાની કાયદાના પુસ્તકમાં ૧૧૫ મું પૃષ્ઠ જુઓ.)

પર. જો એ અથવા વધારે સંખ્યા લગભગ એકજ વખતે ગુંજરી જાય, અને પ્રથમ કોણ ગુંજરી ગયું એવું એકસ રીતે મક્કી ન થઈ શકે તો, ચાલતા મત પ્રમાણે કાયદાનું અનુમાન એવું છે કે તેઓ સર્વે એકજ વખતે ગુંજરી ગયા. અને મરનમુરની પાછળ જે વારસો જીવત રહ્યા તેમને વારસો એવી રીતે પેઢેથી આપવો યોગ્ય છે, મૂળ માલિકની સાથે જે વચ્ચે વારસો ગુંજરી ગયા તે જાણે જનમ્યાજ નહોતા.

પ્રકરણ ૩.

શિયાશાળા સંપ્રદાય.

૬૦. આ શાળા સંપ્રદાયના મત પ્રમાણે ઉત્તરાધિકારની વ્યવસ્થા કરવાનાં ત્રણ ધોરણ છે. (૧) (લગ્ન); (૨) એક રકત સંબંધ, અને (૩) 'વિલા'.

૬૧. લગ્નના કારણથી થએલા વારસુ વર અને વહુ છે. તેઓ બાદિ આપતેમાં સુની લોકની પેઠે પોતાના હિસ્સા લે છે. એ લોહીના વારસો ન હોય તો વહુની તમામ મિલકત લેતો વર લે છે, પણ એવીજ હકિગત હોય ત્યારે વહુનો તો માત્ર પોતાના કાણ્દાસર હિસ્સા ઉપર હક પોંદાય છે, અને શેષ ધન સુરકારમાં જાય છે.

૬૨. એક લોહીના વારસના ચાર વર્ગ થઈ શકે.

૬૩. પેઢેલા વર્ગમાં બે ભાગ છે. (૧) મા આપ, અને (૨) છોકરાં, અને છોકરાનાં છોકરાં ગમે તેટલી ઉતરતી પેઢીનાં.

ઉત્તરાધિકારનું ધોરણ.

લગ્નના કારણથી વારસ.

એક લોહીના વારસ. પેઢેલા વર્ગ.

બીજો વર્ગ.

૬૪. બીજા વર્ગમાં પણ બે ભાગ છે. (૧) માઆપનાં માઆપ, તેમના માઆપ અને બીજા હુવજો ગમે તેટલી ચટ્ટી પેઢીના; અને (૨) ભાઇઓ અને બેહેનો અને તેમના વંશજ ગમે તેટલી ઉતરતી પેઢીના.

ત્રીજો વર્ગ.

૬૫. ત્રીજા વર્ગમાં કાકા અને મામા, ફાઈયો અને માશિઓ અને ગમે તેટલી આધી પેઢીના તેમના વંશજ આવે છે.

ચોથો વર્ગ.

૬૬. ચોથા વર્ગમાં આપના અને માના કાકા અને મામા, ફાઈઓ અને માશીઓ, અને ગમે તેટલી ઉતરતી પેઢીના તેમના વંશજ આવે છે.

ઉત્તરાધિ-

કારના નિ-
યમ.

૬૭. આ ચાર વર્ગોમાંનો પ્રત્યેક પોતાનાથી ઉતરતા વર્ગને વારસામાંથી ખાતલ કરે છે. પરંતુ વર્ગના એક ભાગથી બીજા ભાગ વારસામાંથી ખાતલ થતો નથી.

૬૮. વારસે અથવા તેઓ જેની તરફથી વારસાનો દાવો કરે છે તે માણસો નર નારી હોવાના કારણથી, સુની શાળા સંપ્રદાયમાં જે ભેદ રાખવામાં આવે છે તે- વો ભેદ શિયા શાળા સંપ્રદાયમાં રાખવામાં આવતો નથી.

૬૯. પ્રત્યેક ભાગમાં અથવા જે વર્ગમાં ભાગ નથી તેવા પ્રત્યેક વર્ગમાં પાસેનો સગો પોતાનાથી વેગળાના સગાને વારસામાંથી ખાતલ કરે છે.

૭૦. સરખી પાંચરીની સગાઈમાં પૂર્ણ રક્તનાં સગાં હોય તો, અર્ધ રક્તના સગાનું કાંઈ પોંહોયતું નથી.

૭૧. બ્યારે જુદા જુદા પાસાની સગાઈ હોય ત્યારે આ નિયમ લાગુ પડતો નથી. જેમકે સગા કાકા અથવા કાકીની હાથીથી અર્ધ રક્તના મામા અથવા માશી બા-

તલ ભતાં નથી.

૭૨. જે સળાં એક પાયરીનાં હોય, પણ જેમાં નાં કેટલાંક પુરુષ હોય અને કેટલાંક સ્ત્રી હોય, તેમનાં છોકરાંને પ્રતિનિધિત્વની પેઠે વારસો મળે છે. જેમકે દીકરાનાં છોકરાં દીકરાનો ભાગ લે છે, અને દીકરીઓનાં છોકરાં દીકરીઓનો ભાગ લે છે.

૭૩. કાયદાસર હિસ્સેદારો અને તેમને મોટે ઠરાવેલા કાયદાસર હિસ્સેદારો. હિસ્સાનો વિસ્તાર એ, સુની લોકના સુમાણે છે.

૭૪. ઉત્તરાધિકારનું ત્રીજું ધોરણ જેને “વિલા” કહે છે, તે મુક્ત થયેલા ગુલામ અને તેને મુક્ત કરનાર ની વચ્ચે અથવા જે સખસો જેઓ એક બીજાનો વારસા થવાની પરસ્પર પડણ કરે છે તેમની વચ્ચે જે કાયદાસર સખંધ રહેલો છે, તેને લાગુ પડે છે.

૭૫. આ પાછલ્યા હક્કની રીઠએ દાવો કરનારાને પે-હેલા હક્કની રીઠએ દાવો કરનારા વારસામાંથી ખાતક કરે છે, પણ મુક્ત થયેલા ગુલામ અને તેને મુક્ત કરનાર વચ્ચેના સખંધ હાલમાં બંધ થયેલો છે, કારણ કે ગુલામગીરી હાલમાં ગેરકાયદેસર થઈ છે.

૭૬. પ્રસાંગીકતાનો નિયમ સુની લોકના જેવોજ છે, પણ વહુની ખાખતમાં જુદો છે, મોટેલે, વહુને તેમાંથી

૧ ભાષાન્તરકર્તાની ટીપ—એ છોકરાંને સરખે હિસ્સે વારસો મળશે નહિ, પણ જેના હક્કથી અથવા જેની તરફથી તેઓ વારસાનો દાવો રાખતા હોય તેને જેટલો હિસ્સો મળે, તેટલો હિસ્સો તેમને મળશે.

કદી હિરસો મળતો નથી. વસી જે ભાંડુ હોય તે મા
ને પ્રસાગામીમાં હિરસો લેવાનો હક્ક નથી.

કેવારો. ૭૭. વધારાની બાબતમાં શિયાનું મત જીતે છે.
જ્યારે સમીક્ષા બાગીદારોને પોહોચી શકે એટલી મિલક
ત ન હોય તો, અમુક હકિગતને લીધે જે બાગીદાર સમૂહ
જો ઈચ્છવા યોગ્ય વારસામાંથી બાતલ થઈ શકે તેના
હિરસામાંથી કાપી ખુટવું પૂરું કરવામાં આવે છે.

કેટલો. ૭૮. જેટલો હક્ક ગણી માંડી બાબતોમાં માન્ય કર
વામાં આવે છે. વડો દીકરો જે ગુણી હોય તે તેને
બામની નરવાર, ફરાન, પેહેરવનો પોશાક, અને વીંટિ
વારસામાં મળે છે.

૭૯. શિયા શાળા સંપ્રદાયના મુખ્ય ભેદ ઉપર પ્રમા
ણે છે. બીજી બાબતમાં તેમના મત સુન્નીના મતને મળતા છે.

પ્રતીભાગ ૨

બધી જાતની બક્ષીસ વિષે.

મકરણ ૧.

મુત્તાન.

વસિયતના
મું એટલે શું?

૮૦. પોતાના મરણ પછી પોતાની મિલકતની વ્યવ
સ્થા અમુક રીતે કરવી એમ માલીકે નક્કી કરવું, તેને
વસિયત અથવા વિલ કેહે છે.

વસિયતના

૮૦ અ. કરાર કરી શકે એવો દરેક સમ્પત્તિ ધારી

યતનામું કરવાને પાત્ર છે.

મુકરવાને પાત્ર સખસી.

૮૧. કાચી ઉમરનો સખસ વસિયતનામું કરી શકે તે નથી.

સગીર.

૮૨. વડુ પોતાના ધણીની સમ્મતિ વગર પોતાની આગવી મિલકતનું મૃતદાન કરી શકે છે.

વડુ.

૮૩. મૃતદાન જાત્ર પરાયા માણસને, એટલે જોયો વારસ નથી તેઓને આપવું જોઈએ, અને વસિયતનામું કરનારની મિલકતમાંથી તેનું પ્રેતકિંમત ખરચ કાઢતાં તણા દેવું વાળતાં જો આકી રહે તેના ત્રીજા ભાગથી વધવું ન જોઈએ.

મૃતદાન લેનારનાં લક્ષણ.
મૃતદાનનો વિસ્તાર.

૮૪. જો વારસો કમુલ કરે તો ઉપર લખ્યા કરતાં વધારે અવેજનું મૃતદાન કાયદા પ્રમાણે મંજુર ગણી શકાય.

સદરહુ હદ ઉપરાંત મૃતદાન આપ્યું હોય તો વારસોની સમ્મતિ જોઈએ.

૮૫. વારસોમાંથી એક જણને આકીનાઓની સમ્મતિવગર મૃતદાન આપ્યું હોય, તે નામંજુર છે.

વારસને આપેલું મૃતદાન નામંજુર.

૮૬. જો વસિયતનામું કરનારને વારસ ન હોય તો, તે પેતાની અદ્ધિ મિલકત વસિયતનામું આપી શકે છે.

વારસ ન હોય તો સંધણી મિલકત મૃતદાન.

૧ ભાષાન્તરકર્તાની ટીપ—વારસોની કમુલીઆત વસિયતનામું કરનારના મરણ પછીની જોઈએ. આ વિશે કલકત્તા હાઇકોર્ટનો તા. ૭ સપ્ટેમ્બર ૧૮૬૫ નો ફેસલો અને તે ત્રિયેની ટીપ જુઓ.

માં આપી

શકાય.

મરતી વખ

તે કપુલ કરે

હું દેવું એ મુ

તી દાન છે.

મૃતદાનને

વિધય.

કાયદા વિ

રૂઢ કરાય.

મૃતદાનના

દીની રિય-

તીમાં ફેરફાર.

૮૭. મરતી વખતે વારસના લાભમાં દેવાની મફત કપુલાન આપી હોય, તેને મૃતદાનની પેઠે ગણવી જોઈએ. અને તે મૃતદાન સખધી બધી શરતે પૂરી પડે એવી હોવી જોઈએ.

૮૮. મૃતદાનવાળી વસ્તુ વસિયતનામું કરતી વખતે છતમાં હોવીજ જોઈએ, એથી અગત્ય નથી. વસિયતનામું કરનારના મરણ વખતે એ વસ્તુ છતમાં હોય તો મૃતદાનની મજબૂતીને સાર બસી છે; અને એ વસ્તુ જરૂરી છે કે, એ વસ્તુ વસિયતનામું કરનારના મરણ વખતે તેના કબજામાં જોઈએ.

૮૯. વસિયતનામુંમાં કાયદા વિરુદ્ધ કરાવ હોવાના કારણથી તે તમામ બાબતમાં રદ ગણાતું નથી. એ વસિયતનામું જેટલું કાયદાને અનુસારી હશે તેટલું મંજૂર ગણવામાં આવશે.

૯૦. જે સખસ વસિયતનામું થતી વખતે વારસ ન હોય, પણ વસિયતનામું કરનારના મરણ પહેલાં વારસ થાય, એ એ વસિયતનામાની રૂઢ એ દાન લેઈ શકતો નથી. જેમકે, ધારો કે વસિયતનામું કરનારને પોતાના દીકરાના દીકરાના લાભમાં વસિયતનામું કરતી વખતે એકજ છોકરો છે ને તે વારસ છે, પરંતુ વસિયતનામું કરનારના પહેલાં તે છોકરો ગુજરી જાય છે, તો છોકરાના છોકરાને વસિયતનામા પ્રમાણે મળી શકે નહીં, કારણ કે તેના આપના મરણથી વસિયતનામું કરનાર જે તેના દાદા તેમજ પોતે વારસ થાય છે.

૯૧. પરંતુ જે સખસ વસિયતનામું ધુતી વખતે વારસા હોય, પણ વસિયતનામું કરનારના મરણ પહેલાં વારસામાંથી ખાતલ થાય તો, તે મૃતદાન લેઈ શકે છે. દાખલા તરીકે, વસિયતનામું કરનારનો એકનો એક વારસા અને મૃતદાનગ્રાહી તેના છોકરાનો છોકરો હોય, અને વસિયતનામું કરનારને મરતાં અગાઉ દીકરો અવતર્યાથી પાછળથી નો વારસામાંથી ખાતલ થાય તો, એવા મૃતદાનગ્રાહીને વસિયતનામા પ્રમાણે મળી શકે.

૯૨. જે વસિયતનામું કરનારના મૃતદાનનો અવેળા કાર્યદામાં ઠરાવેલી દૃઢથી વધી જતો હોય તો, ખર્ચાં મૃતદાનમાંથી ફાળે પડતો ઘટાડો કરવો જોઈએ.

મૃતદાનમાં
ઘટાડો.

૯૩. મ્હોડાનું વસિયતનામું લખેલા વસિયતનામા સરખુંજ મજબુત છે, પણ જ્યારે વસિયતનામું કર્યા પછી વસિયતનામું કરનાર તરત મરણ પામતો નથી, ત્યારે મ્હોડાનું વસિયતનામું અકીરથ થાય છે, કેમકે વસિયતનામું કરનારે ત્યાર પછી પોતાનો વિચાર ફેરવેલો હોય.

મ્હોડાનું અ
ને લખેલું વ-
સિયતનામું.

૯૪. વસિયતનામું એના સ્વરૂપ ઉપરથીજ રદ થઈ શકે એવો દસ્તાવેજ છે, અને તે સ્પષ્ટ રીતે અથવા ગર્ભિત રીતે રદ થઈ શકે.

વસિયતના
મું રદ કરવા
વિશે.

૯૫. જ્યારે વસિયતનામાનો નાશ કરવામાં આવે અથવા પૂરવણીથી તે રદ કરવામાં આવે, ત્યારે તે સ્પષ્ટ રીતે રદ કર્યું કેહેવાય છે; પણ જ્યારે વસિયતનામું કર્યા પછી વસિયતનામું કરનાર મૃતદાનમાં વધારો અથવા ઘટાડો કરે અથવા તે ખીજને આપે ત્યારે ગ-

સ્પષ્ટ અથ
વા ગર્ભિત
રીતે રદ કર-
વું.

મિત્રરીતે રૂઢ કચ્છું કહેવાય છે.

મૃતદાનનું
પાછું આવવું.

૯૬. કાઠ માણસને મૃતદાન આપ્યું હોય, અને તે મૃતદાન તેના વારસોને જાય એવો ઠરાવ ન હોય, ત્યારે જો તે માણસ વસિયતનામું કરનારના પેઢેણી, ગુજરી જાય તો, તે મૃતદાન વસિયતનામું કરનારને પાછું આવે છે.

સહિયારા
મૃતદાન.

૯૭. જો મૃતદાન એ સખસો વચ્ચે આપ્યું હોય, તે એ એમાંના એક સખસના મોત પછી જીવતા રહેનાર સખસને મળશે; પણ જો એમાંના દરેક જણને અડધું અડધું આપેલું હશે તો, જીવતા રહેનાર સખસને માત્ર અડધું મળશે, અને બાકીનું અડધ વસિયતનામું કરનારના વારસોને પાછું જશે.

વસિયતના
મું અમલમાં
લાવનાર.

૯૮. જો વસિયતનામું અમલમાં લાવનાર કાઠ રાવવામાં ન આવ્યો હોય તો, વસિયતનામું કરનારનો આપ અથવા દાદો વસિયતનામું અમલમાં લાવનારનું કામ કરે; અથવા આપ ઈયા દાદો ન હોય તો તેમનાં વસિયતનામું અમલમાં લાવનાર એ કામ કરે.

૯૯. વસિયતનામું અમલમાં લાવનાર, એકવાર એ સોંપેલું કામ કમૂલ કર્યા પછી તે મળવવાની ના પાડી શકતો નથી.

એક વ-
સિયતનામું
અમલમાં
લવનાર.

૧૦૦. જો વસિયતનામું અમલમાં લાવનાર એ માણસ હોય તો, જરૂરની બાબત સિવાય અને વસિયતનામું કરનારની મિલકતના ખર્ચિત ફાયદાની કામ સિદાય, તેમાંનો એક જણ પોતે એકલો એ કામ કરવાને પાત્ર નથી.

પ્રકરણ ૨.

કોઈ માણસે પોતાની હયાતીમાં આપેલી બક્ષિસ વિષે.

૧૦૧. બક્ષિસ એટલે બદલો લીધા વગર અથવા કંઈ અર્થ વગર બીજને મિલકત આપવી.

બક્ષિસની વ્યાખ્યા.

૧૦૨. બક્ષિસ આપનારે બક્ષિસ આપેલી વસ્તુનો ત્યાગ કરવો જોઈ જરૂર છે, તેમજ બક્ષિસ લેનારે બક્ષિસ કબુલ રાખવી, અને તે વસ્તુનો કબજો લેવો પણ જરૂર છે.

સ્વીકાર અને કબજો અવશ્ય છે.

૧૦૩. એ કબજો તાત્કાલીક જોઈએ પરંતુ જો થોડી મુદ્દતનો કબજો થયો હોય તો બક્ષિસ મંજૂર ગણાવાને માટે તે બસ છે. જો બક્ષિસ આપનારની ઇચ્છા હોય જો કબજો આજીવન ઉપર કોઈ મુદ્દતે આપે. જેમિલકત બક્ષિસ આપનારની હયાતીમાં નેના કબજામાં ન હોય, તે મિલકતની કરેલી બક્ષિસ રદ બાતલ છે.

કબજો તાત્કાલીક જોઈએ, અથવા પશ્ચાત્કાલિ ક.

૧૦૪. જો બક્ષિસ આપનાર તદ્દિસ્ત હોય તો, અથવા બક્ષિસ આપતી વખતે માંદો હોય, અને પછી સાજો થાય તો, તેણે પોતાની તમામ મિલકતની વારસોને આપેલી બક્ષિસ મંજૂર ગણાય. મરતી વખતે કરેલી બક્ષિસને મૃતદાનની માફક ગણવામાં આવે છે.

બક્ષિસ આપનાર માંદો હોય.

૧૦૫. એ વારસોને માટે કોઈ ન રાખતાં તમામ મિલકત બક્ષિસમાં આપી દેવી, એ કામ ગમે તેવું પાપ ભરેલું છે, તોપણ કાયદા પ્રમાણે મંજૂર છે. બક્ષિસ આપવામાં બક્ષિસ આપનારના વારસોની સમ્મતિની જરૂર નથી.

અક્ષિસના
બી વસ્તુ.

૧૦૨. અક્ષિસ આપવાની વસ્તુ અક્ષિસ આપતી વખતે વાસ્તવિક છતમાં જોઈએ. જમીનની અક્ષિસ આપ્યા સિવાય તે જમીન ઉપર ઉગેલાં ઝાડ વગરની અક્ષિસ મંજુર નથી.

રુહિયારી
અક્ષિસ.

૧૦૬. એ અથવા વધારે સંખ્યસને એકથી અક્ષિસ આપવામાં આવી હોય ત્યારે દરેક ગણનો ભાગ નક્કી કરવો જોઈએ. એ સંખ્યસને મિલકત અક્ષિસ આપી હોય, ત્યારે ક્યંજો સોંપતા પેહેલાં વેહેંચણ કરવી અવશ્ય છે. જે મોઢમ મિલકત ભાગ પાડી શકાય એવી હોય તેની એ નાદારને આપેલી અક્ષિસ મંજુર છે.

રીતસર કે
જાહે.

૧૦૭. જે અક્ષિસ આપેલી વસ્તુ “ટ્રસ્ટી” તરીકે અક્ષિસ લેનારના ક્યંજમાં ગઈ હોય તો, રીતસર ક્યંજો આપવા લેવાની અગત્ય નથી.

વાલીનો કે
જાહે.

૧૦૮. સગીર ઉમરના સંખ્યસને અક્ષિસ આપી હોય ત્યારે તેનો વાલી ક્યંજો લેતો ખસ છે.

શરતવાળી
અક્ષિસ ના-
મંજુર.

૧૦૯. શરતવાળી અક્ષિસ નામંજુર છે. જે ક્યંજો લેવાઈ ચુક્યો હોય તો અક્ષિસ મંજુર ગણવી, પણ શરત રદ ગણવી જોઈએ.

૧૧૦. શરત પ્રમાણે કરવામાં આવ્યું નથી, એવા સંખ્યથી અક્ષિસ પાછી લેઈ સકાતી નથી.

૧૧૧. જે અક્ષિસ લેનારે શરત પૂરી કરી હોય તો, એ અક્ષિસ વેચાણ અથવા મ્હોળદલા માટે આપ-

૧. ભાષાન્તરકર્તાની ટીપ-“ટ્રસ્ટી” એટલે જેને કાંઈ વસ્તુ મહેસા

ઉપર સુપ્રત કરી હોય તે.

વામાં આવી એવું ગણાશે, અને તેવું ગણી મજૂર રાખવામાં આવશે.

૧૧૧. અ. બક્ષિસ આપેલી વસ્તુના સુખધર્માં કંઈ પણ વાત માધમ રહી હોય, જેવી કે બક્ષિસ આપેલી વસ્તુ મજૂરારી મિલકતમાંનો પોતાનો અભિભક્ત બાગ હોય તો, તેથી બક્ષિસ રદ થાય છે. જમીન બક્ષિસ આપી હોય તો, તેની ખતમાં જે તેની ચતુઃસીમા લોકમાં સારી રીતે પ્રસિદ્ધ હોય અને તે વિશે કંઈ વેહેમ રહેતો ન હોય તો, ચતુઃસીમા ન લખી હોય તો ચાલે. વળી બક્ષિસ આપનારની તમામ મિલકત એકજ સખસને બક્ષિસ આપી હોય તો, ચતુઃસીમા લખવાની કંઈ જરૂર નથી.

૧૧૨. ગર્ભિત બક્ષિસ થઈ શકે નહિ. બક્ષિસ પ્રલક્ષ અને સ્પષ્ટ જોઈએ. અને બક્ષિસ આપનારે બક્ષિસવાળી વસ્તુનો સમૂળગો સાગ કરી બક્ષિસ આપી છે એવું ખતાવી આપ્યું જોઈએ. મ્હોડેથી આપેલી બક્ષિસ લખીને આપેલી બક્ષિસના જેવીજ કાયદેસર સમજાશે.

૧૧૨ અ. જ્યારે બક્ષિસ આપેલી મિલકતનો કંઈ યોડો બાગ બક્ષિસ લેનારના કબજામાં હોય અને બાકીનો બાગ બક્ષિસ આપનારના કબજામાં હોય, ત્યારે તે તમામ મિલકતના વેચાણ ખતપર બક્ષિસ લેનાર મતુ કરે અને બક્ષિસ આપનારે સાક્ષી કરે તો, તેટલીજ વાત તે બક્ષિસને સંપૂર્ણ અને કાયદેસર કરવાને સારૂ પસંદ છે.

૧૧૩. જે બક્ષિસ આપનારે બક્ષિસ આપેલી વસ્તુ ઉપર પોતાના ધણીપણાનાં કાર્ય, બજાવ્યાં જાણે

બક્ષિસ પ્રલક્ષ જોઈએ.

બક્ષિસ આપવાની વસ્તુ થોડી બક્ષિસ લેનારના ને થોડી આપનારના કબજામાં હોય ત્યારે.

બક્ષિસ આપનારે બક્ષિસ

સ આપેલી
વસ્તુના ઉપ-
યોગ કરેતો
અક્ષિસ રદ
નથી.

રાખે, તો, તે અક્ષિસ રદ છે; વલ્લુએ વરને ધર અક્ષિસ આપ્યું હોય, અથવા આપે પોતાના ન્હાની હાથે રાખે, તો એ અક્ષિસ આપી હોય, તો એ આપેલામાં ઉપરનો નિયમ લાય નથી.

અક્ષિસ પા-
છી લેવી.

૧૧૪. અક્ષિસ આપનાર પોતાની અક્ષિસ પાછી લેવાને મુખ્યત્વાર છે. પ્રશ્ન (૧) જો અક્ષિસ લેનાર સચ હોય, (૨) જો અક્ષિસના બદલામાં કાંઈ લીધું હોય, (૩) જો અક્ષિસ આપેલી વસ્તુમાં કાંઈ વધારો થયો હોય, અથવા (૪) જ્યારે અક્ષિસ આપેલી વસ્તુ અક્ષિસ લેનારના વારસેના કમળમાં ગઈ હોય, અથવા બીજા અક્ષિસ લેનારના કમળમાં ગઈ હોય, ત્યારે આપેલી અક્ષિસ પાછી લેઈ શકાતી નથી.

પ્રકરણ. ૩ ધર્માદાય.

આપના.

૧૧૫. ધર્માદાય એટલે દેવની શેવાને અર્ચે કાંઈ મિલકત અર્પણ કરવી તે.

બીજાને આ
પી શકાતી
નથી.

૧૧૬. ધર્માદાધન, વેચાણ, અક્ષિસ અથવા વારસામાં આપવા બોલ્યું નથી. પરંતુ અવશ્યતા કામને માટે જમકે ધર્માદાધનના પેટાની હાથે ભરતોને જરૂરિયાત મરત કરવાને માટે, ન્યાયાધીશે દેવાર્પણધન વેચી શકે.

મરતી વખતે
તે ધર્મા-
દાય.

૧૧૭. મરતી વખતે આપેલું ધર્માદાય, મૃતદાન તરીકે ગણાય છે, અને તે અર્પણ કરનારની મિલકતના

ત્રીજા બ્લોક જેટલું અમલમાં આવે છે.

૧૧૮. મોઘમ મિલકત ધર્માદા દાખલ આપી શકાય છે.

૧૧૯. ધર્માદા ધનનો તપાસ રાખવાને અર્પણ કરનારે જેને ઠરાવ્યો હોય, તેને કુચાલની શાનીતી વગર કાઢી શકાય નહિ. વળી આવા સપાસને કાઢવાની સત્તા અર્પણ કરનારે ધર્માદા આપતી વખતે મુદ્દાગ પોતાના લાથમાં રાખી ન હોય તો, તે પણ તેને કાઢી શકે નથી.

૧૨૦. ધર્માદા ધનના તપાસ રાખનારના મરણ પછી તેનું કામ ચલાવવા વિશે અર્પણ કરનારે કાંઈ જોઈવળ કરી ને હોય તો, એ તપાસ રાખનાર પોતાના મરણ સરે પોતાની પાછળ કામ ચલાવનાર નિમી શકે, પણ આ નિમનોકને રાજકર્તાની મંજુરી જોઈએ.

૧૨૧. ધર્માદા ધન ખીજ મિલકત સાટે બદલામાં આપી શકાય નહિ. પણ જે આ બદલામાં ધર્માદા ધનના ફાયદાની વાત હોય, અને રાજકર્તાનો અનુમત હોય તો, એ પ્રમાણે થઈ શકે.

૧૨૨. ઓ. ધર્માદા ધનના તપાસ રાખનારની ફરજ છે કે ધર્માદા આપેલી જમીનની ઉપજમાંથી પ્રથમ તે ધર્માદા ખાતાનાં જે મકાન હોય તેની મરામત કરવી, અને વધારે તે ધર્માદા ખાતાના ખીજ કામેમાં વાપરવો.

પણ જે ધર્માદાની ઉપજ જરૂરની મરામતનો ખર્ચ નીકળે એટલી ન હોય તો, દૂરથી (ધર્માદા ધનના તપાસ રાખનાર) તે કામ ચાલ્યે એટલા પુરતે જમીનનો

મોઘમ મિલકત અર્પણ થઈ શકે.

તપાસ રાખનારને દૂર કરવા વિશે

તપાસ રાખનારની નિમનોક.

ધર્માદા ધનનો બદલો બદલો થઈ શકે નહિ.

ઉપજ.

ચોડાલાખ વેચાણ કરવા જે ધર્માદા

એ મુકને.

બાર્ગ વેતોણુ આપવા અથવા ગીરે મૂકવા મુખ્યત્વાર છે, ફારણ કે દરેક ધર્માદાની આજ્ઞામાં મકાનની મરામત કરેલી એ અવશ્ય જરૂરની વાત છે.

ઈન્નરે અ-
પાય નહી.

૧૨૨. ધર્માદા ધનના ઉઘાડા કાયદા શિખાય તે વર્ષ વર્ષ કરતાં વધારે મુદતને માટે ઈન્નરે આપી શકાતું નથી.

અર્પણ કર
નારની ધાર
ણા અમલ-
માં આણવી
નેઈએ.

૧૨૩. અર્પણ કરનારની ધારણાના તાત્પર્ય પ્રમાણે સદા અમલ કરવો જોઈએ. પણ જો તેથી ધર્માદા ધન ના કાયદાને ઉઘાડી રીતે નુકશાન પાવે એવું હોય તો, એ પ્રમાણે અમલ કરવો નહિ.

એકઠા ત-
પાસ રાખ-
નારા.

૧૨૪. જો અર્પણ કરનાર એ એકઠા તપાસ રાખનાર ઠરાવે તો, તેમાંનો એક જણ ખીજાને પૂછ્યા વગર કાંઈ કરી શકતો નથી; પણ જો તે પોતાની જોડે એક તપાસ રાખનાર ઠરાવે, ત્યારે તો પોતે પોતાની મરજી માફકે કામ કરી શકે.

રાખ્યે બક્ષિ-
સ.

૧૨૪. અ. સરકારી બક્ષિસ એ પ્રકારની છે. અસ્તમધા અને વક્ષ. અસ્તમધા અમુક માણસને આપેલી બક્ષિસ છે, અને તેથી તે વારસામાં લેઈ શકાય એવી મિલકત છે. જરૂરપ્રકારને ધર્મના કામ માટે આપેલું વક્ષ ધર્માદા ધન છે. માટે આવી જાતની મિલકત હિપર વારસાનો દાવો આવી શકે નહીં.

વંશજોને મા-
ટે ધર્માદાય.

૧૨૫. વંશજોનેના યુજનોને માટે આપેલા, એટલે અસ્તમધા ધર્માદાયમાંથી જે લાભ ઉત્પન્ન થાય તે એ વંશજો વચ્ચે નરનારીનો ભેદ રાખ્યા વગર સરખે ભાગે લેઈ શકે એવી આપવો જોઈએ.

૧૨૬. ધર્મી ધનના ધર્મ કંમળા તપાસ રાખના
રની જગે સ્ત્રીને મળી શકતી નથી. પરંતુ તે વ્યવહારિક
કાર્યની તપાસ રાખનારી થઈ શકે.

સ્ત્રીયો ધર્મ
મીઠા ભાવ
ધો ધર્મ કા
ર્યનો વહિવટ
કરી શક
તી નથી.

પ્રતીભાગ. ૩

કરાક વિષે.

પ્રકરણ

વેચાણ.

૧૨૭. અર્પણ અને સ્વિકારથી વેચાણ પૂરું થાય છે.

વેચાણ શા
થી પૂરું થાય
છે.

૧૨૮. બીજા બધા કરારોના પક્ષકારની પેઠે વેચાણના પક્ષકારને પણ તેઓ જે કરાર કરે છે તેના મધન વિષેનું જ્ઞાન હોવું જોઈએ. નહાની ઉમરનો સખસ પોતાના વાલીની સમ્મતિ વગર કરાર કરી શકતો નથી. તેમજ ગાંડો માણસ વચ્ચે વચ્ચે તેનું ચિત્ત શુદ્ધિમાં આવે, તે સમય વિના બીજે સમયે કરાર કરી શકતો નથી. જે સખસ પ્રાણધાતક રોગથી પીડિત હોય, તે વેચાણ કરી શકતો નથી.

વેચવાનેકો
ણ પાત્ર છે.

કાચી ઉમરનાં માણસ.

૧૨૯. વેચાણ ચાર જાતનાં છે. તેની વિગત—(૧) માલને બદલે માલ; (૨) નાણાને બદલે નાણું; (૩) નાણાને બદલે માલ અને (૪) માલને બદલે નાણું.

ચાર જાતનાં વેચાણ.

પરિમાણ
માં સરખા
પણ કયારે
જોઈએ.

૧૩૦. જે વસ્તુ બદલ બદલ કરવાની છે તે જો એક
જ પ્રકારની હોય, જેમ નાણાંને બદલે નાણું આપવાનું
હોય, તે પરીમાણમાં સરખાપણું, એ અવશ્યની
શરત છે.

વેચાણરૂપ
પ્રત્યય ગ
ર્જિત હોય.

૧૩૧. વેચાણ રૂપ હોય, એટલે પક્ષકારોના કરાર
થી હોય, અથવા ગર્ભિત હોય; જેમકે અન્યો અન્ય ક-
બજો આપ્યાથી.

વેચાણની
વસ્તુ.

૧૩૨. એ વાત અગત્યની છે કે વેચાણવાળી વ-
સ્તુ અને (વેચાણનો) અર્થ એવાં નક્કી અને મુકરર
કરેલાં જોઈએ કે, પક્ષકારોના બાવાર્ય. વિશે આગળ ૩૩.
પર કાંઈ વાંધો કાઢી શકાય નહીં. ચતુઃસીમા, ન લખી
હોય તેથી વેચાણ રદ થતું નથી.

૧૩૩. વળી એ કરારવાળી વસ્તુ તે વખતે ખરેખ-
રી છામાં હોવી જોઈએ, અથવા આગળ ઉપર અમુક
વખતે આપી શકાય એવી જોઈએ.

શરતવાળું
વેચાણ.

૧૩૪. એ શરતવાળી બક્ષિસ ઓર કાયદેસર છે,
છતાં શરતવાળું વેચાણ કાયદેસર ગણાય છે.

વારસે ક-
રેલાં અને વા
રસને આપે-
લું વેચાણ.

૧૩૪. ધણા વારસમાંનો એક જણ, જે મિલકત-
માં હિસ્સો લેવાનો તગમનો હક છે, તેવી મિલકતનું વે-
ચાણ કરે તો તે વેચાણ વેચનારના હિસ્સા જોઈલું મં-
જૂર ગણાશે. અને કોઈએ પોતાના મરણ સમયે પોતા-
ના એક વારસને આપેલું વેચાણ બીજા વારસોની સ-
મ્મતિ વગર મંજૂર નથી.

મુખત્યારી.

૧૩૫. એમાંથી ગમે તે પક્ષકાર એકરાર તોડાવાની

મુખત્યારીને ઘાંટ પઠણ કરી શકે, બપણ એ વઠણની મુદત ત્રણ દિવસથી વધતી ન જોઈએ. ખરીદ કરનાર ધણોપણાતું કાંઈ કાર્ય બજાવે તો, એ મુખત્યારીની શરત રદ થઈ જાય.

૧૩૬. કોઈ ખરીદદાર પોતે ખરીદ કરેલી જંગમ મિલકત ખરેખરી પોતાના કબજામાં આવ્યા સિવાય વેચી શકતો નથી.

૧૩૭. વેચેલી વસ્તુ ખોડ અને દોષ રહિત છે, એવી ખાતરનીશા દરેક વેચાણના કારારમાં ગર્ભિત રહેલીજ છે.

૧૩૮. જ્યારે વેચેલી મિલકત વેચાનારે તેનું જે વર્ણન આપ્યું હોય તેથી જુદી પડે, ત્યારે ખરીદદાર કારારના બધામાંથી નિકળી શકે છે.

૧૩૯. જમીનના વેચાણથી તેના ઉપર જે થોડી મુદત રહે એવી વસ્તુઓ હોય, તે ખરીદદારને મળતી નથી. વેચાણ વખતે જાડ ઉપર જે ફળ રહ્યાં હોય, તે વેચનારના ધણોપણાનાં છે. પરંતુ જાડ એ ચોટેલી વસ્તુ છે. તેથી ખરીદ કરનારની મિલકત થાય છે.

૧૪૦. વેચાણ આપેલી વસ્તુમાં જે ભાગીઓ હોય તે, તે વસ્તુના અંગભૂત પદાર્થમાં ભાગ લેનાર, અને પાડોશી, એઓ એ મિલકત ઉપર અધિકૃતિયાધિકારનો અનુક્રમે દાવો રાખી શકે.

ફરી વેચાણ.

ખાતરનીશા ગર્ભિત છે.

ખરીદદાર ક્યારે કબજામાંથી નિકળી શકે.

વેચેલી મિલકતને વળેલી વસ્તુઓ.

અધિકૃતિયાધિકારનો ભાગ હુકમ કરી શકે.

૧. ભાષાન્તરકર્તાની ટીપ—એટલે વેચેલી વસ્તુમાં જે ભાગીઓ હોય તેનો હુકમ પ્રથમ, ત્યાર પછી એ વસ્તુના અંગભૂત પદાર્થમાં ભાગ લેનારને હુકમ, અને તે ન હોય તો પડોશીનો હુકમ છે.

માત્રે સ્થા
વર મિલકત
તને લાગુ છે.

અક્ષિસને
ગાળુ થતો
નથી.

વિચાર જ
હોવો.

પ્રથમ અ-
રીદ કરના-
રના હક્ક.

વેચનારના
હક્ક.

આગ્રહિયા
ધિકાર હુ-
બાવવાની
કાયદાસર
યુક્તિઓ.

૧૪૧. પ્રથમ અરીદ કરવાનો હક્ક સમાવર મિલકત ઉપર હોય છે; જગમ્મ મિલકત ઉપર નથી હોતો.

૧૪૨. અક્ષિસથી જે મિલકત આપી હોય તેના ઉપર પ્રથમ અરીદ કરવાનો હક્ક લાગુ થતો નથી.

૧૪૩. એ વાર્ત અગત્યની છે કે આ હક્કનો દાવો રાખનારે અરીદદાર થવાનો પોતાનો વિચાર વેચાણની વાત પોતાના જાણવામાં આવ્યા પછી તરતજ જણાવવો જોઈએ.

૧૪૪. અગ્રહિયાધિકારથી દાવો રાખનાર અરીદદાર રહેવા આપેલા સુધી પ્રથમ અરીદ કરનારને અરીદ કરેલી મિલકત પોતાના કબજામાં રાખવાનો હક્ક છે.

૧૪૫. જે કબજે આપવામાં આવ્યો ન હોય તે, વેચનારને પ્રથમ અરીદ કરનારના જેવોજ હક્ક છે.

૧૪૬. પરંતુ પ્રથમ વેચાણ રાખવાનો હક્ક હુબાવવાની કાયદાસર ધણી યુક્તિઓ છે. ઉદાહરણ-પડોશીની મિલકતને તરતજ લગતા ભાગ સિવાય બાકીની તમામ મિલકત વેચવી, અથવા વેચાણ આપનાર અરીદદાર સાથે નામની ધણી ભારે કિંમત લેનાનો નરાવ કરે, અને અગ્રહિયાધિકારી જે પોતાનો હક્ક મેળવવાનો આગ્રહ કરે તો, એ ભારે કિંમત તેણે આપવી પડે.

૧. નામની કિંમત એટલે ખરેખરી આપવાની કિંમત નહિ, પણ માત્ર ઉપરથી દેખાડવાની.

પ્રકરણ ૨.

દેવું અને જામીની.

૧૪૭. વારસો પોતાના વડીલોના દેવાને સાર માત્ર તેમણે જે મિલકત મુકી હોય તેટલે દરજ્જે જવાબદાર છે. કોઈ દેવદાર પોતાના લેહેરદારને નુકશાન થાય એવી રીતે પોતાના મરણ વખતે પોતાની મિલકત વસિયતના માધી અથવા ખીજી કોઈ રીતે પરદરજગત ફરી શકે છે નથી.

વારસની
જવાબદારી.

૧૪૮. મરતી વખતે કબુલ કરેલા કરજ કરતાં તે દરસ્તીના સમયમાં કાઢેલું કરજ પ્રથમ ચુકવી આપવું જોઈએ.

મરતી વ.
ખતની ક-
બુલાત.

૧૪૯. કાયદો એવું અનુમાન કરે છે કે જે અથવા વધારે સખસો બેગુ કરજ કાઢે અથવા એકલા જામીન થાય તો, જે કઢારના કાયદામાં તેઓ સરખો ભાગ ધોનાર છે, માટે ખીજી રીતે વિશેષ ઠરાવજ્યો ન હોય, તો દરેક જણ માત્ર પોત પોતાના હિસસા જેટલા જવાબદાર છે.

એકલા દે-
ણદાર.

૧૫૦. પરંતુ લેહેરદારના કામ કાજમાં જેઓ સહિયારી હોય, તેઓમાંનો પ્રત્યેક જણ પરસ્પરના કાર્યને માટે જવાબદાર છે.

લેહેરદારમાં
સહિયારી.

૧૫૧. જે અવિભક્ત ભાઈઓમાંના એક જણે ખત લખી આપી કાઢેલું કરજ વાળવામાં ભાગ આપવાની ખીજા ભાઈએ દસ્તાવેજ મંજૂરી આપી ન હોય તો, તે કરજ કાઢનારે પોતે એકલાએ ચુકવી આપવું જોઈએ.

જે અવિ-
ભક્ત ભાઈ-
ઓમાંના એ
કે જણે લખી
આપેલું ખત.

દેહું લાગ્યું.

૧૫૧. અ. ખત લખી આપીને કાઢેલું છેું લેખી પોહોય લીધાથીજ અદા થયું ગણાય છે.

હુડી.

૧૫૨. હુડી સ્વિકારાઈ (શકારાઈ) એવે જની પાસે હુડી હોય તેને હુડી લખનાર જવાબદાર નથી; પણ જો નૂણાં લેહેણાં થયા પેહેલાં હુડી સ્વિકારનાર નાદાર થઈ ગુજરી, જન્ય તો હુડી લખનાર, જવાબદારીમાંથી મુક્ત થતો નથી.

જરિયાત કરજ.

૧૫૩. વાલીએ પોતાની સંભાળ નીચેના સગીર ઉમરના સખસને સાર જે જરિયાત કરજ કાઢ્યું હોય તે. એ સગીર ઉમરના સખસે પાકી ઉમરનો થએથી ચૂકવી આપવું જોઈએ.

દાવાની મુદતના ધારા.

૧૫૪. મુસલમાની કાયદામાં એવી મુદત દરાવી હતી કે, જે ઉપરાંત દાવાની ફરિયાદી ચાલે નહી. પરંતુ આપણી કાયદા બાંધનારી સભાએ આ વાત રદ કરી છે. (સન ૧૮૫૯ નો આક્ટ ૧૪ મો જુઓ.)

મહોડામાં અને લખેલા કરાર. વિધિવિરોધ.

૧૫૫. મહોડાના કરારની રૂબરૂ દાવો લેખી દસ્તા વેળથી મળ્યુત કરેલા દાવાના જેટલેજ વજનદાર છે.

૧૫૬. દસ્તાવેજમાં કાંઈ વિભિવિરોધ થયો હોય તો તેથી બીજી બાબતમાં તેનું બળ કમી થતું નથી.

દાવાની અગ્રતા.

૧૫૭. તમામ દાવા વિષે સામાન્ય નિયમ એ છે જે, હક્ક જેમ મુદતમાં પેહેલો તેમ તેની અગ્રતા.

બક્ષિસ કરતાં વેચાણ તાડે.

૧૫૮. જ્યારે જેમાંથી કિયો દાવો પ્રથમની તારીખનો છે તે નક્કી થઈ શકે નહિ, ત્યારે બક્ષિસની રીઠના દાવા કરતાં વેચાણની રીઠનો દાવો અગ્ર, ગણવીમાં આવશે.

૧૫૬. કરાર કરનાર પક્ષકારમાંથી એનું (અથવા એનું) મરણ થયાના સમયથી ધણુંકરીને એ કરારનો અંત આવતો નથી. પણ જે કરાર મરનારના પંડોને લગતો હોય તે એ નિયમ લાગુ પડતો નથી. ઉદાહરણ મંત્રાણ, જેમાં ગુજરનાર ભાગીદારના વારસો સાથે ધંધામાં સમેલ રહેવાની જીવતાં રહેનાર ભાગીદારના ઉપર ફરજ નથી. તેમ જીવતા રહેનાર ભાગીદારો સાથે ધંધામાં સમેલ રહેવાને ગુજરનાર ભાગીદારના વારસો પણ બંધાયેલા નથી.

૧૬૦. વ્યાજ લેવાની કાયદામાં મનાઈ છે, પણ આ પ્રતિબંધ હાલની કાયદા બાંધનારી સભાએ ૧૬ કસ્ટોએ જોડે છે.

વ્યાજ.

૧૬૧. જમીનના ગીરોમાં અને માલના ગીરોમાં કાંઈ તફાવત નથી.

ગીરો.

૧૬૨. તમામ ગીરોમાં કમ્પોને એ અગત્યની શરત છે. આ કાયદામાં સાન મંજુર ગણવામાં આવતી નથી.

ગીરોમાં શુ વાજ અવશ્યજોઈએ.

૧૬૩. ધરાણે રાખનારે ધરાણે મુકેલી વસ્તુ ધરાણે મુકનારની સમ્મતિ વગર વાપરવી નહીં. જે તે વાપરે તો તમામ જીમલને માટે તે જવાબદાર છે.

ધરાણે મુકેલી વસ્તુ વાપરવી ન જોઈએ.

૧. લાપાન્તરકર્તાની ટીપ—હિંદુમાં આ નિયમ પ્રમાણે અમલ ચાલતો નથી. અને કમ્પો વગરનું ગીરો જેમ હિંદુમાં ચાલે છે તેમ મુસલમાનમાં પણ ચાલે છે. મેકનાટનકૃત મુસલમાની કાયદાની રહેલો પ્રગટ કરેલી બીજી આવૃત્તિના પૃષ્ઠ ૭૪ નીચેની ટીપ જુઓ.

૧૧૪. જો ગીરવી મુકેલી વસ્તુ ગીરવી રાખનારના કાર્ય (કસુર) સિવાય બીજી રીતે ખોવાય અથવા તોશ પામે તો, દેવું પતી ગયું એમ સમજવું. પરંતુ ગીરવી મુકેલી વસ્તુની કીમત અને દેવા વચેના તકાવતના રૂપેયા ગીરવી મુકનારે પૂરા કરવા જોઈએ.

ગીરવી મુકેલી વસ્તુની હાનિ.

૧૧૫. ગીરવી મુકેલી મિલકતમાંથી પોતાનું ફેહેલું વસુલ કરવાનો ગીરવી રાખનારને એ મિલકતના માલિકના બીજા બધા દેવાદાર કરતાં પ્રથમ હક છે.

ગીરવી રાખનારને પ્રથમ હક.

૧. ભાષાન્તરકર્તાની ટીપ—જો એ ગીરવી મુકેલી વસ્તુની કીમત દેવા કરતાં વધારે હોય તો, ગીરવી રાખનાર એ વધારાના રૂપેયા ગીરવી મુકનારને આપવાને જવાબદાર નથી. પણ જો એ કીમત દેવા કરતાં ઓછી હોય તો ગીરવી મુકનારે, એ તકાવતના રૂપેયા ગીરવી રાખનારને આપવા જોઈએ. પરંતુ જો એ મિલકતનો ગીરવી રાખનારના કાર્ય (કસુર) થી બુદ્ધિપુર્વક નાશ થયો હોય તો, દેવા કરતાં એ મિલકત જેટલી વધારે કીમતની હશે, તેટલા વધારાના રૂપેયા આપવાને ગીરવી રાખનાર જવાબદાર છે. મુકનારના કૃત મુસલમાની કાયદાની સ્થિતિ પ્રગટ કરેલી બીજી આવૃત્તિનું પૃષ્ઠ ૭૫ જુઓ.

પ્રતીભાગ. ૪

સંસારનાં સગાંવાહાણાં.

પ્રકરણ. ૧

લગ્ન અને માંખાપ.

૧૬૬. લગ્નના કરારમાં માગણી અને કબુલાત અવશ્ય જોઈએ.

લગ્નમાં શી શી વાત જરૂર જોઈએ. લગ્નની શરતો.

૧૬૭. લગ્નની શરતો આ છે; કરાર કરનાર પક્ષકારોમાં સારા નરસાની સમજણ, તેઓની પૂર્વાસ્થા અને સ્વંત્રતા. પેહેલી શરત પાળવામાં આવી ન હોય, એટલે પક્ષકારોમાં સારા નરસાની સમજણ ન હોય તો, લગ્નનો કરાર ધરમૂળથી જ રદ છે. જો પાછલી એ શરત પાળવામાં આવી ન હોય તો એ કરાર રદ થઈ શકે એવો છે; પણ કરાર કરનાર પક્ષકારના વાલી અથવા મુરખીની સમ્મતિ હોય તો હરકત નથી. વળી એવી એક શરત છે કે સ્ત્રીમાં કાયદાસર અયોગ્યતા ન જોઈએ. દરેક પક્ષકારે ખીજનો કરાર જાણવો જોઈએ, એ કરારના સાક્ષી જોઈએ, અને માગણી અને સ્વિકાર એકજ વખતે અને એકજ જગ્યાએ થવાં જોઈએ.

૧૬૮. લગ્નના કરારની વ્યવહારિક અસર એ થાય છે કે, વહુને મેહેર, ખોરાકીપોશાકી અને રહેઠાણનો હક્ક મળે છે,

કરારની અસર.

૨. વહુનો ખોરાકીપોશાકી મળવાનો હક્ક સ્પષ્ટ રીતે કબુલ રાખવામાં આવ્યો છે, તે એટલો બધો કે, જો વર ખરગામ ગયો હોય અને

અને તેથી એ પક્ષકારોની વચ્ચે સગાઈનો મનો કટ્ટેલી પડે
યરી અને વારસાના પરસ્પર હક્ક ઉત્પન્ન થાય છે. ત્રીજા અ-
ને સાદી, લગ્નની કાયદેસર અસરમાં કંઈ તફાવત નથી.
અને જાતના લગ્નથી થયેલી પ્રજા સરખી રીતે જારસો લે છે.

વહુઓની
સંખ્યા.

૧૬૯. સ્વતંત્ર માણસ ચાર બાયડીઓ કરી શકે,
પણ ગુલામ બેઝકરી શકે.

મના કરે
લાં સગાંની
ગણતરી.

૧૭૦. કોઈ પુરુષ પોતાની મા, વડીઆઈ, સાસુ,
હોરમુન મા, હોરમાન વડીઆઈ, દીકરી, દીકરાની અ-
થવા દીકરીની દીકરી, દીકરાની વહુ, આંગળીઆંટ છોકરી,
એહેન, દુધ એહેન, ભૂત્રીજી, માશી (કોંઈ, મામી, કાકી)
અને પોતાને ઉછેરનારી એઓને પરણી શકતો નથી.
વળી જે એ ઓરતો વચ્ચે અન્યો અન્ય એવું સગપણ
થતું હોય કે જે તેમાંની એક પુરુષ હોત તો તેઓનું
એક બીજા સાથે લગ્ન થઈ શકતું નહિ, એવી જ આ-
રતોને કોઈ પુરુષ એકજ વખતે પરણે તો તે કાયદાસર નથી.

સ્વતંત્ર મા
ણસો અને
ગુલામો વિષે

૧૭૧. કોઈ મનુષ્ય પોતાના ગુલામ સાથે લગ્ન ક-
રી શકતો નથી, પણ કોઈ સ્વતંત્ર પુરુષ જે ગુલામ પો-
તાનો માલ નથી તેની સાથે તે ગુલામના શેઠની મંજૂરી

પોતાની વહુને માટે કંઈ બદોબસ્ત કરી ગયો ન હોય તો, કાયદો
તેની મીલકતમાંથી બદોબસ્ત કરાવી આપશે, અને તલાકની બાબ-
તમાં વહુને તપાસ ઉપર રાખવામાં આવે એટલી મુદતની ખોશકી
પોશાકનો હક્ક છે.

લાઘાન્તરકર્તાની ટીપ્પણી—આ તપાસ ઉપરની મુદતને મુસ-
લમાની કાયદામાં “ઈદ્દત” કહે છે.

સહિત લગ્ન કરે તો ચાલે. પરંતુ તે માણસ જોઈ જાવ તંત્ર સ્ત્રીને પેટેલેથી પરણેલી ન જોઈયે.

૧૭૨. ખ્રિસ્તી, યાહુદી અને બીજા ધર્મના સખસો, અક્ષરો-જેઓ એક ધર્મને માનતા હોય, તેઓની સાથે સુસલ-ના ધર્મનિરે મામ સગાઈ કરી શકે.

૧૭૩. ગરણવાનો કરાર મોડાને અથવા દંડતાવેલો લગ્નનું વ-ગમે તેવો હોય, તો પણ તે કરારની રીતે પરણવાની જ ન તોડવું. રર પ્યાડી શકાતી નથી. કરાર તોડવામાં આવે તો લગ્નની બંધન અથવા તે પ્રદલ જે કાંઈ આપવામાં આવ્યું હો-ય તે પાછું આપવું જોઈએ.

૧૭૪. કોઈ સ્ત્રી, પુરૂષ ધણા દિવસ લાગાટ વરે વડે લગ્ન થ-પેટે એકઠાં રહવાનું શાખીત થાય તો, તેઓનું લગ્ન થયું છે. યાનું અનુમાન સાક્ષીઓની સાહેલી વગર કરવામાં આવ-શે. તથાપિ સધળાં લગ્ન વખતે સાક્ષીઓ હાજર રાખ-વાની જરૂર છે.

૧૭૫. કોઈ યુવાવસ્થામાં આવેલી સ્ત્રી પોતાની ન-જરમાં આવે તેની સાથે પોતાનું લગ્ન કરવાનો કરાર કરી શકે, અને જો એ જોડું સરખું હોય, તો વાલીને વચમાં પડવાનો હક્ક નથી.

૧૭૬. જો એ જોડું સરખું ના હોય તો, એ લ-ગ્ન રદ કરવા સાર વચમાં પડવાનો વાલીને હક્ક છે. વાલીના હક્ક.

૧૭૭. યુવાવસ્થામાં આવેલી નથી એવી કોઈ સ્ત્રી, ન્યારે બા-પોતાના વાલીની સમ્મતિ વગર પોતાનું લગ્ન કરવાનો બેક કરાર કે રહે ત્યારે. કરાર કાયદા માણે કરી શકતી નથી, અને એ કરાર

બાલીની સમ્મતિ હોય તોજે મંજુર ગણાય.

મુદત.

૧૭૮. પરંતુ સદરહુ બંને બાબતોમાં વાલિએ સં-

તાનનો લગ્ન થતાં પેહેલાં વચે પડવું જોઈએ.

પરકારોથી
કરાર કયારે
રહી શકે.

૧૭૯. કોઈ બાળકને માટે તેના બાપે અથવા દા-
દાએ કરેલો લગ્નનો કરાર મંજુર અને બંધનકારક છે.
અને તે બાળક પાકી ઉમરે પોહીએથી તે કરાર રદ કરવા
ચાહાયતો તે તેમ કરી શકતું નથી. પરંતુ જો એવો
કરાર બીજા કોઈ વાલીએ કર્યો હોય, તો જે બાળકને
વિષે તે કરાર કરવામાં આવ્યો હોય, તે બાળક પોતા
પાકી ઉમરનું ચએથી એ લગ્ન રદ કરી શકે છે, ત-
થાપે એટલો વીજમ ન થવો જોઈએ કે જેથી બાળક
એ કરાર કયુલ કર્યો, એવું સમજાય.

લગ્નને વા
રતે વાલી.

૧૮૦. જ્યાં બાપ બહુની વાલી ન હોય, ત્યાં મા
બહુની સગા બાળકનું લગ્ન કરે, અને મા બહુની
વાલી ન હોય તો, તેમને ઠેકાણે સરકાર એ કામ કરે.

મેહેર વિશે.

૧૮૧. મેહેર લગ્નના કરાર સાથે જરૂર વાજેલી જ છે.
મેહેર ધણીમાં ધણી કેટલી હોય તેની હદ બંધાયેલી નથી.
પણ ઓછામાં ઓછી દશ ડર્મ છે, અને (અગર જો
મેહેરનો થોડો ભાગ કંઈ દિવસ પછી આપવાનો કરાર
કરવાનો રિવાજ છે તોપણ) મેહેર લગ્ન સંપૂર્ણ થએ

૧ ડર્મની કીમત કેટલી છે તે નક્કી નથી. કેટલાએકના કહેવા પ્ર-
માણ છે સીલિંગ અને આઠ પેન્શનો, એટલે મુઆફિરા ત્રણ રૂપૈયા
થાય અને ચાર પાઇનો એક ડર્મ થાય છે.

થી હેઠેણી થાય છે; અથવા બંનેમાંથી એક જણનું મરણ થાય અથવા તલાક આપેથી હેઠેણી થાય છે. પોતાના મરણ પામેલા ધણીની મિલકત પોતાની મેહેરની રકમ જગતાં સુધી પોતાના ક્યજનમાં રાખવાનો સ્ત્રીને હક છે. પછણ કરેલી મેહેરની રકમ ગમે તેટલી ભારે હોય, તો પણ કાયદેસર રીતે મળી શકે છે.

૩૮૧. અ. જ્યારે કાંઈ મિલકત મેહેર બદલ આપી હોય, ત્યારે તે મિલકતનો ક્યજને તુરત લેવાની જરૂર નથી; કારણ કે આડું સાડું બક્ષિસ નથી; પણ વેચાણ છે, પણ મુદતના કાયદા પ્રમાણે મુદત વીતી જતાં સુધી ક્યજને ન મેળવ્યો હોય તો, જે સાડું રદ થાય છે.

ક્યજને.

૧૮૨. જ્યારે મેહેર કેટલી આપવી તે તક્કી કચ્ચું ન હોય, ત્યારે તે સ્ત્રીના આપના કુળની સ્ત્રીઓને જે મેહેર મળી હોય તેની સરાસરી કાઢતાં જે આંકડો આવે તેટલી મેહેર મળવાનો તેનો હક છે. મેહેર દેવું ગણાય છે, અને દેવા પ્રમાણે તે ચુકવવી જોઈએ. દેવામાં અને મેહેરમાં કાંઈ તફાવત નથી. મેહેરનો દાવો વારસાના દાવા પેઢેલાં પતાવવો જોઈએ. વિધવાના વારસો મેહેરને માટે જમે તે વખત દાવો લાવી શકે છે.

જ્યારે મેહેરનો આંકડો તક્કી કાઢ્યો નહોતો ત્યારે શું કરવું.

મેહેર દેવું ગણાય છે.

૧૮૨. અ. કાંઈ સમ્પત્તિ પોતાની તમામ મિલકત પોતાની સ્ત્રીને મેહેર બદલ આપે તો, તે સાડું ગણવામાં આવે છે, નોતેથી જો મેહેરની રકમ અથવા તેને બદલે આપેલી સ્થાવર મિલકતનું સ્થળ અને ચતુ:સીમા લખ્યાં ન હોય તો, તેથી તે દરસ્તાવેજ રદ થાય છે. જો

ચતુ:સીમા વિગરે લખવું.

કોઇ સખસ પોતાની તમામ મિલકત મેહેરનાં બાજાખ-
દ્વેષ આપે, પણ કેટલો ભાગ તે નક્કી બતાવ્યું ન હોય
તો, તે દસ્તાવેજ રદ બાતલ છે.

દસ્તાવેજ.

૧૮૨. વ. મેહેરની બાબતમાં દસ્તાવેજ કરવાની
જરૂર નથી. જે જમીનનો ધણી માલિક હોય, પણ જે
જમીન તેના પરના માલકીપણાનો હક્ક આપવા સારું મે-
હેરનો દસ્તાવેજ પ્રિયા પછી ધણીના કબજામાં આવે તો,
તે દસ્તાવેજ રદ થાય છે, પણ જે ધણીને કબજા મળ્યા
પછી તે વિદ્યુત્પૂર્વક સ્થાને કબજાને સોંપે તો રદ થતો નથી.

મેહેર ત-
રત આપ-
વાની છે કે
કોઈ મુદત
પછી તે ન-
ક્કી કર્યું ન
હોય ત્યારે
શું કરવું.

સગરે ન
ક્કી કરેલી મે-
હેર.

૧૮૩. "મેહેર તરત આપવાની છે કે કોઈ મુદત પછી
તે નક્કી કર્યું ન હોય તો, તમામ મેહેર બ્યારે મારો
સારે આપવાની છે, એવું ગણવું જોઈએ.

૧૮૩. અ. ધણી પોતે સગીર હોય ત્યારે તેણે નક્કી
કરેલી મેહેર જે તેના વાલીની સમ્મતિથી તે લગ્ન થ-
યું ન હોય, અને મેહેરની રકમ તક્કી ઠરી ન હોય તો,
કાયદેસર રીતે મળી શકતી નથી.

એક રકત
સખંધ અને
ઉછેરના કા-
રણથી અઠ-
કાવ.

૧૮૪. એવો નિયમ છે કે રકત સખંધના કારણ
થી જે કોઈ વાતની મના કરવામાં આવી છે, તે વાતની
ઉછેરના કારણથી પણ મના કરવામાં આવી છે. પણ
લગ્નની બાબતમાં આ નિયમને એક બે અપવાદ છે.

દ્રષ્ટાંત—કોઈ પુરૂષ પોતાની મેહેરની દુધ માને અથવા

ખેતના દુધ દીકરાની બેહેનને અથવા ખોતાના દુધ બા-
ઈની બેહેનને પરણી શકે.

૧૮૪ એ. જો ધણી મેહેર આપવાની ગેરવ્યાજબી
રીતે ના પાડે તો, સ્ત્રી તેની જોડે રહેવા ના પાડી શકે
છે, અને તેની પાસેથી ખોરાકી પોશાકી લઇ શકે છે.
એમ છતાં સ્ત્રીને ખોરાકી પોશાકી આપવાની ધણી ના
પાડે તો, તેથી સ્ત્રીને તલાક મેળવવાનું હક થતો નથી.

ખોરાકી
પોશાકી.

૧૮૫. કોઈ પણ ધણી પોતાની બાયડીની કાંઈ કુ-
ચારી વગર અથવા કાંઈ કારણ બતાવ્યા વગર તેને ત-
લાક આપી શકે. પરંતુ વધારે પસંદ પડેલા મત પ્રમાણે
તલાક ફરવી ન શકાય, એવી થતાં પેહેલાં તલાક ત્રણ
વખત આપવી જોઈએ, અને દરેક વખતની વચમાં એક
માસની મુદત વીતવી જોઈએ, અને આ વચલી મુદતમાં
ધણી જો સ્ત્રીને ખુલ્લી રીતે અથવા ગર્ભિત રીતે પાછી
સગ્રે. સગીરે આપેલી તલાક કાયદેસર રીતે નિરર્થક છે.

તલાકના
નિયમવિષે.

૧૮૫. એ. તલાક આપ્યાની અસર તે આપ્યાની
તારીખ પેહેલાં કોઈ પણ વખતથી શરૂ કરી શકાય
નહીં. જે દિવસે તલાક બહાર કરી હોય તેજ દિવસથી
તેની અસર થાય છે.

૧૮૬. કોઈ ધણી પોતાની બાયડીને ત્રણ વખત (એટલે)
ફરવી ન શકાય એવી રીતે તલાક આપ્યા પછી તેની
સાથે પતિભાવે રહી શકતો નથી. પરંતુ તે સ્ત્રી કોઈ
બીજા સખસને પરણે અને મોત અથવા તલાકના કા-
રણથી તેનાથી જુદી પડે તો, તે સ્ત્રી અને તેનો આ-

ફરી મેળ-
થતા પેહેલાં
ની શરૂતો.

ગદ્યા પ્રતાર દંપતિનાવે રહી શકે; પણ જો તે સ્ત્રી ગદ્યા
ગદ્યા હાલીથી માત્ર એક કે બે તલાકથી જીવી પડે હોય
તો, ફરી મેળને સાર સદરહુ રીતે કરવાની જરૂર નથી.

મહાવસરે
આપેલી ત
લાક.

૧૮૭. જો કોઈ ધણી પોતાના મહાવસરે પોતાની
સ્ત્રીને તલાક આપે, અને તે સ્ત્રી પોતાનું ફરી લગ્ન
કરે. પેહેલાં જો મુદત લગી તપાસ ઉપર રહેવાને બં-
ધાયેલી છે, તે મુદત (ચાર માસ અને દશ દિવસ) વિત્યા
પેહેલાં જો તે ધણી ગુજરી જાય તો, વારસો લેવાનો તે
સ્ત્રીનો હક્ક છે.

સ્ત્રીની બે
રાત્રી પોશા
કી.

૧૮૭. અ. તલાક આપેલી સ્ત્રી તપાસ ઉપર હોય
તે મુદતમાં 'પોશાકી' પોશાકી અને રહેઠાણ મળવાનો
તે સ્ત્રીનો હક્ક છે.

તલાક આ
પી ક્યારે કે
હેવાય.

૧૮૮. ધણીએ એવી પ્રતિજ્ઞા લીધી હોય કે મારે
મારી સ્ત્રીથી અલગ રહેવું, અને ચાર માસની મુદત
લગી તે પ્રતિજ્ઞા ટુટી ન હોય તો, ફરવી ન શકાય એવી
તલાક આપ્યા બરોબર છે. તલાક આપ્યા શિવાય ફર-
કત જુદા રહેવાથી લગ્ન સંબંધ ટુટી જતો નથી.

૧. ફરવી શકાય એવી તલાકનો સહુએ કબુલ રાખેલો એક પ્રકાર
છે, તે એ રીતે થાય છે કે ધણી પોતાની વહને પોતાની મા જેવી
અથવા પોતાની જો સગી, વેહેરે પરણવાની તેને મના છે તે સગી જેવી
ગણે છે. પણ ધણીએ આજું ક્યાંને મારે શલામને મુક્ત કરીને, જન
કરીને, અથવા અપવાસ કરીને પ્રાયશ્ચિત કરવું જોઈએ. આવી જાતની
તલાકને "ઝીહાર" એવું નામ આપેલું છે.

૧૮૯. વહુ પોતાના ધણીની સમ્મતિ હોય તો લગ્નના અપનનાથી તેની પાસેથી પોતાનો છુટકો ખરીદ કરવાને મુખત્યાર છે. પણ પોતાના પેહેલા ધણીની હયાતીમાં તે બીજાની સાથે લગ્ન કરે તો, તે લગ્ન ગેરકાયદે સ્થાય છે, અને તે બીજા ધણીથી થયેલાં છોકરાં અને નૌરસ છોકરાં તરીકે ગણાય છે.

ખરીદ કરેલી તલાક.

૧૯૦. તલાકની એક બીજી રીત એ છે કે ધણી પોતાની ઓરત વ્યભિચારણી છે એવું કહી તેને તજની એવા સોગન ખાય, અને ને વખતે એ ઓરતના ગર્ભમાં જે છોકરું હોય તે વિષે તે એવીજ રીતે કહે કે એ છોકરું મહારા પેટનું નથી તો, તે છોકરું અનોરસ છે, એમ ગણાશે.

તલાકની એક બીજી રીત.

૧૯૧. ધણી નામરદ છે એવું શાખીત અયું હોય તો, તે ભાત ઓરતે તલાક લેવાને કરેલો દાવો કયુક્ત કરવાને વળી એક સખખ છે.

નામરદાદ વિષે.

૧૯૨. લગ્ન થયા પછી છ મહીને જે છોકરું આવે તરું હોય, તે તમામ કાર્યને માટે વરતું છોકરું ગણાય છે. તેમજ ધણીના મરણ પછી અથવા તલાક આપ્યા પછી એ વર્ષની માંહે જન્મેલું છોકરું પણ એ ધણીનું છોકરું ગણાય છે.

આપ કોને કેહેલાય એ વિષેનિયમ.

૧૯૩. કોઈ સખસની લુડીને પેટે આવતરેલું પેહેલું છોકરું તે સખસનું છોકરું ગણાય છે, પરંતુ જો તે સખસ આપ થવાને દાવો કરે તો એમ ગણાય, નહિ તો નહિ. પણ તે સખસે એક છોકરાનો આપ થવાનો દાવો કર્ય પછી જો એની એજ સ્ત્રીને બીજું છોકરું થાય, અને તે

લુડીનાં છોકરાં વિષે નિયમ.

તસખસ એ બાળકનો હું બાપ છું એવું કહે તાર્હિ, તેખસ
તે બીજા બાળકનો તે બાપ છે, એવું શાખીત ગણવામાં આવશે.
લુંડીથી થયલાં છોકરાં પરણેલી મ્વતંત્ર સ્ત્રીથી થયેલાં છો-
કરાંની બરાબર વારસો લે છે.

બીપહુ એ
વીક્રમલાલ.

૧૯૪. બે કોઇ માણસ એવું કયું કર કે ફલાણો સર્ખસ
મારો દીકરો છે, અને તેમની વચે આપું સગપણ હોય
એ વાત અશક્ય છે, એવું ખુશી રીતે કશાર્થી જણાવું ન
હોય તો, તે બાપ છે. એવું નક્કી ગણવામાં આવશે.

પ્રકરણ. ૨

વાતીમણી વિષે.

કાચી ઉ-
મર ક્યાં લ
ગી ગણાય.

૧૯૫. પુરખ અને સ્ત્રી બેહુની બાબતમાં કાચી ઉમર
સોળમું વર્ષ પૂરું થતાં સુધી ગણાય છે, પણ બે મુલાકાયાનાં
ચિન્હ વેહેલાં નજરે પડે, તો બારથી પાંચી ઉમર ગણાય.

કોઈ આફ

૧૯૬. કોઈ આફ વાઈસની સંભાળ નીચેના જો

૧. ભાષાન્તરકર્તાની રીપ—હિંદુશાસ્ત્રમાં જેમ દત્તક લેવાનું મંજૂર
ગણાય છે, તેમ મુસલમાની કાયદામાં દત્તક મંજૂર ગણાતો નથી, અ-
ર્થાત મુસલમાની કાયદામાં દત્તકના કારણથી વારસાનો હક્ક મળતો નથી.
મદ્રાસ કોર્ટનો નંબર ૧૨ સંગ ૧૮૧૭ નો ફેસલો તથા હુસ્તનકત
હિંદુ અને મુસલમાની કાયદાનું પૃષ્ઠ ૧૧૧ જુઓ.

૨. ભાષાન્તરકર્તાની રીપ—આ વિશે હિંદુસ્થાનની કાયદા બાંધ-
નારી સભાએ પસાર કરેલો સંગ. ૧૮૬૪ નો ૨૦ મો આકટ મુંબાઈ
ઈલાકામાં સગીરની મિલકત તથા સગીરની સંભાળ વિશેનો જુઓ.

જાકની આપતમાં કાચી ઉપર અદારમું વર્ષ ખરું થતાં વાકીની સંભાળ નીચે લગી ચાલે છે.

• ૧૯૭. વાલી એ પ્રકારના છે; (૧) સ્વભાવિક અને (૨) વસિયતનામથી કરાવેલો.

• ૧૯૮. વળી વાલીના બીજા એ બેદ છે, (૧) નજીકના, અને (૨) દુરના નજીકના વાલીમાં આપ, દાદો (આપનો આપ), તેઓનું વસિયતનામું અમલમાં લાવનાર, અને એ વસિયતનામું અમલમાં લાવનારનું વસિયતનામું અમલમાં લાવનાર, એઓ છે. દુરના વાલીમાં આપની તરફનાં વેગળાનાં સગાં છે. તેમનું વાલીપણું તેમની સંભાળ નીચેના આજકની કેળવણી અને લગ્ન સ્વધર્મી આપતોમાંજ ચાલે છે.

• ૧૯૯. વધારે નજીકના વાલીએની સત્તા તેમની સંભાળ નીચેના આજકને ફાયદો થાય એવા કામ માટે તે આજકની મિલકત ઉપર છે. આવા વાલી ના હોય તો આ સત્તા વેગળાના વાલીને મળતી નથી, પણ રાજકર્તાને મળે છે.

૨૦૦. માની તરફનાં સગાં એ સહુથી જીવરતા દરજ્જાના વાલી ગણાય છે. લગ્ન અને કેળવણીની આપતોમાં તેમના વાલીપણાનો હક્ક માત્ર જ્યારે આપ તરફનાં સગાં અથવા મા ન હોય સારેજ ચાલે છે.

• ૨૦૧. દીકરા સાત વર્ષનો થતાં લગી અને દીકરી સ્ત્રી ધર્મમાં આવતાં લગી તેમની રક્ષાનો માને હક્ક છે.

૨૦૨. મા પરાયા માણસને પરણે તો તેનો સદરહુ હક્ક જતો રહે છે પણ તે પાછી વિધવા થયેથી એ હક્ક તેને પાછો મળે છે. તે કોઈ પાસેના સગા સાથે પરણે તો તેના

વાકીની સંભાળ નીચેનાં આજક વાલીના એ પ્રકાર.

બીજા એ પ્રકાર.

નજીકના અને દુરના વાલી.

માની તરફનાં સગાં.

આજકની રક્ષા.

મા રક્ષાનો હક્ક ખુવે છે.

વાલીપણના લક્ષ જતા નથી.

આપની તરફનાં સગાં.

૨૦૩. આપની તરફના સગાને આળકની મિલકતનો પારસો લેવાનો જેમ નજંદીકનો લક્ષ, તે પ્રમાણે તેઓને એ આળકની કેળવણી અને તેનાં લગ્નની આપતોમાં વાલીપણનો લક્ષ મળે છે.

જરૂરિયાત હોય.

૨૦૪. કોઈ વાલીએ પોતાની સંભાળ નિચેના આળકના પોપણ અથવા કેળવણી માટે જરૂરિયાત કરજ કાઢ્યું હોય તે; એ આળકે પોતે બાકી ઉમરનો થયેથી વાળી આપ્યું જોઈએ.

આળક કે શર કરી શક્યું નથી.

૨૦૫. જે જરૂર ઉઘાડી રીતે આળકને ફાયદાકારક હોય, તે કદાર સિવાય આળક પોતાના વાલીની સમ્મતિ, વમર કોઈ પણ કદાર કરવાને પાત્ર નથી. સગીર સ્ત્રીના વાલીની સમ્મતિ હોય તોજ દાવો લાવી શકે છે.

આળક બંધિસ લેઈ શકે.

૨૦૬. તથાપિ આળક બંધિસ લેઈ શકે છે.

વાલીનાં કાર્ય.

૨૦૭. આળકની સ્થાવર મિલકત સંબંધી વાલીનાં કાર્ય આળકની ઉપર બંધનકારક નથી. પરંતુ જો તે કાર્ય જરૂરિયાત અર્થનાં હોય, અથવા આળકના ફાયદા માટે હોય તો, આળકના ઉપર બંધનકારક છે.

૨૦૮. આળકની જંગમ મિલકત સંબંધી વાલીનાં કાર્ય આળક ઉપર બંધનકારક છે, પણ જો તે કાર્યમાં દેખીતો કાંઈ ફગા ન હોય તો.

આળકની જવાબદારી.

૨૦૯. આળકો બીજની મિલકત અથવા લાભને જૂણી જોઈને તુકશાન અથવા હાનિ કરે તો, તેઓ દિવાની કાર્યદાની રૂઢીએ જવાબદાર છે.

પ્રથમ ભાગમાં વધારો.

વારસાની વેહેણણીના નિયમ.

મુસલમાની કાયદામાં ઘણા સગાને વારસામાંથી જુદો જુદો હિસ્સો મળે છે, તેથી મિલકતની વેહેણણી શી રીતે કરવી, અને દરેક હિસ્સેદારને શું શું મળવાનું, તે એકદમ નક્કી થઈ શકતું નથી; પણ તે ખોળી કાઢવામાં કેટલીક મુશ્કેલી પડે છે. આ હિસ્સા ખોળી કાઢવાની સર વિલિયમ મેકનાલ્ટને પોતાના મુસલમાની કાયદાના પુસ્તકમાં સાત રીતો બતાવી છે. તે ધુવણ ભરેલી છે. અને હુસ્સનકત હિંદુ અને મુસલમાની કાયદાને પૃષ્ઠ ૧૧૪ મે ત્રણ રીતો બતાવી છે. તે મુકાબલે સુગમ જણાય છે, તેથી તે રીતો અહિં દર્શાવવા કરવી બાધાન્તર કર્તાએ હીક ધારી છે.

કોઈ મરનાર સખસે કેટલા અને ક્યાં ક્યાં સગાં મુક્યાં છે, તે નક્કી કર્યા પછી તે સગામાંથી જેઓ કાયદાસર હિસ્સેદારો હોય તેમના હિસ્સા કલમ ૩૬ નીચેના ક્રમાં ઉપરથી ખોળી કાઢવા, અને તે હિસ્સાનો સર્વજો કરી એક એ સખ્યા જેડે સુરખાવે.

(ક) જે એ સર્વજો એક (૧)એ સખ્યાની બરાબર હોય તો નીચે લખેલા (અ) નિયમ પ્રમાણે કરવું.

(ખ) જે એ સર્વજો ૧ કરતાં વધારે થતો હોય તો “વધારો” એ મથાળાના પ્રકરણમાં બતાવ્યા પ્રમાણે કરવું.

(ગ) જે એ સર્વજો ૧ કરતાં એછો થતો હોય તો, એ બાકીનો હિસ્સો શેપાધિકારી વચ્ચે વહેણી નાખવો, અને પછી આ નિયમ પ્રમાણે ચાલવું; પણ જે કોઈ શેપાધિકારી ના હોય તો પ્રત્યાગામી એ મથાળાના પ્રકરણમાં લખ્યા પ્રમાણે કરવું.

અનુ નિયમ.

રકમ. ૧.—વારસોના તથા જે હિસ્સોના હકદાર હોય, તે હિસ્સા એક ઓળખાં લખીને દરેક તકમાં જેટલાં મનુષ્ય હોય તે મનુષ્યની સંખ્યાએ ભાગો; આમ કરવાથી જે અપૂર્ણાંક રકમ આવશે તેટલો હિસ્સો એ મિલકતમાંથી દરેક વારસને મળવાનો હક છે, એમ સમજવું.

રકમ. ૨.—ઉપર પ્રમાણે જે અપૂર્ણાંક રકમો આપી હોય તેમના છેદનો (કલમ ૫૦) નીચેની ટીપ્પમાં બતાવેલી રીતે દૃઢભાજક કાઢો. જે દૃઢભાજક આવે તેટલા એ મિલકતના ભાગ કરવા જોઈએ.

રકમ. ૩.—આ દૃઢભાજકને રકમ ૧ થી આવેલા અપૂર્ણાંકના છેદોએ ભાગો. અને જે ભાગાકાર આવે તેને જે જે છેદના જે જે અંશ તે વડે ગુણો. આ ગુણકારથી જે રકમ આવશે તેટલા ભાગ દરેક ભાગીદારને મળવાનો હક છે, એમ સમજવું.

આ નિયમો શી રીતે લાગુ કરવા તે નીચેના દાખલા ઉપરથી માલુમ પડશે.

દાખલો. ૧.—આપ, મા, અને પાંચ દીકરીઓ મુકીને કોઈ મુસલમાન મરી જાય છે. આપનો હિસ્સો $\frac{1}{2}$ છે, અને માનો પણ $\frac{1}{2}$ છે, દીકરીઓ જેઓ મરનારને દીકરા ન છતાં કાયદાસર હિસ્સેદાર છે, તેઓ એક કરતાં વધારે છે, તેથી તેમને તેમના આપની મિલકતમાંથી $\frac{1}{2}$ હિસ્સો મળવાનો હક છે, આ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$, અને $\frac{1}{2}$ એ અપૂર્ણાંક રકમો માનો સર્વાંગો કરીએ તો $\frac{1}{4}$ થાય છે. માટે આ બાબતમાં અનુ નિયમ લાગુ પડશે. હવે એ નિયમની રકમ ૧ પ્રમાણે ચાલતાં આપનો હિસ્સો $\frac{1}{2}$ માંનો પણ $\frac{1}{2}$, અને દરેક દીકરીનો હિસ્સો $\frac{1}{4}$ આવે છે. પછી રકમ ૨ પ્રમાણે ગણતાં આ અપૂર્ણાંકના છેદનો દૃઢભાજક ૩૦ આવ્યો, તેથી એ મિલકતના ૩૦ ભાગ કરવા જોઈએ. છેલ્લી વારે રકમ ૩ પ્રમાણે ગણતાં માલુમ પડશે કે આ ભાગમાંથી આપ,

અને આ દરેકને પાંચ, અને દરેક દીકરીને ચાર હિસ્સા મળીશે. આ રીત ટુંકમાં બીચે પ્રમાણે બતાવી શકાય.

આપનો હિસ્સો...૧૬ તેથી આપનો હિસ્સો... $\frac{16}{4} = ૪$

માનો હિસ્સો...૧૬ માનો હિસ્સો... $\frac{16}{4} = ૪$

અને

પાંચ દીકરીઓનો...૨૦ દરેક દીકરીનો હિસ્સો... $\frac{20}{5} = ૪$

એટલે એ મિલકતના ૩૦ ભાગ કરવા; જેમાંના

આપને.....૫

માને.....૫

અને

દરેક દીકરીને ચાર

મુજબ પાંચ દીકરીઓ વચે.....૨૦

કુલ. ૩૦

દાખલો. ૨-એ વિધવા, આપ, અને ત્રણ દીકરા સુધીને એક માણસ મરી જાય છે.

ગુજરાના સ્ત્રી છોકરાં છે તેથી તેની વિધવાને તેની મિલકતનો $\frac{1}{2}$ મળે છે, અને તેના આપને $\frac{1}{4}$ મળે છે, માટે એ રકમોનો સર્વાજો કરતાં $\frac{1}{4}$ થાય છે. આ સર્વાજો $\frac{1}{4}$ કરતાં એક છે, તેથી બાકીના $\frac{1}{4}$ ત્રણ છોકરા વચે વહેંચી આપવામાં રહ્યા. હવે એ મિલકતના કેટલા ભાગ કરવા, અને દરેક જણને કેટલા કેટલા ભાગ આપવા, તે નક્કી કરવાનારે (અ) નિયમ પ્રમાણે ચાલવું.

એ વિધવાનો હિસ્સો..... $\frac{1}{2}$

આપનો..... $\frac{1}{4}$

અને

૩૩. દીકરાનો..... $\frac{૧૭}{૨૪}$ છે.

હવે સદરદુ નિયમ પ્રમાણે ગણતાં,

દરેક વિધવાનો દિરસો..... $\frac{૧૬}{૨૪} = \frac{૨}{૩}$

આપનો..... $\frac{૧૬}{૨૪} = \frac{૨}{૩}$

દરેક દીકરાનો..... $\frac{૧૭}{૨૪} = \frac{૧૭}{૨૪}$

આ ઉપરથી જણાશે કે કુલ મિલકતના ૧૪૪ ભાગ કરવા જોઈએ, જેમાંથી નક ભાગ દરેક વિધવાને, ૨૪ ભાગ આપને, અને ૩૪ ભાગ દરેક દિકરાને મળશે.

દાખલો. ૩-કોઈ મુસલમાન નીચે લખ્યા પ્રમાણે સગાં મુકી મરી જાય છે.

આપ, આપનો આપ, ત્રણ ભાઈઓ, એક બેહેન, એ દીકરા, અને ત્રણ દીકરીઓ.

આ સગામાં આપ હયાત છે, તેથી આપનો આપ વારસામાંથી આતલ થાય છે. તેમ આપની અથવા દીકરાની હયાતીના કારણથી બેહેન અને ભાઈ આતલ થાય છે. તેથી આપ, એ દીકરા, અને ત્રણ દીકરીઓ વચ્ચે મિલકતની વહેંચણુ કરવાની રહે છે.

હવે દિકરા શેષાધિકારી છે, અને દીકરા હયાત હોય ત્યારે દીકરીઓ પણ તેમની સાથે શેષાધિકારી ગણાય છે, તેથી કાયદાસર દિરસેદાર ફક્ત આપ છે. આપનો દિરસો, $\frac{૧}{૩}$ છે તેથી આપની $\frac{૧}{૩}$ દીકરા અને દીકરીઓ વચ્ચે વહેંચવાના રહ્યા દરેક દીકરીને દીકરા કરતાં અડધો દિરસો મળે છે, તેથી આ શેષધનના સાત ભાગ કરવા જોઈએ. તેમાંના દીકરાઓને ૪ અને દીકરીઓને ૩ ભાગ મળશે. તેથી

આપનો દિરસો..... $\frac{૧}{૩}$

દીકરીઓનો દિરસો $\frac{૧}{૩}$ ના $\frac{૩}{૪}$ છે, એટલે $\frac{૧}{૪}$

અને

ત્રણ દીકરીઓનો દિરસો ૧ નો ૩ છે એટલે $\frac{૧}{૩}$

આ અપૂર્ણાંકને દિરસેદારની સંખ્યાએ બા

મતાં આપનો દિરસો..... $\frac{૧}{૩} = \frac{૧}{૩}$

દરેક દીકરાનો દિરસો..... $\frac{૧}{૩} = \frac{૧}{૩}$

દરેક દીકરીનો દિરસો..... $\frac{૧}{૩} = \frac{૧}{૩}$

એટલે એ મિલકતના ૪૨ ભાગ કરવા, જેમાંના ૭ ભાગ આપને, ૧૦ દરેક દીકરાને, અને ૫ દરેક દીકરીને મળશે.

વધારો.

મુસલમાની કાયદામાં કોઈ વખતે એવું બને છે કે કોઈ મરનાર સખસના કાયદાસર દિરસેદારોના દિરસા એ સખસની તમામ મિલકત કરતાં વધી જાય છે. જ્યારે આવી રીતે હોય, ત્યારે મુની શાળા સંપ્રદાયમાં દરેક દિરસામાં ભાગે પડતો ઘટાડો કરે છે. અને ઘટાડો કરવા માટે મિલકતના દિરસાની સંખ્યા વધારે છે. આ રીતને “વધારો” કહે છે. એક દાખલો આપ્તાથી આ રીત સારી રીતે સમજાશે.

એવું ધારો કે એક સ્ત્રી ધણી, એક દીકરી, અને માં આપ મુકીને ગુજરી જાય છે. ત્યારે,

ધણીનો દિરસો. ૩

દીકરીનો..... ૧

તેનો સર્વાજો કરતાં.

† ભાષાન્તરકર્તાની ટીપ—આ આખતમાં શિયા શાળા સંપ્રદાયનો નિયમ જુદો છે. એ વિશે કલમ ૭૭ જુઓ.

માનો... $\frac{1}{2}$ આપને... $\frac{1}{2}$

$$\left. \begin{array}{l} \frac{1}{2} + \frac{1}{2} = 1 \\ \frac{1}{2} + \frac{1}{2} = 1 \end{array} \right\} \frac{1}{2} + \frac{1}{2} = 1$$

આવે છે.

એટલે બિલકત કરતાં $\frac{1}{2}$ વધારે થયા, માટે દરેક હિસ્સેદારના હિસ્સામાંથી ભાગે પડતો ઘટાડો કરવો જોઈએ. આ ઘટાડો કરવાની રીત આ પ્રમાણે છે.

રીત—દરેક તફાન કાયદાસર હિસ્સેદારોને જે ભાગ મળવાના હોય તે ભાગની અપૂર્ણાંક રકમોનો હદભાજક કાઢો, અને જે રકમો આવે તે તમામનો સર્વાંગો કરો. આ સર્વાંગો અલગત વિષમ અપૂર્ણાંક આવશે. હવે આ વિષમ અપૂર્ણાંકના અંસને જે અપૂર્ણાંક રકમ ભાગીદારના દરેક તફાનો હિસ્સો દર્શાવે છે, તે અપૂર્ણાંકના છેલ્લે ઠેકાણે ગણો. તે અપૂર્ણાંકના અંશ તો તેના તેજ રાખવા (જેમકે ઉપરના દાખલામાં $\frac{3}{4}$, $\frac{1}{2}$, અને $\frac{1}{4}$, એ ત્રણ રકમોનો છેદ ૧૨ છે, તે જગ્યાએ ૧૨ મુકવા; એટલે $\frac{3}{4} \times 12 = 9$, અને $\frac{1}{2} \times 12 = 6$ રીતે રકમો આવશે.) ચાર પછી આ નિયમ પ્રમાણે ચાલો.

દાખલો—એક મુસલમાન એ વિધવા, આપ, મા, અને ત્રણ દીકરીઓ મુકાને મરી જાય છે. ચારે,

વિધવાનો હિસ્સો..... $\frac{1}{2} = \frac{3}{6}$

આપનો હિસ્સો..... $\frac{1}{4} = \frac{3}{12}$

માનો હિસ્સો..... $\frac{1}{4} = \frac{3}{12}$

૩ દીકરીઓની હિસ્સો..... $\frac{1}{4} = \frac{3}{12}$

કુલ, $\frac{12}{12}$

આ રીતે હકીગત છતાં એ બિલકતના ૨૪ ભાગ ન કરતાં ૨૭ ભાગ કરવા જોઈએ. તેથી સદરહુ નિયમ પ્રમાણે ચાલતાં, એ વિધવાનો હિસ્સો... $\frac{1}{2} = \frac{3}{6}$

આપનો હિસ્સો.....૨૬

માનો હિસ્સો.....૨૭

૩ દીકરીઓનો હિસ્સો.....૧૬

માટે હિસ્સેદારના આ તકામાના દરેક મનુષ્યનો હિસ્સો કાઢવાં

દરેક વિધવાનો હિસ્સો.....૧૬ = ૧૬૨

આપનો હિસ્સો.....૨૭ = ૨૭૨

માનો હિસ્સો.....૨૭ = ૨૭૨

દરેક દીકરીનો હિસ્સો.....૧૬ = ૩૨

એ મિલકતની ૧૬૨ ભાગ કરવા નોંધએ. જેમાંથી દરેક વિધવાને ૯ હિસ્સા પ્રમાણે.

એ વિધવા વચ્ચે.....૧૮

આપને.....૨૪

માને.....૨૪

દરેક દીકરીને ૩૨ પ્રમાણે.

તથા દીકરીઓ વચ્ચે.....૯૬ હિસ્સા મળે છે.

૧૬૨ કુલ હિસ્સાની સંખ્યા.

— ૧૦૦૨ —

પ્રત્યાગામી.

કાયદાસર હિસ્સેદારોના હિસ્સા ખતાવ્યા પછી બાકીની મિલકત શેષાધિકારીને મળે છે; પણ જો કોઈ શેષાધિકારી હોય નહિ તો તે શેષધન કાયદાસર હિસ્સેદારો વચ્ચે પાછું વહેંચી આપવામાં આવે છે, એને પ્રત્યાગામી કહે છે. બ્યારે આવી રીતે હકિકત હોય ત્યારે મિલકતની વહેંચણુ શી રીતે કરવી તેનો નિયમ.

તમામ મિલકતમાંથી જે હિસ્સેદારોને પ્રત્યાગામીમાંથી હિસ્સો મળવાનો હક્ક નથી તેવા હિસ્સેદારોના હિસ્સા બાદ કરો, એને એ બાકી રહેલો હિસ્સો બીજા કાયદાસર હિસ્સેદારો વચ્ચે તેમના હિસ્સાના પ્રમાણમાં વહેંચી આપો. આ તમામ અપૂર્ણાક રકમો આવશે. ત્યારપછી એ નિયમમાં કહ્યા પ્રમાણે ચાલો.

દૃષ્ટાંત—એક ગુજરી ગએલા મુસલમાનને એક દીકરી, મા, અને એક વિધવા છે. આ હિસ્સેદારોમાંના પ્રત્યેકના હિસ્સા આ પ્રમાણે છે.

દીકરી..... $\frac{1}{2}$

મા..... $\frac{1}{4}$

વિધવા..... $\frac{1}{4}$

આ સર્વેનો સર્વાંગો કરતાં $\frac{3}{4}$ આવે છે, તેથી $\frac{1}{4}$ શેષધન રહ્યું, પરંતુ શેષાધિકારી કોઈ છે નહીં, તેથી એ $\frac{1}{4}$ પણ કાયદાસર વારસ વચ્ચે વહેંચી આપવા જોઈએ.

વિધવાને પ્રત્યાગામીમાંથી ભાગ મળતો નથી, તેથી તેનો હિસ્સો બાદ કરતાં $\frac{1}{4}$ બાકી રહ્યા. આ રકમ દીકરી અને મા વચ્ચે તેમના હિસ્સાના પ્રમાણમાં વહેંચી આપવી જોઈએ.

દીકરીને હિસ્સો $\frac{1}{2}$ અને માનો $\frac{1}{4}$ એટલે દીકરીનો હિસ્સો

માના દિરસા કરતાં ત્રણ ગણો છે. એટલે આ બાકીની મિલકતના
માને $\frac{૧૨}{૨૧}$ અને દીકરીને $\frac{૧૨}{૨૧}$ મળશે.

વિધવાનો દિરસો..... $\frac{૧૨}{૨૧}$

માનો દિરસો... $\frac{૧૨}{૨૧} = \frac{૧૨}{૨૧}$

દીકરીનો દિરસો... $\frac{૧૨}{૨૧} = \frac{૧૨}{૨૧}$

હવે (૨૫) નિયમ પ્રમાણે કરતાં,

વિધવાનો દિરસો..... $\frac{૧૨}{૨૧}$

માનો દિરસો..... $\frac{૧૨}{૨૧} = \frac{૧૨}{૨૧}$

અને

દીકરીનો દિરસો..... $\frac{૧૨}{૨૧} = \frac{૧૨}{૨૧}$ છે.

એટલે એ મિલકતના ૯૬ દિરસા કરવા જોઈએ, જેમાંના

૧૨.....દિરસા વિધવાને,

૨૧.....માને,

અને

૬૩.....દીકરીને મળશે.

૯૬ કુલ દિરસા.

ભાગ ૨.

મંગળાદિ ધલાદાની દિવાની કોર્ટોમાં મુસલમાની કાયદા
સંબંધી અભિપ્રાય આપવામાં આવેલા તેમાંના
થોડાએક અભિપ્રાય.

પ્રકરણ ૧.

વારસા બાબતના અભિપ્રાય

દાખલા ૧. (૧)

પ્રશ્ન.—કોઈ સખત પ્રણી દીકરા મુકીને મરી જાય છે, ત્યારે
તેઓ તેની મિલકત શી રીતે વહેંચી લેશે?

ઉં.—એ મિલકતના ત્રણ ભાગ કરવામાં આવશે, અને દરેક દી-
કરાને એકેકો ભાગ મળશે.

ભાષાન્તરકર્તાની ટીપ—દીકરા શેષાધિકારી છે, અને બાપ,
મા વગેરે કલમ ૩૧ થી બતાવેલા કાયદાસર હિસ્સેદારમાંથી કો-
ઈ હવાત હોય તો, તેમના કાયદાસર હિસ્સા અપાયા પછી બાકીની
મિલકત શેષાધિકારીને મળે છે. પરંતુ આ દાખલામાં કોઈ કાયદાસર
હિસ્સેદાર નથી, તેથી બહિ મિલકત દીકરીઓને જાય છે.

૧ ભાષાન્તરકર્તાની ટીપ—આ અને આવી રીતે કોસમાં લ-
ખેલા આ ભાગમાંના બીજા અંક મેકનાટનકેટ મૂળ ગ્રંથના દાખલા
નો અંક સમજવો.

૨. આ દાખલાઓમાં જે કલમો બતાવેલમાં આવેલી છે તે પેહે
લા ભાગતી ૫ થી તે ૨૪૯ લગીની જે કલમો છે તેમાંની સમજવી.

• પ્ર૮— પણ એવું ધારો કે એ સખસે પોતાના ત્રણ દીકરામાંથી એ દીકરાને પોતાની મિલકત પોતાનો હયાતીમાં વેહેચી આપી છે, અને એવી રીતે આપેલી મિલકત એ એ દીકરા અને તેના વારસના કબજામાં છે, સારે આ પ્રમાણે વેહેચી આપેલી મિલકતમાંથી હિસ્સો લેવાને ત્રીજો દીકરો કાયદા પ્રમાણે દાવો કરી શકે છે કે નહીં રીતે ?

ઉત્— પોતાના બેટા દીકરાને તેમનો નોંખો નોંખો હિસ્સો આપીને એ મિલકતની વેહેચણી કરી વખત એ આપતું ચિત્ત ઠેકાણું હોય, અને પોત પોતાના હિસ્સા એ દીકરાઓના અલાયધા કબજામાં હોય તો, એ મિલકતમાંથી કાંઈ હિસ્સો મળવાનો ત્રીજો દીકરાનો હક્ક નથી.

દાખલો ૨. (૩)

પ્ર૦— કોઈ ચોરત પોતાને ખેતના ધણી અને દીકરાની તરફથી વારસામાં મળેલી મિલકત મુકીને મરી જાય છે, સારે એ મિલકત તેના ધણી અને દીકરાનાં સગાં કે જેઓ એ ચોરતનાં પોતાનાં સગાં નથી તેમને મળશે કે એ ચોરતના આપને મળશે ? અને આવી તરેહની વારસાના કામમાં સ્થાવર અને જંગમ મિલકતમાં કાંઈ તફાવત છે, કે નહીં રીતે ?

ઉત્— એ વિધવાને પોતાના ધણી અને દીકરાની તરફથી વારસામાં મળેલી મિલકત તેના ધણીનાં કે તેના દીકરાનાં સગાં જેઓ તેનાં પોતાનાં સગાં નથી તેમને મળશે નહીં. પણ તેના આપને, ભાઈઓને, અથવા બીજાં સગાં, જેઓ તેના કાયદા પ્રમાણે વારસ છે તેમને મળે છે, અને આવી આપતમાં સ્થાવર અને જંગમ મિલકતમાં કાંઈ તફાવત નથી; પણ તે સવળી મિલકત સગાં રીતે વારસામાં મળી શકે છે.

[કલમ ૭ જુઓ.]

ભાષાન્તરકર્તાની દીપ્તિ-ભિલકત ગમે તે રીતે મળી હોય, પણ તેનો વારસો એ ભિલકતના માલિકના વારસને મળે છે. હિંદુશાસ્ત્રમાં જેમ ક્ષિધવાને મળેલી ભિલકતના વારસા વગેરે સંબંધી વિશેષ મિલકત છે, તેમ મુસલમાની કાયદામાં નથી.

દાખલો ૩. (૮૯)

પ્ર૦—એક જોરતને એ દીકરા છે. તેમાંનો એક જણ પોતાની માની હયાતીમાં એક દીકરી મુક્ત મરી જાય છે. એ જોરતના ગુજર્યા પછી તેણે મુક્તી ભિલકત લેવાને એ દીકરી પોતાના આપના દક્કથી દાવો કરે છે, સારે એ દીકરીના ગુજરનાર આપના બાઈએ-ટલે તેના કાકાની સામે તેનો દાવો ચાલશે ?

ઉ૦—એ દીકરીનો દાવો તેના કાકાની સામે ચાલી શકે નહીં, કેમકે તેનો આપ પોતાની માની હયાતીમાં ગુજરી ગયો છે; અને એ માનો બીજે છોકરો હયાત છે તેથી એ છોકરી વારસામાંથી ખાતલ થાય છે, વાસ્તે એ છોકરીનો પોતાની વડીઆઈની ભિલકત ઉપર વારસાનો દાવો રોહાયતે નથી.

[કલમ ૧૦ જુઓ.]

દાખલો ૪. (૧૦)

પ્ર૦—એવું ધારો કે વારસોમાંથી કોઈ ગાંડા અથવા આંધળો છે, તો આ કારણથી તે વારસોમાંથી ખાતલ થાય છે કે ?

ઉ૦—વારસો મળવામાં જે કારણોથી અટકાવ થાય છે તે કારણોમાં કોઈ જાતનું ગાંડાપણું અથવા આંધાપો દાખલ નથી; તેથી આવા વારસાને બીજા વારસાનો પેઢેજ પોતાનાં બાજબી હિસ્સા લેવાનો અધિકાર છે.

દાખલો. પ. (૧૪.)

મૃ૦—અ. નામને એક મુસલમાન છે. અને ક. એ નામની પેનામી. એ જોરતોને મુકીને મરી જાય છે, ત્યારે તેની મિલકતનો વારસો એ જ વિધવાઓને સરખે હિસ્સે મળશે કે શા રીતે ? કા. યદા પ્રમાણે તેમના હક્ક સરખા છે એ તેમાં કાંઈ ફેર છે ?

ઉ૦—જો છોકરાં હોય તો ધાર્ણીની મિલકતના આઠમો ભાગ અને જો છોકરાં નાં હોય તો એથી ભાગ વિધવાને મળે છે. અને આ બંને પ્રસંગે વિધવાઓ સરખે ભાગે હિસ્સો વેહેચી લેશે. (કલમ ૩૬ નીચેના કોઠામાં વિધવાની બાબત જુઓ.)

દાખલો. ૬. (૧૧.)

મૃ૦—કોઈ સખસને એક દીકરી અને એ દીકરીઓ છે. દીકરી તેના પેહેલાં ગુજરી ગયો, ત્યાર પછી બાકી એ એ દીકરીઓ સિવાય એક વિધવા અને એક દીકરાની દીકરી મુકીને ગુજરી ગયો. એવું જાણેત થયું છે કે એ વિધવાની મેહેરને જાટે અમુક રકમ મુકરર કરવામાં આવી હતી, માઠે હવે અવાલ એ છે કે એ વિધવાને તેની મેહેર જલ્દ અને વારસાના તેના કાયદાસર હિસ્સાની રૂકએ ગુજરનારની મિલકતમાંથી કેટલું મળવાનો હક્ક છે, અને મરનારની દીકરીઓ અને દીકરાની દીકરીને એ મિલકતમાંથી કેટલો કેટલો હિસ્સો મળી શકે છે ?

ઉ૦—જો મેહેરને વાસ્તે દરેવેલી રકમ મિલકતની કામત કરતાં વધી જતી હોય તો, તે મિલકતના કાંઈ ભાગ ઉપર વારસનો હક્ક પાંડાયતો નથી. પણ સઘળી મિલકત મેહેરના દાવાની રકમએ વિધવાને મળશે. જો મેહેરનો આકિડો મિલકત કરતાં કમિ હોય તો મિલકતનું જે ઉપજે તેમાંથી. પ્રથમ મેહેરનો દાવો પતાવવો. અને જે બાકી રહે તેમાંથી ૧ ભાગ વિધવાને તેના વારસાના કાયદાસર હિસ્સા બાબત આપવો. અને બાકીનો ૨ ભાગ એ દીકરીઓને સરખે ભાગે

તેહેથી આપવો. દીકરીઓ જીવતી હોય ત્યાં સુધી દીકરાની, દીકરીનાં વારસા ઉપર હક્ક નથી.

(કલમ ૨૦૦ તથા ૧૮૨ અને કલમ ૩૬ નીચેના પ્રાકાશન)

‘દીકરાની દીકરીઓની આપત જુઓ.’

દાખલો. ૭. (૧૯)

પ્ર૦—કોઈ જોરત પોતાની પેહેલા ધણીની દયાલીમાં ખીજ ધણીને પરજી છે, અને જોગયુત્રાસ વર્તી મુદત સુધી એ ખીજ ધણી સાથે સ્ત્રી બાકે રહે છે, અને તે મુદતમાં તેને એ ખીજ ધણીથી ‘કેટલાંક છોકરાં થયાં છે. સારે એ ખીજે ધણી ગુજરેથી તેની મિલકતનો વારસો લેવાનો એ વગેરેની રીતે તે સ્ત્રીનો હક્ક પોહાયશે? અને એવું ધારો કે કોઈ પુરૂષ એક વિધવા, ત્રણ દીકરા, એક દીકરી, અને એક બાઈ મુકીને મરી જાય છે, અને તેઓ એ પુરૂષની મિલકતનો વારસો લેવાને દાવો કરે છે, સારે તેમાંના દરેકને કેટલો કેટલો હિસ્સો મળશે? અને ગુજરનાર પોતાના છેલ્લા મંદરીડમાં પોતાનો એવો વિચાર જણાવ્યો હોય કે મહારી વિધવા અને છોકરાંએ (એટલે જોઆ તેની વિધવા અને છોકરાં છોએ એવો દાવો કર છે તેમણે) મહારી બહિ મિલકત લેવી, તો આ વ્યવસ્થા મંજૂર ગણાશે? અને તેઓ કેવી રીતે ભાગ વહેંચી લેશે?

ઉ૦—જ્યાં સુધી પેહેલાંવારનું લગ્ન તલાકથી અથવા ખીજ રીતે ૨૦ થયા વગર જામીન હશે, ત્યાં સુધી કોઈ સ્ત્રીનું ખીજ ધણીની સાથે થયેલું લગ્ન કેવળ કાયદા વિરુદ્ધ છે અને જો ગ્વાપી રીતે થયેલા ખીજ લગ્નની રીતે તેઓ દંપતિ બાંધે એકઠા રહે તો તે છીનાણું કહેવાય, અને તેમનો જ છોકરાં થાય તે અનારસ ગણાય છે, અને તેઓ તથા તેઓ મ, તેના ગુજરનાર આપની મિલકતનો વારસો લેવાને

મિલકત પાત્ર મથી જે પીજે સંવાલ ઉપર લખેલા મલકારના સંબંધી હોય તો જે સ્ત્રી મરનારની વિધવા હું એવું કહે છે તે અને તેનાં છોકરાં એ મિલકતના કાંઈ પણ ભાગના હકદાર નથી. અને એક રકતની હક સંબંધથી બહિ મિલકત મરનારના બાધને મળશે, પણ મરનારે પોતાના મંદવાડમાં જે મહોડેથી વ્યવસ્થા કરી છે તે તેની મિલકતના ત્રીજા દિસસા જેટલી મંજુર ગણાશે, અને જે સ્ત્રી તેની વિધવા હું એવું કહે છે તે અને તેનાં છોકરાં તે દિસસા સરખે ભાગે વેંદેથી લેશે. જે એ સમગ્ર જે સખસને વારસા ઉપર કાયદા પ્રમાણે હક છે તેઓની આપતને સામાન્ય રીતે લાગુ પડતો હોય તો, તેનાં બિનર એ છે કે, વિધવાનો દિસસો ૨ છે, અને આકીનું દીકરા અને દીકરી વચે વેંદેથી આપવું જોઈએ, એવી રીતે કે દીકરીનાં કન્યાં દરેક દીકરાને અમણું મળે. મરનારની બાઈનો વારસા ઉપર હક પોહોચતો નથી.

• ભાષાન્તરકર્તાની ટીપ—આ દાખલામાં જે વિધવા અને તેના છોકરાં વિષે લખેલું છે, તેઓ મરનારના કાયદા પ્રમાણે વારસ મથી, તેથી સંધલો વારસો મરનારના બાધને મળવાનો. પરંતુ તેઓ ને મરનારની મિલકતનો ૩ મળશે, એવું લખ્યું છે તે એવા સખ-બથી કે મરનારે મરતી વખતે તેમને બહિ મિલકત આપવાને માટે વ્યવસ્થા કરી, એટલે જેમને બહિ મિલકતનું મુદદાન આપ્યા જેવું થયું, પરંતુ મુદદાન મિલકતના ત્રીજા ભાગ કરતાં વધારે આપી શકાતું નથી, તેથી વધારેમાં વધારે મુદદાન, જે મિલકતનો ૩, તે એ વિધવા અને તેનાં છોકરાંને મળશે.

મુદદાન માત્ર પરાયા સખસને એટલે જેઓ વારસ નથી તે-મને આપી શકાય છે, પરંતુ આ દાખલામાં વિધવા અને તેનાં છોકરાં મરનારની વારસ કાયદા પ્રમાણે ગણી શકાતાં નથી, તેથી તેમને

આપેલું ચૂતદાન મંજૂર છે.

[કલમ ૮૩ જુઓ.]

દાખલો ૮. (૨૧)

૫૦—કોઈ બાંયડીને પોતાના ગુજરી ગયેલા હોરમાન છોકરાની મિલકતમાં ભાગ લેવાનો કોઈ હક્ક છે?

ઉ૦—હોરમાન આ કાયદામાં મા ગણાતી જાય છે. જે જીવે પેટ બાળક અર્વતરુ હોય તેજ (તે બાળકની મા કેહેવાય છે. હોરમાન ખાતે કાયદામાં માના કહેવી ગણવામાં આવતી નથી, તેથી વારસાનો માનો હિસ્સો તેને મળી શકતો નથી; એ હક્કનો (અરેખરી) માનેજ મળે છે.

[કલમ ૩૬ જીએના કોઠામાં માની બાબત જુઓ.]

દાખલો ૯. (૨૨)

૫૦—એક વિધવા જેને તેની મેહર બદલ તેના ધણીએ કોઈ મિલકત આપી હતી તે, એક દીકરા, એક દીકરી અને પોતાના ધણીની બીજી સારતના પેટની એક દીકરી સુકોને મરી જાય છે. ત્યારે આમાંથી કોને એ વિધવાની મિલકતનો વારસો મળશે?

ઉ૦—તેના દીકરાને એ ભાગ, અને તેની દીકરીને એક ભાગ મળશે. તેના ધણીની બીજી સારતના પેટની દીકરીને કોઈ ભાગ મળવાનો હક્ક નથી.

ભાવાન્તરકર્તાની દીપ.—વિધવાની શોક્યની દીકરીને વારસા થી હિસ્સો મળવાનો નહિ, એવો ખુલ્લુ છે. પરંતુ દીકરીએ વારસો મળવાની રીત વિશે થોડુંક લખવું જરૂર જણાય છે. મુસલમાની કાયદામાં વારસો આપવાની રીત એવી છે કે, મરનારની મિલકતમાંથી પ્રથમ તો જેનું ધોગેરે મિલકત ઉપરની જે જુરમેદારી કલમ ૨૦

માં બતાવી છે તે બાદ કરતાં જે બાકી રહે તેમાંથી કાયદાસર દિસ્સેદારોના કાયદાસર દિસ્સા આપવા અને તે દિસ્સા આપ્યા પછી જે વધે તે શેષાધિકારીને મળે.

હવે કલમ ૩૬ માં જે કાયદાસર દિસ્સેદારોની વિગત બતાવી છે તેમાંથી કેટલાકને અમુક દરીગત હોય ત્યારે શેષાધિકારીમાં ગણ્યા છે.

દૃષ્ટાંત—જ્યારે મરનાર પુરૂષને દીકરો હોય નહિ, ત્યારે દીકરીઓને કાયદાસર દિસ્સેદાર ગણીને જે એક દીકરી હોય તો ૧, અને એક કરતાં વધારે હોય તો તેમની વચ્ચે ૩ દિસ્સો મળે છે. પરંતુ જે દીકરો હોય તો તેમને શેષાધિકારી ગણવામાં આવે છે, તેથી કાયદાસર દિસ્સેદારોના દિસ્સા બાદ કરતાં જે બાકી રહે તેમાંથી તેમને દીકરોથી અડધ દિસ્સો મળે છે.

એજ પ્રમાણે બાઈ સાથે જેનો શેષાધિકારી થાય છે, એટલે જે બાઈ ના હોય તો જેણેનો કાયદાસર દિસ્સેદાર ગણી તેમનો કાયદાસર દિસ્સો મળે; પણ જે બાઈ હોય તો, તેમને શેષાધિકારી ગણવામાં આવે છે. વ્યસ્ત કાયદાસર દિસ્સા આપતાં બાકી રહેલી મિલકતમાંથી તેમને બાઈઓ કરતાં અડધ દિસ્સો મળે છે.

સુદરસ સિવાય બીજા કયા કાયદાસર દિસ્સેદારોને શેષાધિકારી ગણવામાં આવે છે, તે વિષે કલમ ૩૬ નિચેનો કોઠો અને શેષાધિકારી બાબતનું પ્રકરણ જુઓ.

જે કોઈ કાયદાસર દિસ્સેદાર ન હોય તો તમામ મિલકત શેષાધિકારીને જાય છે.

આદામલામાં આવેલ નિયમ મુજબ થએલું છે.

જે કાયદાસર દિસ્સેદાર હોય, પણ શેષાધિકારી ન હોય તે, કાયદાસર દિસ્સેદારોના દિસ્સા પછી પછી જે વધે તેમાંથી કાયદાસર દિસ્સેદારોને ફરીથી ભાગ મળે છે, પણ આ વિષે કલમ ૩૬ જુઓ.

જો કાયદાસર દિરસેદાર અને શેષાધિકારી, એ બંનેમાંથી કોઈ ન હોય તો મરનારની મિલકત હરના સંજ્ઞાને બન્યું છે; અને હરના સંજ્ઞા ન હોય તો કલમ ૨૨ માં બતાવ્યા પ્રમાણે વારસાની વ્યવસ્થા થાય છે.

દાખલો ૧૦. (૨૩)

પ્ર૦—એક સખસને કેટલીએક સ્થાવર મિલકતની બક્ષીસ મળી છે. તે પેતાના બાપની મા, પેતાની મા, અને એક હોરમાન કાકા મુકીને મરી બન્યું છે, હારે આમાંથી તેની મિલકતના વારસે કોને કોને મળશે અને શા પ્રમાણમાં? અને એવું ધારીએ કે તેને બીજી એક હોરમાન કાકા છે, હારે સદરહુ ચાર બજુ વચ્ચે તેની મિલકતની કેવી રીતે વહેંચણુ કરવી જોઈએ.

ઉ૦—જો કાકા પુરુષ પાત્રના બાપની મા, પોતાની મા, અને માત્ર એક હોરમાન કાકા એઓને મુકીને મરી બન્યું તો, તેની મિલકતના ત્રણ દિસા કરવામાં આવશે. તેમાંનો એક દિસો તેની માને, અને બે તેના હોરમાન કાકાને મળશે. અને જો તેને એ હોરમાન કાકા હશે તો તેઓ દરેકને એકેક દિસો મળશે; અને બાકીનો ત્રીજો દિસો તેની માને મળશે.

ભાષાન્તરકર્તાની ટીપ—મા હોય ત્યાં લૂગી બાપની માને વારસો મળી શકતો નથી.

[કલમ ૩૬ નીચેના કોઠામાં બાપની મા વિશેની આવન વુઝો.]

આ દાખલામાં મા, એ કાયદાસર દિરસેદાર છે, અને હોરમાન કાકા એ શેષાધિકારી છે. તેથી માએ પોતાનો ૩ દિસો લીધા પછી જો ૩ દિસો બાકી રહ્યાં હોરમાન કાકાને ગયો.

દાખલો ૧૧. (૨૫)

પ્ર૦—અ. નામની એક ચોરતે બ. કે. અને ૭૩ એ રીતે

દીકરીઓ હતી. ડ. પોતાની માના પેહેલાં ગુજરી ગઈ, તે તેને ઈ. નામનો છોકરો અને મ. નામની ડાકરી છ. અ. મરી ગયા પછી તેની એ દયાત દીકરીઓ (બ. અને ક.) એ તેની મિલકતનો ક. અને લીધો. ત્યાર પછી બ. મરી ગઈ, ત્યાર બ. ની મિલકત તેની બહેન ક. અને તેની ગુજરી ગઈ તો બહેન ડ. નાં છોકરાં વચ્ચે શી રીતે વહેલી આપતી ?

ઉ૦—સદરહુ રીતની હકીકત છતાં એ મિલકત મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે ક. એકઠાંને મળશે, કારણ કે ડ. પોતાની માના પેહેલાં ગુજરી ગઈ, અને બ. પોતાની બહેન ક. ને દયાત મુકી પોતાની માના મુવા પછી ગુજરી ગઈ. કાયદા પ્રમાણે ઇ. અને મ. પાંચે લેવાને હકદાર નથી, કેમકે કાયદાસર વારસ અથવા કાયદામાં જેને માટે કાયદાસર દિરસો દરાવ્યો છે તે ક. છે, અને ઈ. તથા મ. તો માન દુરના સગા છે, જેમને વારસે કાયદાસર દિરસો દરાવવામાં આવ્યો નથી, અને જે માને કાયદાસર વારસ દયાત હોય ત્યાં લગી વારસાનો હક થતો નથી. સરિહુદિતહાવી નામના ગ્રંથમાં કહેલું છે, “જ્યાં લગી કાયદાસર વારસ હોય ત્યાં લગી દુરના સગાને વારસા મળી શકતો નથી.”

પ૦—ડ. પોતાની માના પેહેલાં ગુજરી ગઈ, તે કારણથી તેનાં છોકરાંને પોતાની વડીઆઈ (માની મા) ની મિલકતનો વારસો મળતાં કાંઈ હરકત છે કે શી રીતે ? જો તેઓ વારસમાંથી આવેલ વ્યક્તિ ન હોય તો, એ મિલકતમાંથી તેઓને કેટલો કેટલો દિરસો મળશે ?

ઉ૦—ડ. પોતાની માના પેહેલાં ગુજરી ગઈ તે કારણથી તેનાં છોકરાં તેઓની વડીઆઈ (માની મા) મિલકતના વારસામાંથી આવેલ થાય છે, કેમકે બ. (મ. ની છોકરી) કાયદાસર દિરસેદાર છે, અને ઈ. અને મ. દુનાં સગાં છે, અને ઉપર કહેલા મત પ્રમાણે મારે કાય

દાસર વારસ હયાત હોય, ત્યારે દુરમાં સગાં વારસામાંથી આવડ થાય છે.

[કલમ ૧૯૪, અને ૬૭ જુઓ.]

દાખલો. ૧૨. (૨૬૦)

પ્ર૦—અ. ગ્રામની એક મુસલમાન ઝોરત એ હોરમાન બાંધ, એક હોરમાન બેહેન, અને પોતાના પેહેલાં ગુજરી ગયેલા પોતાના સગા બાંધનો એક દીકરો, તેની એક વિધવા, તથા એ દીકરીઓ મુંડીને મરી જાય છે. આ તમામ સગાં તેનો વારસો લેવા દાવો કરે છે. દાવો ચાલતીની દરમિયાન મરનારના સગા ભાઈની વિધવા ગુજરી જાય છે. આ રીતે લકીગત છતાં અ. ની મિલકત તેના ઉપર કહેલા સગામાંથી કાયદા પ્રમાણે કોને મળશે અને શા પ્રમાણમાં ?

ઉ૦—સદરહુ લકીકત છતાં અ. એ મુકેલી તમામ મિલકત તેના હોરમાન બાંધઓને અને હોરમાન બેહેનને મળશે. એ મિલકતના પાંચ હિસ્સાં કરવામાં આવશે, જેમાંથી દરેક હોરમાન ભાઈને એ હિસ્સા મળશે, અને આકીનો એક હિસ્સો હોરમાન બેહેન લેશે. એ વિધવાના સગા બાંધનો દીકરો તેની વિધવા તથા એ દીકરીઓ એઓને તેની મિલકતના કાંઈ ભાગનો વારસો મળી શકતે નથી, કારણ કે ભાઈની વિધવાને વારસો લેવાનો કાંઈ હક્ક નથી, અને હોરમાન બાંધઓ અને હોરમાન બેહેન હયાત છે તે કારણથી સગા ભાંધનો દીકરો અને દીકરીઓ વારસામાંથી આવડ થાય છે.

ભાવાન્તરક્રાંતિની ટીપ—જે એ ઝોરતનો સગો ભાંધ હયાત હોત તો, હોરમાન બાંધઓને અને હોરમાન બેહેનને વારસો ન મળત. કેમકે જલમ ૧૫ માં કહ્યા પ્રમાણે સમાન પાયનીના વારસમાં અર્ધ રકતના વારસ કરતાં પૂર્ણ રકતના વારસનો હક્ક અધિક ગણાય છે; પરંતુ એ ભાંધ ગુજરી ગયા, અને તેનાં, છોકરાં રહ્યાં, તેથી એક ખયરીનીથી ગણાવમાટે હોરમાન બાંધઓ અને હોરમાન બે-

હેને વારસો ગયે.

દાખલા ૯ મા નીચેની ટીપમાં કહ્યા પ્રમાણે બાઈએની આપે
એહેનો શેષાધિકારી થાય છે, અને બાઈએના દિસ્સાનું અડધ તેમને
મળે છે, તે મુજબ આ દાખલામાં મિલકતની વેહેંચણી થએલી છે.

દાખલો ૧૩. (૩૧)

પ્ર૦—કોઈ સખસ એકની એક દીકરી અને એક હોરમાન
બત્રીજો મુકીને મરી જાય છે, ત્યારે તેની મિલકતનો વારસો લેવાનો
એ બત્રીજનો કાયદા પ્રમાણે કંઈ હક છે કે નહીં શી રીતે?

ઉ૦—એવું માત્રમ પડે છે કે, હાલ લખેલો સખસ ગુજરી ગયો.
ત્યારે તેને એક દીકરી તથા એક હોરમાન બાઈ હતો, અને તેમના
વગર ગુજરનારની મિલકતનો દાવો કરનાર કોઈ નહતું. આ રીતે
હાલિગત છતાં તેની મિલકતના ચાર ભાગ થશે. તેમાંથી દીકરી પો-
તાના કાયદાસર દિસ્સાના એ ભાગ (અથવા અડધી મિલકત) લેશે,
અને બાકીના એ દિસ્સા એ હોરમાન બાઈને શેષાધિકારી તરીકે મ-
ળશે. અને એ બાઈ ગુજર્યાથી તે એ દિસ્સા તેના દીકરાને મળશે.

દાખલો ૧૪. (૩૨)

પ્ર૦—એક મુસલમાને પોતાની દીકરીની જાન મુસલમાનને પ-
રણાવી, અને લગ્નની ક્રિયા વખતે તે દીકરીને કેટલુંક ધણું અને ના-
ના પ્રકારની બીજી કીમતી ચીજો આપી. ધણીએ પણ તે સ્ત્રીને સ-
ખ પછી કંઈ ધણું આપ્યું. એક દીકરાને જન્મ આપીને તે સ્ત્રી
ગુજરી ગઈ, અને ત્યાર પછી તે દીકરા ગુજરી ગયો, હવે એ સ્ત્રીનો
આપ તે સ્ત્રીને પેત્રે આપેલું તથા પેતા ધણીએ આપેલું સધળું ધ-
ણું અને કીમતી ચીજો લેવાને દાવો કરે છે, ત્યારે એ બંધી મિલ-

કિંતુ લેવાને અથવા એમાંથી કાંઈ ભાગ લેવાનો તેનો હક્ક છે, અને એ નક્કી થઈ તે લેવાનો કાયદો પ્રમાણે કોનો હક્ક છે?

ઉ-મરનારનું પ્રેતક્રિયા અરવ, તથા મરનારને માટે 'બીજા' જે કાર્ય જરૂર કરતા પડે એવાં હોય, તે કાર્ય સમૂહી અરવ પતાવ્યા પછી મરનારની અદ્ધિ મિલકતના (પછી તે મિલકત તેને પરણતી વખતે મળેલી હોય અથવા બીજી રીતે મળેલી હોય) આદિ ભાગ કરવા; તેમાંથી એ ભાગ લેવાનો એ સ્ત્રીના આપનો હક્ક છે, અને આકીના દશ ભાગ લેવાનો તેના ધણીનો હક્ક છે.

ભાપાન્તરસ્ત્રીની ટીપ—આ મુસલમાન સ્ત્રીનો દીકરો પછાત થઈ ગયો ગયો, તે પછી એ સ્ત્રીના મરણ વખતે હયાત હતો, માટે તેને પણ વારસામાં ગણવો જોઈએ. તેથી આ સ્ત્રીની મિલકતના વારસાનો હક્કાર તેનો દીકરો, ધણી, અને આપ છે. હવે મરનારનો દીકરો હયાત હતો તેના આપનો દિરસો (કલમ ૩૨ નિયેના ક્ષેત્રમાં જતા આ પ્રમાણે) છે અને ધણીનો દિરસો છે. છોકરો શેષાધિકારી છે, તેથી આપ અને ધણીના કાયદાસર દિરસો આદિ જતાં, એ આકી રહેશે તે તેને મળશે.

માટે (કલમ ૫૯ માં જતાવેલી રીતી પ્રમાણે) એ મિલકતના બધા દિરસા કરતાં આપને એ દિરસા, અને ધણીને ત્રણ દિરસા મળવાના. આકીના સાત દિરસા શેષાધિકારી દાખલ દીકરાને ગયા. પરંતુ દીકરો 'ગુજરી' ગયો છે, તે તેનો વારસ (શેષાધિકારી) તેનો આપ છે. તેથી તેનો દિરસો પણ એ આપને ગયો. તે દીકરાથી એ સ્ત્રીના આપને એ દિરસા મળવાના, અને તેના ધણીને દશ દિરસા મળવાના એવું સદરહુ ઉત્તરમાં લખ્યું છે.

દાખલો ૧૫ (૩૩)

પ્ર૦—કોઈ સખસ એક બાઈ. પોતા એ હોરમન કાકા, અને આપના એક કાકાની એ હીકરીઓ મુકીને મરી ગય છે. તેઓ ગુજરનારની મિલકત ઉપર દાવો કરે છે, ત્યારે આ કામમાં વારસાની કાયદા પ્રમાણે એ દાવો કરનારમાંથી કોનો વારસો લેવનો હક છે?

ઉ૦—મા કાયદાસર દિસેદાર છે, અને આપના હોરમન કાકા શેપાધિદારી છે, તેથી તેઓ ગુજરનારના વારસ છે. આપના કાકાની હીકરીઓ દૂરનાં સગામાં છે; અને કાયદાસર દિસેદાર અથવા શેપાધિદારી હોય તો હોય આ લગ્ની દૂરના વારસો લઈ સકતા નથી.

આપાન્તરક્તની ટીપ—કલંગ ૩૬ નિમેના કાકામાં બતાવ્યા પ્રમાણે માનો કાયદાસર દિસેદાર છે; માટે એ મિલકતના વાણ દિસેદાર થા. તેમાંનો એક દિસેદાર માને મળશે. અને એ દિસેદાર શેપાધિદારી તરીકે ગુજરનારના આપના હોરમન કાકાને મળશે.

દાખલો ૧૬ (૩૫)

પ્ર૦—એક ઓરત પોતાનો ધુણી, એક હીકરી, અને એક કાકા એ રીને વારસ મુકીને ગુજરી ગય છે; ત્યારે તેણે મુકેલી મિલકતમાંથી આ સખસોમાંના દરેકને કેટલું કેટલું મળશે.

ઉ૦—ગુજરનારની મિલકતના ચાર ભાગ કરવા; તેમાંથી ૧ અથવા એક ભાગ ધુણીને તે ૩ કાયદાસર દિસેદાર બદલ, અને ૧ અથવા એ ભાગ હીકરીને તે ૩ કાયદાસર દિસેદાર બદલ મળવાનો હક છે. અને આકીનો એક દિસેદાર શેપાધિદારી તરીકે કાકાને મળવાનો હક છે.

દાખલો ૧૭ (૩૭)

પ્ર૦—કોઈ સખસ એક વિધવા, પોતાના કાકાનો એક હીકરી,

પોતાની બેહેનના બે દીકરા, પોતાની બેહેનની ત્રણ દીકરીઓ, અને પોતાના કાકાના છ પૈતૃ (દીકરાના દીકરા) મુકીને મરી જાય છે ત્યારે આમાંથી કોણ તેની મિલકતનો વારસો લેશે અને શા પ્રમાણમાં ?

ઉ૦—મરનારની મિલકતના ચાર ભાગ કરવા. તેમાંથી એક ભાગ વિધવાને તેના ક્યયદાસર દિરસા બદલ મળશે, અને બાકીના ત્રણ ભાગ કાકાના દીકરાને શેષાધિકારી તરીકે મળશે, ગુજરનારના કાકાના પૌત્ર, તેમનો આપ હયાર્ત છે તે કરણથી વારસામાંથી આતલ ચાય છે. અને બાકીના સગાં માત્ર દૂરનાં સગાં ગણાય છે, માટે આ રીતે લકિગત છતાં તેમને વારસાનો કાંઈ દિરસો મળી શકતો નથી.

દાખલે ૧૮ (૩૮)

પ્ર૦—એક ચોરસ પોતાની બેહેન, અને પોતાના બાઈને વારસ મુકી મરી જાય છે, ત્યારે તેની મિલકત આ બે જણ વચ્ચે શી રીતે વહેંચી આપવી ?

ઉ૦—બે મિલકતના ત્રણ ભાગ કરવામાં આવશે, તેમાંના બે ભાગ બાઈને, અને એક ભાગ બેહેનને મળશે.

ભાવા-તરકનીની દીપ—ભાઈ સાથે બેહેન શેષાધિકારી થાય છે. અને આવી વારસામાં સ્ત્રી કરતાં પુરુષને અમણા દિરસો મળે છે, તેથી આ દાખલામાં બેહેનને એક દિરસો, અને ભાઈને બે દિરસા આપવાનો કરાવ કર્યો છે.

દાખલે ૧૯ (૩૯)

પ્ર૦—એક વિધવા ત્યારે એક બાઈ, એમને વારસ મુકીને કાંઈ સમસ્ય ગુજરી જાય છે, ત્યારે તેની મિલકત એ બે જણ વચ્ચે શી રીતે વહેંચાશે ? અને તે દરેક જણને કેટલો દિરસો મળશે ?

ઉ૦—મિલકતના ચાર ભાગ કરવામાં આવશે; તેમાંથી એક

ભાગ વિધવાને તેના કાયદાસર હિસ્સા બદલ મળશે, અને બાકીના ત્રણ ભાગ શેષાધિકારી તરીકે બાઈને મળશે.

દાખલો ૨૦ (૪૪)

પ્ર૦—કોઈ સખસે પોતાની ઓરતને તેની કુચાલના સખસથી કાઢી મુકી તે કોઈ બીજી જગાએ ગઈ, અને તેણે ચાર વર્ષની મુદત સુધી પોતાની પાંડ મેહેનતથી પોતાનું ગુજરાન ચલાવ્યું. પછી તે પોતાનો ધણી અને એક બાઈના છોકરાને મુકીને મરી ગઈ. સ્વારે વારસાના કાયદા પ્રમાણે તેની મિલકતનો વારસો લેવાનો એ બે સખસોમાંથી કોનો હક પાંડાયે છે ?

ઉ૦—જો એ પુરુષ પોતાની વહુનાંથી ગુદા થતી વખતે તેની સાથે છુટા ઢેડા કર્યા હોય તો, એ સ્ત્રીની મિલકતનો કાયદા પ્રમાણે હકદારી માત્ર તેના બાઈનો દીકરો થશે. બાળ અને તલાક આપ્યા વગર એને માત્ર કાઢી મુકી હોય તો, એ ધણી સાથે તેનું પરજોત નરી રહે છે. એને તેના ગુજર્યા પછી તેનો ધણી અને તેનો બાઈનો પુત્ર એ બંને જણ તેની મિલકતનો વારસો લેશે, તેઓ દરેક જણ અડધ અડધના અધિકારી થશે, ધણીને અડધ ભાગ તેના કાયદાસર હિસ્સા બદલ મળશે, અને બાકીનો અડધ ભાગ બાઈનો દીકરો શેષાધિકારી તરીકે લેશે.

દાખલો ૨૧. (૪૫)

પ્ર૦—કોઈ મુસલમાન એક દીકરો અને ત્રણ દીકરીઓ મુકીને મરી બાકી છે. તેઓ તેના મરણ પછી પરજો છે. સ્વારે ગુજરનારે મુકલી મિલકતમાંથી એમાંના દરેક જણને કેટલો હિસ્સો મળશે ?

ઉ૦—એ મિલકતના પાંચ ભાગ પડશે, તેમાંથી દીકરો એ ભાગ અને દીકરીઓ ત્રણ ભાગ (અથવા દરેક દીકરી અઢેકા ભાગ) લેશે.

ભાષાન્તરકરતાની ટીક—આ જગ્યાએ દીકરીઓ દીકરા સાથે
શેષાધિકારી છે, અને દીકરાને દરેક દીકરી દ્વરતાં બમણું મળે છે, તેથી
દરેક દીકરીને એક ભાગ, અને દીકરાને બે ભાગ, આપવાનું લખ્યું છે.

દાખલો ૨૨ (૪૬)

પ્ર—એક ઓરત કેટલાક આપ દાદાની સ્થાવર મિલકત મુ-
કેલી ગુજરી જાય છે. તેને એક દીકરી અને બાધનો દીકરા એ રીતે
માત્ર બે હયાત વારસ છે, ત્યારે કાયદા પ્રમાણે તેની મિલકત આ
બે જણ વચ્ચે શી રીતે વહેંચાશે ?

ઉ—મરનારની મિલકત તેની દીકરી અને તેના બાધના દી-
કરા વચ્ચે સરખે ભાગે વહેંચાશે. અડધી મિલકત દીકરીને તેના કા-
નૂદાસર દિરસા બદલ મળશે. અને બાકીની અડધ મિલકત મરના-
રના બાધના દીકરાને શેષાધિકારી લેખે મળશે.

દાખલો ૨૩. (૪૭)

પ્ર—એક જગીદારે પોતાનાજ ઉદ્યોગથી પેદા કરેલી જન-
ગીરના છ ભાગ પોતાની હયાતીમાં વેચ્યા, અને બાકીના દસ ભાગ
પોતાના વારસોને માટે મુકેલી મરી ગયો. એ વારસુ મરનારના કાકા
નો દીકરા ને મરનારની બહેન છે; ત્યારે વારસાના કાયદા પ્રમાણે
આ બંને જણ એ મિલકત શી રીતે વહેંચી લેશે ?

ઉ—આ કામમાં ગુજરનારે મુકેલા જગીરના દસ દિરસા
સરખે ભાગે વહેંચી આપણીમાં આવશે. બહેનને પાંચ દિરસા મ-
ળશે. અને તેટલાજ દિરસા કાકાના દીકરાને મળશે.

[કલમ ૩૬. નીચેના કેસમાં બહેનની ખાખત હોય.]

દાખલો ૨૪. (૪૮)

પ્ર—કાંઈ માણસ એક વિધવા, એક દીકરા, અને બે દી-
કરીઓ એ રીતે વારસ મુકેલી મરી જાય છે. ત્યારે તેની મિલકત

તેમની વચે શી રીતે વેહેણી આપવી ? અને તેઓ દરેક જણને કેટલો કેટલો દિરસો મળશે ?

ઉ. — એ મિલકતના બનીસ ભાગ કરવા, જેમાંથી વિધવા કે અથવા ૪ ભાગ લેશે; દીકરો ચાદ, અને દરેક દીકરી સાત ભાગ ભાગ લેશે ?

ભાગ્યુન્તરકત્તાની દીપ — વિધવા કાયદાસર દિરસેદાર છે, અને એ છોકરો હોય તો તેનો કાયદાસર દિરસો છે. આગળ કલા પ્રમાણે દીકરાની સાથે દીકરી શેષાધિકારી થાય છે. અને શેષાધિકારી તરિકે તેમનો દિરસો દીકરી કરતાં અડધો છે.

[કલમ ૩૬ નિચેના કોડો જુઓ.]

દાખલો ૨૫: (૪૬)

પ્ર. — કોઈ સખસ એ દીકરા, અને એક વિધવા મુકીને મરી જાય છે, ત્યારે તેની મિલકતની વેહેણણી શી રીતે કરવામાં આવશે ?

ઉ. — એ મિલકતના સાળ ભાગ કરી, તેમાંના એ ભાગ વિધવાને આપવા. અને એ દીકરામાંના પ્રત્યેકને સાત સાત ભાગ આપવા.

દાખલો ૨૬: (૫૪)

પ્ર. — એક પુરુષ એ દીકરીઓ, એક પૈત્ર, અને એક દીકરાની દીકરી મુકીને મરી જાય છે. આ રીતે હકિગત છતાં તેની મિલકતના કેટલા દિરસા થશે ? અને વારસાના કાયદા પ્રમાણે સદરહુ સખસોમાંના દરેક જણને કેટલા કેટલા ભાગ મળવાનો હક છે ?

ઉ. — મરનારની મિલકતના નબ દિરસા કરવા; જેમાંથી દીકરીઓને ૬ (અથવા દરેક દીકરીને ત્રણ ત્રણ દિરસા) મળશે. અને શેષાધિકારી તરીકે દીકરાના દીકરાને એ દિરસા, અને દીકરાની દીકરીને દિરસો મળે છે.

હાયાન્તરકર્તૃની દીપ્તિ—દીકરીઓ કાયદાસર દિરસેદાર છતાં તેમનો કાયદાસર દિરસો હું છે, અને દીકરાના દીકરા સાથે દીકરાની દીકરીઓ ગેરવાધિકારી થાય છે, અને તેમને પોતાના બાઇ કરતાં અધિક દિરસો મળે છે.

તેથી આ દાખલામાં પ્રથમ દીકરીઓનો કાયદાસર દિરસો આદરવા પછી બાકીની મિલકત દીકરાના દીકરા અને દીકરાની દીકરીને મળી.

[કલમ ૩૬ નીચેના કાદામાં દીકરીઓ તથા દીકરાની દીકરીઓનો આવક જુઓ.]

દાખલો ૨૭. (૫૭)

પ્ર.—એવું માલમ્ પડે છે કે, જે જગીરના વારસા વિષે તકરાર છે, તે જગીરના માલિકને ચાર દીકરા અને એ દીકરીઓ હતી તેમાંના એક દીકરો પોતાના આપની હયાતીમાં ગુજરી ગયો. તેને એક દીકરો હતો. સારે પછી એ જગીરદાર એક વિધવા, ત્રણ દીકરા, એ દીકરીઓ અને સદરહુ પૌત્ર મુકોને મરી ગયો; હારે તેઓને જગીરનો કટલો કટલો દિરસો મળશે?

ઉ.—એ મિલકતના ૬૪ ભાગ થશે. તેમાંથી દરેક દીકરો ચાદ, દરેક દીકરી સાત, અને વિધવા (૩) આઠ ભાગ લેશે. પૌત્ર કે જેને જાપ જગીરદારના પહેલાં ગુજરી ગયો છે તે વારસામાંથી આવક થશે.

[કલમ ૧૦ જુઓ.]

દાખલો ૨૮. (૫૮)

પ્ર.—એક ગુજરનાર માલિકના વારસ તેની વિધવા, તેની મા, અને તેના એ દીકરા છે. સારે તેમને તેની મિલકતનો કટલો કટલો વારસો મળશે ?

ઉં—આ કામમાં વારસાના કાયદા પ્રમાણે મિલકતના ૪૮ ભાગ કરવા, તેમાંથી વિધવાને છ, અને માને આઠ ભાગ મળશે, અને શેષનું દીકરાને મળશે.

સદશુ વારસોના હિસ્સા નીચે પ્રમાણે છે.

મા વિધવા દીકરા દીકરી.

૮

૬

૧૭

૧૭=૪૮

ભાષાન્તરકર્તાની ટીપ—જ્યારે ઘણા વારસ હોય ત્યારે મિલકતના કેટલા ભાગ કરવા એ વગેરે બાબતના નિયમ સાથે કલમ પંખે જોવી.

દાખલો. ૨૯. (૬૦.)

પ્ર—અબદુલરસીદ નામી કેઈ પુરુષ એક વિધવા, એક દીકરી અને એ કાકા મુકીને મરી ગયો, ત્યારે તેની મિલકતની વેહેંચણી શી રીતે થશે ?

ઉં—વિધવાને મિલકતનો આઠમો ભાગ મળશે. દીકરીને ત્રીસમો મિલકતનું અડધ મળશે. અને ત્યાર પછી જે બાકી રહેશે તે બંને કાકા વચ્ચે સરખા ભાગે વેહેંચી આપવામાં આવશે.

દાખલો. ૩૦ (૬૭)

પ્ર—એ વિધવા, મા, એક દીકરી, ત્રણ ભાઈઓ, અને એક બહેન એ રીતે વારસ મુકીને એક પુરુષ મરી ગયો છે, ત્યારે તેની મિલકતના કેટલા ભાગ કરવા, અને દરેકને કેટલા કેટલા ભાગ મળશે ?

ઉં—આ કામમાં મરનારની મિલકતના ૩૩૬ ભાગ કરવા.

૧. એટલે એ મિલકતના ૧૬ ભાગ કરવામાં આવશે. તેમાંના આઠ ભાગ દીકરીને અને બે ભાગ વિધવાને મળશે. અને બાકી રહેલા બે ભાગમાંથી દરેક કાકાને ત્રણ ભાગ મળશે.

તેમણી વિધવાઓને તેમના કાયદાસર હિસ્સા બદલ ૬, એટલે ૪૨ ભાગ અથવા દરેક વિધવાને એકવિસ એકવિસ ભાગ મળશે. માને તેના કાયદાસર હિસ્સા બદલ ૬ અથવા ૫૬ ભાગ, તથા દીકરીને તેના કાયદાસર હિસ્સા બદલ ૬ અથવા ૧૬૮ ભાગ મળશે. અને શીતર ભાગ આકી રહ્યાં તે, ભાઈઓ અને બેહેન જેઓં શેષાધિકારી છે તે મની, વચે વેહેચી આપવામાં આવશે; એવી રીતે કે બેહેન કરતાં ભાઈનો હિસ્સો બમણો, એટલે બેહેનને ૧૦ ભાગ, અને દરેક ભાઈને વીસ ભાગ મળશે.

[દાખલા ૨૮ નીચેની ટીપ્પણીઓ.]

દાખલો. ૩૧ (૩૦)

૩૦—એક વિધવા, માં અને બેહેન મુકીને કોઈ પુરૂષ ગુજરી જાય છે, ત્યારે તેની મિલકતની શી રીતે વેહેચણી થશે?

ઉ૦—જે આખતોમાં હિસ્સાની સંખ્યામાં વધારો કરવો પડે છે, તેવી આખતોના નિયમ પ્રમાણે મરનારની મિલકતના તેર હિસ્સા કરવા જોઈએ; તેમાંના વિધવાને ત્રણ, બેહેનને છ, અને માને ચાર હિસ્સા મળશે.

[કલમ. ૫૧, ૫૨, ૫૩, તથા વધારાની આખતોના નિયમ ગુઓ.]

૧૦ હિસ્સાની સંખ્યામાં વધારો કરવો પડે છે, તે આખતોની આ એક દાખલો છે. આ દાખલામાં કહેલાં હકદારોના ભાગ ૬, ૧, અને ૬ છે, તેથી પ્રથમ તો એ મિલકતના ચાર ભાગ કરવામાં આવત. પરંતુ જ્યારે વિધવા પોતાનો ૬ અથવા ત્રણ ભાગ, અને મા પોતાનો ૬ અથવા ચાર ભાગ લે, ત્યાર પછી બેહેનને માટે અડધ રહે નહિ, માટે તમામ હિસ્સેદારોને તેમના પોતા પોતાના હિસ્સા મળે એવું કરવા માટે ૧૨ ભાગના વધારીને ૧૦ ભાગ કરવા જોઈએ.

દાખલો. ૩૨. (૭૫)

પ્ર૦—એક વિધવા, અને એ દીકરીઓ મુકીને કાંઈ માણસ ગુજરી જાય છે, તો તેઓને ગુજરનારની મિલકતનો કેટલો કેટલો હિસ્સો મળશે ?

ઉ૦—અહિં મિલકતના ૧૬ ભાગ કરવા. તેમાંના એ ભાગ વિધવાને મળશે, અને સાત સત્ત ભાગ દરેક દીકરીને મળશે.

(કલમ ૫૪, ૫૫, ૫૬, જુઓ.)

દાખલો. ૩૩. (૭૭)

પ્ર૦—કાંઈ માણસ એક વિધવા અને એક દીકરી મુકીને મરી જાય છે તો, તેની મિલકત આ એ જણ વચ્ચે શી રીતે વહેંચી આપવી ?

ઉ૦—ગુજરનારની મિલકતના ૮ ભાગ પાડવા. તેમાંના એક ભાગ વિધવાને, અને બાકીના સાત ભાગ દીકરીને મળશે. ગુજરનારને શેષાધિકારી વારસ નથી, એવું ધારી આ પ્રમાણે વહેંચણું કરેલી છે. જો કાંઈ શેષાધિકારી હોય તો દીકરીને માત્ર ચાર ભાગ મળશે, અને બાકીના ત્રણ ભાગ એ શેષાધિકારી વારસને અપવામાં આવશે.

૧. જો છોકરું હોય તો વિધવાનો ૬ ભાગ છે. અને આ દાખલામાં દીકરી સિવાય બીજું ફરજન નથી, તેથી દીકરીનો કાયદાસર હિસ્સો તમામ મિલકતનું અડધ છે, પણ વર અને વહુને પ્રત્યાગામીમાંથી કાંઈ ભાગ લેવાનો હક્ક નથી, તેથી જો કાંઈ શેષાધિકારી વારસ ન હોય તો બાકી ત્રણ હિસ્સા પૈક્યાં તે દીકરીને મળવા જોઈએ. જો કાંઈ શેષાધિકારી વારસ હોય તો વધારાના ત્રણ ભાગ અલખતે તેમને મળશે, અને દીકરીને માત્ર તેનો કાયદાસર હિસ્સો, એટલે મિલકતનું અડધ અથવા એ આઠ ભાગમાંથી ચાર ભાગ મળશે.

દાખલો. ૩૪. (૬૭)

પ્ર૦—કોઈ માણસ એક વિધવા, એક બાળ, એક બેહેન, વિધવાની માં, અને વિધવાના બાઈને તુકીને મરી જાય છે. એ ગુજરનારની મિલકતની વેહેંચણુ થતા પેહેલાં વિધવા ગુજરી જાય છે, ત્યારે ગુજરનારની મિલકતનો વારસો લેવાને તેઓમાંથી કોનો હક છે, અને તેમને કેટલા કેટલા હિસ્સે મળશે ?

ઉ૦—આ કામમાં સદરહુ સુધળા માણસને વારસામાં હિસ્સો લેવાનો હક છે. મિલકતના ૧૨ ભાગ કરવા, તેમાંથી છ ભાગ ગુજરનારના બાઈને, અને ત્રણ ભાગ તેની બેહેનને આપવામાં આવશે. અને વિધવાની માંને અને બાળને એ ભાગ મળશે.

બાધાન્તરકર્તાની રીય—એ વિધવા વેહેંચણુ થતા પેહેલાં ગુજરી ગઈ તોપણુ તેનો ધણો મરી ગયો તે વેળા જીવતી હતી, તેથી તેના ધણીની મિલકતમાં તેણીને વારસાનો હક પોહોચે છે. [કલમ, ૧૦ જુઓ.] એ વિધવાનો કાયદાસર હિસ્સો છોકરું ન હોવાથી $\frac{1}{3}$ છે, અને ગુજરનારનો બાઈ અને બેહેન શેષાધિકારી વૃંદસ છે, તેથી એ મિલકતના ૧૨ ભાગ કરતાં ત્રણ ભાગ વિધવાને મળે છે, અને બાકીના નવ ભાગમાંથી છ ભાગ બાઈને અને ત્રણ ભાગ બેહેનને મળે છે. વિધવા ગુજરી ગઈ છે, તેથી તેના ત્રણ ભાગના વારસ તેની માં અને તેનો બાઈ છે. માનો હિસ્સો $\frac{1}{3}$ છે, વાસ્તે એક ભાગ તેને મળશે; અને બાકીના એ બાક શેષાધિકારી તરીકે વિધવાના બાઈને મળશે.

દાખલો. ૩૫. (૮૮)

પ્ર૦—એક ધરના અડધ ભાગનો અને ખીજી મિલકતનો માલિક ત્રણ પુત્ર અને એક પુત્રી મુકી ગુજરી જાય છે. આપની મિલકતના બાગ વેહેંચણુ થતા પેહેલાં એક પુત્ર, એક વિધવા, અને પોતા

ના બાઈ, અને પોતાની બેહેન મુઢી ગુજરી જાય છે. આવી હ-
કીકત છતાં તેઓમાંના દરેક જણને મિલકતમાંથી કેટલું કેટલું મળશે ?

ઉ૦—વારસાના નિયમ પ્રમાણે આપે મુઢલી બધી પુછના ૭૦
ભાગ પાડવજે બેઠાએ. તેમાંના ૨૬ ભાગ પ્રત્યેક પુત્રને, અને તેર પુ-
ત્રીને મળશે, અને મરનારની વિધવાને પાંચ ભાગ આપવામાં આવશે.

ભાષાન્તરકર્તાની ટીપ—એ મિલકતના ૭૦ ભાગ પાડનાં
ત્રણમાંના દરેક દીકરાને વીસ ભાગ, અને દીકરીને દસ ભાગ મળે,
પરંતુ એક દીકરા ગુજરી ગએલ છે, તેથી તેના વિસ હિસ્સા વંધ્યા,
તે તેના વારસ વચ્ચે વહેંચી આપવા જોઈએ. હવે એ વારસ તેની
એક વિધવા, બે ભાઈ, અને એક બેહેન છે. અહિં વિધવાનો કા-
યદાસર હિસ્સો છે, તેથી તેને ભાગ પાંચ હિસ્સા આવ્યા, બાકીના
પંદર હિસ્સા બે ભાઈના અને એક બેહેનને સંપાદિકારી છે તેમની
વચ્ચે વહેંચી આપવાના રહ્યા. અને ભાઈનો હિસ્સો બેહેન કરતાં બમણો
ગણનાં દરેક ભાઈને ૭ છ હિસ્સા, અને બેહેનને ત્રણ હિસ્સા મળ્યા.

પ્રકરણ. ૨ . . .

અક્ષિસ આબતનાં અભિમાય.

દાખલો: ૧ (૪)

પ્ર૦—એક મુસલમાન ત્રણ ઓરતો મુઢી મરી જાય છે. પે-
હેલી ઓરતથી તેને એક દીકરા અને દીકરી હતી. બીજી ઓરતથી
એક દીકરી, અને ત્રીજી ઓરતથી પણ એક દીકરી હતી. પેતાના
મરણ પેહેલાં તેણે પોતાની બધી મિલકતનું પેતાની ત્રણ ઓરતોને
અક્ષિસના સંક્ષેપ આપ્યું, પણ તેણે તે મિલકતના ભાગ પાડ્યા નહો-

તા, અથવા તેમને કબજે આણે નહોતો. ત્યારે આ કામમાં એ અક્ષિસનામું મંજુર છે કે નહિ? અને એ અક્ષિસનામુંની રૂઢિએ એ વિષવાઓના વારસો કબજે લેઈ શકે કે શી રીતે?

ઉ૦—એ અક્ષિસનામું મંજુર નથી. અક્ષિસ આપનારના વારસ જે હોય તેઓને એ મિલકત વારસામાં જાય છે.

ભાષાન્તર કર્તાની ટીપ્—અક્ષિસમાં કબજે એ અગત્યની શરત છે; તેથી કબજા નગરની અક્ષિસ મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે મંજુર નથી.

જાણી. ૨ (૧૩)

પ્ર૦—કોઈ મિલકત એ મુસ્લિમની સહીઆરી છે; એમાંનો એક બાજુ પોતાના હિસ્સાની મિલકતનો હક ખીજને આપે છે, ત્યારે એ મિલકતમાં અક્ષિસ આપનારનો હક સમઘ હોવાના કારણથી એ અક્ષિસ નામંજુર થાય છે કે શી રીતે?

ઉ૦—જો અક્ષિસ આપનારનું ચિત્ત કેકણે હોય તો અક્ષિસનામું મિલકતનો તે હિસ્સેદાર હોવાના કારણથી અક્ષિસ કોઈ પણ પ્રકારે નામંજુર થતી નથી. કેમકે ઘણા હક સમઘી એકલા હોવાના કારણથી જે મોઘમપણાની હરકતને લીધે અક્ષિસ નામંજુર થાય છે, તે હરકત આવા દાખલામાં હોતી નથી. અહિંતો અક્ષિસ આપનાર અને અક્ષિસ લેનાર વગર અપિલી મિલકતમાં ખીજ કોઈ સખૂસનો દાણીપણનો હક નથી.

પ્રકરણ. ૩

વેચાણ આબજના અભિપ્રાય.

દાખલો. ૧ (૧)

પ્ર૦—અમુક જમીન કેટલાક માણસની સહીઆરી મિલકત છે. એકલા મહેકોમાંના એક માલેક બાકીનાની સમ્મતિ વગર સદરહુ મિલકતમાંના પોતાના હક્ક સંબંધમાંનો કેટલોક ભાગ એક પ્રસયા માણસને દસ્તાવેજથી આપે છે, અને તે દસ્તાવેજમાં ખુટની વિગત બતાવી નથી, પણ માત્ર એટલું જ લખ્યું છે કે એવી રીતે આપેલી જમીન પોતાનાજ માલિકપણાની છે, આરે એ દસ્તાવેજ મંજૂર છે કે કેમ ?

ઉ૦—જો મજૂઆરી વેહેચાયા વગરની મિલકતમાંથી દસ્તાવેજ કરી આપનારના હિસ્સાના કેટલાક ભાગ ઉપર બીજાને હક્ક આપનાની મતલબનો આ દસ્તાવેજ બહિસનામું હોય તો, ખુટની વિગત સિવાય એ દસ્તાવેજ કાયદા પ્રમાણે મંજૂર નહીં ગણાય; કારણ કે મોઘમ બહિસ કાયદા વિરુદ્ધ છે, પણ જો આ દસ્તાવેજ વેચાણ બત્ત હોય તો તે મંજૂર ગણાશે; કારણ કે આવા પ્રકારના કરારમાં આપેલી મિલકત સહીયારી અને મોઘમ છે, અને બીજા ભાગીદારની સમ્મતિ નથી, તથા ખુટની વિગત બતાવી નથી, એવી હરકતો લેઈ શકાતી નથી. વાસ્તે વેચાણ મંજૂર અને બંધનકારક છે એમ એ શંક ગણવું જોઈએ.

દાખલો. ૨ (૩)

પ્ર૦—એક માણસે પોતાની હયાતીમાં પોતાની સ્થાવર મિલકતના ત્રણ સરખા હિસ્સા કરી તેમાંનો અડધો હિસ્સો પોતાની ત્રણ જોરભાંની દરેકને તેઓની મેહર બદલ વેચાતો આપ્યો. એવી રીતે

વેચેલી મિલકતનો કેટલોક ભાગ (એ ખરીદદારો વચે) વેચેલી આ-
ખો, અને આકીનો વેહેચ્યા વગરનો રહ્યો. સાર પછી વેહેચનારની ખીજ
આયડી ગુજરી ગઈ, ને તેના હિસ્સાનો વારસો એ આયડીના દીકરાએ
મળ્યાથી તે દીકરાએ એ ભાગ પોતાની ઓરતને તેની મેહર બદલ
વેચાતો આપ્યો. પરંતુ એ ભાગ એ દીકરાના કમળમાં અને તેના
વહિવટ નીચે રહ્યો. સાર એ દીકરાની ઓરતે કબજે લીધો, એવી
જામેતી નહિ છતાં એ વેચાણ કાયદા પ્રમાણે મંજૂર છે કે શી રીતે ?

ઉ૦—વેચાણના કરારની મજબુતીનો આધાર ખરીદદારના તુ-
રત કબજે લેવા ઉપર નથી, તેમ વેચેલી મિલકત ભાગ પાડ્યા વગરની
નહોતી તે કારણથી પણ એવા કરારની મજબુતીને અસર થતી નથી;
વાસ્તે મૂળ માલિકે પોતાની સ્થાવર મિલકતના ત્રણ સરખાં હિસ્સાનું
પોતાની ત્રણ ઓરતોને આપેલું વેચાણ, અગર જો એ હિસ્સાનો
કેટલોક ભાગ વેહેચ્યો નહોતો, તો પણ મંજૂર છે. એ વેચનારની ખીજ
આયડીના દીકરાને પોતાની માતા ભાગ વારસામાં મળ્યો, અને તે
દીકરાએ એ ભાગનું પોતાની ઓરતને તેની મેહર બદલ વેચાણ આપ્યું,
તે પણ અગર જો વેચાણ આપ્યા પછી એ ભાગનો કબજો ભાગ-
વટો એ દીકરાનો રહ્યો છતાં મંજૂર છે. ને એ દીકરાની ઓરત પો-
તાની નજરમાં આવે તે વખતે કબજે લેવાને મુખત્યાર છે. ૦

દાખલો. ૩. (૧૫)

પ્ર૦—એક એકર પોતાની સ્થાવર મિલકત એક પરાયા મા-
ણસને વેચાણ ખતથી આપી મરી જાય છે. તેના મરણ પછી દસ
વર્ષ તેનો ભત્રીજો એ મિલકત ઉપર વારસાના હકથી દાવો કરે છે.
વેચાણ ખતમાં સાક્ષી કરનાર એ સખસની સાક્ષી ઉપરથી માલુમ
પડે છે કે ખત લખ્યા આપતી વખતે એ ઓરતનું મિત્ત હેઠળ

નહોતું, સારે આવી હકીગત છતાં ક્યવલનો નિશમશે છે ?

ઉ૦—માંદા માણસોએ પોતાની મન્યુશીયા ઉપર અર્થે નેમનું ચિત્ત ઠેકાણે ન હોય એવી વખતે કરેલાં વેચાણ કાયદા પ્રમાણે મંજૂર નથી. પરંતુ જ્યે વેચનારના વારસો અને લેહેણદાર, વેચેલી મિલકતની જે કીમત આપવામાં આવી હોય તે પાછી આપ્યા સિવાય, એ મિલકત પાછી લેઈ શકતા નથી. તેઓ કીમત પાછી આપે ત્યાં લઈ વેચેલી મિલકત ખરીદદારના કબજામાં ગીરો માફક રહેશે.

પ્રકરણ. ૪.

લક્ષ, મેહર, તલાક, હત્યાદિ આખંતનું અભિપ્રાય.

દાખલો. ૧. (૬)

પ્ર૦—કાઈ પરણેલી સ્ત્રી પોતાનાં ઘરેણાં, લુગડાં, અને બીજાં સામીન કોઈ પરાયા માણસને બિલકતમાં આપી શકે છે ? કે તેણે પોતાના ઘણીની પ્રથમથી રજા મેળવવી જોઈએ, એવી કાયદામાં જરૂર છે ?

ઉ૦—પરણેલી સ્ત્રી પોતાની મિલકત બિલકતમાં આપી શકે છે; પછી તે મિલકતમાં ધૂરેણું હોય અથવા બીજી વસ્તુઓ હોય. કાયદામાં ઘણીની રજાની જરૂર નથી.

દાખલો. ૨. (૭)

પ્ર૦—કાઈ મુસલમાન પોતાને પોતાની પેઢેલી ઓરતથી એક દીકરા અને દીકરી થયા બાદ એક યુરૈપિયન સ્ત્રીને પોતાના ધર્મમાં લેઈને તેની સાથે લગ્ન કરે છે, સારે આ બીજું પરણેલ કાયદા પ્રમાણે મંજૂર છે કે શી રીતે ?

ઉ૦—આવું લક્ષ મંજૂર છે; કેમકે એ સ્ત્રી મુસલમાની ધર્મમાં

આવી છે અને મુસલમાની ધર્મમાં બાર ઝોરતો કરવાની છુટી છે. પુરુષ એક જ વખતે બાર ઝોરતો પરણી શકે.

[કલમ ૧૬૯ અને ૧૭૨ ગુઓ.]

દાખલો. ૩. (૮)

પ્ર૦—એક પુરુષ પોતાની ઝોરત સાથે લગ્ન થતા પેહેલાં એવો કરાર કરે છે કે લગ્ન થયા પછી તે પોતાનાં માં આપને ઘેર રહેવાને મુખ્યાર છે, ત્યારે લગ્ન પૂર્ણ થયા પછી એ ઝોરતને બીજા જગ્યાએ ખસેડી એ કરાર તોડવાને એ પુરુષ પાત્ર છે કે આ સરત પ્રમાણે ખરોખર ચાલવાની તેને ફરજ છે?

ઉ૦—મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે આવો કરાર કાયદા વિરુદ્ધ છે, તેથી તે પ્રમાણે ચાલવાની ધણીને ફરજ નથી; અને પોતાને ઘેર એ ઝોરતને લેઈ જવાને તેને પૂર્ણ સત્તા છે. પરંતુ તેણે એ સ્ત્રીને તેની મેહેર આપેલી જોઈએ. જો તેણે તે પ્રમાણે કશું ન હોય તો મેહેર મળતાં લગી ધણીને ઘેર જવાનો તે વાંધો લેઈ શકે છે.

દાખલો. ૪. (૧૭)

પ્ર૦—જો આ બા. બા. સાથે લગ્ન કર્યા પછી, બા. હયાત છતાં બા. ની સગી બેહેન કે તે પરણે, અને જો કાયદા પ્રમાણે આ બીજું લગ્ન ના મંજુર હોય તો, પેહેલી વારનું લગ્ન મનજુત ગણાયે કે શી રીતે, અને મેહેર મળવાનો બા. નો હક્ક છે કે કેમ?

ઉ૦—આ નું બા. સાથે લગ્ન થયા પછી તેણે બા. ની સગી બેહેન

૧. એ લગ્ન કાયદા પ્રમાણે ગણવા માટે એ યૂરોપિયન સ્ત્રીએ મુસલમાન ધર્મ પકડવો જોઈએ, એવી અગતી નથી. તે સ્ત્રી મુસલમાન ધર્મમાં ના આવી હોય તો પણ લગ્ન કાયદા પ્રમાણે મંજુર ગણી શકાય છે.

ક. સાથે લગ્ન કર્યું, તોપણ તેનું અ. સાથેનું લગ્ન મંજૂર છે. પરંતુ
ક. પોતાના સગપણના કારણથી મના કરવા સમાની પંક્તિમાં આવે
છે. તેથી અ. ની સાથે થયેલું તેનું લગ્ન રદ છે, અને મેહર મળવાની.
તેને રદ નથી, પણ આ કારણથી અ. ની સાથે પ્રથમ થયેલું લગ્ન રદ
થતું નથી. અને અ. ગુજરી ગયેથી તેની ઓરત અ. ને તેની મિલ-
કતમાંથી તેની મેહરના તમામ રૂપેયા લેવાનો હક થશે.

[કલમ ૧૭૦ અને ૧૮૧ જુઓ.]

દાખલો. પ. (૧૮).

પ્ર૦ ૧—કોઈ છોકરી આર. તેર, અથવા ચૌદ વર્ષની થઈને કેહે
છે કે હું સ્ત્રી ધર્મમાં આવી છું, ત્યારે તેનું આવી રીતનું કેહેલું
માનવું કે કેમ ?

• ઉ૦—આર. તેર, અથવા ચૌદ વર્ષની હિમરે કોઈ છોકરી
એમ કેહે કે, હું પુરૂષ ધર્મમાં આવ્યો છું, અથવા કોઈ છોકરી એમ
કેહે કે, હું સ્ત્રી ધર્મમાં આવી છું, ત્યારે વિકાયા પ્રમાણે એમનું આ
કેહેલું સ્વિકારી નિશ્ચયાર્થક ગણવું જોઈએ. વિકાયામાં કહ્યું છે કે, જો

૧. લાપન્તરકર્તાની ટીપ—એટલે જ સગામાં માંદામાંદિ
લગ્ન કરવાની મના છે તે. આ વિષે કલમ ૧૭૦ જુઓ.

• ૨. જો એકજ માણસ એ એ જેહેતોને એકજ વખત પરણે
અથવા સદરહુ એ લગ્નમાં પેહેલું કિયું લગ્ન થયું તે નક્કી થઈ શક્યું
ના હોય તો, અને લગ્ન રદ ગણાય. આ (કિપરન્ત નંબર ૪ ના) દા-
ખલામાં એવું અનુમાન કરેલું છે કે પ્રથમની ઓરત હયાત છે અને
લગ્ન રદ થયું નથી. કોઈ મુસલમાને, પોતાની પ્રથમની ઓરતને ત-
લાક આપી હોય અથવા ને ગુજરી ગઈ હોય તો, એ ઓરતની એ-
ની સાથે લગ્ન કરવાની મુસલમાની કાદમાં કોઈ હરકત નથી.

તેઓ જાણીની લગભગ હોય, અને એવું કેહે કે અમે જુવાનીમાં
આવીએ છીએ, તો તેમનું કેહેવું માની તેમને જુવાન માણસ ગ-
ણવી જોઈએ.

પ્ર. ૨.—સરદાર પ્રશ્નમાં કહેલી છોકરી પોતાના જાળપણથી
પોતાની માથી જુદી રહેલી છે, ત્યારે પોતાની માની સમ્મતિ વગર
પોતાનું લગ્ન કરવાની તેને છટ છે કે શી રીતે ?

ઉ. —જુવાનીમાં આવેલી છોકરીના લગ્નનો આધાર કેવળ તેની
પોતાની મરજી ઉપર છે. એ છોકરીના જે વાલીને ઘણામાં ઘણી
સત્તા છે તેની મરજી ઉપર પણ છોકરીને આવાર રાખવાનો નથી; તો
તેની માની મરજી ઉપર તો આધાર શાનોજ રાખવાનો હોય. વિકાયા
પ્રમાણે જે કોઈ સ્વતંત્ર (એટલે ગુલામ નહિ એવી) છોકરી પૂર્ણ
સાજમાં આવી હોય, તેનું લગ્ન જે કે કન્યાની સરખી સ્થિતિના
માણસને કે કરવામાં આવ્યું ન હોય, તો પણ વાલીની સમ્મતિ વગર
મંજૂર છે.

૧. સાપાત્રરક્ત્તાની ટીપ—કાજના અભિપ્રાય ઉપરથી અં-
ગાળાની સદરજીવાની અદલતે તારીખ ૨૧ મે સન ૧૯૪૦ ને રાજ
એવો ફેસલો કર્યો હતો કે જ્યારે કોઈ મુસલમાનની છોકરી જુવા-
નીની લગભગ આવે છે, અને આદરમાં રીતે એવું કેહે કે હું સ્ત્રી ધ-
ર્મમાં આવી છું, અને તેના બદલના દેખાવ ઉપરથી આથી ઉલટું કોઈ
જણાય નહિ તો, તેનું કેહેવું માનવું જોઈએ. કેમકે પછી જુવાન મા-
ણસને જગતા લગામ ધારા તેને લાગુ પડે છે.

૨. પરંતુ આ મત પ્રમાણે અગરજો લગ્ન કાયદા પ્રમાણે છે
એમ ગણાય છે, તો પણ તે ઉપરથી એમ સમજવું નહિ કે, કોઈ પ્ર-
સંગે પણ વાલીને ધરમાં પડવાનો બીલકુલ અર્થસાર નથી.

દાખલો. ૬ (૨૫)

૧૦—જો કાંઈ ઝોરતની મેહર આપત કાંઈ દસ્તાવેજ હોય નહિ, અને મેહરનો અવેજ કેટલો દરાવવામાં આન્યો હતો તે સાક્ષીઓથી જાણીત થાય નહિ તો, તેને પોતાના ધણી પાસેથી કેટલી મેહર મળવાનો હક છે ?

ઉ૦—તેને વ્યાજખી મેહર મળવી જોઈએ, અને એ વ્યાજખી મેહર કેટલી છે તે જો નક્કી થઈ શકે તો, હજી ઉર્મ મળવાનો તેનો કાયદા પ્રમાણે હક છે.

દાખલો. ૭ (૪૫)

૧૦—એક અનારસ બાળકની મા અને તેનો આપ એ આઝારતે કરેલું લગ્ન જો એવા સખસ સાથે હોય કે જેની અને કન્યાની સ્થિતિ સરખી નથી. તો એવી બાબતમાં વચમાં પડવાનો વાલીને સાફ અખલાંર આપેલો છે.

જો છોકરી સ્ત્રીધર્મમાં આવી છે તેણે કરેલા લગ્નમાં અને જો છોકરી સ્ત્રીધર્મમાં આવી નથી તેણે કરેલા લગ્નમાં ફેર એટલો છે કે, સ્ત્રીધર્મમાં આવેલી છોકરીએ કરેલું લગ્ન મંજૂર છતાં જ્યાં વર કન્યા સરખી સ્થિતિનાં ન હોય, ત્યાં વાલીથી એ લગ્ન રદ કરી સકાય એવું છે. પરંતુ સ્ત્રીધર્મમાં આવેલી ન હોય એવી છોકરીએ કરેલું લગ્ન, જો પોતાના વાલીની સમ્મતિ વગર કર્યું હોય તો, ધરમૂળથીજ રદ છે. આવી સમ્મતિ ખુલ્લી હોય અથવા અર્થિત હોય.

૧. “વ્યાજખી મેહર” એટલે એજ કુટુંબની સ્ત્રીઓને જે મેહર મળતી હોય તેની સરાસરી રકમ. મેહરની ઓછામાં ઓછી રકમ ૧૦ ઉર્મ છે.

જાની રૂતાનો દાવો ફરે છે, ત્યારે તે બાળક કોના દવાલામાં સોંપવું જોઈએ ?

ઉ૦—નાયદા પ્રમાણે જેતાં અતારસ બાળક તેની માનુંએ નથી એતે તેના બાપનુંએ ન કહેવાય. પણ તેને ખોરાકી પોશાકી આઠી કહેરવા માટે સાત વર્ષની ઉમરનું થતાં લગી તેમી માના દવાલામાં સોંપવું જોઈએ. ત્યાર પછી તે બાળકે માની સાથે રહેવું કે બાપની સાથે રહેવું તે તેની મરજી ઉપર છે, અથવા જો એ બંનેથી મુદા રહેવું હોય તો, તેમ પણ તે કરી શકે છે.

ભાગ ૩

મુસલમાની કાયદાને લગતાં કોર્ટોના થોડાએક ઉપયોગી
ફેસલાનો સર.

મુબમની સદર દિવાની અદાલતના ફેસલ.

નંબર ૫. સન ૧૯૨૦.

અ. તમે એક મુસલમાન જેની ૩૫ વર્ષ થયાં કાંઈ બાળ
લાગતી નહોતી, અને જે ઘર છોડીને ગયો ત્યારે આળીસ વર્ષની
ઉમરનો હતો એવું કહેવામાં આવ્યું છે, તેના દીકરા અને દીકરી
ઓએ અ. ના બાઈની વિધવા અને તેના દીકરા પાસેથી કુટુંબની
મિલકતનો અડધો હિસ્સો લેવા માટે દાવો કર્યો કોર્ટના મોલની-
એએએ એવો અભિપ્રાય આપ્યો કે અ. મરી ગયો એવું નક્કી થતાં
લગી, અથવા અ. નો જન્મથી ૯૦ વર્ષની મુદત થતાં લગી, તેની
મિલકત જેનાં કબજામાં હોય તેના કબજામાંથી લેઈ સંક્રાંતી નથી.
પરંતુ જે સખસના કબજામાં એવી મિલકત હોય તેઓ જે એ
મિલકત ઉડાડતા હોય અથવા તેનો જંગાડ કરતા હોય તો, તે મિલકત
તેમની પાસેથી લેઈ તેનો વહિવટ કરવાં સાડ પીગ સખસના ક-
બજામાં સોંપવી જોઈએ. તેથી કોર્ટ ઠરાવ કર્યો કે પૂરાવા ઉપરથી
જણાય છે કે પ્રતિવાદીઓ અ. ની મિલકત ઉડાડે છે, અને તેનો એવી
રાખ રીતે વહિવટ કરે છે કે એ મિલકત તેમનાં હાથમાં રાખવી
અ. નથી. અને એવી મિલકત બીજાના કબજામાં સોંપી સકાય

એવો હાયદાબાં ઠરાવ છે, મોટે એ મિલકત એ. ત્રા વારસતા કંઈ
જામાં સોંપવી.

નંબર. ૧૦૭.

નિવેડાની તારીખ ૩ જુલાઈ સન ૧૮૨૩.

એક મુસલમાન ઓરત પોતાની ખુશીથી એ. નામના એક
માણસને પરણી અને તેની સાથે છ મહિના રહી, તે દરમિયાન તેનું
અને તેની મા તથા એહેનતું ખેરાકી પોશાકીનું ખર્ચ એ. એ પુરું
પાડ્યું. પછી એ વાઘડીએ એ. ને છોડીને એ. નામનો ખીજો સખસ
કે જેની સાથે પ્રથમ તે પરણી હતી તેની સાથે લગ્ન કર્યું, કોઈ
ઠરાવ ક્યો કે એ. ની સાથે તે, ઠેઠલી મુદત રહી તેઠલી મુદતમાં એ.
એ તેને વાસ્તે જે ખર્ચ કર્યું પડ્યું હતું તે પાછું આપવાને તે
ઓરત જવાબદાર છે.

નંબર. ૨૬.

નિવેડાની તારીખ ૧૨ સપ્ટેમ્બર સન ૧૮૨૮.

તેહેર ન આપી હોય ત્યાં લગી ઓરત પોતાના ધણી સાથે
રહેવાની ના હી શકે છે.

નંબર. ૪૯.

નિવેડાની તારીખ ૩૦ જાન્યુઆરી સન ૧૮૪૯.

એક મુસલમાન ઓરત જેને તેના ધણીએ તલાક આપી હતી,
પણ જે ખરાબ ચાલની છે એવું સાબેત થયું નહોતું, તેને એ
ધણીના પેટની થંચેલી દીકરીની રક્ષાને તે દીકરી નવ વર્ષની થતાં
લગી તેના ધણી કરતાં અધિક હક છે.

નંબર. ૨૯૬૧.

નિવેડાની તારીખ ૩૦ જુલાઈ સન ૧૮૫૩.

મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે જે તેહેર તરત આપવાનો

જાણે હોય, તે મેહેર જો આપવામાં ન આવે તો, એટલે અગર જો તે પોતાના ધણી સારું થોડી મુક્ત રહી હોય, તો પછી મેહેર મળતાં ધણી તેની પાસે ફરીથી રહેવાની ના પાડી સકે છે.

નંબર. ૩૫૬૬.

નિવેદાની તારીખ ૧૨ મે સન ૧૮૫૫.

મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે અક્ષિસ મંજુર ગણાય, એટલા માટે અક્ષિસ અમનારે અક્ષિસવાળી વસ્તુનો કબજો આવેલો, અને અક્ષિસ લેનારે તે અક્ષિસ માન્ય રાખી એ વસ્તુનો કબજો લેવો, એ અવશ્ય છે.

નંબર. ૪૨ સન ૧૮૬૧.

નિવેદાની તારીખ ૮ આગષ્ટ સન ૧૮૬૧.

મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે દીકરો પોતાના આપના દેવાને માટે પોતાની જાતે જવાબદાર નથી (એટલે પોતાને જેટલો વારસો મળ્યો હોય તેટલો દરજે જવાબદાર છે).

[કલમ ૧૪૭ જુઓ.]

મુખઈની હાયાકોર્ટના ફેસલા.

સ્પેશિયલ અપીલ નંબર. ૨૨૮ સન ૧૮૬૩.

નિવેદાની તારીખ ૧૧ આગષ્ટ સન ૧૮૬૩.

સન ૧૮૨૭ ના કાયદા ૪ થાની કલમ ૨૬ મી પ્રમાણે દિવાની દાવાનો નિવેદો કરવામાં પ્રતિતાદીના કાયદા કરતાં જે પ્રગણામાં દાવો ઉઠાવ્યો, તે પ્રગણાના રિવાજ ઉપર પેહેલો આધાર રાખી માં આવે છે.

વક્ર એટલે ધર્મદા જમીન ગીરવી, મુકવાની બાલ મુસલમાની કાયદાથી હલટો છે. તોપણ મર્યાદા પ્રગણના સ્થાનિક રિવાજ પ્રમાણે એવી જમીન ગીરવી મુકી સકાય છે.

રેપ્રેસિયલ અપીલ નંબર. ૮૮૯ સન ૧૮૬૪.

નિવેડાની તારીખ ૪ ફેબ્રુઆરી સન ૧૮૬૫.

કોઈ પરણેલી આરતે પોતાના ઘણીની સમ્મતિ વગર પોતાની તમામ મિલકતનું પોતાના ભાઈને આપેલું મૃતદાન, મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે મંજૂર નથી.

મદ્રાસ હાઇકોર્ટના ફેસલા.

નંબર. ૧૨ સન ૧૮૬૨.

નિવેડાની તા. ૫ ડીસેમ્બર સન ૧૮૬૨.

મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે કોઈ સખસનાં બીજા પેઢીએ પીત્રાઈ ભાઈ, એ સખસની બેહેનનાં છોકરાંને વારસામાંથી ખાતર કરે છે; કારણ કે એ પીત્રાઈ ભાઈ શેષાધિકારી છે; અને બેહેનનાં છોકરાં દૂરનાં સગાં છે; તેથી વારસાના નિયમ પ્રમાણે શેષાધિકારી હોય ત્યાં લગી દૂરનાં સગાંને વારસો મળી શકતો નથી.

રેપ્રેસિયલ અપીલ નંબર. ૩૧૩ સન ૧૮૬૩.

નિવેડાના તારીખ ૧ ફેબ્રુઆરી સન ૧૮૬૪.

“ખતીબી” અથવા ખતીબી ધર્મ સળધી પદવીની નિમનોકતે ખાટે આપેલી જમીન ઉપર વારસાના હક્કથી દાવો થઈ શકતો નથી.

૧ ખતીબી એટલે ધર્મનો ઉપદેશ કરનારની ખતીબી એટલે ધર્મનો ઉપદેશ કરનાર.

જ્યારે આવી રીતે જમીન આપી હોય, ત્યારે જે સમ્મસને તે જમીન આપી હેમ તેના કુટુંબને તેના મુલા પછી એ જમીનની પેદાશ લેવાના વચે વેહેચી લેવાનો અધિકાર નથી.

જે કર્મ સુખથી પદવી ચલાવવા માટે આવી જમીન આપવામાં આવી હોય, તે પદવીથી એ જમીનની પેદાશ લેવાનો હક જુદો થઈ શકતો નથી.

અપીલ નંબર. ૬૬ સન ૧૮૬૪.

નિવેદાતી તારીખ ૨૦ માર્ચ સન ૧૮૬૫.

મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે વશિયતનામું કરનારની મિલકતના ત્રીજા ભાગ કરતાં વધારે મિલકતની વશિયતનામુંથી કરેલી વ્યવસ્થા વારસોની સમ્મતિ હોય તો મંજૂર ગણી શકાય, પરંતુ એવી સમ્મતિ વશિયતનામું કરનારના મરણ પછી આપેલી જોઈએ. જો વશિયતનામું કરનારની હયાતીમાં એવી સમ્મતિ આપેલી હશે તો એ વ્યવસ્થા મંજૂર ગણાઈ શકાતી નથી; કારણ કે વારસોનો પોતાનો હક સ્થાપન થયે પેહેલાં આપેલી એ સમ્મતિ છે.

અપીલ નંબર. ૨૯ સન ૧૮૬૫.

નિવેદાતી તારીખ ૨૧ જુન સન ૧૮૬૫.

મુસલમાન કુટુંબના વહિવટ કરનાર સખસે સહીઆરી મિલકતમાં કરેલો વધારો ખીજો કાંઈ પૂરાવો ન હોય તો, સહીઆરી મિલકતના સાધનવડે કરેલો છે એવું અનુમાન કરવામાં આવશે અને તેમાંથી કુટુંબના જે સખસોનો વારસો લેવાનો હક છે તે તમામ સખસોને હિસ્સો મળશે.

કલકત્તા હાઈકોર્ટના ફેસલા.

નંબર. ૯૨-૧૦૬.

નિવેડાની તારીખ ૧૩ આગષ્ટ સન ૧૯૬૪.

જ્યારે બક્ષીશ આપનાર માંદો હતો, અને જે મંદવાડમાંથી તે સાગ્ને થયોજ નહિ તેવી વખતે તેણે કરી આપેલો બક્ષીસનો દસ્તાવેજ વસિયતનામા તરીકે ગણાય છે. બીજી રીતે તે અમલમાં આવી શકતો નથી. જે આવી મરણ વખતની બક્ષિસ અથવા વસિયતનામું કોઈ વારસના લાભમાં કર્યું હશે તો, બીજા વારસોની સમ્મતિ વગર અમલમાં લાવી શકાતું નથી.

જે લગ્ન ક્રિયા થવાનો પૂરાવો ન હોય, પરંતુ કોઈ ઓછા લાગત ભોતાના ઘણીની સાથે પત્નીભાવે રહી હોય; અને તેનાં છોકરાં ઓરસ છોકરાંની પેઠે તેમનાં મા આપ પાસે રહ્યાં હોય તો, લગ્ન દબિયું છે એવું અનુમાન થાય છે.

નંબર. ૨૫૨ સન ૧૮૬૪.

નિવેડાની તારીખ ૨૧ સપ્ટેમ્બર સન ૧૮૬૪.

મસલમાની કાયદા પ્રમાણે દાન આપનારના મરણ પછી મળે એવું દાન જે બક્ષીસ દાખલ ગણાતું નથી, તોપણ મૃતદાન લેખે અ-

૧. સધરલેન્ડકંત “વીકલી રીપોર્ટ” ઉપરથી.

૨. લાપાન્તર કર્તાની ટીપ્—એટલે એ બક્ષીસ મૃતદાન ગણાશે, તેથી મરનારની મિલકતની હું ભાગ જેટલી અમલમાં આવશે. પણ જે એવી બક્ષિસ વારસોને આપી હશે તો, બીજા વારસોની સમ્મતિ વગર બીલકેલ અમલમાં આવશે નહિ.

મલમાં આવે છે. ધણુકરીને એવું દાન લેનારો વધારેમાં વધારે દાન આપનારની મિલકતનો મજે છે, અને બાકીના વારસોને મજે છે. જો વારસ ન હોય તો તમામ મિલકત વશિયતનામાથી આપી શકાય છે. કોઈ ઓરતનો ધણી તેના પેહેલાં ગુજરી ગયો હોય, તો તેના ધણીનાં સગાં, જે એ ઓરતનાં પૈતાનાં સગાં નથી તેમને વારસો મળી શકતો નથી.

(વારસા બાંધતનો દાખલો ૨ જે જુઓ.)

નંબર. ૨૧૫૮ સન ૧૮૬૪.

નિવેડાની તારીખ ૧૪ જાન્યુએરી સન ૧૮૬૫.

કોઈ મિલકતમાં જે ભાગીદાર હોય તેને એ મિલકત પ્રથમ ખરીદ કરવાનો હક સર્વતાં કરતાં વિશેષ છે.

(કલમ ૧૪૦ જુઓ.)

નંબર. ૨૫૦૫ સન ૧૮૬૪.

નિવેડાની તારીખ ૨૩ જાન્યુએરી સન ૧૮૬૫.

શિયાળાં માત્ર પ્રમાણે માને પૈતાની દીકરીની રક્ષાનો હક માત્ર તે દીકરી સાત વર્ષની થતાં લગી છે.

નંબર. ૨૭૪૧ સન ૧૮૬૪.

નિવેડાની તારીખ ૧૯ મે સન ૧૮૬૫.

મુસક્કીમાની કાયદા પ્રમાણે જે હિસ્સેદારમાંનો એક જણ વેહેં ચાલુ થયા પેહેલાં પણ, બોતતિ હિસ્સો ખીજાને આપી શકે છે.

નંબર. ૬૨૮૬ સન ૧૮૬૪.

નિવેડાની તારીખ ૯ જુન સન ૧૮૬૫.

કોઈ મિલકતમાં ભાગીદાર હોવાનાં સમર્પથી એક કરતાં વધારે

મારે સખસનો એ મિલકત પ્રથમ ખરીદ કરવાનો હક્ક હોય તો, તે મના હિસ્સાના વિસ્તાર ઉપર કાંઈ લક્ષ ન રાખતાં તમામ હિસ્સે-દારોને પ્રથમ ખરીદ કરવાનો સરખો હક્ક છે.

નંબર. ૨૫ સન ૧૮૬૫.

નિવેડાની તારીખ ૫ એપ્રિલ સન ૧૮૬૫.

મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે કોઈ માણસ પોતાને વારસો છતાં પોતાની તમામ મિલકત વશિયતનામાથી આપી શકતો નથી.

નંબર. ૮૭૮ સન ૧૮૬૫.

નિવેડાની તારીખ ૧૩ જુલાઈ સન ૧૮૬૫.

મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે મેહેર બદલ બાયમોકાસાના દસ્તાવેજ કરી આપ્યો હોય, તે મંજુર ગણાવવા સાર, એ દસ્તાવેજની રકમ કબજે લેવો જોઈએ, એમ જરૂર નથી.

નંબર. ૧૩૭૧ સન ૧૮૬૫.

નિવેડાની તારીખ ૭ સપ્ટેમ્બર સન ૧૮૬૫.

મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે જો વશિયતનામામાં કોઈ વારસે પોતાની મંજુરીઆત તરીકે સૂઝી કરી હોય, તો તેની વિરુદ્ધ એ વશિયતનામું મંજુર છે.

૧. બાયમોકાસા એટલે આરતને મેહેર બદલ કાંઈ મિલકત વેચાણ આપી હોય તેનો દસ્તાવેજ. બક્ષીસમાં કબજાની અવશ્ય જરૂર છે, પણ આતો વેચાણ જેવું થયું, તેથી તેના કબજાની મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે અગત્ય નથી.

૨. બાયાનતર કર્તીની ટીપ—આ ફેસલો મદ્રાસ હાઈકોર્ટના અપીલ નંબર, ૬૬ સન ૧૮૬૪ ના કામના તારીખ ૨૦ માર્ચ સન ૧૮૬૫.

નંબર ૭૫૪ સંન ૧૮૬૬.

મિલેડની તારીખ ૧૦ જુલાઈ સન ૧૮૬૬.

સુની અને શિયા એએ જાતના મુસલમાનો અન્યોઅન્ય લઃ
જે ન કરી શકે, એવું મુસલમાની કાયદા ઉપરથી નીકળતું નથી.

મુસલમાની કાયદામાં સાફ લખ્યું છે કે મુસલમાન ખ્રિસ્તી અ-
થવા યાહુદી સાથે લગ્ન કરી શકે.

જ્યારે આવું છે ત્યારે તેઓ પોતાના જ ધર્મના પશું માત્ર જુદા
પંથનાં માણસ સાથે લગ્ન કરી શકે, એમાં કાંઈ અદેશા જેવું નથી.

ના ફેસલાથી વિરુદ્ધ જણાય છે. મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે મરનારની
મીલકતથી કું કરતાં વધારે મૂતદાન આપી શકાવું નથી, એતો બુદ્ધિ
છે પણ (કલમ ૮૪ માં કહ્યા પ્રમાણે) જે વારસની સમતિ હોય
તો તેથી વધારે મૂતદાન મંજૂર ગણી શકાય છે. હવે એ સમ્મતિ કેઈ
વખત આપની જેઈએ એ વિશે તકરાર છે. કલકત્તા હાઈકોર્ટના આ ફે-
સલા ઉપરથી જણાશે કે એવી સમ્મતિ વશિયતનામું કરતી વખતે, એટલે
વશિયતનામું કરનારની હયાતીમાં આપી હોય તો ખસ છે. પરંતુ મદ્રાસ
હાઈકોર્ટના આયાધીશોનો અભિપ્રાય તેથી ઉલટા છે. તેઓએ એવો ઠ-
રાવ કર્યો છે કે વશિયતનામું કરનારનાં મરણ પહેલાં વારસનો હક્ક સ્થા-
પિત થતે નથી, તેથી તે વારસોનો પોતાનો હક્ક સ્થાપિત થયા પૂરે
તેમણે આપેલી સમ્મતિથી તેઓ બંધાત્ત નથી. કલકત્તા હાઈકોર્ટ પોતાનાં
કરબની મજબુતીમાં કાંઈ મુસલમાની કાયદાનો આધાર બતાવ્યો નથી,
પણ મદ્રાસ હાઈકોર્ટ બતાવ્યો છે. તેઓએ હિદાયી (ભાગ ૪ પૃષ્ઠ ૪૬૭)
મંથી નીચે સપેલાં વાક્ય પોતાના ફેસલામાં દાખલ કર્યાં છે.

“ વશિયતનામું કરનારની હયાતીમાં આપેલી તેઓની (વારસોની)
સમ્મતિ ઉપર કાંઈ લક્ષ આપવામાં આવતી નથી, કારણ કે તેઓનો
હક્ક સ્થાપિત થતા પહેલાંની આ સમ્મતિ છે. માટે આ વશિયતનામું કર-
નારનું મરણ થએ તેઓએ સમ્મતિ રદ ગણવાને મુખત્યાર છે, પણ જ્યારે

નામર, ૬૮૮ સન ૧૮૬૬.

નિવેદની તારીખ ૨૪ જુલાઈ સન ૧૮૬૬.

કોઈ ગુજરી ગયેલી મુસલમાન ઓરતના વારસ તે ઓરતની મેહેરના લેહેણા રૂપેયા લેવા દાનો કરે, તે વારસો લેવાના દાવાને મુક-નના કાયદાનો જે નિયમ લાગુ છે તેજ નિયમ એવા દાવાને લાગુ પડે છે.

એ વાત બન્યા પછી (એટલે 'વશિયતનામું' કરનારના મરણ પછી) સમતિ આપી હોય તો જુદી વાત છે; કેમકે એ સમતિ તેઓના હક્ક સ્થાપન થયા પછી આપેલી છે, તેથી ત્યાર પછી તેઓ તે રદ કરી શકતા નથી.

તેઓ પોતાના ફેસલામાં એમ લખે છે કે વાંચ્યુલુના પ્રાંતોની એક કોર્ટમાં એક ફેસલો ગયો છે, તેમાંથી એવો મત નિકળે છે કે 'વશિયતનામું'ના વારસે સહી કરી હોય તો જોઈએ તેટલી સમતિ' મળી ચુકી, અને જે આ મત મુસલમાની કાયદાનો છે, એવું ગણવામાં આવ્યું હોય તો, એ મત દે-શી અને યુરોપિયન તમામ ગ્રંથગારના મતથી ઉલટો છે, એવું કહેવાને અ-મે આંચકો ખાતા નથી."

આ ઉપરથી તથા મુસલમાની કાયદાના મતદાન અને બક્ષીસ સબંધી નિયમ વિષે વિચાર કરતાં જણાય છે કે 'વશિયતનામું' કરનારના મરણ પેહેલાં કોઈ વારસે આપેલી સમતિ તે વારસ ઉપર બં-ધનકારક નથી. વશિયતનામું કરનારના મરણ પછી સમતિ આપી જાય ત્યારેજ બંધનકારક છે.

(૧૨૧)

રાણીસાહેબની પ્રિવિકેસિલના ફેસલા.

મુંબઈની સદરઆદલતના ફેસલા ઉપર થએલી

અપીલના કામમાં.

નિવેડાની તારીખ ૫ ફેબ્રુઆરી સન ૧૮૪૪.

એક મુસલમાને એક છોકરાને દત્તક લેધ એવો ઠરાવ કર્યો હતો કે, “મહારી મિલકતની વારસો” એને મળે. ઠરાવ કરવામાં આવ્યો કે આ દસ્તાવેજ બહિસનામું અથવા વશિયતનામું ગમે તે રીતે ગણુતાં મંજૂર નથી.

બંગાળીની સદરઆદલતના ફેસલા ઉપર થએલી

અપીલના કામમાં.

નિવેડાની તારીખ ૨ આગષ્ટ સન ૧૮૪૪.

મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે ડોઈ સ્ત્રી પુરુષ બાથુ દંપતિ બાથે રહે, અને એ બાંયડીથી થએલા છોકરુ અથવા છોકરીનો પોતે બાપ છે એવું તે માણસ કબુલ કરે, તો લગ્ન થયું છે અને તે છોકરો અથવા છોકરી ઔરસ છે એવું અનુમાન કરવામાં આવશે.

બંગાળીમાં અદલાબાદની સદરદિવાની અદાલતના ફેસલા

ઉપર થએલી અપીલના કામમાં.

નિવેડાની તારીખ ૨૧ જુન સન ૧૮૫૧.

શિયા બતના એક મુસલમાને પોતાની મિલકતના ફેસલા કરતાં

ન. હિંદુસ્તાનના કામના મૂરકત રીપોર્ટ ઉપરથી.

ઓછી મિલકતનું મહેલ્લાના વૈશિષ્ઠ્યતનામથી આપેલું, મુતદાન મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે મંજૂર છે.

વાવ્યખુણના પ્રાંતની સદરદિવાની અદાલતના ફેસલા ઉપરની અપીલના કામમાં.

નિવેદાની તારીખ ૨૧ જુન સન ૧૮૬૫.

કોઈ ઓરત પોતાનો ધણી અને બે દીકરીઓ મુકીને મરી જાય, તો ધણીને $\frac{2}{3}$ મળે છે, અને બાકીના $\frac{1}{3}$ દીકરાઓને મળે છે. ૧

કલકત્તાની સદરકોર્ટના ફેસલા ઉપરની અપીલના કામમાં.

નિવેદાની તારીખ ૧૨ જુલાઈ સન ૧૮૬૧.

જો કોઈ ઓરત પોતાના ધણીને કાંઈ આપવું કહી પોતાની તલાક ખરીદ કરે, અને તલાક મળ્યા પછી જો ઠરાવેલા રૂપેઆ ગાપે નહિ તો તે કારણથી તલાક રદ થઈ શકતી નથી.

૧. લાખાતરકર્યાનીટીપ—આવે પ્રસંગે ધણીને કાયદાસર હિસ્સો $\frac{1}{2}$ અને દીકરીઓને હિસ્સો $\frac{1}{4}$ છે, તેથી તેમના હિસ્સા બાદ જતાં $\frac{1}{4}$ શેષધન રહ્યું; પણ શેષધાધિકારી કોઈ નથી. માટે એ શેષધન પાંચ કાયદાસર હિસ્સેદારો વચ્ચે રહેલો આપવું જોઈએ. હવે ધણીને શેષધનમાંથી લાખ મળતો નથી, તેથી દીકરીઓને એ $\frac{1}{4}$ મળે.

૨. સધરદરકોર્ટના "વીકલી રીપોર્ટ" ઉપરથી.

બીજી હાથકોટીના બાંખેતંત્રાર કિંપયોગી રૂંસલ.

અચક્રિયાધિકાર (સુકા).

સુસલમાની કાયદા પ્રમાણે જે સખ્સની જમીનમાં થતે વેચાણ કરવાની જમીનમાં પાણી લઇ જવાનો હક્ક હોય, તે સખ્સનો અચક્રિયાધિકારનો હક્ક, ફક્ત આડોશી હોવાથી એ હક્ક માગનારમાં કરતાં વિશેષ છે. ચાંદખાંવિ. નૈતમખાં, ૪ એ. લા. રી. પ્ર. ૩૯૬.

અચક્રિયાધિકારનો હક્ક પ્રથમનું વેચાણ હિંદુ સાથે થયું હોય તો, મળી શકતો નથી. સેખ કદરાવુલા વિ. મહીની મોહનશાહ. ૪ એ. લા. રી. પ્ર. ૧૩૪ કુ. એ.

તલખ-ઈશાદ અથવા અચક્રિયાધિકારની રીઠએ વેચાણ લેવા માગણી કરવી તે અને ભાં સુધી જતે કરવી. ને પોતે જે દેગળા રહેતો હોય તે જતે આવવાની સવડ ન હોય તો માગણી, મુખત્યાર, કાગળ, કે સદિસા મારફત કરી શકાય. સૈયદમ્માલ અલીખાં વિ. લાલા હનુમનપ્રસાદ. ૪ એ. લા. રી. પ્ર. ૧૩૯.

અચક્રિયાધિકારનો હક્ક મેળવવાને પારતે કાયદામાં કહેલી બધી શરતો પળાવવી જોઈએ, અને તેમાંની એક શરત એ છે કે હક્ક માગવાનો ઈશાદ વેચાણની વાત ખુબર પ્રડતાં શાક્ષીઓ સહિત તરત જાહેર કરવો જોઈએ. જહુસિંગ વિ. રાજુકુમાર. ૪ એ. લા. રી. પ્ર. ૧૭૧.

અચક્રિયાધિકારની રીઠએ વેચાણ રાખવાની માગણી કરવામાં જરૂરી પણ ઢીલ નકરી તો હક્ક મળતો નથી. રૂઝામયરીશ વિ.

નરખીર મહાતન, ૪ એ. લો. રી. પ્ર. ૨૨૬, પંચુ ને માંગણી કરતાં પેહેલાં પોતાને મળેલી ખખર ખરી છે કે ખોટી તે નક્કી કરવાને થોડા વખત લાગે તો, તેથી અગ્રક્રિયાધિકારનો હક્ક જતો નથી. સમુદાય-મહાદ હુસેન વિ. ખસાસેન સાહુ. ૪ એ. લો. રી. પ્ર. ૨૦૩

વેચાણની ખખર પડતાંવારજ અગ્રક્રિયાધિકારનો હક્ક માગનારે માંગણી કરવી જોઈએ. વેચાણની વાત ખખર પડ્યા પછી તરારી મિલકતપૂર જઈને ત્યાં અગ્રક્રિયાધિકારના હક્કની માંગણી નહીં કરી શકે. તે કામમાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું કે એ ટીકથી અગ્રક્રિયાધિકારનો હક્ક મળી શકે, નહીં. રામચરણ વિ. નરખીર માતન. ૪ એ. લો. રી. પ્ર. ૨૧૬.

એ પાડોશીમાંથી એક જણે પોતાની જમીન ત્રાહીતને વેચી, તેથી અગ્રક્રિયાધિકારનો હક્ક એક વખત ઉત્પન્ન થયો, તો પછી પ્રથમ થએલું વેચાણ પાછળથી રદ કરવાથી તે કાંઈ પડતો નથી. ભાદુમ-હમદ વિ. રાધાચરણ બોલીઆ. ૪ એ. લો. રી. પ્ર. ૨૧૯.

મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે ગામ કે મહોટી જાગીરમાં અગ્રક્રિયાધિકારનો હક્ક સહભાગીદારને મળે છે, પણ પાડોશીને મળતો નથી. ચતરનાથ જહાં હોદ્દા જંગા જહાંની અરજના કામમાં, સેખ મહમદ હુસેન વિ. સોમોસીનઅલી. ૬ એ. લો. રી. પ્ર. ૪૧.

ગીરો છોડાવવાનો હક્ક હુમેશને મળે રદ કરવાવાના કામમાં કબજે આપવાનું હુકમનામું થતા પેહેલાં ગીરો છોડાવવાની મુદત પૂરી થઈ ગઈ હોય, તોપણ અગ્રક્રિયાધિકારનો હક્ક ચાલી શકે છે. મુસામત તરારકુંવર વિ. મંગરી મીયા. ૬ એ. લો. રી. પ્ર. ૧૩૪

અચક્રિયાધિકારનો હક પ્રાપ્ત થવા સાર તલભ-ધર્માદલી વિધિ કરવામાં સાક્ષી તરીકે ત્રાહિત સપ્સને ખરીદદારની રૂબરૂ અથવા તે વેચાણ કરવાની જમીન ઉપર, અથવા જે વેચનારની કબજામાં જમીન હોય તે તેની રૂબરૂ બોલાવી પોતાની સદરહુ જમીન વેચાતી લેવાની માગણી કહી સંભળાવવી, એ અવશ્યની વાત છે. ગો-લકરામ દેવ વિ. ખીંદ્રામન દેવ. ૬ બે. લા. રી. પ્ર. ૧૬૫

અચક્રિયાધિકારની રૂબરૂ વેચાણ કરવાની માગણી કરવી તે પ્રથમના વેચાણ ખતમાં જોટલી જમીન વેચાણ કરવાનું લખ્યું હોય તે તમામ જમીન રાખવા આટે કરવી જોઈએ. તે જમીનનો થોડો ભાગ લેવા માગણી કરવી તે ગેરકાયદાસર છે. સેખ ઈસ્માઈલ વિ. સેખ બિખારીમુલ્લા. ૬ બે. લા. રી. પ્ર. ૩૬૬

અચક્રિયાધિકારની રૂબરૂ હક ધરાવનાર સપ્સને વેચાણ આપવા કહ્યા છતાં તેણે રાખવા ના પાડવાથી તે તેની સમ્મતિથી ખીજાને વેચાણ આપ્યું હોય તો, તે ખીજા સપ્સની વિરુદ્ધ તેને અચક્રિયાધિકારનો હક મળતો નથી. વજકિશોર શર્મા વિ. કીર્તિચંદ શર્મા. ૭ બે. લા. રી. પ્ર. ૧૯

જ્યાં ભાગીદારોનો વેહેંચણ કરવાનો ધરદો હોય અને ચુક્રી અથવા અકરમાતથી પુરી વેહેંચણ થઈ ન હોય, અને તેથી થોડો ભાગ વેહેંચણ કર્યા વગરનો રહ્યો હોય, એટલાજ ઉપરથી સહભાગીદાર તરીકે અચક્રિયાધિકારનો હક માગી શકતો નથી, પણ જે સિલકતનો મહોટો ભાગ, જેવીકે દીવાલ, ધરાજીપૂર્વક મજબૂતો રાખ્યો હોય તો, અચક્રિયાધિકારની રૂબરૂ હક માગવાનો સહભાગીદાર તરીકે દાવો કરી શકાય. લાલા પ્રાગદત વિ. સેખઅંદી હુસેન. ૭ બે. લા. રી. પ્ર. ૪૨

વેચાણુ ધયાની અપર ગળ્ય પછી એક દિવસની અંદર પોતાનો તે જમીન રાખવાનો ઇરાદો છે એવી આગણી કરી હોય, તો તેથી અઅક્રિયાધિકારનો હક્ક મળવાને જે તલબ-ઇશાદની નિધિ વખતસર કરવી પડે છે તે કરી એવું માનવાને કોઈ બધાં એલી નથી. કેટલા વખતની અંદર ઉપર કહેલી આગણી કરવી એ દરેક કેસની હકીકત જોઈ કોઈ ઠરાવવાને મુખ્યત્વાર છે. મુસામત જમીદાર વિ. લ. તીલક હુસેન. ૮ એ. લા. રી. પ્ર. ૧૬૦.

તલબ-ઇશાદની વિધિ, જે અઅક્રિયાધિકાર મેળવવા કરવી પડે છે, તેને માટે લેચાણુના રૂપીય પોતે આપી વેચેલી જમીન પોતે સેવા કબૂલ છે, એવી જે આગણી કરવાની તે અમુક શખ્દોમાં કરવી એ જરૂરનું નથી. સમદુલાર મીસર વિ. જુમકલાલ મીસર. ૮ એ. લા. રી. પ્ર. ૪૫૦.

જમીન ત્રાહિત સખ્સને ગીરો આપવાથી અઅક્રિયાધિકારનો હક્ક હતપત્ત થતો નથી. પણ જ્યારે તે ગીરો રાખનાર તે જમીન છોડાવવાનો હક્ક અમુક મુદતમાં રૂપીયા ન આપે તો હમેશને માટે રદ કરવાનો દાવો આણે, ને તેમાં છોડાવવાનો હક્ક રદ થવાનો હુકમ થાય, ત્યારે બાકીની અમર નસહબાગીદાર અઅક્રિયાધિકારની રૂબરૂ તે જમીન વેચાતી રાખવા દાવો કરી શકે. ગદ્દીએલ મંદર વિ. રાગ ઠેડનારાયણસિંગ. એ. લા. રી. સપ્લિમેન્ટરી વોલ્યુમ પ્ર. ૧૬૬.

મિલકત જમિમાં હોય તેટલાજ કારણથી તે મિલકત બાબત અઅક્રિયાધિકારનો દાવો બંધ પડે છે એમ સમજવું નહીં. ૧ નો. વે. પ્રા. ૩૫. મુસલમાની કમલદા રામાયે જમીનનો માલીક તે જમીન ઉપર

ખીજી કાંઈનું ધર હોય, તે અમુકિયાધિકારના હક્કથી માગી શકે નહીં.
કારણ કે બોંચતળીયું ને ઉપરજ એ તદ્દન જૂદી જૂદી મિલકતો છે. પે-
અસહીબાલ વિ. સૈયદ હંશાદઅલી. ૨ નો. વે. પ્રા. હા. રી. પ્ર. ૧૦૦.

જે ઠેકાણે એ સહમાગીયા અને હિસ્સેદારો તથા ત્રાહિત મળ્યું-
સોએ મળી કાંઈ જમીન અંગર ગામો વેચાણ લીધાં, તેમાં ઠંચું છે
કે તે તમામ લોકોને ત્રાહિત માફક ગણવા જોઈએ; ને વેચાણખતમાં
નીચે દરેક જણનો કેટલો હિસ્સો ખરીદેલી મીલકતમાં છે એમ ખતાવેલું
હોય, તેથી તે કાંઈ પોતાના હિસ્સા રાખી શકતા નથી, પણ ખરીદેલી
તમામ મિલકતને એ હક્ક લાગુ પાડાય છે. ૨ નો. વે. પ્રા. પ્ર. ૩૪૩.

અમુકિયાધિકારનો હક્ક શેહેરની અંદરની જમીન સખધે
મળે છે એટલુંજ નહીં, પણ શેહેર બાહાર ખેતીની જમીનના સખધ
માં પણ મળે છે. ઘણી મિલકતોને લગતો કાંઈ આગ અથવા તે ઉપર-
નાં ગ્રાહ અથવા તળાવ સુહીઆરાં હોય, તો તે મિલકતના સખધમાં
અમુકિયાધિકારનો હક્ક ઉત્પન્ન થાય છે. સેખ કરીમબક્ષ વિ. કમરુદ્દીન
અહમદ. ૬ નો. વે. પ્રા. હા. રી. પ્ર. ૩૭૭.

અમુકિયાધિકારનો હક્ક પ્રથમનું વેચાણ રાખનાર હિંદુ હોય તો
(વેચાણ આપનાર મુસલમાન ન હોય તો પણ) માલી શકતો નથી.
મોતીચંદ વિ. મહમદ હુસેનખાન. ૭ નો. વે. પ્રા. હા. રી. પ્ર. ૧૪૭.

શરેહ પ્રમાણે સાહેબે રમર હક્ક ખતાવવો તે દ્વાવેદાર પોતે
જાતેજ ખતાવવો એમ જરૂર નથી, પણ પોતાના રીતસર બંને વેલા
મુખિયારથી પણ ખતાવી શકાય. વી. રી. એસ. એમ. પ્ર. ૨૧૯.

વાહીએ દાવામાં એવું માગેલું કે કમીલની તકરાર છે, માટે આ-

એવા રૂપીયા સુધી હોય તો વેચાણ મને આપવું, તે ઠેકાણે અચ્છિ-
યાધિકારનો હક્ક જતો રહે છે, પણ એમ માંગ્યું હોત કે નેટલી કીમત
યાદ તેટલી હું આપવા તૈયાર છું તે, હક્ક કાયમ રહેત. ૨ વી. રી. પ્ર. ૩૮

જ્યાં સુધી મીલકત છોડાવવાનો હક્ક ગીરોદારનો કાયમ છે, ત્યાં
સુધી ગીરોમાં અગર શરતી વેચાણમાં અચ્છિયાધિકાર ઉત્પન્ન થતો
નથી. ૨ વી. રી. પ્ર. ૨૧૫

પોતાનો હક્ક છે એમ કહેવાની જે કિશા છે તે વેચનાર અગર
ખરીદ કરનાર રૂબરૂ અગર વેચાણેલી જગો ઉપર થતી નોંધણી. ૬
વી. રી. પ્ર. ૧૭૩

ભાડવાતનો અચ્છિયાધિકાર મીલકતનો હક્ક નથી. ૮ વી. રી. પ્ર. ૪૩૭

જ્યાં સુધી વેચનારનો મીલકતમાંથી સંપૂર્ણ રીતે હક્ક ગયો નથી,
ત્યાં સુધી અચ્છિયાધિકારનો હક્ક ઉત્પન્ન થતો નથી. ૧૦ વી. રી. પ્ર. ૪૬

અચ્છિયાધિકાર વાપતના દાવામાં હુકમનામાવાળો આટલી મુ-
દતમાં રૂપીયા આપે તો તેનો હક્ક થાય, એવું ઠરાવવાને કોર્ટને અ-
ધિકાર નથી. ૧૦ વી. રી. પ્ર. ૫૩.

જે માણસને અચ્છિયાધિકારનો હક્ક હોય તે માણસે એ શ-
રતો પુરી પાડવી નોંધણી. તેમાં એક તો એ કે એણે પોતાનો હક્ક
બંધનવાળો ધરાદો પુર્ત જાહેર પાડ્યો નોંધણી, તેનું નામ “તલખી-
મોવાશીયત” અને તે શરત વેચાણની ખબર મળી કે વગર વીલંબ
કરે અમલમાં લાવવી. બીજી શરત એ છે જે તેણે જેમ અને તેમ
ત્યાર પછી જલદી કરી વેચનાર અથવા વેચાણ લેવાર પાસેથી એ મીલ-
કત ઉપર જઈ માગણી કરવી, અને માગણી સ્વીકૃતિના વીધમાન કરવી
નોંધણી, તેને “તલખી-ધરતી” શાહેડ કહેલું. ૧૦ વી. રી. પ્ર. ૧૧૯

કર્ટથી લીધામ થઇ વેચાણ થાય, એ ફાંસી દરેક પડિશી તથા ભાગીયાને માગણી કરવાનો લાભ મળે છે, એ કામને અચકિયાધિકારનો હક્ક લાગુ પડતો નથી. ૧૦ વી. રી. પ્ર. ૧૬૫.

શરેહના શ્રેષ્ઠ મત પ્રમાણે પાડોશીપણાથી જે અચકિયાધિકારનો હક્ક ઉત્પન્ન થાય છે, તે ફક્ત ધરો અને જમીનના દુકડાનિર્વાહ લાગુ પડે છે. ૧૧ વી. રી. પ્ર. ૨૫૧

જે વાદીને અચકિયાધિકારનો હક્ક છે તે વાદીને વેચનાર અને ખરીદ કરનાર વચ્ચે હરેલી કીમત આપી આપી મિલકત લેવાનો હક્ક છે, પણ એમાં એવો બંદોબસ્ત કર્યો હોય કે એ જમીન ઉપર ગરિના રૂમીયા દેવા હોય તે આપવા, માટે ખરીદદાર પાસે કીમતની થોડી રકમ રહેવા જેવી તો, તે બાબતનો લાભ વાદીને મળી રહેતો નથી. ૧૩ વી. રી. પ્ર. ૪૩૫

એક મોટી મિલકતનો ભાગીયો હોય, તેને જ્યારે એજ મિલકતનો બીજો સહભાગીયો પોતાનો ભાગ ત્રાહિતને વેચે, ત્યારે અચકિયાધિકારનો હક્ક ઉત્પન્ન થાય છે. ૧૪ વી. રી. એફ. બી. પ્ર. ૧

જે માણસને અચકિયાધિકારનો હક્ક બળવવાની મરજી હોય, તેણે એ સેલ્ફની તમામ મિલકતો ખરીદ કરવાનું આગવું નોંધવું; અગર એતાનો દાવો બિલકુલ છોડી દેવો નોંધવું, પણ એનાથી દુકડા થઈ શકે નહીં. ૧૦ વી. રી. ૩૭૯ અને ૧૪ વી. રી. પ્ર. ૪૬૯

સરિયામ બાદશાહી રસ્તાને એ હક્ક લાગુ પડતો નથી. ૧૫ વી. રી. પ્ર. ૩૨૫

સાહેબોના રૂબરૂ જે તલબ-ધારાની ક્રિયા કરવી તે સંકારી જગો જેના કબજામાં હોય તેના રૂબરૂ કરવી જોઈએ, પછી તે ગમે

તે વેચનાર હોય અથવા ખરીદ કરનાર હોય. ૧૦ વી. રી. પ્ર. ૩૦
 સહભાગીયાને પાડેલી કરતાં જાણે હક છે, અને જ્યારે પા-
 ડેલી ખરીદદાર થયો હોય ત્યારે એ હક અમલમાં લાવતાં કોર્ટ પણ
 હરકત નથી. ૧૬ વી. રી. પ્ર. ૧૦૮

જે ઠેકાણે મિલકત વેચતા પેહેલાં અગ્રક્રિયાધિકારવાળાને ખ-
 રીદ કરવા કહેણું ને, એણે નાં પાડેલી, તે ઠેકાણે એ હક પાછળથી
 માગી શકતો નથી. ૯ બં. લા. રી. ૨૫૩; ૭ બં. લા. રી. ૧૯;
 ૧૫ વી. રી. ૨૪૭ અને ૧૮ વી. રી. પ્ર. ૪૦૧

અગ્રક્રિયાધિકારનો હક મળવા માટે વેચાણનો કરાર સંપૂર્ણ
 થએલો જોઈએ. ૨૦ વી. રી. પ્ર. ૨૧૬

જે ઠેકાણે વેચાણની ધાતની દાવેદારને કૌલીક મુદતથી ખબર
 પડી છે, તે છતાં પોતાનો દાવો જાહેર કરતાં વાર લગાડે, તે ઠેકાણે
 અગ્રક્રિયાધિકારનો હક જતો રહે છે. ૨૧ વી. રી. પ્ર. ૩૧૧

શરેહ પ્રમાણે કીમતનાં રૂપીયા દાવો કરતી વખત રજુ કરવા
 જોઈએ તેવી જરૂર નથી, પણ હુકમનામું થએથી રૂપીયા આપવા
 જોઈએ. ને પ્રથમ ખરીદ કરનારને રૂપીઆ નાં જો, ત્યાં સુધી એ
 જમીન પોતાને તાજે રાખવી એવો હક છે. ૧૦ વી. રી. ૨૧૧;
 ૧૧ વી. રી. ૭૧-૨૭૫; ૨ વી. રી. ૧૦; ૨૨ વી. રી. પ્ર. ૪.

અગ્રક્રિયાધિકારની તકસરમ્મ કોર્ટે શરેહના ઠરાવ પ્રમાણે બરો-
 ખર ચાલવું જોઈએ. પોતે વ્યાજથી અને ન્યાયને અનુસરતું આવે
 એકું કરવાનું કામ નથી. ૨૨ વી. રી. પ્ર. ૪

એક સહભાગીયો ખરીદદાર થાય તેવો મુસલમાની શરેહમાં
 કોઈ નિયમ નથી. લાલા નોબતલાલ વિ. લાલા અવણલાલ. ઈ. લા.
 રી. ૪ ક. પ્ર. ૬૩૧.

તલખી-ઈશાદ અથવા સાક્ષીઓના આગળ પોતાનો ખરીદવાનો ઈરુદો જાહેર કરવાની વિધિ અગ્રક્રિયાધિકારીની જરૂરમાં આવે તે ખરીદદારને કંપને મળ્યો ન હોય છતાં, માત્ર તેની જ હાજરીમાં કરે. જાંજર મહમદ વિ. મહમદ અનંદ. ઈ. લો. રી. ૫૦૬. પ્ર. ૫૦૯.

અગ્રક્રિયાધિકારના દાવામાં જે મિલકતપર દાવો કરે છે, તે મિલકતની આપેલી ખરેખરી કીંમત આપવા માંડી હતી, એમ શાખીત કરવાની જરૂર નથી. જે માણસ અગ્રક્રિયાધિકારનો દાવો કરતો હોય તે કહે કે કોર્ટ જે કીંમત ઠરાવશે તે આપવાને હું તૈયાર છું તો ખસ છે. સુન્નીશાળા સંપ્રદાય પ્રમાણે અનેક સહભાગીદારોમાંનો એક અથવા વધારે સમ્પત્તિ અગ્રક્રિયાધિકારનો હક્ક માગી શકે. નદોપ્રસાદ ઠાકર વિ. ગોપાળ ઠાકર. ઈ. લો. રી. ૧૦ ક. પ્ર. ૧૦૮.

અગ્રક્રિયાધિકારનો હક્ક ચાલી શકે તેટલા સાર તલખી-મોજાસીખતની વિધિ બરાબર રીતે થઈ જાય, એ અવશ્યની વાત છે. જાંજરખાન વિ. જખ્ખરખીયાં, ઈ. લો. રી. ૧૦ ક. પ્ર. ૩૮૩.

જ્યારે સરૂલદાર હોવાને લીધે એ સમ્પત્તિ અગ્રક્રિયાધિકારનો સુરખો હક્ક હોય, ત્યારે અડધી અડધી કીંમત લઈને બેઉને અડધી અડધી મિલકત મળે છે. ખાનાકોરાન વિ. સીતારામ. ૨ ના. વે. પ્રો. હા. રી. ૨૫૭; નદો ઠાકર વિ. ગોપાળ ઠાકર. ઈ. લો. રી. ૧૦ ક. પ્ર. ૧૦૦૮.

મુસલમાની કાયદાના અગ્રક્રિયાધિકારના નિયમો લખાડીને એવું ઠરાવવામાં આવ્યું કે એક ગામને સહભાગીદાર જેને નેન્ગા-મના બાગના વેચાણમાં અગ્રક્રિયાધિકારનો હક્ક હોય, તેને પોતાની સાથે એક ગ્રાહિત સમ્પત્તિને ઓટલે જે સમ્પત્તિ એવો દાવો લાવવાનો

હક્ક નહોય, તેવાને એ હક્કનો દાવો કરવામાં સામીલ કરે, તેને
હક્ક જતો રહે છે. ભવાની પ્રસાદ વિ. દમર. ઈ. લો. રી. ૫ રૂ. ૧૯૭.
હરજસ વિ. કનૈયા. ઈ. લો. રી. ૭ અ. ૧૧૮; સાલીગ્રામસિંઘ વિ.
રમુવર દયાળ. ઈ. લો. રી. ૧૫ ક. પ્ર. ૨૨૪

જ્યારે કોઈ માણસ અગ્રક્રિયાધિકારના હક્કનો દાવો કરતો હોય,
અને તેણે તલખી-મવાસીખત સાક્ષીઓની રૂબરૂ કચું હોય, પણ
વેચનારની અથવા અરીદદારની રૂબરૂ અથવા તકરારી જગો ઉપર
તે કચું ન હોય, તો તલખી-મવાસી કરતી વખતે તેણે તલખી-મવાસી-
ખત કચું છે એમ જાહેર કરવાની તેને જરૂર છે, અને તેજ વખતે
તેની શાખ પુરવાને શાક્ષીઓને તેણે કહેવું જોઈએ. ઈ. લો. રી.
૧૭ ક. પ્ર. ૫૪૫.

વેચાણની વાત ખબર પડતાંજ તલખી-મવાસીખત અથવા
અગ્રક્રિયાધિકારના હક્કની તરત માગણી કરવી જોઈએ, નહીં તો
હક્ક જતો રહે છે. વેચાણની ખબર પડ્યા પછી બાર કલાક સગીમાં
ઉપર મુજબ માગણી નહીં કરવાથી વાદીનો હક્ક રદ થયો. અલીમ-
હમદ વિ. હાજમહમદ. ઈ. લો. રી. ૧ અ. પ્ર. ૨૮૩

અમુક મુદતમાં કીંમત આપવાની શરતથી વાદીને અગ્ર-
ક્રિયાધિકારના દાવામાં હુકમનામું આપી શકે, અને જો તે મુદતમાં
વાદી કીંમત આપે નહીં, તો તેને તે હુકમનામાનો લાભ મળી શ-
કતો નથી. સેખ ધવાજ વિ. મોકુનાબીબી. ઈ. લો. રી. ૧ અ. પ્ર.
૧૩૨; મહાબીર પ્રસાદ વિ. રેખી દયાળ. ઈ. લો. રી. ૧ અ. પ્ર. ૨૯૧;
હોગનખાનુ વિ. ગંગાપ્રસાદ. ઈ. લો. રી. ૧ અ. પ્ર. ૨૯૩

મુસલમાની કાયદા મુજબ અગ્રક્રિયાધિકારના હક્ક માગનારે જે જે

કાયદા પ્રમાણે વિધી કરવી જોઈએ, તે તે માણસને બદલે તેનો મુખ્યત્વાર અંગૂર કારભારી કરી શકે. અંગરજો વેચાણ થયા અગાઉ ખરીદવાને ના પાડી હોય, પણ ખેતાનો અમક્રિયાધિકારનો હક વાસ્તવિક રીતે છોડી દીધો ન હોય, અને માત્ર તે મિલકતની ખરીદી કીમત આપત તકરાર લેવાથી જ ખરીદવા ના કહી હોય તો, એવો માણસ અમક્રિયાધિકારનો હક તે મિલકતનું વેચાણ થયા બાદ માગી શકે. અબાદી બેગમ વિ. ઇનામ બેગમ. ઈ. લો. રી. ૧ અ. પ્ર. ૫૨૧.

• ઠરાવવામાં આવ્યું કે જ્યાં હિંદુ વેચનાર હોય ત્યાં શસ્ત્રના આધારથી અમક્રિયાધિકારના હકનો અમલ કરવાનો દાવો ચાલી શકતો નથી. દરકાંદાસ વિ. હુસેનખાં. ઈ. લો. રી. ૧ અ. પ્ર. ૫૬૫.

• વિશેષ કરારથી મજલા અમક્રિયાધિકારના હકથી મુસલમાની કાયદા પ્રમાણેનો અમક્રિયાધિકારનો હક જૂતો નથી. ગરૂતીય-અલી. વિ. અબદુલ હકીમ. ઈ. લો. રી. ૧ અ. પ્ર. ૫૬૭.

અમક્રિયાધિકારનો હક મેળવવા સાર દાવો લાગ્યે, તેમાં વાદીએ કહ્યું કે વેચાણ ખતમાં લખેલી મિલકતની કીમત ખરી નથી, ખરી કીમત તે તેથી ઓછી છે, માટે તે ઓછી કીમત અપાવી મને મિલકત અપાવો. પરંતુ એ દાવા અરજીમાં કાટ જે કીમત ચોગ્ય હોય તે રાવશે તે આપવા હું રાજ છું એ લખ્યું નહોતું. આતે જે દિવસે ચુકાદો આપવાનો હતો તે દિવસે ઉપર મુજબ કીમત આપવા ખુશી છું એવી કહીને વાદીએ અરજ કરી. ઠરાવ થયો કે દાખા અરજી મુદારવા દેવાને કાટ બધાએલી નથી. ઈનામ પ્રસાદ વિ. નવાઝસંઝલી. ઈ. લો. રી. ૧ અ. પ્ર. ૪૯૧.

• જમીનનો માલિકી હક વેચ્યા બગર તેના પરનું ધર વેચ્યું

હોય, ને તેમાં એવી શરત હોય કે તે ધર જેવી રીતે ઉછુંછે તેવું ને-
હોવા દેઇ વેચનાર રહેતો હતો તેવી રીતે તેમાં ગોણે રહેલું, અને
વેચનાર ને હક્ક ભોગવતો હતો તે પરીદદારે ભોગવવા, તો એવા ધ-
રના સંબંધનાં મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે અગ્રક્રિયાધિકારનો દાવો
ચાલી શકે છે. ઝહુર વિ. નુરઅલી. ઈ. લો. રી. ૨ અ. પ્ર. ૯૯.

અગ્રક્રિયાધિકારનો હક્ક ધરાવતો હોય એવા મળસને અ-
મુક કીમતે મિલકત વેચાતી લેવા કહ્યું હોય, અને તે કીમત ખરી
કીમત કરતાં વધારે લાગવાથી શુદ્ધ ખુદ્દી તેમ માનીને ખરીદવા
તેણે ના પાડી હોય તો, તેથી તેનો અગ્રક્રિયાધિકારનો હક્ક જતો
નથી. લજ્જપ્રસાદ વિ. ડી. પ્રસાદ. ઈ. લો. રી. ૩ અ. પ્ર. ૨૩૬.

વાદીનો અગ્રક્રિયાધિકારનો હક્ક શાખીત થયા છતાં પ્રથમ
કોર્ટ જાદીનો દાવો કાઢી નાંખ્યો, કારણ દાવા અરજીમાં બતાવેલી કી-
મતથી ખરી કીમત ઘણી વધારે હતી, અને કોર્ટ ને કીમત ખરી ઠ-
રાવે તે આપવાને હું ખુશી અને તૈયાર છું એમ અરજીમાં જણાવ્યું
નહોતું. અપીલકોર્ટે અમુક મુદતમાં વાદીએ ખરી કીમત આપવી
એવી શરતે જાદીના, લાભમાં હુકમનામું કીધું. આમજ હાથ ધાલ-
વાની જરૂર નથી એમ હાઈકોર્ટે પ્રતિવાદીની અપીલપરથી ઠરાવ્યું.
નોર્થસીંગ વિ. હિસનસીંગ. ઈ. લો. રી. ૩ અ. પ્ર. ૫૭૩.

વેચાણના કરારથી ને લાભ ખરીદદારને મળે છે તે સંબંધના
અગ્રક્રિયાધિકારીને મળે છે. એક કામમાં મિલકતની અમુક કીમત ફરા-
વવામાં આવી. પાછળથી વેચનાર તથા ખરીદદાર વચ્ચે એવો કરાર
થયો કે વેચાણ થતી વખતે વેચનારનું અમુક લેણું હતું, તે ખરી-
દદારે પોતાને માટે ઉધરાની લેવું. ખરીદદારે તે લેણું ઉધરાની લીધું,

તે અચ્છિયાધિકારીને એ હુકમરાવેલી લેહેણા પૂરતા પૈશા અસલ રાવેલી કીમતમાંથી બાદ કરીને કીમત આપવાનો હક્ક છે. તાજમદા હુસેન વિ. હુદા. ઈ. લો. રી. ૩ અ. પ્ર. ૬૬૮

અચ્છિયાધિકારમાં દાવામાં તા. ૧૨ મી હીશંબર સન ૧૮૭૯ ને દિવશે થએલા હુકમનામાંમાં ફરમાવવામાં આવ્યું કે, જે વાદી ૩૦ દિવસમાં કીમત આપે તો તેને કમળે અપાવવો, નહીં તો દાવો રદ સમજવો. તા. ૧૧ મી જાન્યુએરીને દીવશે મુદત પુરી થઈ હતી, પણ તે દિવશે રવિવાર હોવાથી તા. ૧૨ મી જાન્યુએરીએ વાદીએ કોર્ટમાં કીમત આપી. ઠરાવ થયો કે જે દિવશે હુકમનામાં થયું હોય તે દિવસ હિસાબમાં લેવાનો નથી, ને મુદતનો છેલ્લો દિવસ રવિવાર હોવાથી ગણવો ન જોઈએ, તેથી વાદીએ હુકમનામાની શરત પાળી છે. કેમ્પીદી-નરાય વિ. મદમદઅલી. ઈ. લો. રી. ૩ અ. પ્ર. ૮૫૦

અવિભક્ત જમીનદારી મહાક જેનો વાસ્તવિક કમળે આપી શકતો નથી, તેનું વેચાણ થયાને લીધે અચ્છિયાધિકારના હક્કથી છવો આણ્યો હોય, તો વેચાણખત નોંધાયાની તારીખથી મુદત ગણાશે. હુકારદાસ વિ. નારાયન, ઈ. લો. રી. ૪ અ. પ્ર. ૨૪. બોલી વિ. ઈમામઅલી. ઈ. લો. રી. ૪ અ. પ્ર. ૧૭૯.

મુસલમાનના વારસ તેની હયાતીમાં તેની મિલ્કતના સર્વ ભાગીદાર ફેહેવાય નહીં, તેથી જે કોઈ મુસલમાન પોતાની મિલ્કત વેચે તો તેના વારસ અચ્છિયાધિકારનો દાવો આણી શકે, નહીં એક ધણીએ અવિભક્ત મિલ્કતમાંનો પોતાનો હિસ્સો પોતાની આસ્તને વેચ્યો. તે કામમાં ઠરાવ થયો કે, અગર જે આસ્ત તેની એક વારસ છે છતાં પણ, એવા વેચાણના સબબમાં તે અચ્છિયાધિકારનો દાવો કરી શકે નહીં. શીદાઅલી વિ. મુઝફરઅલી. ઈ. લો. રી. ૫ અ. પ્ર. ૬૫

સ્થાનિક રિવાજ મુજબ તલબ-ઈરતીહાદ, એટલે શાક્ષીઓ
બોલાવવાની જરૂર ન હોય, તો હિંદુઓ વચ્ચે થએલા વેચાણમાં
અચક્રિયાધિકારના હક માગનાર મુસલમાને તે કરવાની જરૂર નથી.
અમીરહુસેન વિ. દૌલતરામ. ઈ. લો. રી. ૫ અ. પ્ર. ૬૧૦

અમૂક મુકતમાં દેવું ન પૂતાવે તો દેવા પેટે ગીરો મૂકેલી મિ-
લકતનું વેચાણ સંમજકું, એવી જ્યાં શરત હોય તેવી બાબતમાં અચ-
ક્રિયાધિકારનો હક માગનારે બ્યારથી વેચાણ ગણાય, તે દિવસે ગીરોનું
જોટલું દેવું હોય, તેટલી રૂકમ તે મિલકતની કીંમત તરીકે આપવી
જોઈએ. અશીકઅલી વિ. મથુરાંકુંડુ ઈ. લો. રી. ૫ અ. પ્ર. ૧૮૭.

જો મિલકતની સમઘમાં વાદીને અચક્રિયાધિકારનો દાવો
આણવાનો હક હોય, તેનું વેચાણ થાય તે વખત એક વેચાણથી
એક ગ્રાહિત સખસને વેચેલી તમામ મિલકતનો દાવામાં સમાવેશ
થવો જોઈએ. તમામ મિલકત બાબત વાદી દાવો ન લાવે તો તે
ચાલી શકે નહીં. દુર્ગાપ્રસાદ વિ. મુનશી. ઈ. લો. રી. ૬ અ. પ્ર. ૪૨૩

બીજા અચક્રિયાધિકારનો હક ધરાવનારોએ અગાઉથી
દાવો આપ્યો હોય, તોપણ પાછળથી દાવો આણનાર વેચાણથી મિ-
લકતના ફક્ત એક ભાગ સુધી દાવો લાવી શકે નહીં. હુસારી વિ.
શિવપ્રસાદ. ઈ. લો. રી. ૬ અ. પ્ર. ૪૫૫

અચક્રિયાધિકારનો દાવો લાદનાર વાદીએ જાહેર કર્યું કે
વેચાણનો ખર્ચ મહોબદલો વેચાણખૂનમાં બતાવેલા કરતાં ઓછો છે.
કામ ચાલતા માત્ર પડયું કે વેચાણ થવાની બાબત વાદીને ખબર
પડવા છતાં તેણે વેચનારને પોતાનો ઇરાદો જણાવ્યો નહીં, તેમજ
તેણે તેને જણાવ્યું નહીં કે હું મહારો અચક્રિયાધિકારનો હક મળિું

હું, પણ ખતમં લખેલી ક્ષીમત ખરી કરતાં પ્રધારે હોવાથી આપવા
પ્રુશી નથી. ઠરાવ થયો કે વાદીએ મૂગા રહેવાને બદલે વેચનારને
કેહેવું જોઈતું હતું કે યોગ્ય મુદતમાં તેની ક્ષીમત આપી હું તે મિલ-
ન લેવા પ્રુશી છું. એમ નહીં કરવાથી વાદીએ પોતાનો હક્ક ખોસો
છે. ભૈરોનસિંગ વિ. લાલનન. ઈ. લો. રી. ૭ અ. પ્ર. ૨૩

એક ગામનો એક તૃત્યાંશ ભાગ વેચાયા બાદ તે છોટા
પાડી આપવા ખતમ ખરીદદારે અરજ કરી એક સહભાગીદાર જોને
એ વેચાણના સમયમાં અશ્રધ્ધિધારનો હક્ક હતો તેણે આ અ-
રજ સામ કાંઈ વાંધો લાંધો નહીં, ને ભગ છૂટા પાડી આપવામાં
આવ્યા. ત્યાર પછી તે સહભાગીદારે અશ્રધ્ધિધારનો દાવો આપ્યો.
ઠરાવ થયો કે સહભાગીદારની વતણુંક એવી નહોતી કે નથી તેને
પ્રતિબંધ થાય, અગર પોતાનો હક્ક તેણે છોડી દીધો એમ ગણાય.
શામનસિંગ વિ. જમાલુદ્દીન. ઈ. લો. રી. ૭ અ. પ્ર. ૪૪૨

અશ્રધ્ધિધારને દાવો કરવામાં આવેલો, તેમાં અશ્રધ્ધિધિ-
કાર ખતમ ખરી રીતે અમુક જલ્લામાં ચાલતો રીવાજ કેવો છે તે
ખતાવ અને કાંઈ પુરાવ નથી. વાદીએ મુશલમાની શરેહ પ્રમાણે તુ-
રત અને મંજુર રાખે તેવી માગણી કરેલી હતી, અગર તે પ્રમાણે
ચાલવામાંથી તે છોટા થાય એવો કાંઈ રીવાજ છે, અગર કન્નરો પ્ર-
માણેની ક્ષીમત આપવાને તે કોઈ વખતે પ્રુશી હતો એવું ખતાવ-
વાને પણ કાંઈ મુરાવ નથી. તેમાં ઠરાવવામાં આવ્યું કે મુસલમાની
શરેહ પ્રમાણે અશ્રધ્ધિધારના ગિયમથી જુદો ખારા રીવાજ છે,
અગર તેના સરખો છે એવો જ્યાં સુધી પુરાવો ન હોય ત્યાં સુધી તે
શરેહ લાયક કરવી જોઈએ, અને ઉપર કહેલી હકીકત પ્રમાણે દાવો નિષ્ફળ
થાય છે, માટે તે હાહાડી નાંખવો જોઈએ. ઈ. લો. રી. ૯ અ. પ્ર. ૫૧૩

મીલકત ઉપર ધાણપુલ અર્થ પ્રમાણે બે જણનો અધિકાર
 ધિકારનો હક્ક સરખો હોય, ને વાણપુલ અર્થ પ્રમાણે કાંઈ વિદેહ દરા-
 વના હોય તો, શરેહના ધારા પ્રમાણે ચાલવું જોઈએ, અને જો કે
 કોઈના હક્કમનીમાથે તે મીલકત બન્ને વચ્ચે વેહેંચાઈ શકે તેવી હોય
 તોપણ કોઈ એટલી સંભાળ રાખવી જોઈએ કે જો બન્નેએ તે આખો
 ભાગ ખરીદ કર્યો જોઈએ, અને જો તેમ કરવામાં એક જણ ચુક
 કરે તો, બીજો તે ખરીદ કરે, અને જો એમ ન થાય તો તેજ મી-
 લકત બાબત દાવા કરવામાં આવ્યા હતા તેમાં કાંઈ પણ તેઓને
 મળવું જોઈએ નહીં. ઈ. લો. રી. ૧૦ અ. પ્ર. ૧૮૨

જે જમીનની માલકીથી અધિકારીકારનો હક્ક કુત્પન્ન થાય
 છે તે જમીન ઉપર તે હક્ક ધરાવનારનો પૂર્ણ માલકીપણનો હક્ક
 હોનો જોઈએ. વારસો મળવાનો હોય કે અમૂક વાત બન્યા પછી
 હક્ક મૂળવાનો હોય, કે પૂર્ણ માલકીથી ઓછો હક્ક હોય તો, અધિ-
 કારીકાર મળી શકતો નથી. શકીનાબીબી વિ. અમીરન. ઈ. લો.
 રી. ૧૦ અ. પ્ર. ૪૭૨

વેચાણ થયાનું જણ્યા પછી અધિકારીકારનો હક્ક મા-
 ગવામાં દીલ કરી હોય, તો જો ખરીદ કરવાને ના પાડ્યા બસબર છે.
 ખરીદ કરવાની માર્ગણી કરવી તે કોઈલી મિલકતનું વેચાણ થયું હોય
 તેટલી તમામ મિલકત વેચાણ રાખવા કરવી જોઈએ. તેથી એક
 ભાગ ખરીદ કરવામાં દીલ અરુ બીજી કસુથી વાંધે આવતો હોય,
 તો તે મિલકતના બીજા ભાગે સંબંધી પણ અધિકારીકારનો હક્ક
 મળી શકતો નથી. મહમદ વિલાયતઅલી વિ. અબ્દુલ રય. ઈ.
 લો. રી. ૧૧ અ. પ્ર. ૧૦૯

અવિભક્ત કુટુંબ.

મુસલમાન કુટુંબના કંતા (કારભારી)એ અવિભક્ત મિલકતમાં કરેલો વ્યવહારો, પુરાવાની ગેરહાજરીમાં, અવિભક્ત મિલકતવડે થયેલો છે એવું અનુમાન થશે, અને તે તે કુટુંબના સભાગા હકુદ્દાર ભાગીદારોના લાભને સાર છે. વેલ્થ મીર રવુતન વિ. મીર મોહદીન રવુતન. ર મ. હા. રી. પ્ર. ૪૧૪.

મુસલમાન કુટુંબના માણસો સાથે રહે, અને ખાસ પીએ, તેથી હિંદુ ધર્મશાસ્ત્રમાં જેને 'અવિભક્ત કુટુંબ' કહે છે, તે અર્થમાં તેઓનું અવિભક્ત કુટુંબ કહેવાય નહીં. હિંદુ ધર્મશાસ્ત્રની માફક મુસલમાની કાયદામાં કુટુંબના પ્રત્યેક માણસે મેળવેલી મિલકત એકત્ર કુટુંબના લાભને સાર છે, એવું અનુમાન અતું નથી. હકીમખાન વિ. ગુલખાન. ઈ. લા. રી. ૮ ક. પ્ર. ૮૨૬.

કયાનેરી મુસલમાનો જે નાવાતો કહેવાય છે, તે વર્ગની ઉમરવાળી ઘોસા ઓરતે બાદીને મીલકતનો અવિભક્ત હિસ્સો વેચાણ આપેલો, તેની વેહેચણ કરી કબજે લેવાને દાવો કરેલો છે. જે મિલકત વેચવામાં આવી છે તે વેચનાર સ્ત્રીના ખાપ, ભાઈ અને બહેન જે મરણ પામેલાં છે તેમના વારસ તરીકેના હિસ્સાની છે, પરંતુ એમ માન્ય પડ્યું છે કે સન ૧૮૫૬ની શાલ સુધી તે કુટુંબી મિલકત તે કુટુંબના વહિવટ કરનાર એકજ પુરૂષના કબજામાં હતી. તેમાં ઠરાવ્યું કે બાદીને કરી આપેલું વેચાણ શુદ્ધ્યુદ્ધિથી કસી આપવામાં આવ્યું છે, અને તેથી જે વ્યવહાર આખત પુરાવ થયો છે તે ખરો અને શુદ્ધ્યુદ્ધિનો છે એમ સાબિત કરેલું છે, માટે તે વેચાણ અમલમાં લાવવા લાયક છે. ઈ. લા. રી. ૧૧. બ. પ્ર. ૩૮.

(કબજો અવાલો હવાલો.)

ફાળદારી કાઠે સ્થાવર મિલકતનો કબજો અપાવવા હુકમ કરે તેથી તે મિલકત પર હક થતો નથી; તે હુકમથી માત્ર તે કબજો જોર જુગમથી પાછો લઇ શકાતો નથી, કદરઅક્ષપાત વિમસામત ફરિયાદી અને મોખારિકનિસા. ૫ મુસ. ઈ. અ. પ્ર. ૪૧૩.

કબજો લેવી આયડી-મેહેર. જુઓ મેહેર, પ્ર. ૯, ૧૧, ૧૨, ૧૪; જુઓ લગન. ૩, ૫, ૬, ૮.

સીયા લોકોમાં ૭ વર્ષની છોડી થાય ત્યાં સુધી તેનો હવાલો તથા કબજો તેની માંત્રી પાસે રહેશે નોંધાયે. ૨ વી. રી. ૭૬. છોડી ગમેતો પરણાવેલી હોય તોપણ ઉમરે પોંહાયે ત્યાં સુધી તેનો હવાલો રાખવાને માનો હક છે. ૫ બે. લા. રી. પ્ર. ૫૫૭

શરેહ પ્રમાણે સ્ત્રીર છોકરો ૭ વર્ષનો થાય ત્યાં સુધી તેનો હવાલો મા પાસે રાખવાનો હક છે. ૧૧ વી. રી. પ્ર. ૨૯૭

બીજા બધા આદમીઓ કરતાં ન્હાના છોકરાઓનો હવાલો તે ઉમરે પોંહાયે ત્યાં સુધી રાખવાનો માને એટલું હક છે. પણ જો તે ત્રાહીત અમળ્યા સાથે પરણે તો તેનો હક ખાતલ થઇ જાય છે. ૨૦ વી. રી. પ્ર. ૪૧૧

મુસલમાનોના વેચાણ વિશે હિંદુશાસ્ત્ર પ્રમાણે નથી. શરેહ પ્રમાણે ત્રીજા પક્ષકાર વિરૂદ્ધ વેચાણ મંજૂર છે. ઘણી ગમે તો વેચાણ કરતી વખત વેચનારનો વેચેલી મિલકતનો કબજો ન હોય, તોપણ હરકત નહીં. આદમખામ વિ. અક્ષરખી. ઈ. લા. રી. ૬ મુ. પ્ર. ૬૪૫.

એક મુસલમાન બાપે પાતળનાં બે નહોતી ઉમરનાં છોકરાં કે જે એક જ વર્ષનું બને બાપુનું ૯ વર્ષનું હતું, તેઓનો તેણીની માં પાસે થઈ કબજે લેવાને સન ૧૯૩૧ ના આકટ ૯ માની કલમ ૧ લી પ્રમાણે અરજ કરી. આ અરજ જીલ્લા જડજે રદ કરી, તે ઉપર અપીલ કરી. તેમાં એવી હરકત લેવામાં આવી કે સદરહુ આકટની કલમ ૫ ના હેતુ પ્રમાણે હુકમનામા ઉપરથી અપીલ હોય તે પ્રમાણે તે અપીલ કરવી જોઈએ, માટે રેગ્યુલર અપીલને જે નિયમો લાગુ થાય તે પ્રમાણે તે થવી જોઈએ. તેમાં હાયકોર્ટે ઠરાવ્યું કે જે હરકત લેવામાં આવી છે તે ઘણી સાંકટી છે, તે કામમાં ઠરાવ દાખલ થયેલો છે, માટે હરકત નામંજુર કરીને બાપને કબજે છોકરાં અપાવવાનો હુકમ કરવો. ઈ. લા. રી. ૮ અ. પ્ર. ૩૨૨.

કરાર.

મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે એક સખસે બીજાને કાંઈ વાર્ષિક રકમ આપવાનો લેખી કરાર કર્યો હોય, ને તે દસ્તાવેજ ઉપર સહી કરી રજીસ્ટર કરાવ્યો હોય, તોપણ તે કરાર કરવાને કાંઈ મહોબ્બતો આપ્યો ન હોય તો, તે રદ છે. એવા કરારને માટે પિત્રાદ બાધનું સગવળ પુરતો મહોબ્બતો નથી. વાર્ષિક રકમ આપવા સાર કરારના લેખમાં લખેલા મહોબ્બતોથી જુદો મહોબ્બતો છે, એવો મહોબ્બતો પુરાવો આપી શકાય નહીં. જરૂરઅલી તિઝામઅલી વિ. અહમદઅલી હામાર હેદરઅલી. ૫ મું. હા. રી. ઓ. સી. પ્ર. ૩૭

‘ખોરાકી’ પોશાકી.

મુસલમાન ધણીને તેની સ્ત્રીને ‘ખોરાકી’ પોશાકી બદલ “દર” મહીને અંશુક રકમ આપવાનો માજીસ્ટ્રેટ હુકમ કરે” તો, તેથી પોતાની સ્ત્રીને તલાક આપવાનો પોતાનો હક્ક જતો નથી. અને આવી તલાક આપ્યા પછી માજીસ્ટ્રેટના હુકમનો અમલ થઈ શકે નહીં. હમરે કાશમ પીરમાઈ ૮ મું. હા. રી. ક્રિ. કે. પ્ર. ૯૫.

‘ખોરાકી’ પોશાકી હુકમનામાની તારીખથીજ આપવી. જગત સંબંધ જારી રહે ત્યાં સુધીને માટેજ ‘ખોરાકી’ પોશાકીનો હુકમ કરવો, અને વાદીની જીંદગી પર્યંતનો હુકમ કરવો નહીં. અબદુલ ફતેહ મોલવી વિ. ઝલુનિસાં ખાતુન. ઈ. લા. રી. ૬ ક. પ્ર. ૬૩૧.

‘ખોરાકી’ પોશાકી કેટલી ગપાવવી તેનો આધાર ધણીની સ્થિતિ ઉપર છે. કુટુંબના અંગભુનો એકલા રહેતા હોય, તો પણ હિંદુસ્તાન પ્રમાણે બધાઓ મજામરે છે. અને પેદાશ મજારી છે એમ અનુમાન થતું નથી. ઈ. લા. રી. ૮ ક. પ્ર. ૮૨૬.

ગુમ થએલા માણસ.

એક ખોવાઈ ગયેલા માણસના વારસાએ જાવો કયો, કે ગુમ થયેલા માણસની મીલકતનો અમારો હિસ્સો અમને છેવટ મળવાનો, માટે તે સંઘરી રાખવા માટે અમને અનામત કબજે અપાતો, તે કામમાં કોર્ટ ઠરાવ્યું કે શરેહ પ્રમાણે એ માણસનું ખરેખરે અથવા કાયદાસર મૃત્યુ થયું નથી, ત્યાં સુધી એની મીલકત વેહેની લેવાનો એના વારસાનો હક્ક નથી. ૧૪ વી રી. પ્ર. ૨૧૬

મુસલમાની કાયદા મુજબ ગુમ થયેલા માણસના જન્મથી ૯૦ વર્ષ પૂરાં થયાં ન હોય તો, તેના વારસાનો ભાગ લેવા આજ્ઞા-વો આણી શકાય નહીં. પરંતુ એ મુદત પૂરી થાય અગર તે સ્પષ્ટતા મોતની વાત શાખીત થાય ત્યાં લગી તે મિલકતની વેહેણી જીતી શકે નહીં, દસનઅલી વિ. મેહરબાન. ઈ. લૉ. રી. ૨. અ. પ્ર. ૬૨૫

૨. જે મુસલમાન સાત વર્ષ ઉપરાંત ગુમ થયો હોય તેની ખાખતમાં પુરાવાના કાયદાની કલમ ૧૦૮ લાગુ પડે છે. સન ૧૮૭૨ ના ૬ ઠા આક્ટ (ખેંગાળ સિવિલકોર્ટ આક્ટ) ની કલમ ૨૪ મી મુજબ જે કામમાં ગુમ થયેલા માણસના મોતનો સવાલ ઉત્પન્ન થાય તો, તે વૈજ્ઞા મુસલમાની કાયદો લાગુ પડે છે. મજરઅલી વિ. ખુદસંગ. ઈ. લૉ. રી. ૭ અ. પ્ર. ૨૯૭. જુઓ વારસો પ્ર. ૧૨, ૧૩.

તલાક ધ્યાને છેડાછુટકો..

છેડાછુટકાની જાળા લેખ હોવાની જરૂર તૃતી, તોપણ જ્યાં પક્ષકારો હુજવાન અને પૈશાદાર હોય, તથા લગ્ન સમયથી મીલકત ને અસર પડે છે, તે દેકાણે પોતપોતાના બચાવ અર્થે લેખ કર્યો હશે એમ ધારવામાં આવે. ૮ વી. રી. પ્ર. ૨૧૪

એક છેડા છુટકાના લેખ ઉપર ધણીએ ઓરતના બાપના રૂબરૂ સહી કરી તર્કિયાર કરેલા, પણ તે ઓરત રૂબરૂ સહી કરેલી નહી, તે છતાં તે કામદાસ રીતે મંજૂર ગણ્યો છે. ૮ વી. રી. પ્ર. ૨૩

ધમકી આપ્યાથી નેહેસત ખાઈ છેડાછુટકો કર્યો હોય, તોપણ તે શરેહ પ્રમાણે કામદાસ રીતે મંજૂર ગણાય છે. ૧૨ વી. રી. ૪૬૦

એક ધણીએ પોતાની ઓરત સાથે એવો કરાર કર્યો કે જે ત્હારા જીવતાં હું બીજી ઓરત ત્હારા કહ્યા વિના પરણું તો ત્હારે ત્હારે છેડાછુટકો થાય—એ કામમાં લેણીને કહ્યા વગર ધણી બીજી ઓરત પરણ્યાનું સાબેત થયું, તોપણ કરાર મંજૂર ગણી ઠરાવ્યું કે ઓરતને છેડાછુટકો લેવાનો હક્ક છે. ૧૫ વી. રી. પ્ર. ૫૫૫

શરેહ પ્રમાણે ધણી પોતાની ઓરતને કેહે કે ત્હારી મરજીમાં આવે તો તું છેડાછુટકો લે, તે ઉપર તેણે તે વાત કબુલ કરી, તો તે છેડાછુટકો ધણીને બંધન કર્તા છે. ૧૬ વી. રી. પ્ર. ૨૬૦

ધમકીને લીધે આપેલી તલાક પણ બંધનકારક છે. ઈસ્લામી મુકદ્દામ વિ. ઈનાયતર રહેમાન. ૪ બ. લો. રી. પ્ર. ૧૩

જે કોઈ મુસલમાને, પોતાની ઓરત સાથે એવો કરાર કર્યો હોય, કે હું ત્હારી હયાતીમાં ત્હારી કબુલત વગર બીજી ઓરત કંઈ તો તને તલાક માગવાનો હક્ક છે, તો તે કરાર અમલમાં આણી શકાય.

છે. બદરનિસા ખીચી વિ. અશીઅનલ્લાહ. ૭ બે. લા. રી. ૫. ૪૪૨

મુસલમાની કાયમ મુજબ ઓરતને છેડા ફાડી અપવાની એ રીત છે-તલાક અગર ખૂદ્દા. તલાક એ ધણીનું મનસ્વી ફત્વ હોય છે, અને તે કારણસર કે કારણ વગર પોતાની ઓરતને નાકબૂલ કરે છે; પણ આમાં ઓરતની મેહર અથવા દીનમ્હોર અને તેનાં ઘરેણાં પાછાં આપવાં પડે છે.

ખૂદ્દા, સ્ત્રીની સમ્મતિથી અને તેના કેહેવાથી થાય છે. આ પ્રકારમાં લગ્નના બંધનમાંથી મુક્ત થવા સાર સ્ત્રી પોતાના ધણીને કાંઈ મેહાંબલો આપે છે અગર આપવાને બંધાય છે. જો તે ન આપે તો તેથી હુકમનાં મું રદ થતું નથી. તલાક ધણીના એક વખત કેહેવાથી પૂરું અને ફરી ન શકે એવી થતી નથી, પણ ખૂદ્દામાં તો ધણી પોતાની સ્ત્રીને ઇનકાર કરે અને તેઓ છટાં પડે તેજ ક્ષણથી પૂરું અને ફેરવી ન શકાય એવી ફારગતી થાય છે.

એક સ્ત્રીએ પોતાના ધણીપર તલાક આપ્યાથી દીનમ્હોર મેળવવા દાવો આપ્યો. દાવો અરજીમાં સ્ત્રીએ જાહેર કર્યું કે મને તલાક આપી છે, અને મહારા ધણીએ જોર જુલમથી અને કપટથી દીનમ્હોરની માફી અને ખૂદ્દાનામું લખાવી લીધાં છે, ધણીએ તલાક આપ્યાનો ઇનકાર કરી ઉપદ્રવ એ દસ્તાવેજ રજુ કરી દે. ઠરાવ થયો કે એ દસ્તાવેજ જોર જુલમથી અને છપ્પાણથી મેળવેલા હોવાને સ્ત્રીએ સ્ત્રીનો દાવો આજવાને હરકત નથી. ચુરખાથી તલાક આપ્યાની વાત સાખીત થઈ છે, અને વાદીઅણને દીનમ્હોર લેવાનો હક્ક છે. મુનશી અગ્રુજ-હલ-રહીમ વિ. લતી ફત્વ નિસા. ૮ મુસ. ઇ. અ. પ્ર. ૩૭૮

એક માણસ ગતમ ગમ્મો સાં ખબર મળી કે પૈત્તની વંદુ ને

પોતાને ઘેર રહેલી તે બદલાયથી વર્તે છે, તે ઉપરથી પોતે તે ગામના કાજ પાસે ગયો, તે ત્યાંમાં એક છેડાછુટકો આપ્યો છે એવા મતલબનો લેખ કર્યો, તે પોતાની ઐરી ઉપર પત્ર તરીકે કઢ્યો, જે ત્રણવાર મ્હોડેથી કાજ રખડે છેડાછુટકાના શબ્દો બોલ્યો-વળી એણે એવું પણ કહેલું કે એ પત્ર પોતાની વહુને મોકલ્યો, પણ તે તેને પોહિત્યાનો પુરાવ નહોતો, તે વિશે ઠસ્યું કે શરદ પ્રમાણે એ મનઃમુત છેડાછુટકો ગણાય-અને જે શબ્દો બોલવાનો ધરાદો છે તે એકજ વાક્યમાં 'સમાવી દેવાથી છેડાછુટકાના ખરાપણને હરકત લાગતી નથી, માટે તે મંચુર છે' ૬ મ. ૨૬. રી. પ્ર. ૪૫૨.

કોઈ પણ માણસને સંજોગ્યા વગર ધણીએ 'તલાક' શબ્દ માત્ર ત્રણવાર ઉચ્ચારવાથીજ કાયદેસર તલાક થતી નથી. તેજ પ્રમાણેજ સ્ત્રી પોતાની ખરેખરી ઓરત છે તેના આગળ દોગ્ય રીતે 'તલાક' બોલવાથી તે લગ્ન રદ થાય છે. પણ 'તલાક' બોલતી વખત તે એમ ધારે તો હોય કે તે સ્ત્રી મ્હારી ઓરત નથી તોપણ. ફરજ દ હુસેન વિ. નનખીખી. ઈ. લા. રી. ૪ ક. પ્ર. ૫૮૮

મુસલમાની, કાયદા મુજબ જે રીતે ધણી સ્ત્રીને તલાક આપી શકે છે, તેજ રીતે પોતાને તલાક આપવા સાર ધણી પોતાની સ્ત્રીને સત્તા આપી શકે છે. હમીદુલ્લા જિ. ફૈઝુનિસા. ઈ. લા. રી. ૮ ક. પ્ર. ૩૨૭

એક મુસલમાન સ્ત્રીએ અમુક કારણોને લીધે પોતાના ધણી પાસેથી તલાક મેલવવા દાવો કર્યો, તે કારણો 'તેનાથી સખીત થઈ શક્યા નહીં, પણ કાર્ગની સૂચનાથી. કાજ જે શરતો નક્કી કરે તે શરતો પ્રમાણે ખૂબી તલાક આપવા ધણીએ કબૂલ કર્યું. કાર્ટે દાવો

નહીં કાઢી નાંખવાં. ઉપર પ્રમાણે ખુદી તલાક આપવાની સૂચના કીધી, તેમાં કોઈનું કૃત્ય જરૂરયાનજી નથી. ખુદી તલાક ફરજી પાડવાથી આખી હોય જોપણ કાયદેસર છે. વી. વી. ઇસ્માઇલ વિ. એ. બેચ. કૃત્તી અમમા. ઈ. લો. રી. ૨. મ. પ્ર. ૩૪૭

તલાક આપવાને અમુક શબ્દ વાપરવાની જરૂર નથી, પણ તે આપવાનો ધરાદો જણાય એવા શબ્દ વાપર્યા હોય તો ખુસ છે. વળી એવા શબ્દ ત્રણ વખત વાપરવાની જરૂર નથી. ત્રણ વખત એવા શબ્દ બોલવાથી તલાક ફેરવી ન શકાય એવી થાય છે. જો ત્રણ વખત એવા શબ્દ વાપર્યા ન હોય તો તલાક ફેરવી ન શકાય એવી કરવાને ઈદતની મુદત પૂરી થતાં સુધી તે શબ્દ પાછા ખેંચી લેવા ન જોઈએ. ઇબ્રાહીમ વિ. સૈયદ ખીખી. ઈ. લો. રી. ૧૨ મ. પ્ર. ૬૩

• ઘણીની મરજી વિરુદ્ધ એક સ્ત્રી પોતાને પીહર જવા માગતી હતી. તે વેળા, ધુણીએ કહ્યું કે 'જો તું પીહર જઈશ તો તું મહારા કા- કાની દીકરી બન્યાર છે;' એવા હેતુથી કે તું જો પીહર જઈશ તો હું તને મહારી સ્ત્રી તરીકે ગણીશ નહીં. આ કામમાં એવો ઠરાવ થયો કે ધુણીએ પોતાની સ્ત્રીને કહેલા શબ્દ ઇસ્તિખ્દા પૂર્વક વાપરેલા હોવાથી, જો તે મુસલમાની કાયદામાં કહેલી મુદતમાં પાછા ખેંચી લેવામાં ન આવે તો, તેથી ફેરવી ન શકાય એવી તલાક મળે છે. અને વળી તલાક ફેરવી ન શકાય એવી થવાથી અને પક્ષકારો સુત્રી હોવાથી ધ- ણીને પોતાની સગીર દીકરી સ્ત્રીધર્મમાં આવતાં, લગી તેની રક્ષાનો હક્ક નથી. હમીદઅહ્મદી વિ. ઇમ્મીઆઝાન. ઈ. લો. રી. ૨. મ. પ્ર. ૭૧

દીકરા માની લીધેલા.

(જુઓ વારસો.)

નિરંતર ધણી ધણીયાણી તરીકે સાથે રહેવાથી અને દીકરા તરીકે અંગીકાર કરવાથી લગ્ન અને ઔરસપણું સ્થાપિત થાય છે. બાબલિ દાજત્ત ઓલીલ વિ. રાયબન ખાદમ. ૩ મુર્સ. ઇ. અ. ૨૯૫, મહમદ બાકર હુસેનખાન સિ. શરટુનિસા બેગમ ૮ મુર્સ. ઇ. અ. ૧૩૬. સમસુનિસાખાન વિ. રાય બનખાન. ૬ વી. રી. પી. સી. પ્ર. પર

મુસલમાની કાયદા મુજબ લગ્ન સંબંધ જારી હોય, તે અરસામાં જન્મેલું છોકરું વણીનું ગણાય છે. જ્યારે યથા અવકાશ બાળક અવતર્યું હોય તે લગ્ન પગર જન્મેલા છોકરાંની માફક, જો બાપ પોતાના છોકરાં તરીકે અંગીકાર ન કરે તો અનૌરસ છે. એકવાર અંગીકાર કર્યા પછી બાપ ઇત્કાર કરે તો ચાલે નહીં. અશફુલ્લા અહમદ હુસેનખાન બહાદુર વિ. હાદદર હુસેનખાન. ૧૧ મુર્સ, વી. ૯૪, જસવંતસિંગજી વગેરે વિ. જોતસિંગજી અલીસિંગજી. ૩ મુર્સ. ઇ. અ. ૨૪૫

મુસલમાન મા બાપના બાળકના ઔરસપણાનું અનુમાન મા બાપ પચ્ચેના લગ્નના અગર રીતસર તે બાળકને ઔરસ ઠરાવવાના સાક્ષાત પુરાવા વગર થઈ શકે. મહમદ બાકર હુસેનખાન બહાદુર વિ. શરટુનિસા બેગમ. ૮ મુર્સ, ઇ. અ. પ્ર. ૧૩૬

એકાદા મુસલમાનને હુડીથી અનૌરસ છોકરાં થએલાં હોય, અને તેઓને તેમના બાપે કબુલ કરેલાં હોય તો, તેઓ ઔરસ છોકરાંના સરખા હિસ્સાને પાત્ર થાય છે. અનૌરસ છોકરાંને કેમ મુસલમાન કબુલ કરે તે કબુલત રીતસર હોવાની જરૂર નથી, પણ જો તેના ફત્વ અને વીર્યાંક ઉપરથી જો સમજાવી હોય તેજ ખસ છે.

સૈયદ વલીઉલા વિ. મીરાનસાહેબ. ૨ મું. હજી રી. પ્ર. ૩૦૧
 જે કોઈ મુસલમાન બાળકને પોતાના દીકરા તરીકે કબુલ કરી
 માન્યા હોય, અને કાયદેસર દીકરાની માફક વારસો લેઈ શકે એવી
 સ્થિતિમાં તેઓને મુકયા હોય, અને આ સમ્બંધનો અભાવ જણાવ-
 નાર કેટલીક વાતો ન હોય, તો તેઓને દીકરા તરીકે માની લેવાની
 બાબત પુરાવા વગર એવું બાળક તરફની તેની વૃત્તિ ઉપરથી અનુ-
 માન કાઢી શકાય. આતું અનુમાન બાદલું કે નહીં તેનો આધાર પ્રત્યેક
 કામની હકીકત ઉપર છે. મહમદ અબ્દુલ અલીખાન વિ. લાલી
 બેગમ. લા. રી. ૯ ઈ. અ. ૮, અને ઈ. લા. રી. ૮ ક. પ્ર. ૪૨૨.

પોતાની રાખ્યથી યએલા છોકરાને જે કોઈ મુસલમાન પોતા-
 ના દીકરા તરીકે માની લે, અને અમૂક વાતોને અભાવ હોય તે,
 તેથી તે માની લીધેલા દીકરાને કાયદેસર દીકરાની માફક તેનો વારસો
 મળી શકે છે. છીનાળાના સમ્બંધથી ઉત્પન્ન યએલા છોકરાને દીકરા
 તરીકે માની કાયદેસર વારસ કરી શકાય કે નહીં, એ સવાલ
 તકરૂરી છે. સાદગત હુસેન વિ. મહમદ હુસૈન. લા. રી. ૧૧ ઈ. અ.
 પ્ર. ૩૧; અને ઈ. લા. રી. ૧૦ ક. પ્ર. ૬૬૩.

એક છોકરાની તેનો બાપ અને કુળના સર્વ અંગભુતો ઓ-
 રસ છોકરા પ્રમાણે બરદાશ રાખે તો, મુશવ્વમાની શરેહ પ્રમાણે
 એવું અનુમાન થાય છે કે તે છોકરાની આ બેના બાપની ધણીયાણી
 થાય, પછી હવેનો નિશ્ચયકારક પુરાવા હોય તો પણ ચર્ચિતા નહી.
 બિચારણી વગર પડેલીના પેટથી છોકરો યએલો હોય, પણ જે તે
 છોકરાને બાપ ઓરસ દીકરા તરીકે કબુલ કરે, અને તે પ્રમાણે
 તેની બરદાશ કરે તો, તે ઓરસ છે એમ ઠરાવી શકાય. મહમદ
 અબ્દુલખાન વિ. શીહમતુનીસા. ઈ. લા. રી. ૩ મું. પ્ર. ૭૨૩

મરનારના લેહેણુદારે વારસ ઉપર દાવો કર્યો હોય, છતાં તે દાવાનું હુકમનામું થતા પેહેલાં તે વારસ પાસેથી કોઇએ શુદ્ધિપુદ્ધિથી વેચાણ લીધું હોય, તો તે વેચાણ લેહેણુદાર રદ કરાવી શકતો નથી. સૈયદશાહ ઇનાયત હુસૈન વિ. સૈયદરમઝાનઅલી. ૧ એ. લો. રી. પ્ર. ૧૭૨

જે કોઇ મુસલમાન મરણુપામ્યો હોય તે તેના કાયદેસર વારસ પાસેથી કીમત ચીપીને શુદ્ધિપુદ્ધિથી મરનારની મિલકત કોઇએ વેચાણ રાખી હોય, તો તે મિલકતપર મરનારના લેહેણુદારનો કાંઈ હક્ક નથી. પરંતુ જે તે વેચાણુ લેહેણુદારનો દાવો ચાલતો હોય તે દરમિયાન થયું હોય તો ખરીદદારને તે વાતની નોટિસ છે એમ ગણાશે, અને વેચાણુ રદ થશે, જાણત હુસૈન વિ. દુલીચંદ તથા મહમદ વંજીદ વિ. તૈયુબાન. ઈ. લો. રી. ૪ ક. ૪૦૨; અને લો. રી. ૫ ઈ. અ. ૨૧૧. ધી લેન્ડ-માર્ટગેજ એક વિ. રોજ લઈમીપતસિંગ. ૮ ક. લો. રી. પ્ર. ૪૪૭.

વારસોના હાથનાં બાળ દાદાની મિલકત આવી હોય, તેટલા પુરતાજ તેના દેવાને માટે વારસો જવાબદાર છે. મુત્તોજન વિ. અ. મદઅલી. ૧૦ ક. લો. રી. પ્ર. ૨૨૫ ને ૩૪૬

એક મુસલમાને કીધેલા દેવા બાબત તેના વારસો વિરુદ્ધ થએલા હુકમનામાની અનુધીનતામં મરનારની વિધવાને મેહેર તથા વારસાધનાં ભાગ ભરીક બેલી મિલકતનું વેચાણ થયું, તે તે અ. એ રાખી. વેચાણ થતાં અગાઉ તેને મિલકત તે વિધવાએ બ. ને લાં ગરીરા મૂકી હતી. ગરીરા રાખતી વખતે બ. ને અ. ત્રા લેહેણુની ખબર હતી. બ. એ ગરીરા હક્કથી સદરહ મિલકત પાછી લેવા દાવો કર્યો, તેમાં ઈસાવ થયો

કે મરનારનું દેહું પતાવવા પુરતી મિલકત વારસોના કબજામાં નહોતી,
એમ પતાવવામાં આવ્યું નથી, તેથી ગીરોદારનો હક્ક તે પાછો લેવાનો
છે. નરસિંહદાસ વિ. નજમુદ્દીન હુસેન. ઈ. લા. રી. ૬ ક. પ્ર. ૨૦.

જે વારસોના કબજામાં મરનારની મિલકત હોય તે વારસપર
મરનારના લેહેણદાર દાવો કરી તે વેંચાવી હોય, તો તેમાંથી બાગ
લેવા બાકીના વારસોને દગો શાખીત કીધા શિખાય દાવો ચાલી
શકતો નથી. મુત્તીજન વિ. અહમદઅલી. ઈ. લા. રી. ૮૦ ક. પ્ર. ૩૫૦.

મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે મરનાર થોડુંક દેવું મૂકી મરી ગયો
હોય, છતાં તેના વારસો તેની મિલકતની વહેંચણું કરી શકે છે. તેથી
કરીને મરનારનો લેહેણદાર વારસામાંના એક જણ પાસેથી તેના લિ-
સ્સાના પ્રમાણથી વધારે માગી શકતો નથી. હમીરસિંગ વિ. અકીર,
ઈ. લા. રી. ૧ અ. પ્ર. ૫૭, અને પૃથીપાળસિંગ વિ. હુસેની જન.
ઈ. લા. રી. ૪ અ. પ્ર. ૩૬૧.

(૧૧૫૨)

ધર્મદાય.

મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે ગીરો મૂકેલી મિલકત ધર્મદાયમાં, આપી શકાય. પછી અર્પણ કરનાર ગુજરી જાય તો દીની બીજી મિલકતમાંથી ગીરો હક તેના ત્વારસો છોડાવવાને બંધાયેલા છે. તેમ ના હોય તો ગીરો મૂકેલી મિલકત વેચી ગીરવી રાખનારનું દેવું પતાવતાં વૃદ્ધે તે ધર્મદાયમાં વાપરવું. શાહાબદી હજરમ્મેગમ વિ. ખાન્ન હુસેનઅલી ખાન. ૪ જો. લા. રી. અ. સી. પ્ર. ૮૬

એક મુસલમાન સ્ત્રીએ પોતાની તમામ મિલકત વકફનામું કરીને, શિયા ધર્મની કટલીક ટિપ્પાઓ કરવા સાટ અર્પણ કરી, અને તેના વહિવટ, સાર પોતાને અને. બ. ને મુતવલ્લી ઠરાવ્યા, ને એ એક નામ પોતાના માલીક તરીકેના નામને બદલે કલેક્ટરના રજીસ્ટરમાં દાખલ કરાવ્યાં. બ. ના મરણ બાદ એ. એકલીએ એ મુતવલ્લી તરીકે કામ કરીયું. વકફનામું નોંધાયેલું હતું છતાં એ. પોતે માલીક તરીકે તે મિલકતનો વહિવટ કરતી, અને સન ૧૮૫૨ માં અર્પણ થયા છતાં બોર્ડ ઓફ રેવીયુ અગર સ્થાનિક એજન્ટનાં તાબામાં તે મિલકત ગણ નહોતી. એ કામમાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું કે સન ૧૮૬૩ ના ૨૦ મા આક્ટની કલમ ૧૮ પ્રમાણે વાદીન દાવો લાવવા રજા આપી શકાય નહીં. વળી તે અમલ પાછાનસીન સ્ત્રી હતી, અને તે પ્રતિજ્ઞાપર કેહે છે કે મહારો વકફ કરવાનો ઇરાદો નહોતો, તેમ તે લેખ દાખાવે તે વેળા તેનો અસર શી થશે તે પથ્ય હું જાણતી નહોતી, તેથી તે લેખની અસર વિશે તેને ખબર હતી, અને તેણે ચોખ્ખા વકીલની સલાહ લીધી હતી, એ બાબત પુરાવાનો બોજો તાદીઓપર છે. આ

મુજબ શાળીત નહીં થવાથી ડૂરાવ થયો કે વક્રનું રદ છે. દેવકીસખીનું
એમ મંત્રિ. નવાળ સૈયદ અશગર અલીખાન. ૧૫ એ. લા. રી. પ્ર. ૧૬૭.

મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે મસીદના વ્યવહારિક કાર્ય ઉપર સ્ત્રી
નપાસ રાખી શકે, પરંતુ તેનાં ધર્મ ગ્રામીની કામો તે કરી શકે નહીં,
કારણ તેને સારૂ ખાસ ગુણો જોઈએ છે. હુસેનખીખી વિ. હુસેન શા-
રીફ. ૪ મ. લા. રી. પ્ર. ૨૩.

• શરેહ પ્રમાણે ધર્માદા બાબત મીલકત કાઢી હોય તેવા લેખમાં
વક્ર શબ્દ આવવો જોઈએ, એમ જરૂર નથી, ફક્ત તેની જાણ-
રતના ધોરણ ઉપરથી ધર્માદાના કારણસર એ બહીસ કરી છે, એમ
નીકળી આવતું હોય તો ખસ છે. ૨ મુસ. ઈ. અ. પ્ર. ૩૮

• મુતવલ્લીના દેવામાં વક્ર વેચી શકાય નહીં. ૧૬ વી. રી. પ્ર. ૭૫

• વક્રનું મુળ તત્ત્વ એજ કે મિલકત ધર્માદા કારણસર કાઢાડવી,
ને તેટલોજ સખા હોય તો ખસ છે. ૧૬ વી. રી. પ્ર. ૧૩૬

• જે માણસને વક્રનું કામ કરવાનું સોંપ્યું હોય, તે માણસો
કામ બરોબર રીતે કરતાં ના હોય, તેથી વક્ર ઉપર અસર થઈ
શકતી નથી, તેમ વક્ર વેચી શકાતું નથી. ૧૬ વી. રી. પ્ર. ૧૪૬

• વાક્રની બાબતમાં ફક્ત ધર્માદા કામ બંધ પડે, એટલાજ ઉ-
પરથી મુદત શરૂ થતી નથી. ૧૬ વી. રી. પ્ર. ૧૪૬

• જે ઠેકાણે મુતવલ્લી બરોબર ચાલતો ના હોય તેને કાઢી મુકી
શકાય, એટલે જે કારણસર ધર્માદા મુક્યું હોય તેનો બરોબર ઉપયો-
ગ થઈ શકે. ૨ ના. વે. પ્રા. પ્ર. ૪૨૦

• શિયાં શાળાના મત પ્રમાણે કાયદેસર વક્ર ખાતે સારૂ ધર્મા-

હાય ખીનશરને આપવું જોઈએ, અને જે મિલકત અપિણ કરી હોય તેનો કબજો સોંપવો જોઈએ. હાથ કલ્પ હુસેન વિ. મુસામત મેહેરમ ખીખી. ૪ ના. વે. પ્રા. હા. રી. પ્ર. ૧૫૫

સન ૧૮૨૭ ના ૪ થા ફેબ્રુવેશનની કલમ ૨૬ મુજબ દિવાની દારાના સુકાદામાં પ્રતિજ્ઞાદીના કાયદા કરતાં જે જીલ્લામાં દાવો ઉત્પન્ન થયો હોય, ત્યાંનો રિવાજ વધારે બળવાન ગણાય છે, મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે વઝીરખીન ગીરો મૂકી શકાય નહીં, પણ સ્થાનિક રિવાજ પ્રમાણે ભરૂચ જિલ્લામાં ન્તે ગીરો મૂકી શકાય છે. અમાસઅલી જે નુસઅબદીન વિ. શુલામિ મહમદ ન મું. હા. રી. ઓ. સી. પ્ર. ૩૬

મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે વઝીર સ્થાપનાર તેની વ્યવસ્થા કરવાનું પોતાના હાથમાં રાખવાને અથવા તે કામ કરવાને ખીખ કોઈને નીમવાને મુખ્યાર છે, પણ જ્યારે અમુક વર્ગના માણસોમાંથી કારભારી નીમવો એવું ઠરાવ્યું હોય, ત્યારે તે વર્ગ બાહારના માણસને સ્થાપનાર પોતે પણ નીમી શકે નહીં, એવો કેટ જનરલ વિ. ફત્તીમા સુલતાની બેગમ. ૯ મું. હા. રી. ઓ. સી. પ્ર. ૧૯

કાયદેસર વઝીર થવાને, માટે દસ્તાવેજમાં તે શબ્દ વાપર્યો એટલું જ બંધ નથી. ઈશ્વર શેક્ષ અગર ધર્માદા અને પરોપકારના કામ સારજ ફક્ત તે મિલકત અપિણ કરવી જોઈએ. કોઈ પણ મુસલમાન પોતાની મિલકતનું પોતાને તથા પોતાના વંશજોને સ્પર્ધા એવું સેટલમેન્ટ ન કરી શકે, જોયું પોતે અગર પોતાના વંશજો કોઈ પણ દિવસ તે મિલકત બક્ષિસ અગર વેચાણ આપી શકે નહીં. અબદુલ ગની કાશમ વિ. હુસેનખાં રહીમતુલ્લા. ૧૦ મું. હા. રી. ઓ. સી. પ્ર. ૧૭

એક મુસલમાને પોતાની સ્થાવર મિલકતના એક ભાગની વ્યવસ્થા કરી, તેમાં બાકીના ચાર આનાનું વકફ પોતાની દીકરી અને તેનાં છોકરાં તેમજ તેના છોકરાનાં છોકરાં ગમે તેટલી ઉત્તરતી પ્રેદીનાં હોય તેના લાભમાં કર્યું. પણ જ્યારે તેઓમાંનું કોઈ પણ ન રહે, ત્યારે ગરીબ અને નાદાર લોકોના લાભમાં તેનું વકફ કર્યું છે. આ કામમાં ઠરાવ થયો કે આ વ્યવસ્થાથી કાયદેસર વકફ થયું નથી. કાયદેસર વકફ થવા સાડ, દેવની શેવીને સાડ અથવા ધર્મ સંબંધી અગર પદોપકારના કામો સાડજ તે મિલકત અર્પણ કરવી જોઈએ. જલમદ હમીદુલ્લાખાન. વિ. હુતકુલ હકમદ્દી લૉ. રી. ૧ ક. પ્ર. ૭૪૮.

મુતવક્ષીનું કામ મરદમી માફક ઓરત પણ કરી શકે, પણ તે ઓછો બીજને આપી શકતો નથી, તેમજ કામચલાઉ મુતવક્ષી જ સખસને પસંદ કરે તેને ધર્માદા મિલકત આપી શકાય નહીં. વાહીદુઅલી વિ. અશરફ હુસૈન. ઈ. લૉ. રી. ૮ ક. પ્ર. ૭૩૨

• • એક મુસલમાને પોતાની સઘળી મિલકત વકફમાં આપી, અર્થે પોતાના અંજાન (સગીર) પૌત્રને મુતવક્ષી નીમ્યો, ને તેની સગીર ઉમરમાં તેના આપે તે મિલકતનો વહિવટ કરવો એમ ઠરાવ્યું. એ લેખમાં એવી શરત હતી કે પ્રથમ અમુક દેવું પતાવવું, અને પછી ધર્મ સંબંધી કામોમાં અને અર્પણ કરનારના પૌત્ર અને તેના પુરુષ વંશજોના નિર્વાહને અર્થે તે મિલકત વાપરવી. બાદ તે સગીર છોકરાના આપ ઉપરના હુકમનામાની બેઝવણીમાં તે ધર્માદા મિલકત જમ ધરતે વેચવામાં આવી. તે સગીરની તરફથી તેની વાલી તેની બેહેને મિલકતનો ફળજો મેળવીવા સાડ દાવો આણ્યો, તેમાં ઠસવ થયો કે દેવું પતાવવાની અને નિર્વાહની શરત હોવા છતાં વકફ કાયદેસર

છે. ગાંધીપતસીંગ વિ. અમીર આલમ. ઈ. લા. રી. ૬ ક. પ્ર. ૧૭૬

કુટાક ગામોની ઉપજ સનંદથી બક્ષિસ આપવામાં આવી, એવી રીતે કે અસીદના નોકરો તથા દોવાબતી વિગરેના ખરચે સારું ઉપજ; એકે મદ્રેશાના ખરચે સારું, અને બાકીની ઉપજ મુતલબીની નિમણૂક સારે વાપરવી. ઠરાવવામાં આવ્યું કે આ બક્ષિસ માં મુસલમાની કપિદા મુગળ કાયદેસર વકફ થવા સારું અવશ્યની આદેશરેતો પૂરી પડી છે. વળી એમણે ઠરાવવામાં આવ્યું કે અર્પણ કીધેલી મિલકતની વધારાની ઉપજની વ્યવસ્થા વિશે લખેલું ન હોવાથી યોગ્ય અનુમાન એજ નીકળે કે અર્પણ કરેલી મિલકતની વધારાની ઉપજ તેજ કામમાં વાપરવાનો અર્પણ કરનારનો હેતુ હતો. જગતમેની ચેદ્રાની વિ. રમેજનની બી.બી. ઈ. લા. રી. ૧૦ ક. પ્ર. ૫૩૩

ધર્માદા કામને માટે કાઢેલી મીલકતમાંથી તે મીલકત બક્ષિસ આપનારે પોતાના કુટુંબના સખસોને બરણ પોષણ આપવાને બંદોબસ્ત કર્યો હોય, તેમ છતાં તે મીલકત વકફ બની શકે છે, તોપણ તે મીલકત “વકફ” બનાવવાને માટે, પણ હેખાડવાને માટે નહીં, એમ ખરી રીતે તે મીલકત ધર્માદા કામને માટે અર્પણ કરેલી હોવી જોઈએ. “શીસા બીકીલા વકફ” તરીકે મીલકત ધર્માદામાં આપવાની મતલબનો અને તે બક્ષિસ આપનારના કુટુંબના સખસોને અનુક્રમે તે મીલકત અર્પણ કરવાની મતલબનો અને “વકફ”ના સખાધનું કામકાજ કરવાને માટે તે સખસોને તે મીલકત અર્પણ કરવાની મતલબનો દસ્તાવેજ હોય-તેમાં “વકફ” રદ થવા એવી રીતે તેના અમલ હસ્તે જ્યાર તે બક્ષિસ કરનારના કુટુંબના કાયદાને માટે જોઈ અંદોલસ્ત થઈ શકે છે, તોપણ બીજી રીતે જોઈ તે મીલકતનો

અમુક ભાગ ધર્માદા કામથી માટે તે દસ્તાવેજમાં બતાવેલો ના હોય તો વકફ શામેલ થઈ શકે એવી રીતે તે દસ્તાવેજનો અમલ થઈ શકે તો નથી. ઈ. લા. રી. ૧૭ ક. પ્ર. ૪૯૮

એક પીરની દરઘા બનાવું ઠેકાણું થઈ પડી, અને તેના ખર્ચ સાર તથા અમુક ધર્મ સમંધી ક્રિયાઓ કરવા સાર ધર્માદા મિલકત અર્પણ કરવામાં આવી. તે દરઘાના માલીક અને કારભારીઓ નો એવો રિવાજ હતો કે ઉપજનો વધારો માંહો માંહે વેંહેચી લેતા, અને પોતે જે ભાગ ભેગવતા તે વેચી અથવા ગીરો મુકી શકતા. આ કામમાં ઠરાવ થયો કે સન ૧૮૬૩ ના અક્ટ ૨૦ મા પ્રમથ્ણે એ ધર્માદા ખાતું છે. સદરહુ આક્ટની ૧૪ મી કલમ મુજબ દિવાની કોર્ટ દૂસ્તીઓને ગેરચાલ સાર કાઢી શકે છે. અને તે આક્ટ મુજબ જશપરંપરાથી ચાલતા આવેલા અને નિમેલદૂસ્તી વચ્ચે ભેદ ગણાતો નથી. ફકરદીનસાહેબ વિ. એકનીસાહેબ. ઈ. લા. રી. ૨ મ. પ્ર. ૧૯૭

સન ૧૮૬૩ ના ૨૦ મા આક્ટની કલમ ૫ અન્વયે કરેલા હુકમ ઉપર સીવીલ પ્રોસીજરકોડની કલમ ૬૪૭ ને આધારે અપીલ ચાલી શકે છે. સુલતાન અકેનીસાહેબ વિ. સેખ ખાવા મલીમીઅર. ઈ. લા. રી. ૪ મ. પ્ર. ૨૯૫

કાયદેસર વકફમાં મુતવલ્લી એટલે દેખરેખ રાખનાર ઠરાવ્યા હોય તો, તે વકફમાં આપેલી મિલકત સમંધી દાવા લાવવાનો હક ધર્માદા કરનારના મારસ અગર વશજેને નથી, પણ સધળા મુતવલ્લીઓનો છે. મુતવલ્લીના મરણ બાદ ધર્માદા કરનારે તેની જગ્યાને સાર બીજા ઠરાવવા જોઈએ. જે તેમ ન થયું હોય તો ધર્માદા કરનારનો એકઠીકમુદર હોય તેણે ઠરાવવા જોઈએ; જો તો મિલકત

જાકી ધરાવનાર પદાધિકારી અરજીપરથી કોઈ દરાવવા દેતેલેસાહેબ
 બીજી વિ. દામોદર પ્રેમજી. ઈ. લો. રી. ૩ સુ. પ્ર. ૮૪

વકફમાં જે મિલકત આપવામાં આવે તે ચોક્કસ જોઈએ, તેમાં
 શરત ન જોઈએ, તેમ મરજીમાં આવે તો વકફ કાયમ થાય એમ
 પણ ન જોઈએ. વકફમાં આખરનો કોઈ અમુક હેતુ હોવો જોઈએ,
 તે અશુભર સ્પષ્ટ રીતે દર્શાવવો જોઈએ, અને તે નિષ્ફળ જવો ન
 જોઈએ. વકફમાં આપેલી મિલકતની ખાખિંક ઉપજ અપાણું કરનારે પો-
 તાની હયાતી સુધી લેવી એમ ઠરાવ્યું હોય તેથી વકફનામું રદ થતું
 નથી. પણ તે મિલકત વેચીને ક્ષેત્ર અર્પણ કરનારે લેવાની શરત
 હોય તો તેથી વકફ રદ થાય છે. જે એમ ઠરાવ્યું હોય કે વકફ મિ-
 લકતની ઉપજ વકફ કરનારનાં છોકરાં તથા વંશજો ખાય, પણ છેવટ
 ધર્માદા કામમાંજ તે મિલકત અર્પણ કરેલી રહેતો, તે વકફ રદ થતું
 નથી. ગરીબના લાભ સાર જનના તથા લક્ષમાં મદદ સાર અને કુવા
 તથા મસીદોને સાર આપણું કરેલો અવેજ મુસલમાની કામદા પ્રમાણે
 ધર્માદા ગણાય છે. તેથી ઈંગ્લિશ લોની હરકત નડતી નથી. એક ચોદ
 વર્ષની મુસલમાન છોકરીએ મુઅમ્મમાં પોતાની અમુક સ્થાપર મિ-
 લકત લેખ કરીને દૂરદીઓને સોંપી, તેમાં ઠરાવ્યું કે (૧) તેની ઉપજ
 પોતાની હયાતી સુધી પેતે એકઠીએ ખાવી; (૨) પોતાના મરણ પ-
 છી પોતાનાં છોકરાંને વંશજો જમિયતનાંમાં અગૂર લેખથી તે ઠરાવી
 નામ તેણે ખાવી, પણ મિલકત અનામત રહેવા જેવી; (૩) જો કોઈ
 પણ વંશજો ન હોય તો ઉપજ ધર્માદા કામમાં વાપરવી. આ મુજબ
 લેખ થતા પછી દૂરદીઓએ મિલકતનો કબજો લીધો અને પંદર વર્ષ

સુધી તે બાઈને ઉપજ આપ્યાં કીધી. તેજ વર્ષમાં તે બાઈએ લગ્ન કરી
 ને તેને એક દીકરી થયો, જે પાંચ વર્ષની અંદર ગુજરી ગયો. પછી
 બાઈ વિધવા થઈ, તે સન ૧૮૮૧ માં તેની લેખ રદ કરવાની મરજી
 થવાથી સન ૧૮૭૭ ના ૧૦ મા આક્ટની કલમ પરજ મુજબ તેણે
 કોર્ટને અરજ કરી, કે એ લેખ હું કાયદા પ્રમાણે રદ કરી શકું છું, તે
 તેમ નહીં તો ધર્માદાની જ્ઞાત ધણી લાંબી મુદ્દતે બંને એવી હોવાથી
 એ ટ્રસ્ટ નિરર્થક છે, ઠરાવ થયો કે લેખમાં કરેલો ઠરાવ રદ થઈ શકે
 નહીં. વળી એવું પણ ઠરાવવામાં આવ્યું કે અર્પણ કરનાર ચૌદ વર્ષની
 હતી તેથી હરકત આવે, પણ તેના ધણીએ કાંઈ વખત વાંધો લીધો
 નથી, તેમજ બાઈએ પણ પંદર વર્ષ લગણું ઉપજ લઈને પોતાનું
 કૃત્ત બાહાલ રાખ્યું છે, તેથી તે તકરાર પણ ચાલી શકે નહીં. ફાત-
 માંબીની વિ. એડવોકેટ જનરલ આદિ બોમ્બે. ઇ. લો. રી. ૬ મું. પ્ર. ૪૨

• શાહજહાન બાદશાહે સન ૧૬૫૧-૫૨ માં એક સૈયદ હસનને
 સનદથી ધરોડાં ગામ તથા બીજા ગામમાંની કેટલીક જમીન ધનામ
 આપી; તેમાં એવી શરત હતી કે સદર સૈયદ તથા તેની છોકરાં-
 બાએ બામ તથા જમીન ભોગવવી, અને તે બદલ તે રાંજ્ય કાબૂમ
 રહે એવી ઇશ્વરની પ્રાર્થના કર્યા કરવી. એ કામમાં ઠરાવ થયો કે એ
 વકફ અગર ધર્માદા નથી, પણ વંશપરંપરાની બક્ષિસ છે. વળેલા
 ધર્માદા હોય પણ તે ધર્માદા હોવાનું બનેલું એમ નથી. સૈયદ મહ-
 મદઅલી વિ. સૈયદ ગોઅરઅલી. ઇ. લો. રી. ૬ મું. પ્ર. ૮૮

મ. નામના સખસે વાકફનામું કરીને પોતાના વારસોને પોતા-
 ની કીલકત આપી, પણ કોઈ પણ વારસે તે કીલકત વેચાણ કે

ગીતો આપવાનો હક્ક આપ્યો નહીં. પોતાના વારસામાંથી કોઈ પણ હયાત ન હોય તો તે મિલકત ધર્મદામાં વાપરવી એમ ઠરાવ્યું. ઠરાવ થયો કે એ મિલકતની વ્યવસ્થા કાયદેસર રીતે વકફ ગણી શકાય. તેથી વારસો પેટા કોઈએ પોતાનો ભાગ ગીરો મૂક્યો હોય તો તે મૂકનારની હદગી પર્યંત ચાલી શકે, પછી તે ગીરો રદ થાય છે. અમૃતલાલ કાળીદાસ વિ. સુખ હુસેન વિગરે. ઈ. લો. રી. ૧૧ મું. પ્ર. ૪૯૨

મુસલમાન પોતાની મિલકત હેવટે ધર્મની આબનમાં વાપરવા સારા ખાસ ઠરાવ કર્યા સિવાય પોતાના જ્વરાજીને તે વકફ તરીકે ગણી શકે નહીં. એ કામમાં એકે પણ ઠરાવ થયો કે મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે તાલ્લા અક્લિસ ગેરકાયદેસર છે; તેથી એવી આબત માં અક્લિસ લેનારને પૂર્ણ માલિક તરીકે ગણવામાં આવે છે. નિઝામુદ્દીન ગુલામ વિ. અબ્દુલ ગફુર. ઈ. લો. રી. ૧૩ મું. પ્ર. ૨૬૪.

શરહ પ્રમાણે ધર્મદા વકફની મિલકત કોઈને વારસામાં મળી શકતી નથી. અથવા તે મિલકતના મુતવક્ષીનો હોદ્દો તથા સમ્પાદનસીન અને ખીલાફતના હોદ્દા પણ વારસામાં મહોદ્દા છેકરાને જ મળે, એકું આ શાસ્ત્ર કે દેશના રીવાજ પ્રમાણે નથી. પણ છેલ્લો મુતવક્ષી સારો આસ્તીક તથા અમલદારીક માણસ જોઈને પોતાના છેકરાને અથવા ખીજા કોઈને પોતાના જીવતાં પોતાનો સકસેસર નીમે, તેનેજ અથવા અક્ષીસ ઉત્પન્ન કરનારાએ જોતે નીમ્યો હોય તેને જો હોદ્દો મળી શકે છે. ઈ. લો. રી. ૧૩ મું. પ્ર. ૫૫૫

ધણી, ધણીયાણી.

(વેચાણ—પુત્રવાનો ખોળે.)

શરેહ મુજબ પોતાના ખાવીદ જીવતાં તેની ઓરત પોતે પોતાની ખાસ મીલકત ખરીદ કરી શકે છે, ને તે જીંદગીને મેહર બદલ અવેજ મળ્યો હોય તેમાંથી પણ ખરીદ કરી શકે. ૪ વી. રી. પ્ર. ૭

ઓરતને પોતાના આપ પાસેથી મળેલી કુલીન મીલકત બધાક વખતે સુધી ધણીએ કબજે રાખી તેનો વહિવટ મોતેજ જેવો મીલીક હોય તે માફક કરી ગીરો મુકી દેવાવેજો પણ પોતાના નામના કયાં ખાદ તે મીલકત ધણીના દેવામાં વેચાણ ગઈ, આરે ઓરતે એ મીલકત પોતાની છે એમ કહી તકરાર કરી. તેમાં ઠરાવ્યું કે તે તકરાર ચાલે નહી. ૧૩ વી. રી. પ્ર. ૬૭

એક વહુએ પોતાના વર પાસેથી પોતાને મેહર બદલ મળેલી મીલકત પોતાના વરને પાંછી લખી આપી, આરે એક કસર કરાવી લીધો કે તેણે એ ઓરતને દર વર્ષે અમુક રકમ વગર હરકતે તથા ખીનતકસરે આપ્યાં જવી. તે વિશે ઠરાવ્યું કે એ રકમ ધણીએ હમેશા આપ્યાં જવું જોઈએ, ને મુસલમાન ધણી પોતાની ઓરતને ગુજરાનનો અવેજ આપવા જે તકરારો લાવી ઉઠાવી દે છે, તેવી તકરારો આ રકમ આપવામાં કામમાં ધણી લેઈ શકે નથી. ૧૫ વી. રી. મ. ૨૯૬

સુ નામની એક પડદાનસીન સ્ત્રીએ પોતાના ધણી (વર) ને લખી આપેલા સરકારી દેણાના ભેખ (ગવર્નમેન્ટ સીક્યુરીટીઝ) પાછું મેળવવા દાવો આપ્યો. ઠરાવ થયો કે વેચાણ ખરીદ અને શુદ્ધ

મુજિથી યજ્ઞેલું છે, એમ સાખીત કરવાનો બોલો ધણીપર છે. પોતાના
 કુલની શી અસર થશે તે કાણે અને કવી રીતે તે સ્ત્રીને સગળવેલું,
 એ જ્યાં લગી ખતાવવામાં ના આવે ત્યાં લગી પડદાનમીન 'ઓરને'
 'પોતાની' અરુદમાં કરેલો અંગીકાર અગત્યનો નથી. ત્રાહિત સપ્ત-
 પરના દાવામાં વેચાણ કપટ અંગર નોર જીલમથી થયેલું છે, એમ
 સાખીત કરવાનો બોલો વાદી સ્ત્રી સ. ના બીપર છે. મુનશી બજ-
 લુ રહીમ વિ. સમસુનિસા બેગમ, જદુનાથ બોઝ વિ. સમસુનિસા
 બેગમ: ૧૧ મુસ. ઈ. અ. પ્ર: ૫૫૧

પક્ષકાર-ધર્મોદાય.

કોઇ ત્રીજો સખ્ત ધર્મોદાય મિલકતનો માલિક થઇ પડ્યો હોય, તે તેના કબજામાંથી તે મિલકત લેવા સાર દાવો આપ્યો હોય તો તે દાવામાં તે ધર્મોદાયના સમૂળા મુતવક્ષીઓને પક્ષકાર કરવા જોઇએ. જો કોઈ મુતવક્ષી વાદી થવા ના પાડે તો તેને પ્રતિવાદી કરવો જોઇએ. મેચુક્લાલ વિ. એલિઉલ્લા. ઈ. લા. રી. ૧૧ ક. પ્ર. ૩૩૮.

મુસલમાન પક્ષકારો વચ્ચે કરેલા કોઇ દાવાને સન ૧૮૨૭ ના રેગ્યુલેશન ૨, જાની કલમ ૨૭ લાય પડતી નથી. અતીથ અથવા ધર્મોદાય કરનાર (મુસલમાનના રીઝાઈ પ્રમાણે) મા હોદાને માટે ઉઠેલી તકરાર દિવાની કાયદાની કલમ ૧૧ માં જણાવ્યા પ્રમાણેની ન્યાતની તકરાર ગણી શકાય નહીં. ઈ. લા. રી. ૧૩ મું. ૪૨૯.

પ્રોબેટ અને એડમીનીસ્ટ્રેશન આક્ટ.

પ્રોબેટ અને એડમીનીસ્ટ્રેશન આક્ટ (સન ૧૮૮૧ નો પ્ર. મો.) અમલમાં આવ્યો તે તારીખથી મરનાર મુસલમાનનું વશિયત અમલમાં આણીનાર પ્રોબેટ લીધા શિવાય મરનારની મિલકતની વ્યવસ્થી કરી શકે નહીં. ફાતમા વિ. સેખ ઇસા. ઈ. લા. રી. ૭ મું. પ્ર. ૨૬૬.

મરનારે આજીવો દાવો તેનું વશિયત અમલમાં આણીનાર પ્રોબેટ લીધા વગર ચલાવી શકે નહીં. સેખ મુસા વિ. સેખ ઇસા. ઈ. લા. રી. ૮ મું. પ્ર. ૨૭૧.

અક્ષીસ.

આપ અથવા બીજા વાલીનો કોઈ સગીરને કાંઈ અક્ષીસ આપવાનો શુદ્ધબુદ્ધિથી ખરેખરો ઇચ્છો હોય તો, કબજે મોંઘ્યા વગર પણ તે રદ થવાને પાત્ર નથી; અને સાર પછી તે મિલકતનો આપ અથવા વાલીનો કબજે તે સગીરની તરફથી છે એવું અનુમાન કરી શો. અમીરનિમા ખાતુન વિ. અબદુનિસા ખાતુન. ૧૫ એ. લા. રી. પ્ર. ૬૭; લા. રી. ૨ ઇ. અ. પ. ૮૭.

ઘણીએ ઓરતને અક્ષીસ કરી મીલકત કબજે આપી દિધી હોય, તો તે ઘણીનાં લેણદારો વિરુદ્ધ નામંજુર નથી, કારણ અક્ષીસ કરતી વખત ઘણી દાર હતો તથા લેણદારની ખેંસેથી તેણે કરજ લીધું તે પછી ઘણી મુદતે તે લીધુ હતું, તો તેવા કામમાં એ અક્ષીસ કાયમ રાખવા જોગ છે. ૧ વી. રી. પ્ર. ૨૧

શરેહ પ્રમાણે મોત આવશે એવું જણી ને અક્ષીસ કરી હોય તે અક્ષીસ માફક ગણાતી નથી, પણ તેનો મૃત્યુ લેખાર્પિતદાન માફક અમલ થાય છે. સાધારણ રીતે એવી અક્ષીસથી મરનારની ને તમામ મીલકત હોય તેના ૩ ભાગ જેટલા ભાગનેજ અસર કરે છે, અને બાકીનો ૨ ભાગ જે રહ્યો તે વારસાને પોંદોયે છે, અને જો કોઈ વારસા ના હોય ત્યારે 'વીલ' પ્રમાણે તમામ મીલકત જાય છે. ૧ વી. રી. ૧૫૨.

શરેહ પ્રમાણે એક ભાગીદાર પોતાની મજબૂરી નમીનની વેહેવણું કચ્છા સિવાય પણ, પોતાનો હિસ્સો બીજા ભાગીદારને અક્ષીસ આપી શકે. ૩ વી. રી. પ્ર. ૩૭

મણીએ કોઈ દગલબાજના કારણસર પોતાની ઓરતને એક

પીનામી બક્ષીસ કરેલી, તે બાબતમાં ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે એ બક્ષીસ કરનારના વારસો એથી બધાંએલા છે, પણ તેના સહેલુદાર ને દાવો કરતાં એ બક્ષીસથી કાંઈ હરકત નથી. ૪ વી. રી. પ્ર. ૧૩

શરેહ પ્રમાણે બક્ષીસ જે કરવું તે બવિખ્ય ઉપર આધાર રાખનાર ન જોઈએ, અગર આગળ ઉપર એનો અમલ થાય એવું ઠરાવી કરેલું ના જોઈએ. પણ બક્ષીસ લેનારનો બક્ષીસ કરેલી ચીજનો કબજો તુરત થએલો જોઈએ. ૫ વી. રી. પ્ર. ૫

વિધવા અગર બીજી મુસલમાન ઓરત હોય તે પોતાના હક્કની મીલકત અને તેને બક્ષીસ આપી શકે છે. પણ જે એ બક્ષીસ કરવાનું કામ પોતાના મરણ સમય સુધી મુલત્તી રાખે તો, બધી એ બક્ષીસ વુઠલ બની જાય છે, ને કેટલીક હદ ઉપરાંતની મીલકત ને અસર કરતા થતું નથી. ૮ વી. રી. પ્ર. ૮૪

શરેહ પ્રમાણે બક્ષીસનો લેખ મંજુર થવા માટે કબજો જોઈએ, અને જે બક્ષીસ આપતી વખત આપનારનો હક્ક ના હોય તે બક્ષીસ રદ થાય છે. ૯ વી. રી. પ્ર. ૨૬૭

શરેહ પ્રમાણે જ્યાં સુધી બક્ષીસ આપનારે કબજો છોડી બક્ષીસ લેનારે કબજો લીધો ના હોય, ત્યાં સુધી બક્ષીસ મંજુર ગણાતું નથી. ૧૬ વી. રી. પ્ર. ૮૮

બાપે પોતાના સગીર દીકરાને બક્ષીસ આપી હોય, તે કામમાં કબજો છોડી તથા બક્ષીસ લેનારે કબજો લેવો જોઈએ, એવી ને સરતો છે તે લાગુ પડતી નથી. ૧૧ વી. રી. એસ. એન. પ્ર. ૧૧૨

વળી જે મિલકતના ભાગ થઈ શકે એવી મીલકત તથા જે મુજબની મેથગર વહેંચેલી હોય તેવી મિલકતની સમ્યે બેજમેળ મળે

લો હાય, તેવી તમામ મિલકતની બક્ષીસ થઈ શકે નહી, એવો જે શરેહનો ઠરાવ છે, તે બાપ પોતાના સગીસ દીકરાને બક્ષીસ કરે તે કામમાં લાગુ નથી, તેમજ એવા કામમાં દીકરાએ એ મિલકત બે-ચી ભાગી હોય તો તેનું બક્ષીસ પાછળથી રદ પણ થઈ શકતું નથી. લી. રી. એસ. એન. પ્ર. ૧૨૨

જે બક્ષીસના કામમાં એવું ઠરાવ્યું હોય કે, બક્ષીસ આપનાર જીવે ત્યાં સુધી બક્ષીસવાળી જાણના કબજે રાખે, તે કામમાં એ બક્ષીસના મંજુર ઠરું છે. લી. રી. એસ. એન. પ્ર. ૧૮૫

કાંઈ માણસ મંદબાડમાં બક્ષીસનામું કરે, અને ત્યારે તે મંદબાડ એવો હોય કે તેમાંથી તે મરી જાય તો તેવા મંદબાડમાં કરેલું બક્ષીસ મિલકતના ૩ ભાગ જેટલે દરજ્જે મંજુર ગણવામાં આવે છે. લી. રી. એસ. એન. પ્ર. ૨૦૧

બક્ષીસ રદ કરવાનો જે અખત્યાર શરેહમાં આપેલો છે, તે કબજે બક્ષીસ લેનારના ખાસ ઉપયોગ સાર જે ખાનગી બક્ષીસ થયેલી હોય તેજ કામમાં વાપરવાની છે, અને પક્ષકારો વચ્ચે કોઈ પણ સગાઈ સંબંધ ન હોય, તોજ એ અખત્યાર કામ લાગે છે. ૪ મ. કા. રી. પ્ર. ૪૪

વાદીની મૈયત બેહેન તેની હયાતીમાં એક ગામના ૩૬ અવિ-બક્ત બાગોની માલિક હતી. સન ૧૮૪૬ ત્યાં તેણે તે એવી ઠારતે ગીરો મૂક્યા કે ગીરોદારને કબજે સોંપેલો, અને ઉપજના એ ભાગ ગીરોના દેવા ખાતે ગીરોદારે જમાં કરવા, અને ૧૬ માસ તે બાકીને પોરાકી સાર આપવો. સન ૧૮૫૩ માં સદર બાકીએ પોતાના ત્રણ ભાગ લં. ૪૦

ના પ્રતિવાદી તથા તેની માને લેખી દસ્તાવેજથી બક્ષિસ આપ્યા.
પણ તે બાગુની હાજરીની શે બાધની હયાતીમાં બક્ષિસ આપતાં અ-
ગાઉ જેમ વ્યવસ્થા થતી હતી તેમજ થઈ. આ કામમાં એવો ઠરાવ
થયો કે મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે જોઈએ તેવો કબજો સોંપી દેવા-
માં આવ્યો નથી, તેથી બક્ષિસ રદ છે. ખાદર હુસેન વિ. હુસેન બે-
ગમ. ૫ મ. હા. રી. પ્ર. ૧૧૪

વાદીએ પોતાના સંગીર હુમરના છોકરાને અમૂક મિલકત બ-
ક્ષિસ આપી અને કબજો સોંપતી વખત એવો દસ્તાવેજ કરાવી લી-
ધો કે તે છોકરાએ તે મિલકત બક્ષિસ, ગીરો કે વેચાણ આપવી
નહી, અને છોકરાના મરણ પછી તે પોતાને માછી મળે. એ દસ્તા-
વેજ આપની પાસે રહ્યો, અને બક્ષિસ બાદ થયો વર્ષ છોકરાના
દેહ બદલ તે મિલકત જમ કરવામાં આવી ત્યાં સુધી તે દસ્તાવેજ
વિશે કોઈને ખબર નહોતી. ઠરાવ થયો કે ઘણા વખત પહેલાં બ-
ક્ષિસ પૂર્ણ થયા બાદ આવી રીતનો પ્રતિબંધ તદ્દન ગેરકાયદેસર છે.
હુસેનખાન બાદાદુર વિ. નતેરી શ્રીનિવાસ ચાવું. ૬ મ. હા. રી. પ્ર. ૩૫૬

બક્ષિસ પૂર્ણ થયા બાદ બક્ષિસ આપનારના લેહેણદાર તથા પા-
છળથી એવેજ આપી ખરીદદારના વિરુદ્ધ તે કાયદેસર ને સમજ છે.
મુસલમાની કાયદા મુજબ સ્ત્રીએ પોતાની ધણીને અને બાપે પોતા-
ના દીકરાને બક્ષિસ આપી હોય, તે પછી શે સ્ત્રી અથવા બાપ બ-
ક્ષિસ આપેલા ઘરમાં રહે તો, તેથી જ એલી બક્ષિસને બાધ આવતો
નથી. ધણીએ પોતાની સ્ત્રીને આપેલી બક્ષિસની બાબતમાં પણ ઉ-
પર મુજબ થવું જોઈએ. એમ. એમ. અઝીમ-ઉ-નિસા બેગમ વિ.
કલીમનુહ ઉસક ૬ મ. હા. રી. પ્ર. ૪૫૫

જ્યારે કોઈ સખસ એવા દુશ્મની (મઝેઉલમાત) પાસે
 હાય, કે જેથી મોત થવાનો સંભવ હાય, અને તેથી તેના મનમાં
 મરણનો ભય ઉત્પન્ન થાય, ત્યારે તે માણસે અક્ષિસ લેનારને કબજે
 સોંપ્યો હોય તો, પોતાની મિલકતના એક ત્રીયાંશ જેટલી મિલકત
 અક્ષિસ આપી શકે. મુસામત લખ્યા પછી વિ. મુસામત બીબન
 બીબી. ૬ નો. વે. પ્રા. હા. રી. પ્ર. ૧૫૯.

એક મુસલમાને પોતાની મિલકત પોતાની એક મહોટી ઉમ્મરનો
 અને બીજો સગીર વયનો એવા બે દીકરાને અક્ષિસનામું કરીને આપી,
 પણ દરેકે તેમાંની કેટલીક લેવી તે, મિશે કોઈ લખ્યું નહીં તે અક્ષિસ
 કોઈ રદ કરી, એવા સંજયથી કે જે વસ્તુના ભાગ થઈ શકે તેવી
 વસ્તુનું અક્ષિસ આપતી વખતે કે ત્યાર પછી તરત, પણ કબજે
 સોંપતા પેહેલાં વિભાગ કરવા જોઈએ. અક્ષિસ આપેલી મિલકતના
 અમુક ભાગનો કબજો સોંપ્યો હોય ને બીજા ભાગનો કબજો અક્ષિ-
 સ આપનારનેજ ન મળ્યો હોય, પણ તેના તરફથી કોઈ બીજો
 સખસ દુશ્મની તરીકે રાખતો હોય, તો તે તમામ મિલકતની અક્ષિસ
 કરી શકાય. નિઝામુદ્દીન વિ. મુસામત જબેદા બીબી. ૬ નો. વે. પ્રા.
 હા. રી. પ્ર. ૩૩૮.

તામલિક (tamlik) એ શબ્દ અક્ષિસ, વેચાણ, વશિત.
 વગેરેના માટે સામાન્ય નામ છે. માટે જો તામલિકનામું કરીને મિ-
 લકત આપી હોય, અને કબજો ન સોંપતાં હોવામાં સુધી આપનાર
 પોતાનો ભોગવટો રાખે, ને પછી તે મિલકત અક્ષિસ લેનારે લેવી
 એવા દસ્તાવેજ અક્ષિસનામ તરીકે ન ગણતાં વશિતનામ ત્ર-

રીકે ગણાય છે. સૈયદ કાશમ વિ. સમ્મસ્ત બીબી. ૭. ના. વે. પ્રા.
દા. રી. પ્ર. ૩૧૩

જામ સમઘ જરી હોય તે અરસામાં જન્મેલું છોકરું ધણીનું
ગણાય છે. કાયદેસર બક્ષિસ આપવા સાર બક્ષિસ આપવારે મોન
તાનો હક્ક છોડવો જોઈએ, અને લેવારે કબજે લેવો જોઈએ. જસ-
વંતસિંગજી અબ્બીસિંગજી વિગરે વિ. જેતસિંગજી અબ્બીસિંગજી.
૩ મુસં. ધી. અ. પ્ર. ૨૪૫

એક મુસલમાને જે ધરમાં તેઓ રહેતાં હતાં તે ધર સરસા-
મન સાથે તથા બીજાં જે ધર પોતાની સ્ત્રીને અલેજ વગર દસ્તાવેજ
લખીને બક્ષિસ આપ્યાં. બક્ષિસખત તથા કુંચીઓ પોતાની સ્ત્રીને
આપી પોતે બીજે ઠકાણે રહેવા ગયો. થોડા વખત પછી આછો તે
આવી પોતાની સ્ત્રી સાથે તેણીના મરણ લગી રહે છે. એ કામમાં
એવો ઠરાવ થયો કે બક્ષિસને સાર જે જે બીના બનવી જોઈએ તે-
ટલી બની ચુકી છે. અમીનાબક્ષીબી. વિ. ખતિજબીબી. ૧ મુ. હા.
રી. આ. સી. પ્ર. ૧૫૭.

જો કોઈ મુસલમાને જમીન બક્ષિસમાં આપે, પણ પ્રત્યેક બ-
ક્ષિસ લેનારનો હક્ક નક્કી ઠરાવ્યો ન હોય તો તે બક્ષિસ રદ છે. સૈ-
યદ વલીમીયાં અલીમીયાં વિ. બુલાખ કાદર મોહીદીન. ૬ મુ. હા.
રી. એ. સી. પ્ર. ૨૫

એક મૈયાબીબી અને તેનો છોકરો સીધી, એ બંનેએ મુસાફરી
જતી વખત પોતાની મીલકત શરૂતી બક્ષીસ તરીકે અબુબકરને
આપી, તે બ્યારે તેઓ પાછાં આવ્યાં ત્યારે અબુબકરે એ મીલકત
પાછી અબ્બીસિંગજી વખત દસ્તાવેજ કર્યો, તેમાં એમ લખ્યું કે એ મી-

લક્ષ્ય એ છે જાણી જવતાં સુધી જોગવે, પણ તે પોતે વેચી શકે
 નહીં આ અંગત નીચેની કોર્ટ એ ઠરાવ્યું કે એ લેખ અક્ષીસના છે
 તો તેમાં શરેહ પ્રમાણે શરતો ન જોઈએ. સ્પેશીયલ અપીલમાં ઠરા-
 વ્યું કે નીચેની કોર્ટની ભુલ છે, એ દસ્તાવેજ તો સમાધાનીનો છે,
 માટે તેની શરતો બરાબર પાળવી જોઈએ. ૬ મું. હા. રી.
 એ. જી. પ્ર. ૭૭

મુસલમાનો વચ્ચે ખત થયું હોય ને તેનું સ્વરૂપ વેચાણ બ-
 નતું હોય, પણ ખરૂં જોતાં તે અક્ષિસપત્ર હોય તો તે કાયદેસર છે કે
 કેમ, તે વિશે નિર્ણય કરવામાં અક્ષિસના નિયમો લગાડવા. આવી જા-
 નતીમાં દસ્તાવેજના સ્વરૂપ કરતાં અક્ષકારોનો ધરાદો ધ્યાનમાં લેવા-
 નો છે. ઇંગ્લિશ પદ્ધતિ પ્રમાણે અક્ષિસપત્ર કરી ત્રણ સપ્સને જોઈ-
 ન્ટ ટેનન્ટ લરીકે (ભાગ નક્કી કર્યા વગર) ઘર આપ્યું હોય, તો મુ-
 સલમાની કાયદા પ્રમાણે તે રદ થવાને પાત્ર નથી. અક્ષિસ આપનારના
 ટુસ્ટી અગર વાલીને સ્વતંત્ર વકીલની સલાહ લીધા વગર અક્ષિસ
 આપી હોય તો તે રદ થાય છે. ૩૬ ગાંધી વિ. હસ્માલ અહમદ,
 અતિઝાયાઈ અને ફાતજાયાઈ. ૭ મું. હા. રી. ઓ. સી. પ્ર. ૨૭

ગીરો મૂકલી મિલકતનો માલુમી હક એક સપ્સે અક્ષિસમાં
 આપ્યો, પરંતુ કબજે અક્ષિસ લેનારને ન સોંપાયાના કારણથી એ
 અક્ષિસ રદ થઈ. મોહીતુદીન વિ. મંજેરશાહ. ૬. હા. રી. ૬ મું. પ્ર. ૬૫૦

મુલા પછી જે હક અક્ષીસ આપવો ઠરાવ્યો છે તે ઠરાવવાનું શરેહ
 પ્રમાણે કાયદેસર નથી. કુન્દરજાઈ વિ. આલમખાઈ. ૧૧. રી. ૭ મું. પ્ર. ૧૭૦

સ્વાવર માલિકતાનું અક્ષિસ તે માલિકતા સ્વાધીન કરીને સુપુણું

કરવાના કારણસર તે મીલકતમાં કાંઈ શીતસર પેસવું નેહએ, અગર
જરી રીતે તેથી જુદા પડવું નેહએ એમ જરૂર નથી. માટે અક્ષીસ
આપનાર ને લેનાર તે મીલકત ઉપર હાજર હોય અને અક્ષીસ આ-
પનાર તરફથી તે મીલકત આપવાનો ઈરાદો નીચુંસંચય રીતે જ્ઞતા
વગરમાં આવેલો હોય, તો બસ છે. ઈ. લા. રી. ૯ મું. પ્ર. ૧૪૬

એક અક્ષીસપત્ર લખી આપી રજીસ્ટર કરી આપવામાં આવે
વેલું, તેથી એક હુસલમૂલત ચોરતે વાદીના પ્લાપને અમુક મિલકત
આપેલી છે, તે દસ્તાવેજમાં કહેલું છે કે વાદીના પ્લાપે અક્ષીસ આપ-
નારનું હમેશાં રૂક્ષણ કરેલું છે, અને તેને સંપૂર્ણ બંધો હોવા કે તે
પ્રમાણે તે કરે જશે, માટે તેણીએ તેને તે મીલકત આપી. તેમાં ક-
રાવવામાં આવ્યું કે જો આ અક્ષીસ ફક્ત ન હોય તો તે શરતોની
સાથે અક્ષીસ છે, અને તે અક્ષીસ બળવાન થવાને અક્ષીસ લેનારને
કબજો આપેલો નેહએ, માટે તે અક્ષીસ લેનારને કબજો આપવામાં
આવેલો ના હોય તો, તે ખામી મુસક્કમાનોની વચમાં થઈલું અક્ષીસ-
પત્ર રજીસ્ટર કરાવવાથી દુર થતી નથી. ઈ. લા. રી. ૧૧ મું. પ્ર. ૫૧૭

શરૂ પ્રમાણે કોઈ પણ અક્ષીસને કાયદેસર કરવા માટે કબ-
જાની જરૂર છે, તેથી કરીને અક્ષીસ આપવાની મીલકત તે વખતે
અક્ષીસ આપનારના કબજામાં હોવી નેહએ કબજા સિવાયના અક્ષીસની
રૂઈએ કોઈ પણ પ્રકારનો હક્ક પ્રાપ્ત થતો નથી. ઈ. લા. રી. ૧૩ મું. ૧૫૬

ધરની વહેચણુ થઈશકે એવું હોય, તેના વગર વહેચાએલા ભા-
ગનું અક્ષીસપત્ર કાયદેસર નથી. અક્ષીસપત્ર લખાયા પછી મજબૂર
ની વહેચણુ થઈ હોય, તો તે કાયદેસર ગણાય કે નહીં? ઈ. લા.
રી. ૧૩ મું. બ. કેપૂર

એક ચોરતે વશિયત કરેલી તેનો એક બક્ષીસની રકમને સરકારી નોંધે ઉપર હક ઉત્પન્ન થયેલો હતો, તેમાં એમ શરત હતી કે તેણીને તેણીની હયાતી સુધી તે નોંટાનું વ્યાજ મળે, અને તેણીના મરણ પછી તે તમમ નોંટા તેણીના વારસો ત્રૃથી "ટ્રસ્ટ" તરીકે રાખવાની હતી, તેથી તેણીએ સ. ક. ને પોતાના મુખ્ય મૃત્યુપત્ર લેખાર્પિતદાન લેનાર નીમેલા, તેમણે ફરમાવ્યું છે કે "સરકારી નોંટા અનામત રાખવામાં આવેલાં છે, તેના દરમાસે સરકારમાં મહારા પગાર રૂ. ૧૩૯૯-૫-૪ મળે છે તેમાંથી એક ત્રૃજો દિવસો મહારા ઉપર આધાર રાખનારોએ અને મહારા પોતાના નોકરોને દર મહીને રૂ. ૬૪૪-૨-૭ 'દરમાસવાડાનું ખર્ચ' હમેશાં જારી રાખવું, અને 'ગ.' ક. અને 'મ.' ને હમેશાં એટલે પેટી દર પેટી આપે જવું. ખાકીના નોકરોને ફક્ત તેમની હયાતી "સુધી આપવો." તેમાં દરાવ્યું કે, આ શરતોથી વશીયત પાત્ર છે, અને ફક્ત મરણ બતાવવામાં આવી છે એમ થતું નથી. ઈ. લા. રી. ૮ ક. પ્ર. ૧૯૨

મુસલમાની કાયદા મુજબ કાયદેસર બક્ષીસને સાથે બજાને સોંપાવવો જોઈએ, અને બવિષ્ય કાળમાં અમુક વખતે તે અને બવિષ્યકાળમાં અમુક વખતે બક્ષીસ અમલમાં આવે એવી શરત ન જોઈએ. "યુસફઅલી વિ. હિપ્રેના" કેસમાં ઈ. લા. રી. ૯ ક. પ્ર. ૧૩૮

પોતાની દીકરીના બરણ પોપણ સાથે એક તાલુક અનિશ્ચિત મુદત સાથે તેને ગણોતે એગર બક્ષીસમાં આપે, તો તે ગણોતે એગર બક્ષીસમાં આપનારની મરણમાં આવે ત્યારે પાછો લેઈ શકાય. નજીબન બીબી વિ. ચાંદબીબી. ૧૩ ક. લા. રી. પ્ર. ૪૦૧; લા. રી. ૧૦ ઈ. અ. પ્ર. ૧૩૩૩; ઈ. સા. રી. ૧૦ ક. પ્ર. ૨૩૮

અક્ષિસ કાયદેસર થવા સાથે કબજે અવશ્ય કરીને સોંપાયેલા
 નોંધણી કે કેમ, એ સબધમાં કલકત્તા હાઈકોર્ટ તકાવત કાઢેલો છે.
 મહીક અબદુલ ગફુર વિ. મલિકા. ઈ. લો. રી. ૧૦ ક. પ્ર. ૧૧૧૨૦.

• પણા બાગીદારોમાંથી એક પોતાનો ભાગ બીજા બાગીદારને
 અક્ષિસ આપ્યો હોય, તો અવિભક્ત મિલકત છતાં મુસલમાની કુલ-
 યદા પ્રમાણે તે મંજૂર છે. અક્ષિસ આપનારનો અમુક મિલકત ઉપર
 હક હોય મણ પોતે કબજે લીધો ન હોય તો, અક્ષિસ લેનારને કબજે
 ન સોંપાયાના કારણથી અક્ષિસ રદ થતી નથી. મહમદઅક્ષ બનાવિ.
 હુસેન બીબી. ઈ. લો. રી. ૧૫ ક. પ્ર. ૬૮૪.

અબ્હોન (Abhon) જાતની મુસલમાન માને જો વેહેચણુ થઈ
 શકે એવી મીલકતમાંનો વગર વેહેચાએલો ભાગ અક્ષીસમાં આપ-
 વમાં આવે છે, તે કારણથી આ હીબાનામાંથી શરેહ મુજબનું “મુસા”
 નું પ્રમાણ દુટતું નથી. એમ મુકરર થએલું છે કે બે બાગદારો અગર
 બાગીચાઓ પૈકી એક જણ બીજાને પોતાનો વેહેચ્યા વગરનો ભાગ
 વેહેચણુ થતું અવલ અક્ષિસ આપી શકે, તો તે ઉપરથી એમ પણ
 નિકળે છે કે ત્રણ બાગીદારો પૈકી એક જણ પોતાનો વગર વેહેચ્યા
 એલો ભાગ બીજા બે બાગીદારને અક્ષીસ આપી શકે. ઈ. સા. રી.
 ૧૫ ક. પ્ર. ૬૮૫.

• એક સબસે પોતાની ઓરતની મેહેરના અવેજમાં અમુક મા-
 લુક અને મોજાં તે ઓરતને સુખંજીયાનીથી અક્ષિસ આપેલાં, તેમાં
 લગ્ન પેહેલાં મેહેરની રકમ ફાળુ કરવામાં આવી હતી, એવું બતાવ-
 યાની જરૂર નથી. મેહેરની રકમ લગ્ન પછી પણ લઈ શકે છે.

અને બક્ષીસવાળી મીલકતનો કંબજો બક્ષિસ પ્રમાણે થએલો છે, એ
ઠમે તેનો અવેજ ના હોય તોપણ તે બક્ષિસ બળવાત છે. માર્ગ-
નીસાબીબી વિ. હુસેનુબીબી. ઈ. લા. રી. ૩ અ. પાનું. ૨૬૬

એકાદો સખસ ધણી મુદતથી માંદો હોય, પણ તે સારી રીતે
મોતાની શુધમાં હોય, અને તે તરત મરણ પામે તેવી ધારતી ના
હોય તો, તેવો માંદો સખસ બક્ષિસ આપે તે શરદ પ્રમાણે નામુદ
નથી. પણ આ કામમાં તે બક્ષીસ આપ્યા પછી તુરત તે મરણ પામ્યો.
તેમાં કરાવવામાં આવ્યું કે શરદ પ્રમાણે તે બક્ષિસ બળવાત છે,
મહમદ ગુલશરખાન વિ. મરીયમ બેગમ. ઈ. લા. રી. ૩ અ. પાનું. ૭૩૧

એક સખસે પેતાનું ઘર બીજાને બક્ષીસ આપ્યું, તે એવા ક-
રાથી કે તેઓ તથા તેના વંશજો પેઢી દર પેઢી તેમાં રહે, પણ
તેમનાથી તે વેચાય નહી. અને તે વેચે તે વખત અમારો હક્ક. તેમાં
આપ્યું કે એ ઘર ઉપર બક્ષીસવાળાની માલીકી થઇ ચુકી, અને વે-
ચાય નહીં એવો જે કરાવ છે તે બળામણ તરીકે છે, પણ અરબી
માલીકી સ્થળે કરી કાંઈ રદ થતી નથી. નસરહુસેન વિ. તુગરોજ
બેગમ. ઈ. લા. રી. ૭ અ. પ્ર. ૫૦૫

બક્ષિસ રદ કરાવવાનો દાવો બક્ષિસ આપ્યાની તારીખથી મુ-
દતના કાયદાની આદીકલ ૯૧ મે પ્રમાણે ત્રણ વર્ષમાં કરવો જોઈએ,
એમ નથી, કારણ કે તે બક્ષિસવાળી મીલકતનો કંબજો આપવામાં
આવે સારથી વાદીના હક્કનું દાવાનું કારણ ઉત્પન્ન થાય છે. મેદાબીબી
વિ. ઈનાયતબીબી. ઈ. લા. રી. ૬ અ. પાનું. ૬૦૭

એક મુસદ્દામાં મરણી વખત બક્ષિસપત્ર ફરીનેખેનારી ત.

જામ ઝીલકત પોતાની ક્ષતિને આપીને એ બક્ષિસ વશિયતનામા તરીકે ગણાય, તેથી બીજા વારસોની કબજાત શિવાય તે રદ થવનિ પાત્ર છે; પણ જન વિ. સૈયદ અલી અલી. ઇ. લા. રી. ૯, અ. પ્ર. ૩૫૭.

સ્વભાવિક પ્યાર અને હેતુ અથવા ચાકરી કરેલી મેહેરબાનીના અવેજમાં જે બક્ષીસ આપવામાં આવેલું હોય, તેને હીબાબીલ-ફવાજ બક્ષિસમાં સમાય, થાય છે. તેમ વેચાણના અગ્રોગ્ય અર્થ પ્રમાણે હીબાબીલ ધવાજની સ્થિતિમાં આવું બક્ષીસ આવલું નથી, એટલું તે એક સાધારણ બક્ષીસ છે, અને શરહ પ્રમાણે તેના બજવા-મપણાની આજ્ઞામાં જે શરતો છે તેની સાથે તે મામાન્ય બક્ષીસ છે. ઇ. લા. રી. ૧૧ અ. ૧.

મુસા એટલે વહેચણ કરવા જ્વાલક મીલકતમાંનો જે ભાગ અવિભક્ત હોય તે બક્ષીસ આપવો નહીં એવી જે મનાઈ છે, તેથી તે મુસા બક્ષીસના નાબુદપણા બાબત જે કાયદો છે તે ફક્ત સંખત માં સંખત નિયમોમાં રહેલો જોઈએ, અને શરહના નિયમો ઉપરથી ગણાય છે કે બક્ષીસની રૂબરૂ લીધેલો કબજો હોવાથી જો કે મુસાની બાબતમાં કબજા વિના નાબુદ છે, તોપણ મુની અને શીયાની શાખાઓ પ્રમાણે આપેલી મીલકત અસરકારક રીતે આપેલી થાય છે. કબજામાં ભાછળથી ફરકાર થવાથી બક્ષીસના આધારથી એક વખત લીધેલો કબજો બક્ષીસને પુછી કરવાની બાબતમાં નાબુદ થતો નથી. ઇ. લા. રી. ૧૧ અ. પ્ર. ૪૬.

એક મુસલમાન સ્ત્રીએ અગાઉ કરી આપેલું જમાપત્ર એક દસ્તાવેજથી રદ કરીને પોતાના ધણીને પોતાની મીલકત ત્રણ શર-

તોથી સોંપી. આદ તે કાંઈ પણ દોષ કરી મુખ્યા વિના ગુજરી. ગંદ
તે મીલકતમાંથી હિસ્સો લેવા તેણીના ઘણી વિગરેના ઉપર તેની
ઓરમાન બેહેને દાવો કર્યો. તેમાં ઠરાવ્યું કે મજકુર દસ્તાવેજમાં લ-
ખેલું છે, તોપણ તે મીલકતમાંથી વાદીયણ પોતાને ભાગે પડતો હિસ્સો
લેવાને હક્કવાર છે. વળી ઠરાવ્યું કે શરત પ્રમાણે દેવાપણ સંપૂર્ણ થએ-
લું નથી, અને બક્ષિસ કરનારે પતાવેલી ત્રણ ખાસ શરતોને વાસ્તે
બેઠેલો તેણી પંદાશ શિવાય તેણીની મીલકતની વ્યવસ્થા થએલી
નથી. માટે કાયદેસર વકફની શરતોનો વિચાર કરવામાં આવ્યો હતા.
ઈ. સ. રી. ૧૩ ન. પ્ર. ૬૨

એક મુસલમાને પોતાની દાકરીના જગ વખતે પોતાની સ્ત્રી
ની મીલકતના અમુક ધારામાંના પોતાના ભાગમાંના અવિભક્ત જ-
દમાં ભાગની લખીતવાર બક્ષિસ તેણીને આપી હતી. તેણીના અમુક
મરણ પછી તેનો ઘણી તેની બેહેનને પરણ્યો હતો, અને તેથી બાપે
પોતાના બાકી રહેલા અવિભક્ત અર્થ ભાગની તેણીને તેજ પ્રમાણે
બક્ષિસ આપી હતી. જે તારીખે તેઓને બક્ષિસ આપવામાં આવી
હતી તે તારીખે તેઓ સગીર હતી. પોતાની પેહેલી વારની સ્ત્રીનો
ભાગ કે જે આપવામાં આવ્યો નહોતો તે લેવાને તેણીના ઘણીએ
દાવો કર્યો. તેમાં ઠરાવ્યું કે અચોક્કસપણાને વાસ્તે અથવા કબજે
આપવામાં આવ્યો હોતો, તેથી તે બક્ષિસ ગેરકાયદેસર નથી. ઈ.
સ. રી. ૧૩ ગ. પ્ર. ૪૬

મસીદ.

મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે સ્ત્રી મસીદના વ્યવહારિક કાયદાની સં-
જ્ઞાના સખી શકે, પણ ધર્મ સખી કામની તપાસ સુખમારી થઈ
શકે નહીં; કેમકે તેને સાર ખાસ ગુણો જોઈએ છીએ. હુસેન
ખીખી વિ. હુસેન શરીફ. ૪ મ. હા. રી. પ્ર. ૨૩

મલબારમાં મસીદના કારભાર બાબત તકરાર ઉપરિચિત થાય
તો, ઉલટ રિવાજ શાબ્દિત થાય નહીં ત્યાં સુધી મુસલમાનો વારસા-
નો કાયદો લગાડવો. કુન્હીખીખી વિ. અબ્દુલ અઝીઝ. ઈ. હા.
રી. ૬ મ. પ્ર. ૧૦૩

મુશલમાની શાસ્ત્ર પ્રમાણે સુન્ની પંથના મુસલમાનોની અમુક
ગતને કોઈ મસીદ અર્પણ થઈ શકતી નથી, અથવા તે જાતની
ખાસ માલકીમાં તે મસીદ આવી શકતી નથી. મસીદ એવી જગ્યા
છે કે જ્યાં સઘળા મુસલમાનો પોતાના અંતઃકરણ પ્રમાણે હક્ક કરી
જવાને અને નીમાજ પઢવાને હક્કદાર છે. આ હક્ક બળવતાં કોઈ
પણ ખીજા માણસને મુસલમાનોની કોઈ ગત કે ભાગ અટકાવી
શકતી નથી. બહમદી કે વહાખી જાતના મુસલમાનો સુન્ની મુશલ-
માનોની મહોદી સખ્યાથી ગુદા પડતા હોય, તો પોતે મુસલમાન
તરીકે મસીદમાં નીમાજ પડવાને હક્કદાર છે. કોઈ મુસલમાને શુદ્ધ
મુદ્દિથી પોતાની ફરજ ન બળવતાં ખીજા માણસને હેરાન કરવા
દુષ્ટ મુદ્દિથી મહોવડે અથવા ખીજા રીતે મસીદમાં કોઈ નીશાન
કચ્છું હોય, અને તેથી હુલડ થયું હોય તો તે મુસલમાન ફોજદારી
ગુન્હાને શત્રુ થાય છે. ઈ. હા. રી. ૧૨ અ. પ્ર. ૪૯૪

માંડવાલ.

(વશિયત-અક્ષિસપત્ર-વગ્નનું અતુમાન-હગાર્ધ.)

એકે અજ્ઞાન છોકરીની માએ વાલી તરીકે દાવો આપ્યો. હરા-
વ કેટલોક પ્રતિવાદીના લાભમાં ને કેટલોક તેના ગૈરલાભમાં થયો.
પ્રતિવાદીએ અપીલ કરી, પણ પાછળથી તે છોકરીની મા સાથે ગાં-
ડવાલ કરી અપીલ ખેંચી લીધો. પણ તે છોકરીએ દાવો આપ્યો,
તેમાં હગાર્ધને લીધે માંડવાલ રદ થયે, અને અરજ હરાવ, વાદીના
ગૈરલાભમાં હતો તેટલી પુરતી ફરીતપાસણી કરવાની અરજ
મંજૂર થયે. પ્રતિવાદીએ પોતાની અપીલ પાછી ચલાવવા દેવા અ-
રજ કરી, પણ હાથડો તે નામંજૂર કરી. પ્રિવિઠૌસિલમાં અપીલ
યત્ન હરાવ થયો કે માંડવાલ રદ કરવાની અસર એ થાય છે, બેઠ
પક્ષકારને તેઓના મૂળહક્ક મળવા બેઠએ. ખજરનિસા વિ. રૌસ-
ન બાંદાન, લા. રી. ૬૧ અ. ૨૯૧ અને ઈ. લા. રી. ૨ ક. પ્ર. ૧૮૪

મુક્ત થએલો ગુલામ.

મુસલમાની કાયદાના વિલાના નિયમ મુજબ મુક્ત કરનાર શે-
ના વારસો મુક્ત થએલા ગુલામની મિલકત લે છે, અને તે ગુલામના
વારસોને વારસામાંથી બાતલ કરે છે. પરંતુ સન ૧૮૪૩ ના ૫ મા
બિલ્ડીએ એ નિયમ રદ થએલો છે. સદર આકટ પસાર થતાં અગા-
ઉ જે ગુલામ મુક્ત થએલા, તેમજ જેઓ ત્યાર બાદ મુક્ત થએલા, તે
બેઠની મિલકતની ગણતારાં એ આકટ લાગુ થાય છે. મુક્ત થએલા
ગુલામના વારસોને તે ગુલામ હતોજ નહીં એમ ગણતાર વારસો મળે
છે. સયદ મીર અબ્દુલ્લીન ખાન વિ. ઝીલ્લનિસા બેગમ. ઈ. લા. રી.
૩ મું. પ્ર. ૪૨૨; ૫ ક. લા. રી. પ્ર. ૧૧

મેહેર.

કાંઈ મુદત પછી આપવાની મેહેર તલાક આપેથી અથવા ધણી ધણીયાણીમાંથી એકનું મરણ થએથી લેહેણી થાય છે. મીર મેહેર અલ્લી વિ. અમાની. ૨ બે. લા. રી. પ્ર. ૩૦૬

એક મરનાર મુસલમાનના વારસે, મરનારની વિધવાના કબ્રજામાં તેની મેહેર બેટા મિલકત હતી તે પેઠે લીધી તે વિધવાની મેહેરની રકમ બદલ તે મિલકત પર તેનો હક્ક રહે છે. સૈયદ ઉ-મેદમલી વિ. મુસામત સરીહમ. ૩ બે. લા. રી. એ. સી. પ્ર. ૧૭૫.

તરત આપવાની મેહેર માગણી કરેથી લેહેણી થાય છે, કાંઈ મુદત પછી આપવાની મેહેર તલાક આપેથી અથવા બેમાંના એકના મરણથી લેહેણી થાય છે, પણ ફક્ત જુદા રહેવાથી લેહેણી થતી નથી. મુસામત રાણી ખીજરનિસા વિ. રાણી રીસનિસા બેગમ. ૫ બે. લા. રી. પ્ર. ૮૪

જો ધણીએ પોતાની સ્ત્રીને અમુક સિક્કાની અમુક રકમ મેહેર બદલ આપવા ઠરાવ કર્યો હોય, અને પાછળથી જુદા સિક્કાની અમુક રકમ તે સ્ત્રીને નામે મુકે, તો તેને બક્ષિસ ન ગણતાં મેહેર પેટા આપેલી છે એવું અતુમાન કોર્ટ કરશે. ઇસ્તીકનિસા બેગમ વિ. નવામ અમજદઅલ્લીખાન. ૭ બે. લા. રી. પ્ર. ૬૪૩

વિધવાની મેહેર દેવા તરીકે ગણાય છે. ધણીની કાંઈ અમુક મિલકત પર વિધવાનો પોતાની મેહેર બદલ એવો હક્ક નથી કે સીરાની પેટા કીમત સારું શુદ્ધબુદ્ધિથી ખરીદદારના કબજામાં ગએલી મિલકતમાંથી તે મેહેરની રકમ લેઈ શકે. ફક્ત વારસના હાથમાં ગએલી ધણીની મિલકતમાંથીજ તે મસલ થઈ શકે. પણ ધણી અગર તેના

વારસોની મેરણથી જે મિલકત વિધવાના કબજામાં આવી, હોય તે મિલકત પોતાની મેહેરની રકમ પ્રજાતાં સુધી કબજે રાખવાનો તેનો હક છે. મુસામત વહીયુનિસા વિ. શંખરતન. ૬ બે. લો. રી. પ્ર. ૫૪; ૧૪ વી. રી. પ્ર. ૨૩૯ તથા મુસામત ખીખી બચન વિ. સેખ દમીદ હુસેન, ૧૪ મુસ. ઈ. અ. પ્ર. ૩૭૭ અને ૧૦ બે. લો. રી. પ્ર. ૪૫ તરત આપવાની મેહેર માગણી કરી હોય તે દિવસથી લેહેણી થાય છે. માગણી ન કરી હોય તે મરણ કે બીજા કારણથી લગ્નનો ભંગ થાય તે દિવસથી લેહેણી થાય છે. મુસામત મલીકા વિ. મુસામત જમીલા. લો. રી. ઈ. અ. સપ્લિમેન્ટરી કેસીસ પ્ર. ૧૩૫, ૧૧ બે. લો. રી. પ્ર. ૩૭૫;

જો મુસલમાન વિધવાએ મેહેર બદલ નાદારીમાં દાવો કીધો હોય, તો દાવાની અરજીના દિવસથી નહીં, પણ તે અરજી મંજૂર થયાના દિવસથી માગણી થઈ એમ ગણી મુદતના કાયદા અમાણે મુદત ગણવામાં આવશે. રાણી ખતુનિસા વિ. મીરજાં સૈફુલ્લા ખાન. ૧૫ બે. લો. રી. પ્ર. ૩૦૬

મીલકત બીજા વારસોમાં વેહેચી આપતા પેહેલાં વિધવાની મેહેર આપી દેવી જોઈએ. ૨ ના. વે. પ્રા. પ્ર. ૩૧૯-૩૨૦

સ્ત્રીની કબુલતથી ધણી ધણીયાણી સાથે રહ્યાં હોય, છતાં તરત આપવાની મેહેર આપ્યા શિર્વાય ચોરત કબજે લેવાની દાવો ચાલી શકશે નહીં. સેખ અબ્દુલ શકોર વિ. મુસામત રહીમુનિસા. ૬ ના. વે. પ્રા. હા. રી. પ્ર. ૯૪.

કાયદેર, હિસેદારેએ વારસામાં મેહેરના હિસસાલીયા, એ.

દેહે મેહેર મટી જઈ લેનારની મિલકત થાય છે. વી. રી. એસ. એન. પ્ર. ૧૯૯

શરેહ પ્રમાણે મૌવાજી મેહેર લગ્ન સંબંધ સંપૂર્ણ રીતે બંધાવ્યા સ્વારથી તે જ્યાં સુધી ઓરતે ગુજરી જાય ત્યાં સુધીમાં લેવાનો હક છે, માટે તે ઓરતના વારસો તેના ગુજર્યા પછી માગે, અને તે બાબતનો દાવો તેના મોતની તારીખથી ૧૨ વર્ષની અંદર કરવો હોય, તો તે મુદત દરમિયાન છે. વી. રી. એસ. એન. પ્ર. ૧૯૯

શરેહ પ્રમાણે મેહેર આખ્યાની વાત શાખેત કરવા લેખની જરૂર છે, એમ નથી. ૧ વી. રી. મ. ૩૩

આઉડ (અયોધ્યા)ના રાજ્યકુટુંબ પૈંથી એક મુસલમાનના લગ્ન વખત તેની ઓરતને એક કરોડ રૂપિયાની મેહેર આપવાનો ઠરાવ થયો. એ મેહેર ઘણી ગુજરી ગયો અને આઉડનું રાજ્ય ટુટ્યું ત્યાં સુધી માગવામાં આવી નહોતી. જ્યુડિશિયલ કમિશનરે ઠરાવ કીધો કે મરનારની મિલકત તેની વિધવા અને તેના વારસો વચ્ચે સરખે માગે વહેચી આપવી. પ્રિવિ કૌન્સિલમાં ઠરાવ થયો કે કમિશનરે પાંચમકોડ (સન ૧૮૫૪ ના) લગાડવાને બંધાએલા હતા. અલેકા દો આદમ નવાબ, તાજદારખાહ વિ. ચિઝીન્હાં નાહિર વિગેરે. મુર્સ. ઈ. અં. પ્ર. ૨૫૨; ૨ વી. રી. પી. સી. પ્ર. ૫૫

રીવાજ મુજબની મેહેર શાખેત કરવાના કામમાં કન્યાના કુટુંબની ઓરતોને કેટલી મેહેર મળવાની રીવાજ છે, એ વાત વિચારવી જોઈએ, વરના કુટુંબની ઓરતોની રીત કેવી છે એ વાતોની જરૂર નથી. કારણ મેહેર એ એક લગ્નનો બદલો છે, તેથી કન્યાની સ્થિતિના કુળ ઉપર આધાર રાખે છે. કેમકે મુસલમાનો તેજેહવાર લગ્ન કરે છે. આવું છે તે છતાં વરની સ્થિતિ તથા આપવાની શક્તિ પણ આંકડો કરાવવી વખત છેક બાબુ ઉપર રાખવી. ૪ થી. રી. પ્ર. ૧૧૧

મુસલમાન વિધવાનો મેહર બાબત દાવો હોય, તોપણ તેના ધણીની મીલકતનો કદાજો, તેના બીજા વારસો વિરૂદ્ધ તે લેઈ શકત નથી, પણ તેણે રીતસર તે બાબત દિવાનીમાં દાવો કરવો જોઈએ.
૫ વી. રી. પ્ર. ૧૫૪

જો કામમાં ઝોરતે પોતાની મેહરનો થોડો ભાગ માગી લીધો, બદલે જો ભાગ ભાગી રહ્યા તે લેવાનો તેણીનો હક જ્યારે એનો ધણી મરી જાય તો તારીખથી થાય છે. કાંઈ પેહેલી માગણી કરી તે વખતથી થતો નથી, બાદે મુદત, ચરણની તારીખથી ગણાય. ૬ વી. રી. એસ. સી. પ્ર. ૧૦

મુસલમાન શિક્ષક પાસે ધણીની મિલકત હોય, તે પોતાના ધણી પાસે તેણીની મેહર લેહેણી હોય, તો તે મેહર મળે તો "સુધી તે મિલકત બીજા વારસો વિરૂદ્ધ પોતે કબજે રાખી શકે, ને કદી કબજો, લેઈ લેવામાં આવે તો તે કબજો વિધવા દાવો કરી પાછો લેઈ શકે, એવો એનો મેહર બદલનો એ મિલકત ઉપર 'બોજો' છે, ૬ વી. રી. એફ. બી. પ્ર. ૩૧૮, ૩૧૯

મેહરની રકમ કેટલી તે બાબત નક્કીપણું ન હોય. તોપણ તે બદલ વિધવાનો પોતાના ધણીની મિલકત ઉપર બોજો Lien છે. ૧૦ વી. રી. પ્ર. ૩૬૯

શરેહ પ્રમાણે મેહર બદલ રૂપેયા આપવાનો સાદો કરાર કરી આપ્યો હોય, તેથી કાંઈ તેના ધણીની મિલકત ઉપર બોજો ઉત્પન્ન થતો નથી; પણ જો કરારમાં બોજો ઉત્પન્ન કર્યો હોય તો થાય; અગર એવું થાય કે તેના ધણીના મરણ પૂરથી એની કાંઈ મિલકત વિધવાના તાબામાં વારસો મેહર બદલ રૂહેવા દે તો બોજો ઉત્પન્ન

ધાય છે. ને તે પોતાનો ઘરો ખતે માં સુધી કુખને ન છેડે એવો તેનો
 થાય છે. ૧૩. વી. રી. પ્ર. ૪૯

મેહેરનો ખોળે તે ગિરેના ખોળ નેવો નથી, કારણ તેથી લેહ-
 લુદાર એ મિલકત જ્યાં હાં ગઢ હોય સાંથી લઈ શકે છે. માટે એ મેહેરનો
 ખોળે ઉતરતા દરજ્જાનો છે. શરેહમાં તેને ખીન્ન જેવાની બરાબરનું
 રેવું ગણ્યું છે, પણ ગીરો પ્રમાણે ગણ્યું નથી. ૧૪ વી. રી. પ્ર. ૨૩૯

મેહેર ક્યારે લેવી એવો ઠરાવ ન હોય અગર તે માન્ય છે કે
 માફાગણ છે એવું નક્કી થાયું ન હોય, ત્યારે શરેહ પ્રમાણે તે મેહેર
 dower prompt and exigible તુરત લેવાની છે એમ ગણવું
 નોંધ્યું. એવો ઠરાવ છે. માટે ધણી સાથે લગ્ન સમય જ્યારે હોય
 તે દરમિયાન ગમે તે વખત ચોરસ તેવી મેહેર માગી શકે. ૬ મ.
 હા. રી. પ્ર. ૯ અને ૧૯ વી. રી. પ્રી. કો. ૩૧૫

પાછળ આપવાની મેહેર ફલાણી વખતે આપવી એમ નક્કી કર્યું
 ન હોય, તો એવું અનુજાત કરવું નોંધ્યું કે એ મેહેર ધણી અગર
 ધણીયાણી એમથી એક મરી જાય તે વખત લેહેણી થાય છે, અગર
 ફક્ત ધણી મરી ગયેથી લેહેણી થાય છે. ૧૯ વી. રી. પ્રી. કો. પ્ર. ૩૧૫

મુસલમાન વિધવા પાસે પોતાના ધણીની મિલકત હોય, તો
 તે મેહેર પોતાની જેટલી બાકી હોય તેટલી રકમ બદલ તેની પાસે
 છે એમ ગણીને તે રકમ તેને મહે સાં સુધી કુખને ન છેડે. ૧૪
 વી. રી. ૨૩૯, અને ૨૨ વી. રી. પ્ર. ૧૧૮

જ્યાં અમુક ભાગ તુરત આપવાનો એમ ઠરાવેલું નહીં, તે ઠે-
 કાણે નિચેની કોર્ટે એમ ઠરાવ્યું કે ૩ ભાગ મેહેરનો તુરત આપવો,
 ને બાકીનો પાછળથી આપવો. ૨ મું. હા. રિ. પ્ર. ૨૬૧

ધણી, ધણીમાણીના જુદા મડવાથી, ધણીયાણીને મેહેર, માગવાની ફરજ પડતી નથી; અને માગણી બ કરે ત્યાં લગી મુદતનો કાર્યદે લાગુ થતો નથી. નાથી વિ. કાઉદ. ૨ મું. હા. રી. પ્ર. ૨૯૩. બ્રહ્મીસંપત્તિનનો શરેહમાં નિયમ છે, તે મેહેરના દેવામાં બ્રહ્મીસ કચ્ચું હોય તેને લાગુ નથી, તેનો વેચાણ તરીકે છે. ગુલામ મુન્તકા વિ. હરગત. અ. પ્ર. ૮૫૪

મેહેરની રકમ મળે ત્યારે આપવી એકું ઠરાવેલું, પણ તે કેટલી આપવી તે ઠરાવેલું ન હોય હો, તમામ રકમનો ત્રીજો હિસ્સો ધણીની દુયાતીમાં સ્ત્રી માગે ત્યારે આપવે એમ ગણવાનું છે, ને બાકીનો હિસ્સો બાગ ધણીના મરણ પછી તેણીને લેવાનો હક થાય છે. શ્રીમાળીબી વિ. સંદીપન વલદ નીજમુદીન. ઈ. હા. રી. ૨ મું. પ્ર. ૩૦૭

જો મેહેર માગે ત્યારે દેવી હોય તે આપવામાં આવે નહીં ત્યાં સુધી ધણી પોતાના લગ્નના હક પાછા માગી શકતો નથી, અને આરત પોતાના ધણીની સાથે રહેવાને ના કહી શકે છે, ખાતરી આરતે ધણીનું ધર મેહેર માગ્યા સિવાય છોડ્યું હોય અને તેના પર દાવો કરવામાં આવે, ત્યારે તે માગે તોપણ ચીંતા નહીં. લગ્ન વખતે જો મેહેર ખીજી રીતની ઠરાવવામાં આવી ના હોય તો તેનો એક ભાગ તો બ્યારે માગે ત્યારે આપવો સમજવો, અને તે ભાગ રીવાજ પ્રમાણે ઠરાવવો. બ્યારે રીવાજ ના હોય ત્યારે તે આરતની સ્ત્રીત્વી અને મેહેરની રકમ ઉપર નજર રાખી કોઈ તેમ તે આપાવવી. આ નિયમ ઉપર નજર રાખી કોઈ ઠરાવ્યું કે રૂ. ૫૦૦૦ નો આવી બાબતમાં માગે ત્યારે આપવે સમજવો, કારણ કે બાબતમાં આ

રતે દીસખણ છે, અને દીસખણના કુટુંબમાંથી આવેલી છે. માટે તે
કરાવવામાં ફાટે પોતાનો અખસાર વાપરેલા છે તે બરાબર છે. તાજે
દુનનીસા વિ. ગુલામ કંબાર. ઈ. લા. રી. ૧ અ. પ્ર. ૪૮૩

લગ્ન વખતે મેહેર થોડી મુદત પછી આપવાની કરાવી ન હોય,
સારે મેહેરનો કાંઈ ભાગ 'તરત આપવાનો' છે એમ ગણવું. અને એ
રકમ કેટલી આપાવવી એ બાબત શિવાજ ન જાણાય તો તે ભાગ નક્કી
કરાવવામાં તે સ્ત્રીના કુળ તથા કુલ મેહેરની રકમનો વિચાર કરવો.
કસ્તખાખીખી વિ. સદરદ્દીન. ૨ મું. હા. રી. પ્ર. ૨૨૯૧, એફન વિ.
મકરહુસેન. ઈ. લા. રી. ૧ અ. પ્ર. ૪૮૩; તૈમ્મીકુન્નિસા વિ. ગુલામ
કમ્બાર. ઈ. લા. રી. ૧ અ. પ્ર. ૨૪૬

મેહેર ગમે તેવી બારે હોય, અને લગ્ન વખતે તેનો ધણી ગ-
રીબ હોય કે ન હોય, અથવા મેહેરનું દેવું આપવા કેટલી મિ-
લકમ મૂકી ગયો હોય કે ન હોય, તેમ છતાં શિયા પંથના ધણીએ
કમુક્ત કરેલી સઘળી મેહેરની રકમ લેવાનો ઝોરતનો હક્ક છે. સુગર
બીખી વિ. મમુમાખીખી. ઈ. લા. રી. ૨ અ. પ્ર. ૫૭૩.

શરેહ પ્રમાણે જ્યાં સુધી દુત આપવાની મેહેર ધણીએ ઝોર-
તને આપી નથી, ત્યાં સુધી લગ્નના હક્ક પુરા કરાવવા બાબતનો તેનો
દાવો ચાલી શકતો નથી, ને કંઈ એરતે લગ્ન થયા પછી પાંચ વર્ષ
સુધી બેગી રહી લગ્નના હક્ક પુરા કર્યા હોય તોપણ હરકત નથી.
બારે દાવો કરે સારે તે મેહેર માગી શકે છે, અને તે આખા કિના
દાવો ચાલી શકતો નથી. વિસ્ત્રાયત હુસેન વિ. અલારખી. ઈ. લા.
રી. ૨ અ. પ્ર. ૮૩૧

શિયા ધણીએ પોતાની સુન્ની ઝોરતને કમુક્ત લેવાનો દાવો

કૃપા. આ કામમાં ઠરાવ થયો કે ઓરતને પોતાના સંપ્રદાયનો કાય-
દો લાગુ પડે છે, તેથી તરત આપવાની મેહેર આપ્યા શિવાય ધ-
ણીના દાવે ચાલી શકે નહીં. નસરત હુસેન વિ. હમીદન. ઈ. લા.
રી. ૪ આ. પ્ર. ૧૦૫.

પોતાના મૈયત ધણીની મિલકતનો કાયદેસર કબજો કાઢ વિ-
ધવાને મળ્યો હોય, તો તેના મરણ પછી તેના વારસો પાસેથી પણ
મેહેરની રકમ મળતાં મુધી સદરહુ મિલકતનો કબજો છીનવી લેવાય
નહીં. અમીરનિસા વિ. મોરોદીઉનિસા ૬ મુસ. ઈ. આ. પ્ર. ૨૧૧;
કસીમઅક્ષ ખાન વિ. હુલ્લીન મુદ્. ૧૫ વી. રી. પ્ર. ૮૨. અબુઅક્ષા-
ખાન વિ. અહમદ અલીખાન. ઈ. લા. રી. ૭ આ. પ્ર. ૩૫૩

કાઠ, મુસવ્વમાને પોતાની ઓરતને તાબે લેવા સાથે દાવો કરે-
લો, તેમાં ઓરતે એવી તકરારખતાવી કે વાદીએ મહારી મેહેરના રૂ-
પીય આપ્યા નથી, તેથી હું તેને ઘેર જવાને બંધાએલી નથી. વા-
દીએ તે રકમ લગભગ કચરથી આપવાનું કમુલ કર્યું હતું, પણ તે ર-
કમ તેણે આપી નથી. તેમાં ઠરાવું કે પ્રતીવાદીઓ તેણીનાં ધ-
ણીને ઘેર જઈ તેની સાથે રહેવા સાથે મેહેર નહીં આપવાનું કાર-
ણથી ના પાડી શકતી નથી. ઈ. લા. રી. ૧૧ મ. પ્ર. ૩૨૭

શિયા તેમજ સુનીશાળા સંપ્રદાય મુજબ દીકરો સાત વર્ષને
 માય અને દીકરી સ્ત્રી ધર્મમાં આવે ત્યાં સુધી માયના કરતાં માનો
 તેમની રક્ષાનો હક્ક વધારે છે. નુરકાદીર વિ. બુલુખા બીખી. ઈ. લા. રી. ૧૧. ક. પ્ર. ૬૪૯; ભુચા વિ. ઇલાહીખદ. ઈ. લા. રી. ૧૧ ક. પ્ર. ૫૭૪ બુધીનખીખી વિ. ફક્રાલાહ. ૨૦વી. રી. પ્ર. ૪૧૧, નરે અમીરનિસા ૧૧ વી. રી. પ્ર. ૨૯૭, અને રેબેગમ વિ. રેબા-
 હુસેન. ૨ વી. રી. પ્ર. ૭૬.

શિયાશાળા સંપ્રદાય મુજબ મા પરાયે ચાલતી નહોતી તે,
 તેણે પોતાની બાળક દીકરીઓની રક્ષાનો હક્ક છે. હુસેની બેગમ્મા
 કામમાં. ઈ. લા. રી. ૭ ક. પ્ર. ૪૩૪.

કાયદેસર વાલી ભરીકે વાદ્યોણે પોતાની સગીર બેહેનની રક્ષા
 આપે દાવે કરી શકે. એ કામમાં એવું ફરતવામાં આવ્યું કે જો તેને
 કાયદા પ્રમાણે રક્ષાનો હક્ક છે, તોપણ તે કસબુણ હોવાથી તેની સ-
 ગીર બેહેનના હિતને અર્થે તેનો દાવો કાઢી નાંખવાને પુરતું કારણ
 છે. અબ્બાસી વિ. હુસે. ઈ. લા. રી. ૭ અ. પ્ર. ૫૯૮.

શરદ્દતી રીત પ્રમાણે જોઈએ તો મેરણ અગર બીજી રીતે
લગ્ન સંબંધ દુટયો, એટલે પછી પક્ષકારો અગર તેમના વારસેની
એક જીભ સાથે, જેમ એક સહીઆરા વેહેપારના ભાગીયાના વાર-
સોમાં, જે સહીઆર દુટયા પછી જેવો સંબંધ રહેતો નથી, તેવો
આમને પણ રહેતો નથી. ૧ વી. રી. પ્ર. ૧૫૨.

એક મુસલમાનની છોકરી ન્હાની વયની હતી. તેનો બાયદેસર
પાલી તેના દાદાનો ભાઈ હતો. પણ તે ખુબનો અપ્રાધી હતીથી ફે-
દમાં હતો. તેને પાનો આવવાની માંશા નહોતી, અને તે એ છોક-
રીની મા અને દાદીએ કરેલું લગ્ન રદ કરાવે પાત્ર નથી. જોઈ કાલુ
વિ. ગરીબુલાહ. ૧૩ બે. લો. રી. પ્ર. ૧૬૩ નોટ; ૧૦ વી. રી. પ્ર. ૧૨૨.

એક મુસલમાન સ્ત્રીએ પોતાના માજી ધણીના સગીર છોકરી
તરફથી સન્ ૧૮૬૦ ના ૨૭ મા આક્ટ પ્રમાણે સર્ટીફિકેટ માંગ્યું,
અને તેમાં સગીરની મા અને મેરનાર ધણીના વચે લગ્ન થયેલું હો-
વાત ઉપર આધાર રાખેલો, પણ કોર્ટના જજની નજરમાં જે વાત
શામેત ન. આવી, તેથી સર્ટીફિકેટ આપ્યું નહીં. આ ઉપરથી હતું
કે જેને સર્ટીફિકેટ મળ્યું નહીં, એટલાજ સમય ઉપરથી શરદ્દ પ્ર-
માણે જે લગ્નનું અનુમાન અને સગીરના ઔરસપણાનું અનુમાન
થઈ શકે એવું હોય, તે જનું રહેતું નહીં. ૧૬ વી. રી. પ્ર. ૪૨૬.

શરદ્દ પ્રમાણે તુર્ત આપવાની મેદરનો આંકડો આપી ચુક્યા, એટલે
લગ્ન સંપૂર્ણ થયું એમ કહેવાનો ધણીનો હક્ક છે. ૧૩ વી. રી. પ્ર. ૩૭૧

શિયાશજા પ્રમાણે નમામ પ્રસંગે લગ્ન કાયદેસર ચલાય છે.

પણ ચરિ બનેના મા બાપ તરફથી કે એક પેશકારના મા બાપ તરફથી
બૂલ મઠ હોય, ત્યારે તે ઝેરકાયદે ગણાય છે. ૧૪ વી. રી. પ્ર. ૧૨૫.
લગ્નનો કરાર અમલમાં લાવવા માટે આ દેશની દિવાની કો-
ર્ટમાં દાખા થઈ શકતો નથી. ૨૪ વી. રી. પ્ર. ૪૮૩.

શિયા શાળા સંપ્રદાય પ્રમાણે બે સગીર ઉમરના મુસલમાન
વચ્ચે ફઝુલી રીત મુજબ લગ્ન ક્રિયા થઈ હોય, તો તે લગ્નને પૂણ્ય
કરવા સાર તે સગીર પાકી વય અને સમજણનું થાય, ત્યારે તેણે
જબુલ કરી બાહાલ રાખવું જોઈએ. સુન્ની શાળામાં છોકરી પાકી ઉમર
પેહોચતાં જ ને લગ્ન નાકબુલ કરે તો, એવાં લગ્ન રદ થઈ શકે
છે. શિયા મત પ્રમાણે આ વાત છોકરીને સમજાવવી જોઈએ, કે
પછી તે લગ્ન બાહાલ રાખે કે નાકબુલ કરે.

એક છોકરીનો બાપ મરી ગયાથી તેનો બાપની માએ તેનું
લગ્ન કર્યું, અને છોકરી પાકી વય પેહોચ્યા બાદ, પણ તેના ધણીની
સાથે કોઈ પણ વખત રહ્યા વગર, અને લગ્ન બાહાલ અગર નાકબુલ
કર્યા વગર મરી જાય, તો તે દાદીને તેની મિલકત મળે નહીં. તે
છોકરીની માને તે મિલકતનો ૩ ભાગ મળે, અને બાકીની તેના
ઓરસાન બાઈ તથા બેહેનોને મળે. નવોજમીના જહાન વિ. મહમદ
અસખર ખાન. લો. રી. ઈ. અ. સુપ્રિમેન્ટરી વોલ્યુમ અ. ૧૯૨૧
૨૬ વી. રી. પ્ર. ૩૧.

એક મુસલમાન પુરુષ અને તેનાં પત્નીની વચ્ચે
નિકો થયો, અને તે નિકાના લગ્નથી ઉત્પન્ન થયેલું છોકરું, જે હતું
તેનું ઔરસપણું જાણે ન થયું; પણ સદરકોર્ટે લગ્ન વિશેના પૂરાવ ઉ-
પર મહેંગો સમજાયો નહીં, અને તે બાબતની હકીકત ધ્યાનમાં ન

તેનાં એમ અનુમાન કયું કે, વગન થયું હશે એમ સંભવ નથી; તે ઉપરથી તે કરાવ રદ કરી જુડીશીંગલ કમીટીએ ઠરાવ્યું કે કોર્ટની કોર્ટે અનુમાન ઉપર જવું નહોતું, પણ પુરાવ ઉપરથી ન્યાય કરવા હતા. ૧૧ માર્ચ ઈ. અ. પ્ર. ૧૭૭, ૧૭૮.

એક મુસલમાન, એક મુસલમાની જે કીસબાણ હતી, તે જે તેના ઘરમાં રહેતી હતી તેની સાથે ધણું વર્ષ સુધી રહ્યા, તે મુસલમાનના મરણ પછી તેણીને તેની ઔરત તરીકે દાવો કીધો; અને લગ્ન શાખીત કરવા માર્ક્યું, પણ ફરી શકી નહીં. ઠરાવ થયો કે આવી કીકત ઉપરથી કોર્ટથી એવું અનુમાન ન કરી શકાય કે એક સ્ત્રી જે એકવાર કીસબાણ હતી, તે સાંજે મુદત અને સારી રીતે ચાલવાને લીધેને ફાલેત સ્ત્રી થઈ. કાયદાનું સાધારણ અનુમાન એ થાય કે લગ્ન થયુંજ નથી. મુસામત બેનતુલ ખતોલ વિ. મુસામત હુસેની એગમ, ૧૧ માર્ચ ઈ. અ. પ્ર. ૧૮૪.

મુસલમાન ધણી પોતાના લગ્ન હક અમલમાં લાવવા સાર દિવાની કોર્ટમાં ઔરત કબૂલે લેવાનો દાવો આણી શકે. પણ જે સે ઔરત તરફ એવી ફરત વાપરવામાં આવતી હોય કે જેથી ધણીને તાબે જવું જોખમકારક હોય, તો કોર્ટ તેના ધણીને ઘેર મોકલશે નહીં. મુનશી મકલુર રહીમ વિ. અમસુનિસા બેગમ, ૧૧ માર્ચ રી. પ્ર. ૫૫૧.

મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે લગ્ન થયું હોય, તો પણ છોકરીને પુત્ર વાવર્યાના ચિન્હ જણાય તો સુધી ધણીને ત્યાં ન મોકલતાં પોતાના કબજામાં રાખવાનો માનો હક છે અને બાપ તથા ધણીની ગરહાન્-રીમાં મા છોકરીને બીજે રથને લેઈ જાય તો પણ, છોકરીને સોળ વર્ષ થયાં ન હોય અથવા મેહર મળી ન હોય તો, તેને કોર્ટ ધણીના કબજામાં સોંપશે નહીં. ખતીજ ખીખીના કામમાં, જે લૉ. રી. પ્ર. ૪૫૭.

એક મુસલમાનની ૧૦ વર્ષની છોકરીને સ. નામના માણસના હવાલેખાથી લેવાને વાસ્તે હાજીઅસકોર્પસેનું રિટ માગવા અરજ કરી. તેમાં હકીકત એવી હતી કે તે છોકરીનો બાપ મૂળ ચાહુદી કોમનો હતો, ને પાછળથી મુસલમાન થયો, ને ફરી પાછો ચાહુદી થયો. ને છોકરીની મા મુસલમાન હતી. સ. નામના મુસલમાન સાથે બાપની મંજુરી સિવાય માએ લગ્ન કર્યું હતું. તેમાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું કે સ. નો હવાલો ચેરકાયફેસર નહોતો, કારણ કે બાપે જ્યારે મુસલમાન થયો છોડી દીધો ત્યારે લગ્ન થવામાં તેની મંજુરીની જરૂર નહોતી; એવી હકીકતમાં માની મંજુરી બસ છે. તેથી અરજ નામંજુર કરવામાં આવી. મહીનબીલીના કામમાં. ૪૩ એ. લા. રી. પ્ર. ૧૬૬.

એક મુસલમાન તરણ વયમાં. આગ્રેલી સ્ત્રીને કાયદેસર રીતે પુરુષો હોય તો તે, તે સ્ત્રીના બાપ અને બીજા સખસ જે તેણીનો ધણી છું એવો દાવો કરતો હોય, તેના વિરુદ્ધ તે સ્ત્રીને પોતાનાથી દૂર રાખવા સમમબ્યાબદલ ખુશ્નાનીનો દાવો લાવી શકે. અબ્દુલીફોનાબત પ્રમાણે યુવાવસ્થામાં આવેલી સ્ત્રી બાપ અથવા બીજા વર્તીની મંજુરી સિવાય પરણી શકે, પણ સાક્ષીના મત પ્રમાણે મંજુરી હમેશાં જોઈએ. મહમદ ધાહામ વિ. ગુલામ અહમદ ખીન મહમદ. ૧ મું. હા. રી. એ. સી. ૨૩૬.

આરતને પોતાના ઘરમાં કોઈ માગફત બજાતકારે લાવવાનો દાવો જ્યાં સુધી તરત આપવાની મેહર આપી ન હોય, ત્યાં સુધી એક બાબતની મંજુરીથી સહનિવાસ કરી શક્યા હોય, તોપણ આવી રીતે નહીં. સેખ અબદુલ શકૂર વિ. મુસામત રહીમુનિસ્સા. ૬ નો. વે. પ્રા. હા. રી. ૫૬.

ઝોરત. કમળે લેવાના દવામાં યતિવાદીની તકરાર એવી હાય કે મને એહેરની રકમ આવી નથી, તો હે ચાલી શકે નહીં. કુન્દી વિ. ચોઈદીન. ઈ. લા. રી. ૧૧ મ. પ્ર. ૩૨૭.

લડાના બદલ પુરા કરાવવાના દાવામાં વહુએ પેહેલી હરકત એવી લીધી કે લગ્ન કરતી વખતે તેણીનો ધણી તેણીના આપના ધરમાં તેણીના ભેગો રહેશે, એવી તેણે શરત કરેલી તે તેણે પાળી નથી, અને બીજી તકરાર એવી લીધી કે તેણીનું બે પલ્લુ લેહેણું હતું તે તેણે લખતો લાભ લીધો છતાં આપ્યું નહોતું. તે કામમાં હાથકોટ પેહેલી તકરાર વિશે આધારવાળા પુસ્તકો એવા પછી પણ આધીનમતની શરત કોઈ પણ કેસમાં કોયદાસર બણાય કે નહીં તે વિશે ઠરાવ કચ્છા વગર ઠરાવ્યું નહીં, તે શરત પ્રતીવાદીઓ અતાવે છે તે વાદીના દાવાનો પુરતો જવાબ નથી. બીજી તકરાર વિષે ઠરાવ્યું કે તરતનું પલ્લું આપ્યું નથી, એ પણ આ દાવામાં પુરતી તકરાર નથી. ઈ. લા. રી. ૧૭ ક. પ્ર. ૬૭૭

વટલી બુલુ-મુસલમાની ધર્મમાં.

એક હિંદુ સ્ત્રી મુસલમાની, ધર્મમાં વટલી જાય તો તેથીજ તેના હિંદુ ધણી સાથેનું લગ્ન રદ થતું નથી. તેથી તેની હયાતીમાં એવી સ્ત્રી કાયદેસર બીજું લગ્ન કરી શકે નહીં. જે તે મુસલમાન સાથે નીકા કરે, તો તે પીનલકોડની કલમ ૪૯૪ મુજબ હુન્દગાર થાય છે. મુંબઈ સરકાર વિ. ગંગા. ઈ. લા. રી. ૪ મુ. પ્ર. ૩૩૬.

વારસો

અમુક સખસ મ્હારો દીકરો છે એમ કોઈ મુસલમાન કબૂલ કરે, તો તે એવાતનો પ્રથમ દર્શનિક પુરાવો છે એટલું નહીં, પણ તેથી દીકરો માની લીધાની વાત સ્થાપિત થાય છે. એ પ્રમાણે માની લીધાની વાત જો તે એ જણની ઉંમરમાં અપ દીકરાનો સખધ ગણવા જેવો તફાવત હોય, અને તે છોકરો ખીખી કાઢતો છે એવું સાબીત થયું ન હોય તો કાયદેસર છે. મુસામત ખીખી નજીબુન્નિસા ની અરજીની બાબતમાં. ૪ એ. લા. રી. અ. સી. પ્ર. ૫૫

છીનીબાઈ ઉત્પત્ત થએલી છોકરાં વચ્ચે કોઈ રક્તસખધ (સખ) હોતું નથી. વારસાનો હક્કનો આધાર રક્તસખધ ઉપર હોવાથી એક દાશીપુત્ર ખીખ બાઈની ચિલ્કતની વારસો લેઈ શકે નહીં. મુસામત સાહેબબાઈ બેગમ વિ. મીરઝા હિમ્મત બાહાદુર. ૪ એ. લા. રી. અ. સી. પ્ર. ૧૦૩

મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે એક માણસે ખીખને બિતાનો તે બાઈ છે એવો અંગીકાર કર્યો હોય, તેટલો ઉગરથી તેને બાઈ તરીકે વારસો મળી શકતો નથી. તે અંગીકાર કબનારના વિરુદ્ધ પુરાવામાં લેવાય, પણ ખીખ વારસો વિરુદ્ધ તે અંગીકાર બંધન કરતો નથી. મીરઝા હિમત બાહાદુર વિ. સાહેબબાઈ બેગમ. ૧ મેકફરસન્સ ઈ. અ. પ્ર. ૨૩ અને ૧૩ એ. લા. રી. પ્ર. ૧૮૨

મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે દાદીના બાપના પુરુષ વંશજોના શોષાધિકારીપણાથી વારસો લેવાને હક્ક મરનારની સગી બેહેનનાં છોકરાં કરતાં પેહેલો છે. મુસલમાન અને મુસલમાન વચ્ચેના દાવામાં વંસાવળી મુખ્યબાઈની સાબીત કરી શકાય. મોહીદીન અમીદખાન વિ. મોહીદ મહમદ. ૧ મ. હા. રી. પ્ર. ૯૨

મુસલમાન રાજની તમામ મિલકતમાં સાધારણ રીતે ધર્માણે તેના વારસોમાં વિભાગ થાય કે નહીં, એ હજી શકે બરેણું છે. મુલામ મકમલ નેમતગ્યાન વિ. કેસ. ૧ મ. હા. રી. પ્ર. ૨૮૧

ધર્મ ક્રિયા કરવાને અમુક જમીન ધર્માદાય આપા હોય, તે તેની ઉપજ જે માણસને તે સોંપી હોય તે મરી જાય ત્યારે તેના વારસો લેઈ શકે નહીં. બક્ષર મોહીકદીનસાહેબ વિ. અજી મોહીકદીન સાહેબ. ૨ મ. હા. રી. પ્ર. ૧૯

મુસલમાન કુટુંબના વલિવટ કરનારે મજ્યારી મિલકતમાં જે કાંઈ વધારો કર્યો હોય, તે બીજાને મુરોવો ન હોય તે મજ્યારી મિલકતની મદદથી કર્યો એવું અનુમાન થાય છે. વેલાઈ વિ. રા. રાવત્તન વિ. મીરા મોહીકદીનરાવત્તન. ૨ મ. હા. રી. પ્ર. ૪૧૪.

મુસલમાન દારીપુત્રને પોતાનો તે છોકરો છે એવું કાંઈ કબૂલ કરે. તે તેને બીજી પરણેલી બોયડીથી યએલા પુત્રના જેટલોજ વારસો મળશે. છોકરાને પોતાનો માની લાવેલો હો એ વાત તે માની લેનારની તે છોકરા તરફની વતણુંક ઉપરથી સાબીત કરી શકાય. સૈયદ નવા-કલા વિ. મિરાતસાહેબ. ૨ મ. હા. રી. અ. સી. પ્ર. ૨૮૫

કોઈ મુસલમાન સ્ત્રી જે મિલકતમાં તેનો હક્ક છે તેને સાર પોતાની જાંઘી પૂરી થયા બાદ પણ ચાલે એવો લાંબી મુદતનો ખટોલકરી આપે, તે તે રદ થવાને પાત્ર નથી. નિજાલાઈ પ્રાગજી વિ. ધસેસાન હાજી અબદુલાખાન. ૨ મ. હા. રી. અ. સી. પ્ર. ૨૯૭

એક માણસ ગુજરી ગયો તેની વિધવાએ કાયદેસર હિસ્સેદાર તરીકે તેના એ દીકરા વિરુદ્ધ પોતાના ભાંગને માટે દાવો આપ્યો. તેથી એ કામના ફેસલાના વાત નિર્ણય ગણી. એક દીકરાને બીજા દીકરા

કિરક શોષાધિકારીના સખે દાવો આજીવાને કાઢવાય આવતો નથી.

ઈમામસાહેબ વિ. કાશીમસાહેબ. ૩૧ મું. હા. રી. ઓ. સ્કે. પ્ર. ૧૦૪.

કોઈ સહવારસે મરનારની મિલકતનો ખોટો અયોગ કરીને તે પૈશાની જમીન વેચાતી લીધી, તે જમીનમાં કોઈ પણ બીજા વારસેને હિસ્સો મેળવવાનો હક નથી. પણ પોતાના ભાગના પૈશા ફક્ત લેવાનો હક છે. નુરલહસેન વિ. મુસામત મુનીરમ. ૪ નં. વે. પ્રા. હા. રી. પ્ર. ૧૦૩.

મુસલમાની કાયદા અમાણે કોઈ માણસનો પત્નો લાગતો ન હોય, ત્યારે તેના વારસો તેની મિલકત તેને માટે સંભળી મૂકવા અથવા બીજી કોઈ પણ મતલબથી વહેંચી લેઈ શકે નહીં; વેંહેંચણુ તે તેના મરી ગયા પછી અથવા કાયદેસર મરણનું અનુમાન થયા પછીજ થવી જોઈએ. કાલીખાન વિ. મુસામત બદી. ૫. નં. વે. પ્રા. હા. રી. પ્ર. ૬૨.

એક સમ્પત્તિ કયાં ગયો છે તેનો પત્નો લાગતો ન હોય, ત્યારે તેને જે મિલકત વારસામાં મેળવવાની હોય તે લેવા તે ગુમ થએલા સમ્પત્તિનાં ઐરી છોકરાં દાવો આણે તો તે ચાલે નહીં. શાથી કે તેનું મરણ સાબીત થયું નથી. ને તેના જન્મથી ૬૦ વર્ષ પૂરાં થયાં નથી. ગુમ થએલા સમ્પત્તિના ભાઈના કબજામાં જે ભાગ હતા તેનું વેચાણુ રદ છે. પણ ઠરાવ થયે કે તે ભાઈના કબજામાં તે ભાગ રહેવા દેવો, એવી શરતે કે ગુમ થએલો સમ્પત્તિ પ્રાપ્ત થાય ત્યારે તેણે તે ભાગ આપી દેવો. મુસામત દુર્ગાબીબી વિ. મુસામત રાહત બીબી. ૭ નં. વે. પ્રા. હા. રી. પ્ર. ૧૯૧.

મુસલમાની કાયદા અમાણે ઓરમાન મા વાલી તરીકે મિલકત વેચી શકે નહીં; અને પોતીને વારસ ન હોય તો બીજા વારસેને

માટે પણ મિલકતની કાંઈ વ્યવસ્થા કરી નહીં. હુસામતમાંથી
વિ. માલતાબદ્ધ. ૭ ના. વે. પ્રા. હા. રી. પ્ર. ૩૪૩

શરેહ પ્રમાણે જે માણસ છોકરાં સુક્યા વગર મરી જાય, તો
તેની મીલકતમાંથી તેની વિધવાને ૬ હિસ્સો મળ્યા બાદ જે બાકી
રહે, તેમાંથી વારસો મળવાનો એહેનના દીકરાનો હક છે. ૫ વી. રી. પ્ર. ૨૩

શરેહ પ્રમાણે દીકરી આપના મરણ પેરેલાં અગર પછી, તેમજ
પરણ્યા પેરેલાં કે પછી વ્યભીચારથી થઈ હોય, તો પણ વ્યભીચારના
કારણથી તેને વારસો મળવામાં હરકત પડતી નથી. ૬ વી. રી. પ્ર. ૩૦૩

મુસલમાનોમાં વારસો દરકે છોકરાને મળી શકતો નથી. ૯
વી. રી. પ્ર. ૫૦૨

શરેહ પ્રમાણે જ્યાં સુધી બાઈ તથા એહેન હોય કે ફક્ત એકલો
એકજ બાઈ જીવતો હોય, ત્યાં સુધી મરનાર બાઈની દીકરીઓને વાર-
સો મળતો નથી. ૧૦ વી. રી. પ્ર. ૩૦૬

શરેહ પ્રમાણે એકઠીકુટુંબ જેવો વારસ હોય, તે તે દેવું આ-
પવા માટે અથવા બીજા જરૂરીયાત કારણસર મીલકતના મોટા યોગ
ભાગ વેચે તો હરકત નથી. ને તેવાં વેચાણ શુદ્ધ અંતઃકરણથી ખરી
કોમંત લેઈ થયાં હોય તો, તેથી જે હક મળે છે તે નાબુદ થતો નથી.
૧૩ વી. રી. પ્ર. ૨૧૬

શરેહ પ્રમાણે વારસ થવાનો હક છોડી દે શકાય છે. એ છોડી
દેવાનું કૃત્ય કાંઈ જાહેર જોઈએ એવી જરૂર નથી. ઈર્બિત રીતે પણ
થઈ શકે, એટલે બીજા ઉપર જે દાવો કરવાનો તે ન કરે અગર કરે
તો બંધ પડે, એટલે ઈર્બિત રીતે ભાગ છોડી દીધો એમ સમજા
ય. ૧૭ વી. રી. પ્ર. ૧૦૮

મુસલમાન ખોળે મરણ પામે તેને કાંઈ કરવું ના હોય, અને તેણે વશિયત પણ કરેલી ના હોય, તો તેની બેહેન કરતાં તેની વિધવાનો વીરસ થવાનો પ્રથમ હક્ક છે. પ્રતીવાદીએ કહેલું છે કે ખોળાઓમાં વારસ ખાત ને ખાસ રીવાજ છે તે હિંદુશાસ્ત્રથી ગુદા છે. તેમાં ઠરાવવામાં આવ્યું કે તે ખાસ રીવાજ શામેલ કરવાનો બેહેનને પ્રતીવાદીઓના ઉગ્ર છે. મુસલમાન ખોળાઓમાં હિંદુશાસ્ત્ર કરતાં ગુદા નિયમ છે, એ શામેલ કરવાને તે ખોળાઓની ભત્રીજા ખાસ સમસોના અભિપ્રાયનો પુરાવ ખસ નથી. આટલે અમુક વખતે તે રીવાજ પ્રમાણે ચલાવવામાં આવ્યું હતું એવા દાખલાઓથી શામેલ થવું જોઈએ. રહીમતખાઈ વિ. હીરખાઈ ઈ. લા. રી. ૩ મું. મ. ૩૪
 એક નવાબઅલી ચાંદ્રી તા. ૨૧ જુલાઈ સન ૧૮૬૭ ના રોજ મરણ પામ્યો, તેની ધિવારએ તેના ધણીની વારસ તરીકે તેના હિરસાની અમુક જમીનનો કેબજ લેવા દાવો કર્યો. પ્રતીવાદીએ તકરાર કરી કે હું મરનાર નવાબઅલીનો એકસરખી લીટીમાં પીત્રાઈ ભાઈ થાઉ છું. અને વાદીઓનો પોતાના ધણીની મીલકતમાં ચોથા હિરસા કરતાં વધારે હક્ક નથી. આ પક્ષકારો મુસલમાન ધર્મમાં મુની પંથના છે, તેમાં ઠરાવવામાં આવ્યું કે બધારે ખીજ સહિસેદાર ના હોય અને પ્રતીવાદી મરનારનો સગો યાય છે એવું તે શામેલ કરી શકતો નથી. તે વાદીઓને મરનારની મીલકત વારસામાં મળવાનો હક્ક છે. મહમદી અરસાદ ચોંદ્રી વિ. સાગુદા ખાનુ. ઈ. લા. રી. ૩ મું. પ્ર. ૭૦૨

મરનાર ધણીની મીલકતમાં શેષમાંથી ખીજ વારસે વિરસે વિવાદો હિસો લેવાનો શરૂ પ્રમાણે હક્ક નથી. ઈ. લા. રી. ૩ મું. પ્ર. ૩૪

મરનાર મુસલમાનની મીલકત તેમ વારસાએ વેચી લીધી,
તે બખત તે મરનારનું ચીકું દેવું હતું. વારસામાંથી એ જણ ઉપર ન-
મામ દેવાને માટે દાવો કર્યો. તેમાં ઠરાવ્યું કે તે વારસાએ વારસા-
માં જેટલી મીલકત લીધી હોય તેટલે દરજે સરન્કરના દેણાના જ-
વાબદાર છે. મોટે તેટલી રકમનું તેઓના ઉપર હુકમનામું થવું જો-
ઈએ. પ્રથીપાળસીંદ વિ. હુસેની જન. ઈ. લા. રી. ૪ અ. પ્ર. ૩૬૧

છોકરાનું ભૌરસપણું, લગ્ન થયા વિશે સંજ્ઞાત પુરાવો ન હોવાથી
શાબીત થઈ ન શકે, સારું તેને એ મહારો છોકરો એવું કાંઈ સપ્સે
માની લીધું હોય, તે તે સપ્સે તે છોકરાનો બાપ છે એવું મુસલમાની
કાયદાનું અનુમાન છે. પણ તે અનુમાન જ્યારે તે છોકરો પીળો કાંઈતો
છે એવું શાબિત થયું ન હોય સારું કરવામાં આવે છે. મહમદ અલ્લ-
દાદખાન વિ. મહમદ ઇસ્માયલ ખાન. ઈ. લા. રી. ૧૦ અ. પ્ર. ૨૮૯

વાલી અને સગીર:

અણીજ અગત્ય હોય અગર સગીરને ખુલી રીતે લાભ થતો હોય, તે સિવાય મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે વાલી સગીરની મિલકત, બેચી શકે નહીં. અથવા વાલી પાસેથી ખરીદનીર પોતે કરેલી ખરીદી શુદ્ધબુદ્ધિથી કરેલી છે એવો બચાવ લાવી શકે નહીં, મોટો ભાઈ પોતાની સગીર બેહેનેની મિલકતનો આવો વાલી નથી. મુસામલ ન્યુક્ષન નિ. મુસામલ મસદાઈ કુંવર. ૩ બે. લા. રી. અ. સી. પ્ર. ૪૨૬.

એક સગીર ઉમ્મરની સ્ત્રીની કાચ્છેસર વાલીની કબુલત વગર તેની માતા દાદીએ કરેલું સગર રદ કરાવવા સાર દાવો લાવવામાં આવે. વાદી તે સ્ત્રીના દાદાને બાઈ હતો અને ખુનના ગુન્હા ખાદલ કેદમાં હતો. ઠરાવ કરવામાં આવ્યો કે સગીરનો નશકનો હયાત વાલી હાલ બેશક વાદી છે. પણ તેણે તેની કુર્બદરકાર કરી નથી, અને તેને તણ છે. વળી તે વાલી જેલમાં છે અને ત્યાંથી કોઈ પણ વખત છૂટો થશે એવો સંભવ નથી. અહીં રિયતિમાં સગીરની માતા દાદીએ કરેલું લગ્ન કાયદેસર છે. એ લગ્ન યોગ્ય છે એમ કહેવામાં આવતું નથી, તે તેથી રદ કરાવવાને કારણ નથી. સેપ કાલુ વિ. સેપ ગરીબુદ્દા. ૧૩ બે. લા. રી. પ્ર. ૧૫૩ નોટ. ૧૦ વી. રી. પ્ર. ૫૨.

સગીરના લાભ માટે જંગમ મિલકતનું વેચાણ કર્યું હોય તો, તે મંજુર ગણાય છે. ૧૭ વી. રી. પ્ર. ૨૪૯.

સ. મી. સગીર ઉમ્મરમાં તેના બાપની મિલકતમાંના તેના ભાગનું તેની માએ કરેલું વેચાણ રદ છે. સ. ના બાપે મિલકત ગીરો મૂકી હતી. આ ગીરો હજી હૈદવતમાં ખરીદદારોએ કરેલા ખર્ચનો પોતાનો ફિરસે આ બાપ વગર ખરીદદાર પાસેથી પોતાના ભાગની મિલકતનો

કર્મજો મેળવના સ. નો દાવો ચાલે નહીં. મિત્રો પનાચલ્લી વિ. સે.
 યદ સુદૃઢ હસેન. ૭ ના. વે. પ્રા. હા. રી. પ્ર. ૨૦૧.
 અમુક મિલકતમાં પોતાના ધણીનો ભાગ મેળવવાને વાદીઅણે દાવો
 આપ્યો. સદર મિલકતવાદીઅણના ધણી તથા જીજ્ઞાસપણેને મ. ના
 વારસ તરીકે મળી હતી. વાદિઅણના ધણીની સગીર ઉમ્મરમાં એ મિ-
 લકત મ. ના વારસાએ વેચી હતી; અને તેમાં વાદિઅણના ધણીને બદલે
 તેના મહોટા બાઈએ વાલી તરીકે ભાગ લીધો હતો. વળી કામમાં એવું પણ
 સાબીત થયું કે મુઆઈના ગદારનરના એજર અને મ. ની મિલકતની
 વ્યવસ્થામાં સરકાર તરફના પ્રતિનિધિએ એ વેચાણ સાર પોતાની
 સખમતિ આપી હતી. વાદીઅણની તકરાર એવી હતી કે સગીરનો મહોટા
 બાઈ તેના વાલી તરીકે તેની સગીર ઉમ્મરમાં તેની મિલકત વેચી
 શકે નહીં. હરાવ થયો કે જે એ વેચાણ મુસલમાની કાયદા મુજબ
 યોગ્ય રીતે નીમાએલો વાલી સગીર તરફથી કરી શકતો હોય તો,
 સરકારની મંજૂરી વાલીને મુત્તા આપવાને હાસ છે. એમ પણ હરાવ્યું
 કે કાયદા પ્રમાણે બ્યારે મરનાર દેવું મૂકી ગયો હોય અગર સગીરના
 પોપણને અર્થે જરૂર હોય, સ્વારે સગીરની સ્થાવર મિલકત તેના વાલી
 વેચી શકે છે. હુસેની બેગમ વિ. ત્રીકલનિસા બેગમ. ઈ. હા. રી.
 ૬ મુ. પ્ર. ૪૬૭.

આ બાપ વગરની સગીર સ્ત્રીના મામાનો, તે નાલાયક છે એમ
 જણાય નહીં ત્યાં સુધી એ તરફ મારકા માણસ કરતાં તે સ્ત્રીની
 મિલકતના વાલીપણાનો વધારે હક છે. હમામઅક્ક વિ. ઠકાબીબી. ઈ.
 હા. રી. ૬૬૬. પ. ૫૬૬.

શ્રીયાવર્ગના મુસલમાન આપનો ૭ વર્ષ પૂરની ઉમરની દીકરીને કબજે રાખવાનો તેની માં વિરુદ્ધ હક્ક છે. ઇ. લા. રી. ૧૦ ક. પ્ર. ૧૫
 માએ ત્રાહીન સાથે લગ્ન કર્યું હોય તો તેણીનો પોતાના છોકરીના તાલીમણાનો હક્ક જાય છે, અને તે પ્રસંગે સગીર છોકરી હોય તો બીજા મરદ સગાઈ કરતાં તે છોકરીની વડીયાઈના વાલી થવાનો પ્રથમ હક્ક છે. ઇ. લા. રી. ૧૦ ક. પ્ર. ૧૫

હાની ઉમરની છોકરીના તાલીમણાનો હક્ક કાકા કરતાં વડી-આઈનો શરૂ પ્રમાણે પ્રથમ છે. પછી તે છોકરીનું સગીર સાથે લગ્ન કરેલું હોય, અને તે સ્ત્રીના ચિન્હમાં આવેલી ના હોય તેની ચોંટા નહીં. ઇ. લા. રી. ૧૧ ક. પ્ર. ૪૧૭

હાની વયની દીકરી કે જે સ્ત્રીના ચિન્હમાં આવેલી ના હોય તેણીનો કબજે રાખવાનો હક્ક ધણી કરતાં માનો પ્રથમ છે. ઇ. લા. રી. ૧૧ ક. પ્ર. ૬૪૯

મ. નામના સગીરને તેના બીપ તરફથી વારસામાં મળેલી મિલકત તેની માએ તેના આપનું કાયદેસર દેવું પતાવવા સાથે લેહેણદાર પ્રતિવાદીને શુદ્ધબુદ્ધિથી વેચી. મ. લાયકે ઉમ્મરનો થયો સારે તેણે તેજ મિલકત વાદીને વેચી. પ્રતિવાદીનું વેચાણ રદ કરી કબજે મેળવવા ત્રાહીએ દાવો આપ્યો. ઠરાવ થયો કે મ. નો કરતાં વાદીને વધારે હક્ક નથી, ને તેથી દેવું આપ્યા જગર તેમણે દાવો ચાલી શકે નહીં. શાહી રામ વિ. મહમદ મુમ્મુલ રહેમાન. ૬ નો. જે. પ્રા. હા. રી. પ્ર. ૨૬૮
 વળી જુઓ હસીન અલી પિ. મેહદી મુસે. ઇ. લા. રી. ૧૧ આ. પ્ર. ૫૩૩

શરેહ પ્રમાણે વાદીઅણુ પોતાની બેહેનની વાલી છે. તેણીએ પોતાની સગીર બેહેનને કંપજ લેધા દાવો કર્યો, તેમાં ઠરણકે તે પોતે કીસમણ છે. માટે તેણીને સગીર સોંપાય નહી. અપાસી વિ. મુન. છં. લા. રી. ૧ અ. પ્ર. ૫૪૮

સન ૧૮૭૫ ના ૯ માં આફટની કલમ ૨ ને હરાર કરવાની લાયકાતી સાથેજ માત્ર સંબંધ છે; તે કલમને દાવો આણવાની લાયકાતી સાથે સંબંધ નથી. પી. ધયાઈ અમા વિ. દેડીરા બોકીલમ મોદ. છં. લા. રી. ૩ મ. પ્ર. ૨૪૮.

વીલ ઈચ્છાને વશિયતનામું.

જે આણસ મુસલમાની ધર્મ પાળના ન હોય તેને એક મુસલમાને પોતાના વશિયતનામની વ્યવસ્થા કરનાર તરીકે નીમ્યો હોય, તો તેથી તે વશિયતનામું રદ થવું નથી. અને તેને તે જગ્યાએ એથી દૂર કરવામાં આવે ત્યાં સુધીમાં તેણે જે કામ વ્યવસ્થા કરનાર તરીકે કર્યાં હોય તે કાયદેસર ગણાય છે. જે હાજીખાન વિ. સી. કે. મન્ડી. ૧ એ. જ્ઞા. રી. પ્ર. ૧૬

વીલ અગર વશિયતનામું કરી જે વારસને મિલકત મળવાની ન હોય, તેને તે આપવી એમ ઠરાવી હોય તો, તે શરહ પ્રમાણે ગેરકાયદેસર છે. ૨ વી. રી. પ્ર. ૪૯

જે વશિયતનામમાં વારંસે અપૂર્ણ રહી કરી હોય તો, તેના વિરુદ્ધ એ વીલ ખરું ગણવું જોઈએ. ૪ જી. રી. પ્ર. ૩૬

એક મુસલમાન સ્ત્રીએ વીલ કર્યું, તેમાં પોતાના નાંકના સગાઓને ખાતલ કરી પોતાના બત્રીજને તમામ મીલકત પેઢી દર પેઢી બેરહે એમ કરીને આપી. તેમાં ઠરાવ્યું કે એ બત્રીજને તમામ આપેલું, અને જે તે બત્રીજે પોતાની પેઢી પેઢીમાં મરી જાય તો તેના છોકરાને મળે નહીં. ૪ વી. રી. પ્ર. ૬૬

શીયા મુજબના એક મુસલમાને મોઢાનું વીલ કરી પોતાની મીલકતનો ૩ કરતાં ઓછો ભાગ તેમાંથી આપ્યો, તેમજ અન્ય વીલ કાયમ રહ્યું. ૫ મુસલ ઈ. પ્ર. ૧૯૯

વશિયતનામથી એક ત્રતાંગિશ કરતાં વધારે મિલકત આપી હોય એ તે ખૂબ વારંસો કમલ કરે, તો તે વશિયતનામની વ્યવસ્થા

મંજુર રહે છે. પણ તે કમુક્તિ વશિયતનામું કરી. આપનારનાં
 મંજુર પછી આપવી નોંધાય, કારણ કે સ્વાર, પેહેલાં કાઢીને. પણ
 વારસાનો હક્ક શરૂ થતો નથી, અને જે લોકોને કાંઈ હક્ક સબંધ
 તેથી તેમની કમુક્તિ નિરર્થક છે. ચેરાચન વિદીશ. એશાકુત્તી ઉમા
 વિ. વલીઆ પુડીઆકલ બીઆથુકિમાહ. ૨ મ. હા. રી. પ્ર. ૩૫૦

કોઈ પરણેલી સ્ત્રીએ પોતાનો ધણી દયાતુ છતાં, પોતાની
 તમામ મિલકત પોતાના બાઈને વશિયતનામું કરી ધણીની સમ્મતિ
 વગર આપી હોય, તો તે વશિયતનામું કાયદેસર મંજુર રહે નહીં. સેખ
 મહમદ વિ. સેખ ઈશમુદ્દિન. ૨ મું. હા. રી. એ. સી પ્ર. ૫૦

મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે વશિયતનામું લખીને કરવાની જાણ
 રૂઝ નથી. લખાણ કરવાને વખત પુષ્કળ મળ્યો હોય તે છતાં લખાણ
 કર્યું ન હોય, તો તેથી શક લેવાનું કારણ છે. પણ મહોડેથી મરનાર
 જે મરણ જુજાવી હોય તે શાખીત થાય તો તેની અસર લખેલા વ-
 શિયતનામા નોટલીજ છે. મુસામદ તમીઝ બેગમ વિ. ફરૂત હુસેન.
 ૨ ના. વે. પ્રા. હા. રી. પ્ર. ૪૫

મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે વશિયતનામામાં જે માણસને વ-
 શિયત પ્રમાણે વહિવટ કરવાને નીમ્યો હોય, તે પોતાની પછી બીજાને
 તે કામ કરવાને નીમવા મુમલ્યાર છે. સેખ હાફીઝર રેહમાન વિ.
 ખાદીમ હુસેન ૪ ના. વે. પ્રા. હા. રી. પ્ર. ૧૦૬

વહુ પોતાની મીલકતની વશિયત પોતાના ધણીની સમતી વિના
 પોતાના બાઈને કરે તો તેનારે હાથે મંજુર નથી. હા. રી. ૫ મું. ૫૩

એક મુસલમાન સ્ત્રીએ નિચે લખ્યા 'મુજબ વશિયતનામું કીધું.
 'મને છોકરાં નથી, તેથી 'મહારા, માર્છ મીર હમદુલા ઉફે છોટેસાહેબે
 તેની ગુલામીમાં પોતાની રાજી ખુશીથી તેનો બાળક છોકરો મીરસાહેબ
 મહારે ખોજે આપ્યો તે દિવસથી સદર મીરસાહેબને મહારા કુટુંબમાં
 દાખલ કરી તેને 'મે' મહારા દીકરા તરીકે દત્તક લીધો છે. તેથી તેને
 હું ઉછેરું છું ને તે મહારો વારસ' છે, અને મહારી સઘળી મિલકતનો
 હું તેને માલીક છાવું છું, માટે સદર મીરસાહેબના કબજામાં મેં તે આ-
 ગી છે, મહારા ખાવિંદ સુરતનાં વવાયુ મીર અફઝલુદ્દીન ખાનસાહેબ
 ની માલમતામાં મહારો ભાગ છે. તેનો માલીક પણ એ મીરસાહેબ
 છે, તેથી જો મહારી હયાતીમાં તે મિલકત મહારા હાથમાં આવશે તે
 હું તેના કબજામાં સોંપીશ, તેથી તેજ માલીક છે. મહારા મરણ પછી
 જે તે મિલકતની વેહેચણુ થાય તે એજન્ટસાહેબની કોર્ટમાંથી મહારો
 ભાગ ઉપલ્યા હકથી લેવાને મીરસાહેબ માલીક છે. કોર્ટએ તેની
 સીમા થવું નહીં." આ કામમાં ઠરાવ થયો કે એ લેખ વલ નથી.
 ખસિસનામું છે. જે એ લેખની મતલબ પોતાના ઘણીની મિલકત-
 માંનાં પોતાના ભાગનો મીરસાહેબને માલીક ઠરાવવાની હોય, તેપણુ
 મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે આપનારના મરણ પછી તેના ભાગમાં
 માલકી હક આપી શકાય નહીં." કુવરખાઈ વિ. મીર અલમખાન.
 ઇ. લો. રી. ૭ મું. પ્ર. ૧૭૦

મુસલમાની કાયદા મુજબ વશિયત કરનારના મરણ સમયે
 જે માણસ હયાતીમાં ન હોય લેવાને તે મરનારના વશિયતનામા મુ-
 જબ વારસો મળી શકે નહીં. એ કામમાં આશાખાઈ વિ. હાજી તૈ-
 મમ (ઈ. લો. રી. ૬ મું. પ્ર. ૧૧૫) નિ આધારે એવા પણ ઠરાવ

યુથો કે, કુન્દ્રી મેમનને વારસાની આબનમાં હિંદુનો કાયદો લાગુ પડવામાં આવે છે. અખંદુલ કાદર હાજી મહમદ વિ. સી. એ. ઠરનર સ્ટાફિશિયલ એસાઇની. ઇ. લા. રી ૯ મું. પ્ર. ૧૫૮

વેલ્ફેર.

ખોજ મુસલમાનોમાં આપની સમ્મતી સિવાય દીકરો આપની હયાતીમાં વડીલોપાજ્ઞિત મીલકતની વેલ્ફેર કરાવી શકે છે. આ આબતમાં હિંદુશાસ્ત્રનું અનુમાન ખોજએને પણ લાગુ પડે છે. મી. લકર્ન રવોપાજ્ઞિત હતી તે શાખેત કરવાનો ખોજે આપને સીર છે. ઇ. લા. રી. ૧૨ મું. પ્ર. ૨૮૦

વ્યાજ.

મુસલમાનોમાં વ્યાજ લેવાનો ધારો હાઈકોર્ટ માન્યો છે. મીઆ ખાન અને મુનખાન વિ. ખીમી બીબીજન અને બીબી અનુમાન પ. એ. લા. રી. ૫૦૦; અને ૧૪૦ની રી. પ્ર. ૩૭૯

સગીરની મિલકતનું વેચાણ.

(જુઓ વાલી અને સગીર.)

જે સગીર કાઠને તામે નથી તેની સગીરણની ઉમર આજમાં ઓછી ૧૬ વર્ષની છે, એમ જણવું જોઈએ. ટી. વી. રી. પ્ર. ૩૦૬

સગીરના આપ ઉપર વાલી તરીકે સગીરણનામાં દાવો લાભે લા, તે કામમાં પક્ષકારની બદલાવત માલમ પડવાથી, હજુ કે તે સગીર જવાબદાર છે. ૧૦ વી. રી. પ્ર. ૩૦૪

એક કામમાં વાલીએ દાવો કર્યો કે મ્હારી આરત ૧૦ વર્ષની છે તે તેમને પરણેલી છે, તે મ્હારે ઘેર રહેતી હતી, પણ તેનીમાં અને બીજા માણસો થઈ તેણીને લઈ ગયેલાં છે તે ફરી મોકલતાં નહીં, તેને મ્હારે કુળને કરો; એ કામમાં કોર્ટે ઠરાવ્યું કે એ આરત સગીર ઉમરની છે, માટે કુળને અપાય નહીં, એમ ઠરાવી દાવો કાઢી નાંખ્યો. ૫ ના. થે. પ્રા. પ્ર. ૧૯૬.

બંગ્ગળાના સગીરના અકાંટની કલમ ૧૮ પ્રમાણે મંજૂરી સિવાય સર્ટીફિકેટવાળા વાલીએ ગીરો લખી આપેલું હોય તે રદ પાતલ હોય, તોપણ તે કલમથી તે કાયદા વિરુદ્ધ થતું નહીં. અને ફરાર આકાંટની કલમ ૬૫ પ્રમાણે વાલીને ગીરો મ્હારા હિસ્સા વિરુદ્ધ અમલ કરવા લાગ્યું નથી, એવું હુકમનામું, વાલીની ખોલકતના કાયદા સાર તે ગીરોનાં નાણાં મીરવામાં આવેલાં હોય, અગર તેની ખોરાકી પોશાકી, કેળવણી અગર લગ્નમાં વાપર્યાં હોય તો, તે પાછાં અગ્રિયા શિલાયું મેળવી શકતો નથી. ટી. લા. રી. ૨૮ એ. પ્ર. ૩૪૦.

શરેહતર નિયમોના મ્યાકટનાટન સાહેબના અંધના બાપ ૮ માં
ની કલમ ૧૪ માં બતાવેલી હકીકત સિવાય જે સગીરની બીલકત
કબર લેઓતા હકતી તકરાર ન હોય, તેવા સગીરની સ્થાવર મીલ-
કત વેચવાને શરેહ પ્રમાણે વાલી મુખત્યાર નથી. પરંતુ જે કામમાં
મેહેસુલ આપનારી જમીનના હક્ક બાબત તકરાર હોય, અને તે જ-
મીનમાં સગીરના જે હિસ્સા હોય તે તેમના વાલીએ વેચેલા હોય તે
તકરારનું છેવટ આવેલું હોય, અને તે જમીનના ઘણા ભાગ બાબત
ક્લેકટર સેટલમેન્ટ કરી શકે તેવું થયું હોય તો, બાજબી કીમત મે-
ળવવાથી તે સગીરના ફાયદા સાર કરેલો વ્યવહાર તે સગીરના વિ-
રુદ્ધ અને ખરીદદારના ફાયદામાં બંધવાનું વૈચાણ પ્રમાણે ચાલી શકે
છે. ઇ. લા. રી. ૧૬૬. પ્ર. ૬૨૭

હિંદુ રીવાજ.

પોતાને હીક લાગે તેના ફરફાર સાથે મુસલમાન કુટુંબ હિંદુ રીવાજ
સ્વીકારી શકે. હિંદુ અવિભક્ત કુટુંબને જે જે નિયમો અને અનુમાનો
લાગુ છે એમ હાયકોર્ટ ઠરાવેલું છે. તે સઘળાં અવિભક્ત મુસલમાન
કુટુંબને લગાડવાને જરૂરની કીયદાથી ફરજ છે એમ નથી. તે નિયમો
અને અનુમાનો અમુક કાગમાં ક્યાં સુધી લગાડવાં તે બાબત નિર્ણય
કરવો તેના વિચારપર છે. સદરવાલીસા વિ. નજ્દ ખાતુન. ઇ. લા.
રી. ૩ ક. પ્ર. ૬૯૪.

હુકમનામું :

મરનાર દેવાદારના વારસો પૈકી એકની કબુલતથી તેનાં પદ ય-
 પહું હુકમનામું, મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે બીજા વારસે નિબંધનકર-
 રક નથી. અસમયે મનિસા બીબી (મીર અશરફ અલીની વિધવા)
 વિ. રાય લછમીપતસિંગ. ઈ. લા. રી. ૪ ક. પૃ. ૧૪૨; ૨ ક. લા.
 રી. પૃ. ૨૨૩; હેન્દ્રી. મિ. મુતીલાલ ધુર. ઈ. લા. રી. ૨ અ. મ.
 ૬૯૫; સીતાનાથ દાસ વિ. રાય લછમીપતસિંગ ૧૫ ક. લા. રી. પૃ. ૨૬૪.

એક મુસલમાનની મરણ પછી તેના કેટલાક લેહેણદારોએ તેની
 વિધવા અને દીકરી ઉપર દાવો કરી તે મરનારની મીલકત ઉપર
 હુકમનામાં મેળવ્યાં, તે મીલકત તે મા અને દીકરીના કબજામાં આ-
 વેલી હતી. આ હુકમનામાની બજાવણીમાં તે મીલકતમાંની કેટલીક
 મીલકત વેચાવવામાં આવી. તે ઉપરથી તે મરનારની બે બહેનો ને
 સદરહુ વિધવા અને સિણીની દીકરીથી જૂદી પોતાના બહુની બેગી
 રહેતી હતી, તેમણે સદરહુ મરનારના વારસો તરીકે તે વેહેણ
 ચયલી મીલકતમાંથી પોતાનો હિસ્સો લેવા દાવો કર્યો. તેમાં ઠરાવ્યું
 કે મરનારની મીલકત તેનું દેવું આપણીમાં જમ કરાવી વેચાવવામાં
 આવેલી છે, માટે ઘાદીઓનો દાવો કદી નાંખવો જોઈએ. મરનાર
 મુસલમાનનો એક લેહેણદાર, જે વારસના કબજામાં મીલકત હોય તે
 વારસ ઉપર દાવો કરી મરનારની મીલકત ઉપર હુકમનામું મેળવે
 તે, જે દાવો વહિવટ બાબતના દાવો તરીકે ગણવો જોઈએ; માટે જે
 મરનારના વારસોને તેમાં પક્ષકાર તરીકે દાખલ કરવામાં ના આવે-
 તો, તેથી કદી સુધી કંઈ કામ ના હોય જો સુધી, વસિયત કરનાર

દેવું આપતાં ને બાકી રહે તે શિવ્ય ન્તે દુલો રાખી શકતાં નથી.
 મૃત્યાબ્જન વિગરે વિ. અહમદઅલી વિગરે. ઈ. લા. રી. ૮-ક. પૃ. ૩૭૦.
 એક મરનાર મુસલમાનની મીલકત તેના વારસોએ શરેહ પ્ર-
 માણે બોલાના હિસ્સાની વેહેચી લીધી, એ વેહેચણુ કરતી વખતે
 તે મીલકત ઉપર થોડુંક કરજ હતું, પછી તે તમામ કરજ બાબત તે-
 વારસોમાંના એ વારસો ઉપર દાવો કરવામાં આવ્યો. તેમાં ઠરાવવા-
 માં આવ્યું કે શરેહ પ્રમાણે મીલકતની જવાબદારીવાળું થોડું કરજ
 હોય, તે પણ વારસો મીલકતની વેહેચણી ફરી પોતપોતાના હિસ્સા
 લઈ શકે છે, અને આ એ વારસો ઉપર તમામ કરજનું હુકમનામું
 થયું, તે તે બીજા વારસોને અર્ધનકારક થાય નહીં, માટે તે એ વાર-
 સોએ પોતપોતાનો તે મીલકતમાંથી હિસ્સો લેવાથી તે તમામ કર-
 જના જવાબદાર થયલા નથી, સગળ તે તમામ કરજનું હુકમનામું
 તે એ વારસો ઉપર કરવું નહીં જોઈએ, પણ તે મીલકતનો જોડો
 હિસ્સો તે એ વારસોએ લીધો હોય તેના પ્રમાણમાં નો કરજ વૈધ-
 રકમનું તેમના ઉપર હુકમનામું થવું જોઈએ. હમીરસીંગ વિ. ઝાહીર.
 ઈ. લા. રી. ૪ અ. પૃ. ૩૬૧.

કઠણ શબ્દનો કેષઃ

અતૌસ્—કાંઈ સ્ત્રી પુરુષનું શાસ્ત્ર પ્રમાણુ લગ્ન થયલું નહિ છતાં

તેમના વિહારથી ઉત્પન્ન થયેલી પ્રજા.

અર્દરકત—અડધું લોહી, જેમકે ઓર્માનભાઈઓ અન્યોઅન્ય અર્ધ
રક્તના સગતી છે.

અર્થ—હેતુ, કારણ.

અપવાદ—બાધ, સામાન્ય નિયમથી ઉલટાપણું.

અનુક્રમ—એક પછી એક.

અનુમાન—ધારણા, કલ્પના.

અત્રકયાધિકાર—વેચાણુ રાખવાનો પ્રથમ અધિકાર.

અંગૂભૂત પદાર્થ—કાંઈ વસ્તુ સાથે વળગેલી વસ્તુઓ.

આચિહ—હઠ.

અગત્યની—જરૂરની, અવશ્યક.

અનુસારી—મળતું આવે એવું.

અકારમ્—અર્થ, કાંઈ કામ વગરનું.

અપ્રસિદ્ધ—ધણાના બાણુવામાં નહિ એવું.

અલ્પ—જુજ, લઘુ.

અર્પણ કરવી—આપવી.

અદ્ભુત—સાદાપાટી.

અનુમત—સમ્મતિ, કબુલાત, મંજૂરી.

અધિભક્ત—મઝીયાર, વેહેચ્યા વગરનું.

અગ્રતા—પેહેલાપણું.

અધૈયિતા—નાંધાયકી.

અધિકાર—વધારે, જાસ્તી.

અલગ—દૂર, વેગળા.

એકત્ર—એકઠું, સહિયારં.

ઈલાચદા—જૂદા, નોખા. નિરાળા.

ઉત્પત્તિસ્થાન—મૂળ, બીજ.

ઉત્તરાધિકાર—કોઈ સખસની પાછળ તેનો હક્ક લેવાનો અધિકાર.

ઉપજવિકા—ગુજરાત, નિર્વાહ.

ઉદાહરણ—દાખલો, દૃષ્ટાંત.

ઉત્પન્ન કરવું—પેદા કરવું, નિપજાવવું.

કલાણીઓ—કહેલી વાતેલ વચન.

કૃત્ય—કામ, કાર્ય.

કાયદાસર નિરસેદાર—મુસલમાની કાયદામાં જે સગાને માટે વારસો નો અમુક હિસ્સો નક્કી કરેલો છે તે સગા.

કાર્ય—કામ, કૃત્ય, કારણ.

કોષ—શબ્દનો તેમના અર્થ સહિત સંગ્રહ.

ગતથયો—ઘરી ગયેલો.

ગર્ભિત—અર્થાત સખસન એવું, ખુલ્લું નહિ પણ આગળ આગળની હકિકત ઉપરથી સ્પષ્ટ શંકાય એવું.

નિર્ણય—ઠરાવ, ચુકાદો.

બ્યારી—કોઈ અમુક માણસ અથવા આપણને લગી.

ન્યૂનાધિક—ઓછું વધવું, કમી-જાદે.

નોખોનોખો—જૂદો જૂદો, જૂદું, નિરાળું.

નાનપ્રકારની—ભૂતભાતની.

નિર્મધાયક—મૂઠ્ઠી, કિવટેનું.

નિવેડો—ફેસલો, ચુકાદો.

છત્રમાં—હયાતીમાં.

જુમેદારી—ખોજો, જવાબદારી.

જેષ્ટવ—પ્રથમ જન્મ્યાના કારણથી મહોટાપણું.

ટીપ—ટીકા.

ભાગ કરવો—છોડવું, તજ દેવું.

તાત્કાલિક—તરતનો, તેજ વખતનો.

તાત્પર્ય—હેતુ, ભાવાર્થ, સાર, કારણ.

તરીકે—પેઠે, લેખે.

તજવું—છોડી દેવું.

દર્શાવવું—ખતાવવું.

અભિભાવ—વર વહુની પેઠે.

ધરમભથી—પ્રથમથી, શરૂઆતથી, આરંભથી.

ધર્માદા—ધર્માદા આપેલી મિલકત અથવા ધર્માદા આપવાનું કાર્ય.

ધન—મોલમિલકત, માલ.

ધારણા—કલ્પના, વિચાર.

પ્રતિભાગ—ભાગનો ભાગ, પેટાનો ભાગ.

પ્રમાણ—આધાર, કોઈ મહોટા માણસનું નામ અથવા લખાણ.

પૂર્વદૃષ્ટાંત—બની ગયેલો દાખલો.

પરસ્વાધીન—મરવશ, ખીજીને તાબે.

પ્રતિનિધિત્વ—ખીજના હકથી અથવા ખીજના તરફથી.

પૂર્ણરક્ત—આખું લોહી, જેમકે સગાભાઈ બેહેન, એ પુરસ્પર પૂર્ણ

રક્તનાં સમાં છે.

પ્રેમધર્મભેદ—જૂદા જૂદા રાજ્યોની તરફ જૂદી જૂદી પ્રતિભા.

પ્રતિમંધ—અટકાવ, અડચણ, હરકત.

ચેતુક્રિયા—મરનારની પાછળનું કારણ.

પાત્ર—લાયક, યોગ્ય.

પ્રત્યેક—દરેક, એકએક.

પ્રસાગામી—પાછી આવનારી હવસ. (કલમ ૫૪ જુઓ.)

પઠણ—સાહેબ, કરાર, શરત, કરાવ.

પરિણામ—વજૂન, તોલ, જથ્થો.

પૌત્ર—દીકરાનો દીકરો.

પૂર્ણ—પૂરું, આખું.

પૂરવણી—વધારો, ઉમેરો.

પશ્ચાત્કાલિક—હવે પ્રદીપ્ત સમયનું.

પ્રત્યક્ષ—સાક્ષાત, નજર આગળનું.

પ્રાણધાતક—જીવનું જોખમ કરે એવું.

પીડિત—પીડા પામતું.

પરહસ્તગત કરવું—પારકા માણસને કાંઈ સ્વાધીન કરવું.

પ્રતિગ્રહ—ખાત્રીપૂર્વક કહેવું, સોગન.

પ્રાશ્નિત—પાપ નિવારણ કરવા માટે ક્રિયા કરવી તે.

ફરજ—જરૂર, અગત્ય, ધર્મ.

ફાળેમડતો—ભાગે પડતો.

બંધન—ફરજ, બાંધનારી વસ્તુ.

બુદ્ધિપૂર્વક—જાણી જોઈને, અજાણતાં નહિ.

બંધનકાલક—જરૂર પાડે એવું.

ભાષ્ય કૃત્તા—પીકા રૂમાર.

ભાઈ—તે કાવળ, અંતર.

ભાઈમાંક—જે આંકડાથી કોઈ રકમને ભાગવાની છે તે આંકડાને માંક.

ખારને પાંચે ભાગવા હોય, તો અહિં પાંચ એ ભાગમાંક છે.

ભાવિય—હેતુ, મતલબ.

ભાષાન્તર કર્તા—તરણુ મો કરનાર.

મૃતદાન—વસિઅતના માથી આપેલું દાન અથવા અક્ષિસ.

મૃતદાન અહીં—વસિઅતના માથી દાન લેનાર.

મુકા કરનાર—છોડવાનાર, અર્ધનમાંથી મોકળો કરનાર.

મિસલો—આ રીતનું ચિન્હ અથવા મિશાની.

મેહેર—મુદ્દલ, મુસલમાનની ઓરણને લગતું મુદ્દલ વર પાસેથી જે અર્થ વિજ મળે છે તે.

મોઘમપણું—આઘે ભારે રાખવાપણું, અદબપણું.

મરણુશૈયા—મરણુપથારી.

મૂળતત્વ—કોઈ વ્યક્તિના પ્રથમ શિખવાના મુખ્ય નિયમ.

મરોમત—સંમારવું, દુરસ્ત કરવું.

મુદ્દમ—વિશેષ, અમુક.

મુક્ત—છુટો, મોકળો.

મર્ણુવસરે—મરતી વખતે.

યુવાવસ્થા—જુવાની, જોખન.

રહિત—બીજા, બિન.

રિવાજ—ચલિ, દર્સતુર.

રક્ષા—શરીરનું રક્ષણ.

રૂઝમે—આધાર ઉપરથી, પ્રમાણે.

રૂઝમે—હેતુ.

સક્ષી—ધ્યાન, ચિત્ત.

લેખે—પેઠે, દાખલ.

લુક્ષણ—ચુલ.

વિસ્તાર—ફેલાવે, મસાર.

વિવેચન—ટીકા.

વ્યવસ્થા—તોડ, ઘાટ, ગાઠવણ.

વિરહ—ઉલટો, સામે.

આલી—કાચી ઉમરના બાળક વગેરેનો સંબંધ રાખનાર.

વિષય—બાબત, વસ્તુ, ચિન્હ.

માસાવિક—ખરેખરી.

વ્યાખ્યા—અર્થ સમજાવવો તે.

વિધિવિરોધ—રીતથી ઊલટું, રીતસર નહિ તે.

વિલંબ—ઢીલ, વાર.

વ્યભિચારણી—જર કર્મ કરનારી.

સાક્ષાત—પ્રત્યક્ષ.

સમ્મતિ—મંજુલાત.

સિદ્ધાંત—નિર્ણય, ઠરાવ.

સંબંધિ—પ્રબ્ધ, છોકરાં.

શેષાધિકારી—બાકી રહેલી મિલકતના અધિકારી, શેષધન લેનાર.

શેષધન—બાકીની મિલકત.

સર્વસ્વ—સધું, તમામ.

સહઉત્તરાધિકારી—ભેગા અર્થવા એકઠા ઉત્તરાધિકારી.

સ્ત્રીભાવે—વહુની પેઠે.

સત્તા—અધિપતિવાદ, બળ.

ચીકારવું—માનવું, કમુલ રાખવું, અંગીકાર કરવું.

સ્થિતિ—હાલત, દશા.

સમય—વખત, વેળા,

શ્રદ્ધતા—મ્હોટાપણું, વડાઈ.

સ્વતંત્રતા—છુટાપણું, પરસ્વાધીનપણું નહીં તેવી સ્થિતિ, ગુલામી નહીં તે.

સામાન્ય—સાધારણ.

સંતાન—છોકરાં, પ્રજા, સંતતિ.

સંપૂર્ણ—પૂરું.

સ્થાનિક—અમુક જગ્યાએ લગતું.

સ્થાપન—મંડાણ.

હાજી—જતું રહેવું, નાશ થવો, ખોવાઈ જવું તે.

હયાત—જીવતું.

દેશલો—સુપ્રત, સોંપણી.

જ્ઞાન—જાણપણું.

शुद्धिपत्र.

पानं क्षीरी

अशुद्ध.

शुद्ध.

आप्ता पुरेतकामां

वशियतनामुं

वस्मियतनामुं.

अक्षीस

अक्षिस.

भीक्षित

भिक्षित.

रीवाञ

रिवाञ.

वील

विल.

सअधी

सअधी.

सअधु

सअधु.

पुण्डु

पुण्डु.

सतुति

सतुति.

वये

वये.

दिवश

दिवस.

कर्यु-कर्या

कर्यु-कर्या.

अद्धि

अधी.

होरमान

ओरमान.

दुर

दूर.

अअक्रियाधिकार

अअक्रयाधिकार.

स्थिति.

स्थिति.

गुणरया

गुणया.

हरण

हरण.

हरण

हरणं.

कृत

कृत.

शाभीत)

शाभीत.

शाभेत)

शाभीत.

૪	૮	નેના	તેના.
૧૫	૧૬-૧૭	જેટલના	જેટલના.
૧૫	૧૮	સક્ષ	બક્ષ.
૨૫	૩-૧૫	પુર્વજો	પુર્વજો.
૨૬	૧	દિકરીઓ	દિકરીઓ.
૨૭	૧૩-૧૭	ધુચવાણ	ધુચવાણ.
૩૦	૧૪	સમ્યાઓ	સમ્યાઓ.
૪૬	૬	સગુ	સગુ.
૪૯	૫	કરાક	કરાક.
૫૧	૧૦	વેચનારે	વેચનારે.
૫૩	૧૩	ભેગું	ભેગું.
૬૦	૧૧	વિલિખ	વિલિખ.
૬૩	૨૨	સીલિંગ, પેન્સનો	સીલિંગ, પેન્સનો.
૭૪	૧૫	સચ્ચ	સચ્ચહે.
૭૪	૯	ચંસને	ચંસને.
૭૮	૧૭	કોસ	કોસ.
૭૯	૯	અલાયધા	અલાયધા.
૮૩	૨૧	ખુલ્લુ	ખુલ્લુ.
૯૪	૧૪	ગંગીદારે	ગંગીદારે.
૯૮	૪	શીતેર	શીતેર.
૧૦૮	૧	ગુવાનીની	ગુવાનીની.
૧૧૧	૧૬	કરોડતા	કરોડતા.
૧૧૧	૧૨	ઉડાડે છે	ઉડાડે છે.
૧૧૩	૨૦	પ્રતિતાદીના	પ્રતિતાદીના.
૧૧૯	૨૨	મૂલદાન	મૂલદાન.

१२२	१३	भाषान्तर कवी	भाषान्तर कवी
१२६	२२	शेषाधिकारी	शेषाधिकारी
१३५	४	वीधमान	विधमान
१५१	१०	डीशम्बर	डीसेम्बर
१६०	१७	वारसामांना	वारसोमांना
"	"	आस्ती	आस्ति
१६७	१७	प्रमाणिक	प्रमाणिक
१६८	४	गणतुं	गणती
"	"	तेतुं	तेनी
१७६	११	शक्तुं	शक्ती
१७९	४	वस्तुतुं	वस्तुनी
"	"	निःसंशय	निःसंशय
१८२	४	थयेलुं	थयली
१८५	५	त्रक्षयी	त्रक्षयी
"	७	आवेलुं	आवेली
"	"	आतुं	आवी
१८८	२३	आवतुं	आवती
१८९	१६	शक्ती	शक्ति
१८७	१५	नयारी	नारी
१८८	१५	पुरतुं	पूरतुं
१८९	१५	पूरुं	पूरुं
१९०	१५	कृतता	कृतता
२०५	२०	समये	समये
२०८	१	वडीलोभाजित	वडीलोभाजित
"	"	सौर	शर

જાહેર અખ્તર.

જાણવાનેગ લેયવાના પુસ્તકની ધાદો.

- ૧) મુખ્યાલય હાયકોર્ટના દિવાની ફેસલા, વા. મ. ૧૭૭૭ સુધીનાં સારાંશમાં.
- ૦) ગામ પોલીસ આકટ સન ૧૮૬૭ નો ૮ મો.
- ૦૥ દીક્ષીકટ પોલીસ આકટ સન ૧૮૬૦ નો ૪ થો.
- ૧ કરાર આકટ, સન ૧૮૭૨ નો ૯ મો.
- ૪) ન્યાયતંત્રનાં સન ૧૮૭૧-૭૨-૭૩ અને ૭૫ એ રીતે ચેર શાહોનાં પુસ્તક ૪ થા.
- ૦૥ પેનલકોડ સન ૧૮૬૦ નો ૪૫ મો.
- ૩) કલકત્તા હાયકોર્ટનાં ૧૮૬૬ થી તે ૧૮૭૨ સુધી, એટલે, ૧૮૬૬ થી તે ૧૫ મા સુધી, દિવાની ૧૦૦૦ ફેસલાનો સાર.
- ૩) રેવન્યુ કાયદા ૧૮૨૭ થી ૧૮૭૫ સુધીના.
- ૪) ફોજદારી ફેસલા વા. ૧ તે ૧૨ માના, એટલે સન ૧૮૬૩ થી તે ૧૮૭૫ સુધીના.
- ૪) ફોજદારી ફેસલા ભાગ બીજો સન ૧૮૭૬ થી તે સન ૧૮૮૦ સુધીના.
- ૦૥ રજીસ્ટર આકટ, સન ૧૮૭૭ નો ૩ નો.
- ૫) દિ. ફોજદારી. ૩૦૦૦ ફેસલાની, ૩: જોડ.
- ૦૥ વ્યવહારમયુખ તા. મીતાક્ષરનો સાર.
- ૪) મીતાક્ષર હાથ.
- ૦૥ મુદતનો આકટ, સન ૧૮૭૭ નો ૩૫ મો.
- ૧૦૦૦ કલમીનકોડ વગવાળો.
- ૧ પુરાવનો આકટ, (સન ૧૮૭૨ નો ૧, ૧૮ મો) થોડી ટીકા સાથે.
- ૧) અપ્રાધ્યોક્ક.
- ૦૥ વિવની ટીકાનો કાયદો, પ્રથ ૧૮૬૩ નો.
- ૦૥ ઓપ આકટ, સન ૧૮૬૯ નો ૧ મો.

૦૯. એ રજીસ્ટ્રીન આકટ.

૧. રેલવે આકટ.

અ) ગાયકવાડી ફાજદારી સંબંધ, એટલે એકીકરણ.

૦૧. કોર્ટ રી. આકટ, સન ૧૮૭૦ નો ૭ મો.

૦૨. સન ૧૮૭૬ નો ૩ જો, કચરોનો આકટ.

૦૩. વિશેષ ન્યાયનો ફાયદો સન ૧૮૭૭ નો ૧ લો.

૧) દિવાની, ફાજદારી ઉપયોગી ૧૦ કાયદાના સ્વતંત્ર જુદાજુદા બોપડી.

૨) હિંદુશાસ્ત્રની જુદી જુદા બાબતો ઉપર ૬૦૬ ફેસલાની ડાયનેસ્ટ

૨) ગાયકવાડી સરકારનો સન ૧૮૭૮ થી ૧૮૮૪ સુધીની શાસના.

૩) ક્રીમીનલકોડ, સન ૧૮૬૨, નો ૧૦ મો.

૦૪. હિંદુશાસ્ત્ર, ગોવિંદલાલકૃત.

૪) અવધારમયુષ મટાફું.

૦૫. ક્રીમીનલ તથા પેનલકોડના સુધારાનો આકટ.

૦૬. દોરની અતિક્રમણનો આકટ નવો.

૦૭. અરીણનો આકટ.

૦૮. તાલુકદારનો આકટ.

૦૯. દિવાની સુધારાનો આકટ.

૧૦. ફાજદારી ડાયનેસ્ટ.

૧૧. પુરાવાનો ટીકાનો આકટ, પ્રજા ૪૫૦ નો.

૧૨. કરારનો ટીકાનો આકટ, પ્રજા ૪૨૫ નો.

૧૩. પેનલકોડ ટીકાનો સુધારા સાધો, પ્રજા ૧૮૬ નો.

એ રીતે પુસ્તકો જે કોમર્સ કોલેજ છે તેજ કોલેજ મળશે તે શિવાય ટપાલ બેસશે.

લડુભાઈ સુરચંદ

મમુદાવાદ સમાચારનો માલિક

